

A KÖNYVTÁROS

VI. ÉVFOLYAM

★

8. SZÁM

★

1956. AUGUSZTUS

TARTALOM

	Oldal
GYŐRI GYÖRGY: Könyvtári életünk demokratizmusáért	561
Könyvtárosok irodalmi tájékoztatása	567
KONDOR ISTVÁNNÉ—POVÁRNY JENŐ: Németországi tapasztalatok	569
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok: VÉRTESY MIKLÓS: Szilágyi Sándor (1827—1899)	573
MAJOR SÁNDOR: Berzsenyi Dániel és a „Nemes Somogyvármegye könyvtára”-nak kapcsolata	575
MÓRA LÁSZLÓ: A diákotthoni könyvtárakról	577
A könyvtárközi kölcsönzés gondjairól (Adler Miklósné—Dr. Török Bálint)	579
Vita: KORBULY DEZSŐ: Egy hallgató az egyetemi könyvtárosképzésről	581
SZENTPÁLI PÁL: Gondolatok a bányászkönyvtárosok találkozója után	582
RÁCZ ARANKA: Tárgyszókatálogos közművelődési könyvtárainkban	585
Új szakmai kiadványok (Gerő Gyula)	588
GY. GY.: Mire való a kölcsönzési idő kiírása	589
Kérdezz — felelek	590
I. J.: A könyv a nagyvilágban. Bőngészés egy UNESCO-kiadványban	591
KÖNYA LAJOS: Ha elfeledném. Nyughatatlanág	594
VIKTOR JÁNOS: Ernest Hemingway	595
PÓK LAJOS: Tizenöt éve halt meg Babits Mihály	598
G. VÉSZI JÁNOS: Egy elfelejtett klasszikus. Fáy András	600
Mosolygó világirodalom	603
BOJÁR IVÁN: A szép könyv. Betűtípus és szedésforma	604
ZOLNAY VILMOS: Kis esztétika. Művészi jelképrendszerek	607
A könyv történetéből: FITZ JÓZSEF: Az ösnyomdákban folyó munka	610
ÖRKÉNY ISTVÁN: Könnyű műfaj — nehéz babér	614
BIRKÁS ENDRE: Néhány szó az antikváriumokról	615
KUSSINSZKY ENDRE: Miért akarja megváltoztatni nevét az Ifjúsági Könyvkiadó?	616
Olvasás közben	617
SZABÓ ENDRE: Az idej könyvhét mérlege	618
A szerkesztő üzeni	619
Pályázati felhívásunk: Honffy Pál pályázata	620

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

LENIN Műveinek 34. kötete (S. M.)	621
DZSAVAHARLAL NEHRU: Önéletrajz (A. K.)	621
Rab századok (A. G.)	622
SZABÓ LŐRINC Válogatott Versai (Pók Lajos)	622
KARINTHY FERENC: Irodalmi történetek (T. Polgár István)	623
KÉPES GÉZA: Só és bors (V. B.)	624
JUHÁSZ GYULA: Válogatott versek (Ertsey Péter)	624
SOMLYÓ GYÖRGY: Talizmán (Csanádi Ákos)	625
CSANÁDI IMRE: Erdei vadak, égi madarak (Vihar Béla)	625
SZENTIVÁNYI KÁLMÁN: Tűztorony (G. P.)	626
HAJNAL ANNA: Esők, szelek, csillagok (Dalos László)	626
ASZTALOS ISTVÁN: Újesztendő (Pallai István)	627
BIHARI KLÁRA: Brigitta nővér (T. P. I.)	627
GARAY JÁNOS Válogatott Művei (Kussinszky Endre)	628
ANATOLE FRANCE: Elmélkedések — beszélgetések (Ardó Mária)	628
GARSIN: A piros virág (g—a)	629
BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON: A halászeleány (Katona Jenő)	629
MIHAIL SADOVEANU: Örvény felett (Hajdú Ferenc)	630
A. G. MALISKIN: Istenhátamögötti emberek (V. P.)	630
MIROSLAV KRLEŽA: A Glembay család (Maár Gyula)	631
PASSUTH LÁSZLÓ: Sasnak körme között (Gál Péter)	631
IGNÁ CZ RÓZSA: Az igazi Ibrinkó (Vidor Pálné)	632
GERGELY MIHÁLY: Julika (V. P.)	632
FENIMORE COOPER: Vadölő (M. G.)	633
Budapest régiségei (Szilágyi János György)	633
LÁSZLÓ GYULA: Medgyessy Ferenc (Cz. Á.)	634
TEVAN ANDOR: A könyv ezeréves útja (Scheiber Mária)	634
V. A. POPOV: A repülőgép (K. E.)	635
Budapesti útmutató (Á. L.)	635
POMOGÁTS—SZAKMÁNY—TAMÁSI: Lakberendezési stílusismeretek	635
CSEPREGI PÁL: A szőlő metszése (K. E.)	636
PROHÁSZKA FERENC: Szőlő és bor (K. E.)	636
A magyar balett történetéből (Bojár Iván)	636
SIMON BLANKA: Házi mindentudó (G. Gy.)	637
Eseménynaptár	637
Hírek	638
Az augusztusban megjelenő könyvek jegyzéke	Borító III.

A címlap képe Benkő Rezsóné felvétele.

A KÖNYVTÁROS

VI. évfolyam

8. szám

1956. augusztus*

Könyvtári életünk demokratizmusáért!*

AZ 1953. JÚNIUSI párthatározat hazai-, a XX. Kongresszus pedig nemzetközi viszonylatban is felnyitotta a sorompókat a szocialista demokrácia felé vezető széles országúton. Világtörténelmi jelentőségű változások küszöbére léptünk, s a változások máris éreztetik egészséges hatásukat könyvtári életünkben is. Ha csupán könyvkiadásunk kézzelfogható javulását említem, már ezzel is sokat mondtam; hiszen a könyvtáros jó vagy rossz munkája elsősorban a rendelkezésre álló könyvanyag minőségétől függ. Kiadóink sorra jelentenek meg olyan kitűnő műveket, amelyeket eddig a magyar közönségtől elzártak (gondoljunk csupán Szabó Lőrinc verseire és Hemingway kisregényére!) s a változatos könyvanyag kölcsönzésével könyvtári életünkben immánens módon, önmagától adódóan demokratikusabb, szabadabb légkör honosodik meg.

Ez azonban kevés, és főleg külső behatás. Ha gyökerében akarjuk orvosolni az elmúlt esztendőkből elkövetett nagy hibákat, ha valóban új útra akarunk lépni könyvtárügyünk további építésében, akkor bátran és kíméletlenül a dolgok mélyére kell néznünk, és sorra fel kell vetnünk mindazokat az általános vagy részproblémákat, melyeknek tisztázása könyvtárügyünket előreviheti. A kérdések garmadájából ez a cikk mindössze kettőt óhajt kiragadni:

I. A közvetlen olvasószolgálat feladatai az új helyzetben — azaz a könyvtáros és olvasó őszinteségének kérdése.

II. A zárt-, védelt- és a könyvtárakból kivont könyvek ügye — avagy az olvasókkal szembeni bizalom és az olvasótábor igényeinek kérdése.

Kezdjük az elsővel:

I.

»A HAZUG EMBERT hamarabb utolérni, mint a sánta kutyát«, tartja a közmondás, s mi hozzátehetjük: a hazug könyvtárost lehet a leghamarabb megcsípni. Legkésőbb azonban a könyv kölcsönzésétől számított 2—4 hét múlva, amikor az olvasó csalódottan hozza vissza a könyvet, s nem hisz többé a könyvtárosnak, aki — bármi okból! — félrevezette őt. Eppen ezért könyvtárainkban soha nem fajulhatott odáig a dolog, mint napi irodalomkritikánkban; tudniillik, hogy egyre-másra feldicsértek közepes, semmitmondó műveket, s csepültek vagy agyonhallgattak olyan írókat, kiknek írói értékéhez ma már nem fér kétség. A könyvtáros ezt már csak azért sem tehette meg, mert személyesen állott szemben az olvasóval (míg a kritikus láthatatlan maradt...). Ám a betegség akkor is betegség, ha nem végzetesen súlyos, s helytelen lenne éppen most, amikor az őszinteségről beszélgetünk, letagadni, hogy egészen 1953. júniusáig a könyvajánlások terén komoly hibák estek. Mindenekelőtt a könyvtárosok erős nyomás alatt szynlódtek. Csak két példát említek. 1951 júliusában vettem át a budafoki Szabó Ervin könyvtár vezetését. Az »ajánló-kirakatot« változatos könyvanyaggal raktam meg, melyben Dickenstől Fagyjevig valamennyi kor, valamennyi nemzet, s valamennyi irodalmi irányzat irodalma legalább 1—1 művel szerepelt. Ez már csak azért is szükséges volt, mert a kerületben az a téves hír terjedt el, hogy »az új könyvtárban csak szovjet könyvek vannak...« Ám rövidesen szigorú megrovást kaptam, mert az »ajánló-kirakatban« — úgymond: — »nem érvényesül eléggé a pártszerűség és túlteng a régi irodalom...« Másik eset: Az újpesti, Árpád úti Szabó Ervin könyvtár egyik antikvár-vásárlásában kifogásolták Anatole France néhány művét, mert: »Munkásnegyedben nincs szükség A. France könyvekre« stb., stb.

* A szerkesztőség a cikket vitaalpnak szánja.

Nem csoda tehát, ha ekkora nyomás, és sok egyéb ok következményeként a legjobb szándékú könyvtárosok is elvétették olykor a hangot. Ezerkilencszázötvenhárom júniusá, és különösen a XX. Kongresszus után ez a probléma hálistennek nem probléma többé, és szót se ejtenék róla, ha nem ólálkodna egy másik veszély. Bizonyos értékes könyvek agyonhallgatásának veszélye.

Gondolok itt elsősorban a klasszikus orosz irodalomra. Azzal, hogy könyvkiadásunk 8 esztendőn át nyakrafőre megjelentette a legsematikusabb szovjet könyveket is; és ezeket a könyveket a könyvtárosok jóhiszemű, vagy kényszeredett dicsérettel az olvasók kezébe adták, nemcsak az igazi jó szovjet irodalomnak ártottak, de — bármily paradoxul hangzik, így van! — a nagy orosz klasszikus irodalomnak is. A sokszorosan csalódott közönség ma sokkal nehezebben veszi kézbe az orosz klasszikusokat, mint mondjuk a két világháború közötti olvasóközönség. Fájdalmas erről beszélni, de elhallgatni újabb vétek lenne. A könyvtárosoknak kitartó munkával el kell érniök, hogy a klasszikus orosz irodalom és a jó szovjet könyvek visszahódítsák azt a helyet és rangot, amelyet megérdemelnek.

A másik nyugtalanító tünet, hogy a könyvtárosok hajlamosak csepülni vagy elszüllyeszteni olyan jó, becsületes műveket is, melyeket izzóan aktuális mondanivalójuk miatt az apolitikus közönség nehezen fogad el. Például: Mesterházi: Tanúság. Nem az a baj, hogy sűrűbben forognak olyan könyvek, melyek azelőtt háttérbe szorultak, (pl. Tamási Áron könyvei), de hiba, ha porosodnak olyan könyvek, melyek olvasást érdemelnének! (Pl.: Fagyetej: »Tizenkilencen«.)

MI A TEENDŐJE tehát a könyvtárosnak, milyen álláspontot foglaljon el ezekben a rendkívül bonyolult és megoldatlan kérdésekben? Mindenekelőtt minél több könyvet olvasson, s tájékozódjék rendszeresen, alaposan az irodalmi élet, az irodalomkritika kérdéseiben. Figyelje az olvasók vélekedését is, s mindezek alapján alakítsa ki saját önálló véleményét, és minden kertelés nélkül, a legőszintébb hangon beszélgesse el olvasóival könyvekről, írókról, irodalomról, művészetről, sőt politikai kérdésekről is! Ne kizárólag a sajátban napvilágot látó határozatok és nyilatkozatok alapján beszélgesse, de saját belső parancsa szerint. Vigyázzon azonban, hogy ne zuhanjon bele egy ellenkező előjelű egvoldalúságba még akkor se, ha a gyors politikai légkörváltozások következtében olvasóink zöme átmenetileg ilyen korban szenved! *A könyvtárosnak szenvedélyesen tárgyilagosnak kell lennie! Csak a tárgyilagosságon alapuló őszinte hang teremtheti meg az ideális kapcsolatot könyvtáros és olvasó között!* Ha a könyvtáros így viselkedik, ha pl. elfogulatlanul bírálja a *Távol Moszkvától* hibáit, de tapinthatóan érzékeltes érvekkel kiáll a *Tizenkilencen* mellett; ugyanakkor nem röstell lelkesedni Hemingway humanista prózájáért, de van bátorsága a közvélemény ellenére is elítélni *Cronin: A beteg láztalan* c. könyvének laposságát: akkor nemcsak a bizalom csodálatos légkörét teremtheti meg a könyvtárban, de ami ezzel egyenrangú: az olvasóközönséget is rászoktatja a tárgyilagosságra, a felelősségteljes gondolkodásra, önálló vélemény alkotására és kimondására. A legfontosabb, hogy *művenként mondjon ítéletet*, s ne aszerint, hogy »keleti« vagy »nyugati« íróról van szó!

A megváltozott szellemű könyvvajánlás, az egyre nehezebbé, bonyolultabbá váló közvetlen olvasószolgálat kérdéseiről külön cikket lehetne és kell is majd írni. Itt csupán érzékeltetni akartam a probléma fontosságát, és rá akartam irányítani a közfigyelmet erre, az újabban kissé elhanyagolt kérdés-csoportra is.

II.

A BÉKESZERZŐDÉS értelmében hazánkban — de más országokban is — ki kellett vonni a könyvtárakból a fasiszta anyagot. E könyvekből mindössze 1—2 példányt volt szabad meghagyni, s e példányokat a tudományos könyvtárak zárt anyagként kezelik.

E helyes elvű nemzetközi egyezmény szellemében kezdődött meg nálunk a könyvtárak megtisztítása a mérgező-fasiszta szellemi termékektől, ám fájdalom, ez az elv hamarosan túlzásba csapott s a tisztogatás elképesztő méreteket öltött. Tudományos könyvtáraink — felsőbb utasítások és nyomás következtében — a fasiszta könyvek után lázas szenvedéllyel vetették magukat minden könyvre, amely az éppen érvényes politikai felfogás szerint gyánús vagy kétes volt. Sorra kerültek a munkásmozgalom kezdeti korának könyvei, úgy hogy a magyar olvasó eredeti művek alapján képtelen áttanulmányozni a munkásmozgalom ideológiai történetét; sorra kerültek a klasszikus polgári közgazdászok; filozófusok és irodalomtörténészek, vallástörténészek és pszichológusok; és a hamis perek szította beteges légkörben a félretaszítottak könyvei; sorra kerültek szépírók, költők, esszéisták, s mindenki, aki abban a pillanatban nem állott

a párt oldalán, nem értett mindenben egyet a szocialista országok kül- és belpolitikájával, vagy szerencsétlenségére néhány évtizeddel korábban elhunyt, s nem foglalhattott állást a szocializmus aktuális kérdéseiben. Hovatovább olyan zárt anyagok keletkeztek, melyek újabb, hatalmas könyvtárakként terpeszkedtek az eredeti könyvtár mellett, s ha így folytatódik, nemsokára a zárt könyvtárak messze maguk mögött hagyták volna az eredeti könyvtárakat. Egyetlen példa: A Szabó Ervin könyvtárban a »Fokozott Védelem« anyagának kötetszáma meghaladja a félszázazret!

A tudományos anyag szelektálásával egyidőben megkezdődött a közművelődési könyvtárak anyagának felülvizsgálata. Megrakott teherautók karavánjai szállították a közkönyvtárakból kivont teméntelen könyvet a pincékből átalakított, ideiglenes »zárt raktárakba«. *Herczeg Ferenc és Márai, Kassák Lajos és Gulácsy Irén, Mereskovszkij és Nietzsche, Veres Péter* több műve és *Jókai: Új földesur-a, meg Egy az Isten-je; Proudhon, Freud, Bernstein, Jung, Gide, Maurois, Malraux* művei; a Kun Béla nevét tartalmazó marxista kiadványok — és vaskos köteteken át folytathatnánk a felsorolást! — kerültek a penészes pincékbe, s mint veszedelmesen ártalmas anyag várták megsemmisítésüket. Zárt anyagba került *Gorkij: Forradalom és kultúra-ja, Deák Ferenc Felirati Beszéde*, odakerült több *Palestrina-mise* partitúrája, csak azért, mert »mise« stb.

MIT EREDMÉNYEZETT ez a »zárt anyagos« rendszer? Azt, hogy az olvasók gyanakvóak lettek a könyvtárakkal szemben, megszűnt az őszinte hang olvasó és könyvtáros között, hogy a tanulóiifjúság gúnyoros-éles kritikával illette egész könyvtárügyünket, mert hisz jogosan sérteve érezte magát e megalázó intézkedésektől. Egyre nőtt a Nyugat nimbusza, mint olyan földrésze, ahol »a szellem, a tudományok és a könyvtárak szabadsága korlátlan«. Tehát éppen ellenkező célt érték el azok, akik erőszakos-adminisztratív eszközökkel akarták szocialista szelleművé nevelni az ifjúságot.

A XX. KONGRESSZUS után ismét felszínre került a zárt anyagok problémája, s ma már a legtöbb könyvtáros egyetért azzal, hogy a gigászi méretű zárt anyagokat a lehető legsürgősebben fel kell szabadítani, és minden könyvtárnak — jellegéhez mérten — nyilvánosnak kell lennie! A vita csak azon folyik, hogy milyen mértékű legyen ez a nyilvánosság?

Vannak, akik úgy vélik, hogy mégse lehet az olvasói katalógusban feltüntetni és közkézre adni pl. — néhány szélsőséges példa: — *Sartre, Trockij, Nietzsche, Jung, Bernstein* stb. műveit; mások — és ezek vannak többségben! — a teljes katalógus, a teljes nyilvánosság mellett vannak. Megint mások úgy vélekednek, hogy csupán a hamis, rágalmozó, tudománytalan műveket — jobb- és baloldaliakat egyaránt! — kell kuriózumként zárt anyagban tartani, minden más, tudományos vagy tudományos igényű könyv szabadon froghat. Itt azonban mindjárt útunkba áll egy hórihorgas kérdőjel: ki és hogyan tudja teljes bizonyossággal megállapítani, hogy melyek a »tudománytalan« könyvek? Nem akarok az elmúlt esztendőknagy tévedéseire hivatkozni, csupán egyik könyvtári vezetőemberünket idézem, aki erről a témáról való beszélgetésünk közben az egész idealista filozófiát tudománytalannak bélyegezte. Materialista, s marxista szemszögből az idealista módszerű művek valóban »tudománytalanok«, de ha így fogunk hozzá a zárt anyagok feloldásához, akkor nem jutunk előre. Látható tehát, hogy ez a kérdés rendkívül bonyolult.

Hogy mennyire az, hadd említsek egy példát a közkönyvtárak területéről.

A tömeges könyvkivonások — és egyéb okok — következtében az Országos Könyvalap raktáraiban többmillió kötet könyv vár feldolgozásra és szétküldésre. (Mellesleg megjegyezve: szerencse, hogy ez az anyag elkerülte a zúzdát!) Az Országos Könyvalap hatalmas lendülettel s dicséretreméltó buzgósággal végzi a sziszifuszi munkát, s hogy mennyi jó könyvet juttat vissza a könyvtárakba, arra egyetlen számadat rávilágít. A székesfehérvári megyei könyvtár eddig mintegy 3000 kötetet kapott az Országos Könyvalap állományából.

Igen ám, csakhogya a Könyvalap »osztályozza« is a könyveket, s »osztályozva« juttatja el a könyvtárakba. A, B, C, D, E jelzetet használ. Bennünket most csupán az A és B jelzet érdekel, mert közművelődési könyvtárak többnyire csak ilyen jelzetű könyveket kapnak.

Nos, a székesfehérvári megyei könyvtárnak küldött könyvanyag »osztályozásában« a következő érdekességek láthatók:

Következetlenségek: *Herczeg: Bizánc* c. színművének egyik példányát A, másik példányát B jelzettel kapta a könyvtár. *Heltai: Papírkosár* c. novelláskötetének egyik példánya A, másik B jelzetű. Ugyanígy járt két *Dosztojevszkij: Megmételtyezetttek* példány is. *Deák Ferenc: II. Felirati Beszéde* (1904-es kiadás) B jelzetet, míg húsvéti cikke és a kiegészést védő beszéde A jelzetet érdemelt ki...

Érthetlenségek: Dosztojevszkij majd minden műve, a *Karamazovoktól* a *Fehér éjszakákig* — kivéve a *Szegény embereket* (mert »szegény« emberek?); *Kassák, Wells* majd minden könyve B jelzettel érkezett. B jelzettel dicsekedhet *Reviczky Gyula: Válogatott Munkái, Kozocsa Sándor* bevezetésével; *Dante Pokla, Radó Antal* fordításában; *Veres Péter* 1937-es kiadású *Számadás-a*, ugyancsak tőle a *Parasztsors*, míg *A paraszti jövődő* A minőségű lett. *Rácz György* építészeti szakkönyve: *A korszerű parasztház* (1946) talán »kispaszti« jellege miatt kapott B jelzést? S a *Kosztolányi* szerkesztette: *A Pesti Hírlap Nyelvőre*...

B jelzéssel érkezett *Stevenson: Kincses sziget-e* is, s a megérkezéstől számított egy hónap múlva a könyv megjelent az *Olcso Könyvtár* sorozatban! Mármost, ha figyelembe vesszük, hogy a B-jelzet azt jelenti, hogy a könyv csak képzett, »fejlett« olvasónak adható, akkor bűnösek könnyelműnek bélyegezhetnők a Szépirodalmi Könyvkiadó eljárását, mert a könyvet a kezdő olvasók százezreinek kezébe adta. (Jól tette!)

Mindezt nem azért említettem, hogy az Országos Könyvvalap működését bíráljam — noha a példák önmagukért beszélnek — hanem azt akartam bebizonyítani, hogy minden ilyen »osztályozás«, értéksorolás óhatatlanul egyéni, megbízhatatlan, s nevetésesen-szegyenes ítéleteket eredményezhet. (Az igazság kedvéért meg kell jegyezni, hogy egy nemrég kelt körlevél értelmében ezek a jelzések már nem utasításul, csupán tájékoztatásul szolgálnak.)

Vagy mit szóljunk az olyan értékeléshez, amely nem a könyv egészét, csupán egy-egy lapját, mondatát vagy szavát veszi figyelembe? A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban* a *fokozottan védett könyvek* katalóguskártyáim gyakran találkozunk ilyesfajta jelzéssel: »Fok. Véd. 214—217. o.« Főleg az újabb szerzeményű könyveknel. Ez azt jelenti, hogy a Nyugatról behozott közgazdasági, társadalomtudományi vagy filozófiai mű egészében használható, figyelemre méltó tényeket és adatokat tartalmazó, de valamelyik lapján vagy mondatában esetleg támadja a szovjet gazdaságot vagy rendszert, s a könyv máris »Fok. Véd.« anyagba kerül. Öszintén kérдем: nem nevetéses ez? Nem megalázó bizalmatlanság ez az olvasóval szemben? S tudományos jellegű könyvtárakról lévén szó, nem sértő bizalmatlanság-e ez diákjainkkal, tanárainkkal szemben? Nem felháborító-e, hogy pl. a Országgyűlési Könyvtárban egy magyar irodalomszakos egyetemi hallgatónak nem adták oda *Márai* műveit? Nem túlzás-e, hogy pl. a Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárában — ahová kizárólag tanárok, kutatók, diákok és közhivatali szakértelmiségiek járnak — szintén »osztályozzák« az anyagot? Érdemes ezen elgondolkozni mindazoknak, akik művelődéspolitikánkat irányítják, akik maguk is úgy lettek művelt marxisták, hogy valaha valamennyi kezükbe került könyvet felhabszoltak s mégis marxisták lettek! Tőlük függ, s tegyék meg minél hamarabb, hogy könyvtáraink nem-fasiszta jellegű zárt anyagai felszabaduljanak, és a könyvtárak teljes állománya, hiánytalanul és szabadon az olvasóközönség rendelkezésére álljon.

AMIKOR A ZÁRT ANYAGOK felszabadításáról beszélünk — a félreértések elkerülése végett — különbséget kell tennünk »zárt« és »védett« anyag között. Itt mindjárt meg kell jegyezni, hogy a Szabó Ervin könyvtárban pl. helytelenül használják a »Fok. Véd.«, azaz »fokozott védelem« kifejezést.

A könyvállomány egészének, vagy egy részének fokozottabb megvédése joga és kötelessége a könyvtárnak, ha ezt különleges szempontok szükségessé teszik. Érthető pl., hogy a Szabó Ervin Könyvtár nem kölcsönzi otthonra a Budapesti Gyűjtemény egyes könyveit. Más könyvtárban — pl. a Széchényi Könyvtárban — komoly gondot ad a *tudományos jelleg* megóvása. Ez a könyvtár ugyanis az egyetlen hely az országban, ahol valamennyi, valaha kiadott ponyva és best-seller fellelhető. Ilyenformán indokolt, ha nem teljesítenek minden kérést, ennek viszont az a következménye, hogy igen sok a panasz. »Hát ez a szocialista demokrácia?« kérdik egyes olvasók felháborodottan, de ebben az esetben nincs igazuk. Utánanéztem s kiderült, hogy 1956 I. félévében a Széchényi Könyvtár reference-osztálya 83 798 kérésből mindössze 188 kérés teljesítését tagadta meg (0,23%), s azt sem »politikai okokból«, mint némelyek híresztelik. A visszautasított könyvek 99%-a ilyen: *Philipp: A Scotland Yard regénye*. (Egy tisztviselő kérte, valahol hallott róla.) *Vaszary Gábor: Az ördög nem alszik*. (Egy gimnazista kérte, hallott róla.)

Ha a könyvtárban odaadták volna ezt a 188 könyvet, maholnap az egész könyvtár ponyvaolvasó központá válhatna, ahol naponta százszámra bújnák a közforgalomban szerencsére már nem található könyveket.

Csupán példaként említettem a Széchényi Könyvtárat. Az ilyen védekezés helyes és jogos. A zárt anyagok felszabadítása tehát nem jelentheti azt, hogy a könyvtár tudományos vagy speciális jellegét is főszámoljuk, hogy felelőtlenül illetéktelen kezekbe bocsátunk értékes különgyűjteményeket stb. A »védelem« azonban nem külső

kényszerítő erők nyomására; hanem a könyvtár és olvasóközönsége speciális igényei- nek, szükségleteinek megfelelően kell kialakítani!

MÉG EGY KÉRDÉSROL kell nyíltan és kerteles nélkül beszélni, mert a kérdés megkerülése további nagy károkat okozhat; a kérdés fölvetése viszont segíthet könyvtári állományunk megvédésében. A kérdés igen »kényes«, úgy is mondhatnám: politikai jellegű.

Arról van szó — s most nemcsak a magam, de sok könyvtárostársam véleményét nyilvánítom —, hogy ne ítéljenek megsemmisítésre bizonyos, politikai tartalmú könyveket, ha a könyv írója esetleg hibát követett el, s megbízatásától felmentették. Ma ugyanis az a gyakorlat, hogy ha a párt kizár valakit tagjai sorából, s még hozzá határozatban is megbélyegzik az illetőt, holtbiztos, hogy műve rövidesen ott szerepel a bezúzó könyvek listáján.

Igaz, hogy ezekből a könyvekből marad egy-egy példány az ország 4—5 legnagyobb könyvtárában, de ez kevés. Hiszen ezek a könyvek mégiscsak egy politikai korszakot dokumentálnak, s ha egy székesfehérvári kutatónak szüksége lenne rájuk, miért kelljen neki Pestre felutaznia? A könyvtárosoknak az a véleménye, hogy ezeket — a politikai légkörváltozások idején — »jobbaldalinak« stb. bélyegzett könyveket ne zúzzák be, de járási könyvtár feletti szinten tárolják egy, időszakos »zárt anyagban«, s őrizték meg az utókor, az olvasók, a kutatók és érdeklődők számára. Elvégre a könyvtárnak könyvgyűjtő, könyvmegőrző feladata is van. Ha aztán a történelem, a nép egy-két évtized múltán valóban használhatatlannak ítélt valamely könyvet, akkor a könyvtárosnak — ismét csak a könyvtár jellege és az olvasóközönség igényeinek figyelembevételével — jogában áll az illető könyvet kiselejtezni. Döntse el az idő, hogy mely könyv marad meg a könyvtárban, s mely könyvet ítél halálra az olvasóközönség.

AZT MONDJÁK egyesek — s mondták is nekem beszélgetéseim során —, hogy: »De hát tartunk egy kis mértéket! Elvégre nem adhatunk minden könyvet közkézbe. A kutatóknak vagy egyetemistáknak igen, de másoknak?...« Álljunk meg egy pillanatra! Kik azok a »mások«? A munkások, parasztok és a hivatalnokok! Tehát bennük kevesebb a bizalom? Lám, milyen szegényletes eredményre vezet az ilyen okoskodás! Tarthatatlan az az elv, hogy a tudományos könyvtárak anyaga csak a kutatóknak legyen hozzáférhető. Idézem *Krupszkaját*, aki a Pravda 1933-as, 276. számában ezt írta: »A mi viszonyaink közt a tudományos könyvtárak nem lehetnek valamiféle zárt könyvtárak, melyek csak egy szűk kör számára hozzáférhetők... A tudományos könyvtáraknak szélesre kell tárniuk kapuikat azok előtt, akik komolyan akarnak tanulni, komolyan el akarják mélyíteni tudásukat...«

Úgy vélem, ez az egészséges felfogás. Valószínű ugyan, hogy a fizikai dolgozók általában nem fogják zaklatni az *Egyetemi Könyvtárt* pl. *Heidegger* műveiért, de ha bármelyik tudományos könyvtárba betéved egy munkásfiú, aki valahol hallott valamit *Freudról*, és szeretne megismerkedni a pszichoanalízissel, akkor a könyvtárosnak ne az legyen a dolga, hogy adminisztratív eszközök, »B« és »zárt« anyagok segítségével kitésekelje őt a könyvtárból, hanem az, hogy kézenfogja a tapasztalatlan, a kezdőt, és lépésről-lépésre besegítse őt a tudás, a viláosság, a gondolkodás gyötrelmesen-szép világába! (Ne nevéssenek ki: mi lett volna Gorkijból, a — nem is »munkás«-ból, de — »csavargóból«, ha történetesen egy mai »zárt-anyag« könyvtárba tévedt be?)

És ezzel már félig kimondottam azt is, hogy a zárt anyagok és »B-listák« megszüntetésének egyik jótékony következménye az lesz, hogy a tájékoztató-könyvtárosok — ahelyett, hogy zárt raktáraik katalóguslapjait rendezgetnék — komoly nevelőmunkát végezhetnek! A zárt anyagok felszámolásával tehát a könyvtárosi hivatás is visszazökken eredeti medrébe. Akik a zárt raktárak mellett kardoskodnak, a szocialista könyvtárak különleges nevelő-szerepére hivatkoznak. De éppen a zárt anyagok felszabadításával kapja vissza a könyvtárosi hivatás szocialista, nevelő szerepét! Bizonyos, hogy a tájékoztató-könyvtárosoknak sokkal nehezebb dolguk lesz, sokkal nagyobb tudással, tájékozottsággal kell majd ellátniuk feladatukat, s kialakítani az olvasóközönség egészséges közszellemét; de az is kétségtelen, hogy az olvasók tisztelettel és bizalommal fognak tekinteni a könyvtárosra, aki őszinte jóakarattal segít nekik a tájékozódásban. A könyvtárosnak nem adminisztratív eszközökkel, de tárgyilagossá, megalapozott tanácsokkal kell segítenie az olvasót, hogy az meglegelje az igaz tudományhoz vezető utat. S mi más ez az »igaz tudomány«, mint a marxizmus? Ha szerte a világon az eszmék nyílt harcában egyre erőteljesebben felülkerekedik a marxizmus, akkor éppen a szocialista országokban kell félnünk eszmék és könyvek nyílt küzdelmétől? Nem hiszem! Csak az erőszak beláthatatlanul káros következményeitől félnhetünk, másától nem. A nyílt demokrácia a legnagyobb megtartó-nevelőerő!

A NYÍLT DEMOKRÁCIA azonban kötelez is, felelősségvállalást is jelent. S amikor a zárt anyagok felszabadítása mellett emelek szót, határozottan ki kell jelentenem, hogy nem lenne helyes felszabadítani a) a fasiszta könyveket; b) a rágalmazó, tudománytalan, gyalázkodóan-soviniszta, minden szellemi nívón aluli könyveket; c) a ponyvaregényeket.

Gondolatmenetem végéhez érve, úgy tűnik, túl nagy szabadságot, majdnem szabadságot sürgetek. Tévedés. Csupán teljes szabadságot és bizalmat kérek a könyvtárosoknak, a könyvtárosi nevelőmunkának! Sajnálattal tapasztaltam, hogy a könyvtári fősztályon egyesek még mindig igen határozatlanok ebben a kérdés-gubancban. Haboznak az anyag teljes felszabadítását illetően, s ellenőrző, véleményező könyvtárközi bizottság összeállítását tervezik.

A székesfehérvári példával már bebizonyítottam, hogy minden intézményes, »központi ítélezés« súlyos tévedések lehetőségét rejti. Sokkal helyesebb lenne, ha minden könyvtár önállóan, saját kebelén belül, saját jellegének s helyi viszonyainak megfelelően alakítaná ki kölcsönzési és védett-anyag rendszerét!

E probléma taglalása azonban már következő cikkünk tárgya lesz, amelyben a könyvtárak önállóságának kérdését szeretném fölvetni...

Györi György

A GYÖNGYÖSI JÁRÁSI KÖNYVTÁR ÉS A TANÁCSOK

A községfejlesztési alapból a következő községtanácsok juttattak pénzt a népkönyvtáraknak:

Gyöngyöstarján	3000 Ft
Gyöngyösoroszi	2000 Ft
Visznek	1000 Ft
Kisnáda	500 Ft
Detk	400 Ft

A domoszlói könyvtáros egy év alatt 214 kötettel növelte állományát könyvbálok és egyéb rendezvények bevételéből. Gyöngyöspatán 86 db könyvet szereztek be hasonló forrásból.

Az új kultúrotthonokba mindenütt terveznek könyvtárhelyiséget is. Még ebben az évben felépül a nagyrédei és az atkári kultúrotthon és mindkettőben külön könyvtárhelyiség lesz. Domoszlón szintén külön helyiséget juttattak a könyvtárnak az idén megnyílt kultúrotthonban.

Amilyen készségesek a községi tanácsok a könyvtárak segítésében, annál mostohább a Járási Könyvtárhoz a gyöngyösti Városi Tanács. A könyvtár megalakulása óta megoldatlan a könyvtár elhelyezése, jelenleg a Járási Kultúrotthonban két szűk helyiségben működik. Az egyik 2,5×5 m-es, megfordulni is alig lehet benne, mert itt van a hálózati raktár és az itroda együtt. A másik terem 9×5 m-es, amelyben a városi könyvanyag és a kölcsönző van elhelyezve. Olvasóterem egyáltalán nincs. A Városi Tanács minden évben megígéri, hogy elhelyezi a könyvtárat, de mire a költözésre kerül a sor, mindig kiutalják más vállalatnak a kiszemelt helyiségeket. Igen rossz Gyöngyös könyvvél való ellátottsága is. 30 000 lakosú város könyvtárának állománya 6000 kötet, tehát 5 emberre jut 1 könyv. A Városi Tanács látja ezt az ádázatlan állapotot, de egy fillért sem adott eddig könyvvásárlásra, pedig a községfejlesztési alapból bizonyára jutna erre is. A Járási Könyvtár helyi forgalma alapján megérdemelné a Városi Tanács támogatását, mivel az elmúlt évben Gyöngyösön 80 000 kötetet kölcsönöztek ki, tehát minden kötetet tízszer, ez a szám több mint kétszerese a 4,8-as országos átlagnak. (Lévai Ferenc)

MILYEN MŰSZAKI KÖNYVEK VÁRHATÓK?

A Műszaki Könyvkiadó ez év harmadik negyedében számos olyan könyvet ad ki, amelyek a műszaki tudomány legújabb eredményeinek figyelembevételével készültek. Ezek közé tartozik: Hamr: Idomköszörülés, Dr. Heinz Zemanek: Információelmélet, Inzelt Ist-

ván: Vegyi receptek című műve. Kiadja a régen elfogyott Palotás: Mérnök kézikönyvet, valamint lefordította és rövidesen forgalomba hozza Szachnouvskij: Vasbeton szerkezetek című könyvét. Fontos Kálmán — Márk Ferenc — Röder Iván: A műszámfeldolgozás technológiája a pamutfonó- és szövőiparban című könyv a második ötéves terv célkitűzéseinek textiltipari vonatkozásait segíti elő. Rövidesen megjelenik a híradástechnikai könyvek bibliográfiája és ismertetése, amely az ország nagy könyvtáraiban található kb. 2200 legjelentősebb bel- és külföldi híradástechnikai mű adatait tartalmazza. Nagy érdeklődéssel várják a Feleli Béla szerkesztésében megjelenő Autósok, motorosok túrákonyvét, valamint a sokat kerestét Polgár: Közlekedésrendjének ötödik kiadását és Ternaí Zoltán népszerű munkájának, a Gépkocsinak folytatásak ötödik kiadását. A fotoamatőrök számára második, átdolgozott kiadásban jelenik meg a tavalyi napok alatt elfogyott Barabás-Grón: A fényképezés kézikönyve és Kéry Dániel: Negatív eljárás című könyve. (Műszaki Kk.)

CSEHSZLOVÁK LÁTOGATÓK A KEMENCEI ÉS NAGYBÖRZSÖNYI NÉPKÖNYVTÁRAKBAN

Nemrégben csehszlovák népművelési dolgozók keresték fel a két község népkönyvtárát. A kemencei könyvtár az Erdőigazgatóság kultúrát szerető vezetőségének jóvoltából kapott nagyszerű elhelyezést.

A könyvtár berendezésének jórészt is az igazgatóság és a népkönyvtáros, Domszky Pál teremtette elő. A könyvtár három helyiségből áll. A két kisebbik helyiség múzeum, amelyben a Börzsöny hegység vidékének évszázados kulturális emlékei, jellegzetes népművelési, régi használati tárgyai, a Rákóczi szabadságharc idejéből származó pénzek, az 1848–49-es szabadságharc kiltványai találhatóak, valamint mai vonatkozású anyag is. (Pl. az ötéves terv létesítményeinek fényképe.)

A középső nagy teremben közel 1500 kötet könyv sorakozik egymás mellett. Ezek között közel 600 olyan könyv van, amelyet a Kultúrminisztérium adott a kemencei népkönyvtárnak.

A magyar nyelvű könyveken kívül a szomszédos államok irodalma is megtalálható itt, sok az eredeti nyelvű kiadvány. Vannak itt különböző nyelvű napilapok és folyóiratok is, amelyeket a népkönyvtáros a budapesti külföldi követségeken szedett össze, hogy ezzel is gyarapítsa a népkönyvtár állományát. (Markovits József)

Könyvtárosok irodalmi tájékoztatása

Júniusban négy városban — Győrött, Miskolcon, Pécsen és Szegeden — a minisztérium küldötteinek, valamint megyei és járási könyvtárosok részvételével tájékoztató ülések össze. A könyvtáros problémákon kívül a minisztérium által felkért írószövetségi előadók tájékoztatták a könyvtárosokat irodalmunk tízéves útjáról és jelenlegi helyzetéről.

A győri értekezleten *Bodnár György*, az Új Hang szerkesztője tartott előadást. Bevezetésképpen vázolta a közvetlen a felszabadulás utáni helyzetet, amelyet az írónak négy nagy csoportba tömörülése jellemez.

A hazatért emigráns írók a 19-es forradalom bukásakor, de legkésőbb a huszas években elszakadtak a magyar élettől, élményanyaguk tehát egy távolabbi múltból táplálkozott, ezért a szocialista szemléleten kívül a magyar valóság időszzerű ábrázolását nem adhatták.

Az itthon maradt kommunista és szocialista írók csoportjának működésére és szemléletmódjára az ellenforradalom és a fasizálás korszakának levegőtlenése nyomta rá bélyegét, ami forradalmi látásmódjuk kisebb-nagyobb eltorzulását eredményezte. Déry Tibornak a két háború közt írt nagy regényében, *A befejezetlen mondat*-ban a társadalmi problémák ábrázolása és megoldatlansága pl. azt mutatta, hogy a polgári regényírói törekvéseket és a szocialista eszméket összeegyeztetni nem lehet. Nagy Lajos ennek az írócsoportnak tragikus önszemléletét fejezte ki két önéletrajzi kötetnek már a címével is: *A lázadó ember*-t *A menekülő ember* követte, azaz a társadalmi változás szükségességének felismerése keserű tehetetlenségbe fulladt, menekülésbe torkollott. Ez a folyamat az írói alkotás síkján a realista ábrázolás szűkülésében mutatkozott meg, a nagy távlatok megnyitása a részletek ábrázolásává zsugorodott. Ez a fajta írói munka tehát a részletek nyersanyagát szolgáltatva az új irodalom kialakításához.

A harmadik csoport, a népi írók élményanyaga kapcsolódott viszonylag a legelevenebben a magyarság életéhez. A népi írók a megoldásra váró súlyos problémák felvetésében, felismerésében egyek voltak, a háború előtti, de részben még a háború alatti években vívott irodalmi és politikai harcokban is egységet alkottak. Ez az egység egyensúlyban tartotta a köztük fennálló ellentétet a problémák megoldása tekintetében. Ezek az ellentétek azonban a közvetlen a felszabadulás utáni új társadalmi helyzetben kiéleződtek, a népi írók »mezőnye« hosszasan elnyúlt, s egyik szélére a marxista

szemléletű írók tömörültek (Darvas, Erdi stb.), a másik szélére — mint az ellenkező véglet képviselői — a fasizálódottak (Erdélyi és mások).

A negyedik csoportba az élesen el nem határolható szemléletű írók sorolhatók: a szabadelvű polgárok, a l'art pour l'art hívei, a kispolgári illúziók képviselői stb., tehát azok, akik sokféleségükben is hasonlítottak egymáshoz abban, hogy jelentős történelmi erejű néprétegeket nem képviseltek.

Ebben az időszakban a pártos irodalomnak nyílt programja nem volt. Irodalompolitikája Révai, Lukács, Horváth Márton és mások kritikusai működésében és klasszikusaink átértékelésében mutatkozott meg, tehát mintegy a terep megtisztításában és előkészítésében a jövőendő szocialista irodalom számára.

A fordulat éve, 1948 után a marxista irodalompolitika vette át irodalmi életünk irányítását. Két határvonal meghúzásával szabta meg íróink útját: egyfelől a polgári illúziók szétosztásával és a szovjet irodalom eredményeinek példaképpül állításával, másfelől a sematizmus elvi elutasításával. E két határvonalhoz íróink egyszerre, egyidőben nem tudták tartani magukat, vagy az egyiket, vagy a másikat sértették meg. Az emlékezetes Lukács-vita és a Déry-vita a nem-zsdanovi törekvések leküzdésére és a szovjet irodalom tudományos propagálásának szélesítésére irányult. A másik irányba, a sematizmus ellen már sokkal erőteljesebb volt a küzdelem irodalompolitikánk részéről. Ennek eredménye az lett, hogy a polgári törekvések elhalványultak, viszont az élettől eltávolodó, merev sematizmus előtört, annyira, hogy irodalmunk termése egymásra hasonlító, a valóságot egyre kevésbé tükröző, nagyon sok esetben meghamisító könyvek szűkén egységes tömege lett. Irodalmi életünk korábbi ellentmondásos sokszínűségét egy szűk, erőszakolt, kincstári szellemű egység váltotta fel, amelybe egyre kevesebb írók tudott beleilleszkedni. Az egyes írókkal szemben alkalmazott adminisztratív intézkedések még szélesítették ezt az elszűrődési folyamatot: az önként elhallgató írókon kívül eltűntek irodalmunk életéből a hallgatásra kényszerített írók is.

Az 1953. júniusi új kormányprogram bizonyos tisztulási folyamatot indított el az irodalomban is. Ennek látszatja inkább a költők műveiben volt; prózairodalmunk jobban beleragadt a sematizmusba, meg aztán a hosszabb munkát igénylő prózai művek — regények — »kihordására«

nem is volt idejük az íróknak, mert az irodalompolitikában — akárcsak a politikában (a kettőt különválasztani nem lehet) — egy időre ismét a szektás, merev szellem került fölé.

A XX. kongresszus hatására nálunk is mutakozó politikai és ideológiai tisztulás megérelte irodalmunk szélesen demokratikus egységének lehetőségét, amelyben helyet és szerepet kell juttatni minden nemzetileg jellegzetes íróknak, olyanoknak is, akik az utolsó nyolc év folyamán kényszerű vagy önkéntes hallgatásba merültek. Csak egy ilyen irodalmi egység biztosíthatja azt, hogy irodalmunk az írókban lappangó alkotóerő felszabadulásával olyan gazdag és sokrétű legyen, amilyen az életünk.

Pécsett a könyvtárosok számára *Pándi Pál* tartott előadást irodalmunk jelenlegi helyzetéről, de inkább elvi kérdésekkel foglalkozott és az irodalmat csak illusztráló anyagként kezelte.

1953. júniusában — úgymond többek között — nem volt komoly bázisa a változásnak, ma van és ezért visszacsinálhatatlan. A változást a helyes elmélet önmagában nem biztosítja. A helyes elmélet helytelen gyakorlattal járhat együtt.

A zsdánovizmus, az elmúlt időszak ideológiája, azt a tételt állította föl, hogy az irodalom a politika közvetlen kiszolgálója, a politikai taktika minden egyes lépésének reagense, amelynek kötelessége az is, hogy a várható eredményekkel takarja el a mai hibákat.

Ezután a szocialista humanizmusról beszélt, amelynek kifejezőiként *Benjámín László* líráját, *Déry Tibor* egy-egy novelláját, *Kuczka Péter* prózai cikkeit és *Vidor Miklós Szökőár*-ját említette. A mű eszmeisége — mondta Pándi — nem mérhető a műben kifejezett politikummal.

Természetesen a mi rendszerünk nem jelenthet szabadságot az ellenforradalmároknak. Nekünk azonban éppen a proletárdemokrácia szélesítésével, az élet-színvonal emelésével kell megszüntetnünk a demagógia lehetőségét. A béke megvédése, a demokratizmus, a népjólét emelése jegyében lehet egységet teremteni az írók és olvasók között.

Szegeden *Erdei Sándor* egy készülő tanulmányát olvasta fel *Benjámín László* költészetének fejlődéséről, mert — mint mondta — *Benjámín* költői útjában egész irodalmunk alakulása tükröződik.

Az értekezletek résztvevőinek hozzászólásai nagy érdeklődést árultak el az előadások iránt. A hozzászólók legtöbbször külön is hangsúlyozta, hogy a tájékoztatásra annál is nagyobb szükség van, mivel a könyvtárosok ilyen szempontból meglehetősen elmaradtak az események

mögött, márpedig a könyvtáros munka formális adminisztrációvá szűkül megfelelő irodalmi tájékozottság nélkül — érteve ezen nemcsak a hazai, de a külföldi irodalomban való tájékozottságot is.

A tájékozódásnak azonban nem az ilyen előadások tartása az egyetlen, főleg pedig nem a legolcsóbb és legkönnyebben biztosítható módja. A hozzászólásokból nemcsak az érdeklődés derült ki, hanem az is, hogy sok könyvtáros keresi a lovat, pedig rajta ül: tájékoztatást kér, noha ezt a sajtóból megkapná, ha olvasná. A KÖNYVTÁROS minden számában közli a napilapokban és folyóiratokban megjelent kritikák és irodalmi cikkek jegyzékét; ennek útmutatása nyomán a könyvtárosok bőven tájékozódhatnak az őket érdeklő irodalmi kérdésekről.

De még ha csupán A KÖNYVTÁROS-t olvassák is, benne egy helyen, annyi újonnan megjelenő könyv bírálatát kapják, amennyiről az összes többi lap csak együttvéve ír. Győrt az egyik hozzászóló arról panaszkodott, hogy a könyvtárosoknak nincs módjuk megismerni a világirodalom nagyjainak munkásságát. Ez a panasz felette szónokinak tűnik, és azt árulja el, hogy a hozzászóló — aki ebben nyilván nem áll egyedül — a neki, illetve a könyvtárosoknak készülő folyóiratot nem olvassa el, mert hiszen az általa említett írókról éppen A KÖNYVTÁROS között ugyanolyan összefoglaló ismertetést, pályaképet, amelyet még egy sor nagy íróról rendszeresen közreadott már. Lapunk sajátos ismeretterjesztő jellegéből következik ez, valamint az is, hogy az irodalom világának alapismereteit adja különböző rovataiban. Így az Olvasás közben című rovatban a gyakorlatban előforduló irodalmi szakkifejezések magyarázatát, a Kis esztétika rovat pedig a hiányzó esztétikai kézikönyveket pótolja, a könyv- és könyvtártörténeti cikksorozat meg olyan igényt elégít ki, amelyre könyvkiadásunk eddig csak egyetlen egy könyvvel válaszolt, a mindössze 3000 példányban megjelent *Tevan*-könyvvel.

Lapunk ismeretterjesztő jellege — a terjedelem korlátairól most nem beszélve — nem engedi meg, hogy belemérgeljük az irodalompolitika részleteibe. Még kevésbé adhatunk tudósítást olyan eseményekről, amelyeknek szereplői írók ugyan, de lényegükben politikai események. Hogy a könyvtárosok ezek iránt érdeklődnek, az természetes, de ugyanilyen természetesnek látszik és legalább ilyen kívánatos volna, ha az írók világnezetének művészi kifejezései: a művek, és a műveket elemző bírálatok iránt is ugyanilyen érdeklődést tanúsítanának. Mert a könyvtárosok feladata nemcsak az olvastatás, de az olvasás is.

NÉMETORSZÁGI TAPASZTALATOK

A három hét alatt, amit a Német Demokratikus Köztársaságban töltöttünk, bejártuk Szászországot, Thüringiát, Poroszország egy részét. Hosszabb időt töltöttünk Németország két világhírű nemzeti könyvtárában, a *Deutsche Bücherei*-ben és a *Német Állami Könyvtárban*, láttuk a drezdai és weimari tartományi könyvtárakat, megismertünk megyei, járási könyvtárak munkáját, s meg kell mondani, nem kis szívfájdalommal bámultuk meg a gyönyörű gyermekkönyvtárakat, zenei-közművelődési könyvtárakat. Tapasztalatokban gazdagon érkezünk haza és erre nemcsak azért volt módunk, mert a német könyvtáraktól van mit tanulnunk, hanem azért is, mert a német kollegák őszinte baráti fogadtatásban részesítettek minket, minden erővel elősegítették, hogy tapasztalatokat szerezhessünk.

Nagyon sokat hallottunk arról, hogy a háború Németországban milyen nagy károkat okozott, mégis megdöbbentett az a rengeteg rom és háborús kár, amely — az óriási mértékben folyó újjáépítés mellett — még mindig látható. Ugyanakkor nem győztünk csodálkozni azon, hogy aránylag rövid idő alatt milyen sok háborús sebet eltüntettek. Az volt az ember érzése, hogy ez a mondas, amely a 750 éves létét ünneplő Drezda város tanácsának kapuján volt olvasható: *»Drezda él, Drezda dolgozik, Drezda békét akar«* nemcsak Drezdára, hanem az egész NDK-ra vonatkozik. A háború a könyvtárakat sem kímélte, a földdel vált egyenlővé a *Drezdai Tartományi Könyvtár* épülete, rombadőlt a Német Állami Könyvtár 400 olvasóhelyes kupolaterme, s hogy ezek a könyvtárak röviddel a háború után újra megnyithatták kapuikat az olvasóknak, nagyrészt a könyvtárosok áldozatkész munkájának volt köszönhető.

A. Könyvtárügy szervezete

A könyvtárügy szervezeti felépítése terén a német elvtársak is azon munkálkodnak, hogy a könyvtárhálózatokat nagy teljesítőképességűvé fejlessék és a könyvtárak munkáját ésszerűen összehangolják. Ennek ellenére az NDK könyvtárügye jelenleg széttagoltabb, mint a magyar; az állami közművelődési könyvtárak a Művelődési Minisztériumhoz (Ministerium für Kultur), az üzemi szakszervezeti könyvtárak a Szabad Szakszervezetek Szövetségéhez, az általános tudományos könyvtárak a Főiskolai Ügyek Államtitkárságához, a tudományos szakkönyvtárak — csak úgy, mint nálunk — ahhoz a szervhez vannak csatolva, amelyeknek munkáját segíteniük kell. A do-

kumentációs állomások, amelyek a tudományos szakkönyvtárak részeiként működnek, nemcsak fenntartó szervükhöz, hanem szakfelügyelet, illetve központi dokumentációs irányítás szempontjából, az Országos Dokumentációs Központhoz is tartoznak. A Művelődési Minisztérium vagy a Főiskolai Ügyek Államtitkárságának szakfelügyeleti joga rendeletileg nincs ugyan szabályozva, mégis elmondható, hogy minden alapvető központi könyvtári kérdés szabályozása e két szervnél történik.

A közművelődési könyvtári hálózat felépítése nagyvonalakban éppen olyan, mint nálunk, azzal a lényeges különbséggel, hogy a közművelődési könyvtárak módszertani segítését, módszertani munkájuk irányítását külön önálló szerv, a *Központi Könyvtárügyi Intézet (Zentralinstitut für Bibliothekswesen)* végzi, és nem felesleges talán megemlíteni azt sem, hogy ennek az intézetnek az OSZK Módszertani Osztályán közművelődési könyvtárakkal foglalkozó 4—5 munkatárssal szemben 41 dolgozója van. A szervezeti felépítés szempontjából a különbség az, hogy a megyei (kerületi), a járási (körzeti) könyvtárak nem a megyei, illetőleg járási tanácsokhoz, hanem a helyi, városi tanácsok kulturális osztályához tartoznak.

A hálózat működésével kapcsolatban az a tapasztalatunk, hogy a módszertani munka a megyei, járási könyvtárakban jobb, mint nálunk. Nagyon sok szép és hasznos kiadványt jelentet meg a Zentralinstitut, de nagyon jó, a helyi gazdasági és kulturális eseményekhez kapcsolódó kiadványok kerülnek kiadásra a kerületi könyvtárakban is, pl. Potsdamban és Drezdában is láttuk a járási könyvtárak állományáról kiadott nyomtatott illusztrált könyvalakú katalógust, amit az olvasók is megvásárolnak. Minden könyvtárban ott láthatók a bekötött bibliográfiák, katalógusok külön asztalokon, állványokon az olvasók használatára. A tapasztalat szerint az olvasók rendszerint ezek alapján kéri a könyveket. Nagyon hasznos és szerintünk a színvonalas kölcsönzési munkát nagymértékben elősegíti a megyei és járási könyvtáraknál bevezetett ún. *»jelenléti« (presens) kartoték* és a *kölcsönzött művek kartotékja*. Ezek a kartotékok a könyvtáros segédeszközei a könyvajánlásban. A jelenléti kartoték raktári rend szerinti csoportosításban tartalmazza a raktárban található könyvek kártyáit. Kölcsönzéskor a kivitt könyvek kártyáit áthelyezik a kölcsönadott művek kartotékjába.

A tudományos könyvtárak munkájának irányításában rendkívül nagy szerepe van

a Könyvtártudományi Szakirányítás Tanácsának a Főiskolai Ügyek Államtitkárságának könyvtári osztálya mellett. Ez tanácsadó szervként működik. Ezenfelül az egyes könyvtári szakkérdések állandó gondozására szakbizottságokat létesítettek. Pl. szakbizottság foglalkozik a képzési kérdésekkel, a szerzeményezéssel, a bibliográfiai dokumentáció problémáival stb. Az NDK-ban nincs olyan különálló szerv, mint nálunk az Akadémia Könyvtártudományi Főbizottsága és az Orsz. Könyvtárügyi Tanács, hanem mindkettőnek a funkcióját a *Könyvtártudományi Szakirányítás Tanácsa látja el*. Mivel a közművelődési és tudományos könyvtárügy egysége és a Főiskolai Ügyek Államtitkárságának a tudományos szakkönyvtárak feletti szakfelügyeleti joga még nincs meg, a Könyvtártudományi Szakirányítás Tanácsának nem kell ellátni sok olyan feladatot, amelyet Magyarországon a Népművelődési Minisztérium tanácsadó szerveként működő Könyvtárügyi Tanács végez.

A szakbizottságok működése nagyon tanulságos. Ezek a bizottságok sokkal operatívabb tevékenységet fejtenek ki, mint a mi Könyvtárügyi Tanácsunk albizottságai, pl. a képzési kérdésekkel foglalkozó szakbizottság foglalkozik a képzés szabályozásával, a tananyagok elkészítésével, a szakmai továbbképzéssel, az új könyvtártudományi irodalom kiadásával,

valamint a könyvtárosok bér- és illetmény kérdésével. A kéziratok és ősnymtatványok kiadásával foglalkozó szakbizottság pl. a közelmúltban az NDK legszébb, legértékesebb kézírataiból nagy, reprezentatív kiállítást rendezett a Német Állami Könyvtárban.

A könyvtárosképzésről

A könyvtárosképzés jelentősen eltér a mi képzésünktől. A tudományos könyvtárak dolgozóinak képzését elválasztották a közművelődési könyvtárak dolgozóinak képzésétől. Ez szerintük azért szükséges, mert más jellegű anyaggal dolgoznak a tudományos könyvtárak és mással a tudományos könyvtárak könyvtárosa. A tudományos könyvtári dolgozók képzése három fokozatban történik: »Tudományos könyvtáros«, »könyvtáros, illetve középkáder«, »könyvtártechnikus«. A tudományos könyvtárosok képzése 1954/55-től kezdve a Humboldt egyetemen történik. A képzés kétszakos, a könyvtár szak mellett a Humboldt egyetem bármely szakát választhatja a hallgató. Meglepett bennünket, hogy aránylag milyen kis számban vannak »tudományos könyvtárosok« a könyvtárakban. Pl. a Német Állami Könyvtár Szerzeményezési Osztályának 51 dolgozójából csak négy a tudományos könyvtáros. Általában a tudományos könyvtárosok az osztályvezetők, szakozók, a szerzeményi osztályok szakelőadói stb.

A »könyvtáros, illetve középkáder«-képzés 50 éves múltja tekint vissza. Ezen a színvonalon két és fél év az oktatás időtartama, amiből a hallgató egy évet könyvtárban, másfél évet a *Deutsche Bücherei* vagy a *Német Állami Könyvtár* mellett működő *Könyvtári Szakiskolában* tölt. A »könyvtáros« tanulókkal szemben igen magas követelményeket állítottak. pl. orosz, latin, angol, francia nyelvet kell tanulniuk. A középkáderképzéssel az a cél, hogy tehermentesítsék a tudományos könyvtárosokat, pl. a középkáderek feladata többek között címfelvételek készítése, tanácsadás az olvasótermekben, a katalógusoknál, a könyvkiadás, a betűrendes katalógus felállításá stb. Könyvtártechnikusok képzése az ipari tanulóképzéshez hasonlóan, illetve annak keretében folyik. Az oktatás két évre terjed, a tanuló a könyvtárban végzett gyakorlati munkája mellett hetenként egyszer részt vesz a helyi ipari tanuló szakiskola irodalom-történelem oktatásán. A könyvtártechnikusok látják el a raktári szolgálatot, a könyvrendelés néhány segédmunkálatát, a kölcsönzési és egyéb adminisztrációs ügykezelést stb.

A közművelődési könyvtárak dolgozóinak képzése két fokozatban történik: Könyvtáros, könyvtártechnikus.

A »Heinrich Heine Bibliothek« szabadpolcos könyvtár

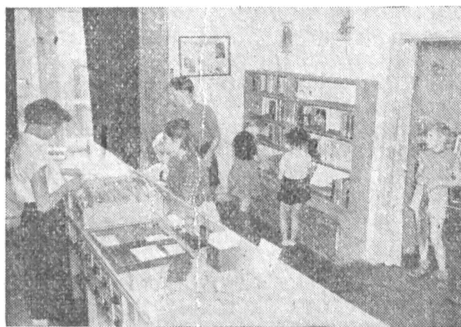
A könyvtárosokat hároméves szakiskolán képzik, a három évből a hallgató két és fél évet a lipcsei »Erich Weiner« könyvtáros szakiskolán, vagy a berlini könyvtáros szakiskolán, félévet könyvtárban tölt el. Könyvtáros képzéssel rendelkeznek a megyei, járási könyvtárak vezetői, osztályvezetői, részlegvezetői stb. A könyvtártechnikusok képzése a közművelődési könyvtárakban annyiban tér el a tudományos könyvtárakban tanuló könyvtártechnikusokétól, hogy ők minden évben 4 hétig a »Kulturális Felvilágosítás Központi Iskoláján« tanulják a könyvtáros szakismereteket. Összefoglalva a képzésről az a véleményünk, hogy jó és célravezető a több fokozatban történő oktatás, mert lehetőséget nyújt, hogy minden dolgozó jól megismerje saját munkaterületét, illetve azt, amelyekre kiképeztek.

Külföldi kapcsolatok

Az NDK könyvtárainak nemzetközi kapcsolatai az utóbbi években eredményesen fejlődnek. Az NDK-ban igen nagy jelentőséget tulajdonítanak a nemzetközi konferenciákon való részvételnek, pl. az 1955-ös brüsszeli kongresszuson annak ellenére, hogy egyelőre nem is tagjai a *Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének*, 4 vagy 5 könyvtári szakember vett részt. A tanulmány és tapasztalatszere jellegű utazások — akárcsak nálunk — még nagyon szórványosak. Könyvtárosok — az irányító szervek munkatársai, a legnagyobb könyvtárak vezető dolgozóin kívül — a felszabadulás óta külföldön nemigen voltak.

A német könyvtárak nemzetközi kiadványcsere forgalma jelentősebb, mint a miénk, egyrészt azért, mert több a régi cserekapcsolat, másrészt az egyes intézményeknek, könyvtáraknak igen nagy számmal jelennek meg cserére alkalmas kiadványaik és azért is, mert a kiadványoknál nem áll fenn az a nyelvi nehézség, ami nálunk. Örömmel tapasztaltuk, hogy igen sok német könyvtár van cserekapcsolatban magyar könyvtárakkal, különösen a Tudományos Akadémia Könyvtárával, s a Széchényi Könyvtárral. A jó kiépített cserekapcsolat eredménye, hogy pl. az Akadémia Acta-i jóformán minden tudományos könyvtárban megtalálhatók.

A külföldi irodalom vásárlására is igen nagy összeget irányoznak elő. Érdekes sajátosság, hogy az egyes tudományos intézetek rendelkezésére bocsátott valutar keret 25 százalékát az intézet tudományos munkatársai személyes könyvrendeléseikre is felhasználhatják. A külföldi folyóiratmegrendelések terén az a nagyon helyes módszer van érvényben, hogy a folyóiratokat nem kell évente újból és

A potsdami kerületi könyvtár gyermek-kölcsönzője

újból megrendelni, csak az előfizetés lemondását vagy a kiegészítő rendelést kell elküldeni.

A dokumentációról

Tanulmányútunk során az NDK dokumentációs szervezetét is tanulmányoztuk, igyekeztünk összehasonlításokat tenni a magyar és a német dokumentációs munka között, bár ez sok esetben nem volt lehetséges, mert a német dokumentáció szervezete más. Egyes kérdésekben előbb vannak mint mi, de van, ahol nálunk kedvezőbb a helyzet.

Németországban már a második világháború előtt is folyt dokumentációs tevékenység, ezért később a német dokumentációs részlegek létrehozása egyszerűbb volt, mint a többi népi demokráciákban, így hazánkban is, ahol a dokumentációs igény új szükségletként jelentkezett a felszabadulás után.

Az NDK egyetemes jellegű, tudományos irodalmi dokumentációs központja (műszaki, közgazdasági, orvosi stb) a Zentralstelle für wissenschaftliche Literatur, rövidítve ZwL.), amelyet az NDK Minisztertanácsának 1950-ben kiadott rendelete hívott életre. A ZwL felügyeleti hatósága az Irodalmi- és Kiadói-ügyek Hivatala. A ZwL hálózati központ és jellegzetessége a magyar dokumentációs szervekkel (az OMK-val, az OMGK-val, ODK-val stb.), szemben az, hogy nem működik mellette szakmai alapkönyvtár. A ZwL hálózatához tartoznak a dokumentációs részlegek (Dokumentationsstellen), amelyek alapítását megelőzte a műszaki könyvtárak létesítése. A közös vezetővel rendelkező szakkönyvtárak és dokumentációs részlegek, az egyes intézetek, tervező irodák stb. keretében fejtik ki működésüket. Az intézetek, tervező irodák stb. különböző felügyeleti hatóságokhoz tartoznak. A ZwL-t létrehozó minisztertanácsi rendelet csupán a központ feladatait rögzíti, a szervezeti felépítés, vala-

mint a dokumentációs munka elvégzésének módszertani kérdéseiben azonban a ZWL a kutató intézetekkel stb. egyetértésben intézkedik.

A ZWL hálózatához több alközpont tartozik, melyek összehangolják az egyes intézetek dokumentációs részlegeinek munkáját. Az alközpontok maguk is dokumentációs részlegek, tevékenységük csupán annyiban különbözik a kutató intézetekben stb. működő kisebb dokumentációs részlegektől (jelenleg 70 ilyen működik), hogy a koordináláson kívül a közös kiadványok kiadásával is foglalkoznak. Útunk során többek között meglátogattuk a Teltowban működő Rostanyagkutató Intézetet is, ehhez mint alközponthoz több dokumentációs részleg tartozik, amelyek munkáját összefogja és közös kiadványt is ad ki. A hálózatához tartozó dokumentációs részlegek 80 százalékban műszaki és 20 százalékban orvosi, közgazdasági stb. dokumentációval foglalkoznak.

Az akadémiai intézetekben, tanszékben, minisztériumokban, tervező intézetekben és üzemekben működő dokumentációs részlegek 3—10 fővel dolgoznak. A dokumentációs munkát az egyes intézetek főfoglalkozású dolgozói végzik és csak ott alkalmaznak külső munkatársakat, ahol azt a nyelvi és szakmai nehézségek indokolják. E téren a helyzet hazánkban kedvezőtlenebb. Az OMK-ban a kivonatokat kizárólag külső szakemberekkel végeztetik tiszteletdíj ellenében.

Az NDK-ban a német szakirodalmon kívül a világ fontosabb szakirodalmát is feldolgozzák. A szabadalmak értékelésébe az utóbbi időben fokozódó mértékben vonják be a szabadalmi irodákat is. Az a tervük, hogy a szakágakra vonatkozó összes szabadalmakat feldolgozzák, ami által elérhetik, hogy a dokumentációs részlegek tevékenysége tágabb területre is kiterjedjen. A szakirodalom feltárása kivonatolás útján történik. Az NDK-ban a kivonatokat három fokozatba sorolják. A legfelsőbb fokozatban a kivonatokat tudományos munkatársak készítik, ők is osztályozzák és a dokumentációs részleg feladata csupán a szervezés, így egész munkáját az információk szolgálatra összpontosíthatja. A dokumentáció propagandájára a dokumentációs részlegek és a ZWL az egyes minisztériumokkal karöltve előadássorozatokat rendez az üzemek dolgozói számára. A tanfolyamokon megtanítják a magasabb képzettségű dolgozókat a dokumentációs anyagok célszerű felhasználására. Itt szakszerű tanácsokat is adnak.

A cikkek kivonatait a dokumentációs részlegek vagy közvetlenül vagy az Akadémia Kiadón keresztül kartonokon ad-

ják közre. Minden megjelent kartonból 5 példányt küldenek a ZWL-nek, amelyből 4 példány a nemzetközi cserét szolgálja, 1 törzspéldány pedig visszamarad.

Az irodalom értékelése válogatás alapján történik. A kiválasztás elve a következő: csak olyan adatot dolgoznak fel és értékelnek, amely bővíti az ismereteket, tisztázza az elméleti kérdéseket, rögzíti a kísérletek és megfigyelések eredményeit, kiszélesíti a tudomány alkalmazását, bővíti a technika és tudomány munkamódszereit, javítja a termelés technikáját vagy az életszínvonal emelését szolgálja. Nem dolgozzák fel a műszaki lapok szerkesztéségi cikkeit, továbbá az ismétléseket, melyek nem tartalmaznak új szempontokat. A folyóiratok értékelését szakterületekre bontva végzik. A kartonszolgálat két-három hónap múlva kerül közlésre és jelenleg arra törekednek, hogy az átfutási időt egy hónapra csökkentsék. A kartotékszolgáltatást bárki előfizetheti.

Az NDK dokumentációs hálózatában nem adnak ki referáló folyóiratokat. Az egyes szakterületeken a kartonszolgáltatás anyagából kiválasztott anyagot az egyes szakfolyóiratok »Irodalmi Szemle« rovatában teszik közzé. Az NDK-ban megjelenő referáló szakfolyóiratokat a német Tudományos Akadémia adja ki. A kivonatokat a szakfolyóiratokban kb. 10 hónap múlva jelennek meg.

A szakfordítási munkák irányítását a ZWL végzi. A fordítási igények az NDK-ban kisebb mértékben jelentkeznek mint hazánkban. A cikkkfordítások előtt a ZWL országos fordítási nyilvántartásától általában megkérdezik, hogy a fordítás be van-e jelentve. Nincs ugyan törvényes rendelkezés, hogy a fordítás elkészítéséhez engedélyt kell kérni, mint nálunk, mégis ezt az egész ország területén önkéntesen megteszik. Igénylés esetén a fordításnyilvántartási részleg az elkészült fordításokról címjegyzéket készít. A szakfordításokat az igénylő szervek maguk készítetik.

A ZWL szakfordító katasztert vezet az egyes szakmák nyelvtudással rendelkező szakembereiről és ezek címeit az igénylők rendelkezésére bocsátja.

A ZWL-től 1954. év végén a fotolaboratóriumot elvitték és »VEB Agfa, Berlin« néven önálló üzemmé szervezték. Az üzem teljesítménye 60 főnyi személyzetrel: 6—10 000 felvétel és 4500 fotokópia. Jelenleg a mikrofilmek és fotokópiák rendelését a ZWL-nél adják fel, mely a szükséges irodalmat a könyvtáraktól megszerzi, majd azt továbbadja a »VEB Agfa, Berlin«-nek, ahol végül a fényképezés, a számlázás és kiküldés történik.

Kondor Istvánné

Povárný Jenő

a Népművelési Min. osztályvezetője

az Orsz. Műszaki Könyvtár vezetője

Magyar könyvtárosok és bibliográfusok

SZILÁGYI SÁNDOR

(1827—1899)

Magyarországon a kiegyezés utáni években a gyors ütemű kapitalizálódás és a hivatalok számának nagymérvű szaporodása magával hozta az értelmiség számának növelését és a tudományok korszerű fejlesztésének szükségességét. Ennek egyik előfeltétele a magasabb fokú oktatás és a tudományos kutatás szükségleteit kielégítő könyvtárhálózat megteremtése volt.

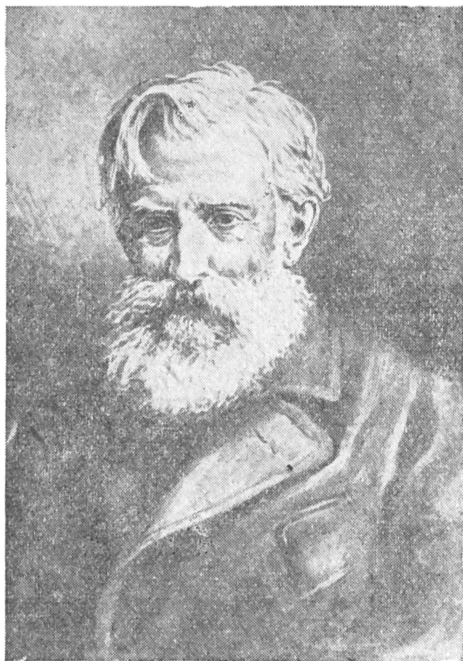
Könyvtárügyünk akkoriban igen alacsony színvonalon állott. Budapesten három nagykönyvtár működött, a múzeumi, az akadémiai és az egyetemi, de a személyzeti ellátottság, könyvbeszerzési hitel egyiknél sem felelt meg a követelményeknek. Noha a hetvenes évek elején az országgyűlés felemelte költségvetésünket, ebből azonban legfeljebb az újonnan megjelent művek megvételére futotta, a régi hiányok pótlására már nem. Vidéken természetesen még rosszabb volt a helyzet, egy-két régi egyházi intézményen kívül nem lehetett használható könyvtárt találni.

A könyvtárak egy része öncélú intézménynek tekintette magát és megnehezítette az anyag használatát. A Múzeum könyvtára például a hatvanas évek elején megkezdett rendezés és rekatalogizálás alkalmából évekig bezárta kapuit a közönség előtt. Olvasótermét később is, egészen a felszabadulásig, csak délelőtt tartotta nyitva. Horváth Árpád, az Egyetemi Könyvtár igazgatója, jóllehet maga is tudós volt — az egyetemen a történelmi segédtudományokat adta elő —, 1876-ban az amúgy is szerény keretek között mozgó kölcsönzés további korlátozását ajánlotta az egyetemi tanácsnak és erélyes hangon javasolta, hogy a főváros határán túl még intézményeknek se adjanak kölcsön könyvet!

Ilyen viszonyokat talált az 51 éves Szilágyi Sándor, amikor 1878-ban a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatójává nevezték ki.

•

Szilágyi pályáját a szabadságharc előtt fordításokkal, novellák és politikai cikkek írásával kezdte. A Bach-korszak elején hatszor próbálkozott folyóirat- és antológia-szerkesztéssel, de az önkényuralom valamennyit betiltotta. 1852-től a nagykorósi gimnáziumban tanított Arany Jánossal együtt, a kiegyezés után pedig a kultuszminisztériumba neveztek ki miniszteri titkárnak. Emellett a nagykorósi

évektől páratlan szorgalmú történetíró volt, kiadója egy sereg nagy jelentőségű forrásnak és szerkesztője a *Századok* című történelmi folyóiratnak.

Az új igazgató kiválasztása szerencsésnek bizonyult. Ha nem is rendelkezett könyvtári gyakorlattal; képzettsége, hajlamai és szorgalma hamarosan kiváló könyvtári szakemberré tette. Mint forráskiadó kitűnően értett a bibliográfiához, írástörténethez. Mint szervező célszerűen tudta beosztani a különféle munkaterületeken a rendelkezésére álló munkaerőket. Mint tudós jól ismerte a kutatók igényeit és minden erejével arra törekedett, hogy azokat a könyvtár ki tudja elégíteni. Mint a fiatalság támogatója, atyai barátja, teljes megértéssel viseltetett az egyetemi hallgatók igényei iránt.

Az Egyetemi Könyvtár anyagáról hosszú ideig elavult könyvkatalógusok adtak tájékoztatást. A cédulákra írt betűrendes és szakkatalógus készítését csak 1876-ban kezdték meg. Szilágyi a különböző akták, körlevelek, minisztériumi felterjesztések és jegyzőkönyvek bizonyossága szerint elsősorban ezt a munkát sürgette. 200 000 kötetről kellett címleírást

készíteni! Egyes esetekben — munkaerőhiány miatt — még a teljes bibliográfiai részletességről is lemondott, de nem engedte, hogy emiatt a katalogizálás befejezése évekkal elhúzódjék és így a könyvtár anyagának egy része feltáratlan, hozzáférhetetlen legyen az olvasók részére.

A nyomtatott művek mellett, mint törtenettudós, különösen szívügyének érezte a nagyértékű forrásanyagot, a könyvtár kéziratait. *Az oklevelek szét vannak szórva és nincsenek indikálva, a legfontosabb dolgok katalogizálva sincsenek. Így sem a tudósokat kiszolgálni, sem az írókat gyámolítani nem lehet!* — panaszkolta egy átiratában a rektornak. De nem maradt meg a pusztá panasznál, hanem hosszas utánjárás árán kiharcolt egy új állást ennek a munkának az elvégzésére.

Az olvasók jobb tájékoztatása érdekében szeretne volna nyomtatásban kiadni az egész katalógust. Anyagiak hiányában ez a terv nem sikerült, de annyit elért, hogy az évenkénti gyarapodásjegyzék mellett a kéziratok címjegyzéke is nyomdába került. Az ötkötetes munka első része, a kódexkatalógus 1881-ben jelent meg, az utolsó két kötet azonban már Szilágyi halála után látott napvilágot.

Sokat kellett küzdeni a haladást, a könyvtárfejlesztést akadályozó meg nem értés, a bürokrácia és a maradiság ellen. Hogy ezek mennyire megnehezítették munkáját, legjobban talán a tervszerű könyvbeszerzés érdekében folytatott, jó-részt eredménytelen küzdelme mutatja.

Az Egyetemi Könyvtár 1870-ben évi 2000 forintot költhetett könyvbeszerzésre és kötetítésre, 1871-től pedig 5000 forintot. (Tájékoztató: ugyanekkor a bécsi *Hofbibliothek* dotációja 20 000 forintra rúgott, a *British Múzeum* pedig csupán kötetítésre 75 000 forintot költhetett!) Szilágyi ezért évről évre megpróbálta a rendes beszerzési átalány felemeltetését. Ennek eredményeként a költségvetés 1881-ben 8000, 1892-ben 12 000 forintra emelkedett.

Sajnos, az igazgató még e csekély összeg felett sem rendelkezett szabadon, mert a beszerzési hitelt az egyetemi tanács által megszabott százalékban szét kellett osztani a négy kar között és a beszerzendő könyvek jegyzékét a karok könyvtárbizottságai állapították meg.

Szilágyi kinevezése után azonnal kérte, hogy legalább ezekre a bizottsági ülésekre hívják meg, hogy ott szakszempontból megtehesse észrevételeit és megadhassa az esetleg szükséges felvilágosításokat. A bölcsészettudományi professorok átlátták ennek a javaslatnak a célszerű voltát, a többi kar azonban semmiféle együttműködésre nem volt hajlandó.

»A könyvtári bizottságok legnagyobb részével« — írta másfél éves igazgatói működés után — »még egyetlen egyszer sem érintkezhettem. Ily módon pediglen tervszerűen vezetni a könyvtár gyarapodását nem lehet! A gyakorlat megmutatta, hogy egyes tudományzások túlságos pártfogásban részesültek más szakok rovására, némely szaknál pedig a sarkalatos s az alapmunkák sincsenek meg. Megtörtént, hogy roppant drága munkák, melyek más könyvtárban is megvannak, itt is bevásároltattak; hogy egy és ugyanazon munkát két kar is meghozatott!«

Csak 1881-ben sikerült új könyvbeszerzési rendet elfogadtatni az egyetemi tanáccsal. A döntés jogát továbbra is megtartották a könyvbizottságok. Az eljárás ezután is nehézkes, hosszadalmas, bürokratikus maradt: a karok javaslatait a rektornak küldték meg, az további-totta a könyvtárigazgatónak s az igazgató azután a rektor közvetítésével tette meg észrevételeit. Mégis jelentett valami haladást, mert a könyvtár legalább a felesleges, kettős beszerzéseket ki tudta kerülni.

Ilyen nehézségek között különösen fontosnak tartotta Szilágyi azt, hogy a be nem szerzhető fontos könyveket más-honnan kérje kölcsön a kutatók részére. Az Egyetemi Könyvtár nemű szolgáltatást készséggel és örömmel ajánlotta fel nemcsak nagyszámú tudós barátjának, hanem minden kutatónak.

Természetesen a szükséges művek tekintélyes részét más hazai könyvtárban sem lehetett megtalálni, azokat külföldről kellett meghozatni. 1882-ben külföldi könyvtárból 25 esetben kért kölcsön könyveket. Később ez a szám lényegesen emelkedett és például 1890-ben az Egyetemi Könyvtár kölcsönkérő aktái a há-táron túl 45 könyvtárba, levéltárba jutottak el, a legtöbb helyre nem is egyszer és nem is egy művet kérve.

A külföldi intézmények szíveségét igyekezett viszonzni. Amikor például a gráci egyetemi könyvtárnak nehány, a budapesti Egyetemi Könyvtárban nem található *tagnévsorra, címtárra* volt szüksége, ezeket a Nemzeti Múzeum könyvtárából vette kölcsön és úgy adta postára.

Segítő készsége kiterjedt a fővárostól messze élő írókra, tanárookra, könyvtárosokra, tudósokra is. Vidéki gimnáziumok, jogakadémiák és más intézmények címére már 1882-ben 89 esetben küldte meg kölcsönképp az Egyetemi Könyvtár könyveit. De ezen túlmenően külföld felé is vállalta a közvetítői szerepet és számtalan művet hozatott meg külföldről részükre. A kapott könyveket a kölcsönkérőhöz legközelebb eső könyvtárba, iskolába, plébániára továbbította.

1885-ben egy vidéki középiskola közvetlenül fordult kölcsönzési kérelmével a bécsi egyetem könyvtárához. Elutasították s ezért panaszt tett a minisztériumban. Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter ennek kapcsán felvilágosítást kért Szilágyitól a külföldi kölcsönzésről.

Szilágyi válaszában beszámolt az egyre növekvő forgalomról, dicsérte az osztrák könyvtárak előzékenységét és érthetőnek tartotta, hogy egy ismeretlen magyar középiskolának nem merik odaadni könyveiket. *»De már eddig is több esetben történt«* — írta —, *»hogy a hazai középiskolák hozzánk fordultak s mi a kért könyveket kivettük azoknak és átküldtük. S hogy ez a jövőre is így legyen, annak semmi sem áll útjában.«* Őva inti Trefortot egy elhamarkodott megtorló intézkedés kiadásától, mert az *»csak a mi tudósaink számára volna hátrányos s éppen azért nagyon kérem, hogy a magas minisztérium kegyeskedjék az illető középiskolát oda utasítani, hogy kérésével hozzánk forduljon«.*

Ezzel a felterjesztéssel az Egyetemi Könyvtár hivatalosan elvállalta országos viszonylatban a rendszeres könyvtárközi és külföldi kölcsönzés lebonyolítását. Ezt a feladatot csak évtizedekkel később, 1923-ban vette át tőle egy akkor létesített központi szerv, az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ. A központ forgalma azonban sokáig jóval szűkebb keretek közt mozgott, így például 1930-ban mindössze 58 könyvet hozott meg külföldről.

Szilágyi néhány évi igazgatói működés után elismert tekintély lett könyvészeti ügyekben. Ezt a tekintélyt mindig

a magyar könyvtárügy érdekében használta fel. Így például Trefort az ő tanácsára bízta meg Petrik Gézátt Szabó Károly művének folytatásával, Magyarország 1712—1860 közti könyvészetének összeállításával. Szilágyi tevékeny részt vett a munkában, átnézte és kijavította Petrik kéziratát, sürgette a minisztériumban a nyomás megkezdését és még olyan apróságokra is gondolt, hogy a szerző részére a vidéki könyvtárakba kedvezményes vasúti jegyet szerezzen.

Szilágyi Sándor több mint két évtizedig, 1899. január 12-én bekövetkezett haláláig állt az Egyetemi Könyvtár élén. Élete végéig fiatalos ügybuzgalommal párosította az öregkor tapasztaltságát és tudását. Ezért tudott eredményesen dolgozni a beszerzés tervszerűbbé tételén, a katalógushálózat kiépítésén, az egyetemi hallgatók jobb kiszolgálásán, tudóstársai kutatómunkájának megkönnyítésén, valamint a bürokratikus és professzori önzés okozta nehézségek elhárításán. Igazgatói működése példamutató nemcsak az akkor élő, hanem a szocializmust építő könyvtárosok számára is. Mert lehet-e méltóbb dicséretet mondani egy könyvtárosról, mint amit a róla szóló megemlékezésben írt Dézsi Lajos:

»Hivatali működésének legszebb sikerét abban találta, hogy igazgatóságának ideje alatt alig jelent meg nagyobb szabású tudományos dolgozat, melynek szerzője hálaosan ne ismerte volna el Szilágyi útbaigazításait s a források megszerzésére nézve pedig készséges közreműködését.«

Vértesy Miklós,

az Eötvös Lóránd T. Egyetem könyvtárának osztályvezetője

Berzsenyi Dániel és a „Nemes Somogyvármegye könyvtára”-nak kapcsolata

A közelmúltban a Kaposvári Állami Levéltárban előkerült a *Nemes Somogy vármegye Könyvtárának* kölcsönzési naplója, amelynek teljes címe: *»Az olvasó szobából könyveket kivívó uraknak Reversális Protocolluma.«* A kölcsönzési naplót 1832 január 1-től 1870 március 1-ig vezették. Benne különösen érdekesek Berzsenyi bejegyzései, aki a könyvtárnak rendes tagja és rendszeres olvasója volt. Irodalomtörténésképpen pedig Somogy korszorús költőjét azok közé az írók közé sorolják, akik keveset, illetve alig olvas-

tak. Kiindulva azokból a tényekből, hogy nincs könyvtára, Sopronban iskoláit sem fejezi be, közelben nem áll rendelkezésre múzeum és könyvtár, műveltebb, olvasottabb emberek között nem érzi jól magát és azért is, mert Kőlcseynek adott választát hosszú évekig fogalmazza, csiszolja. Vajon igaz-e az irodalomtörténészek állítása? Vizsgáljuk meg a Reversális Protocollum alapján.

A megyei rendek a kölcsönzési napló vezetését a mindenkori könyvtárörre bízta. Feladata volt a kikölcsönzött művek

naplóba-jegyzése, vagy jegyeztetése a kölcsönző által. Berzsényi Dániel esetében ez utóbbi történt. Ő maga írta be apró gyöngybetűivel a kikölcsönzött műveket, a kölcsönzés kezdetét, lejáratának határidejét és a kikölcsönzési díj összegét. Bizonyítja ezt névaláírásának egyazon volta.

A Reversalis Protocollumban Berzsényi bejegyzésével 1832 január 22-án találkozunk először. Első kölcsönzése, amelyet dokumentum alapján bizonyíthatunk, a német *Minerva* 1831. és a *Jahrbücher der Litteratur* 1831-es számai. (Irodalmi évkönyv, Bécs) Ha folytatólagosan figyelemmel kísérjük a kölcsönzési napló bejegyzéseit, akkor a következő adatokat kapjuk:

Február 11-én kölcsönözte ki a Trattner Mátyás által Pesten kiadott *Tudományos Gyűjtemény* számait. (Ez az első »polgárinak« mondható folyóiratunk, amely havonta jelent meg.)

A lap szerkesztői Fejér György, Thais Endre, Vörösmarty Mihály és Horváth István. Munkatársai közül megemlíthető Szemere, Bajza és Toldy. Ezzel egy időben kölcsönözte ki a *Jahrbücher der Litteratur* folytatólagos köteteit is. Április 6-án a *Magyar Minervát* (Felsőmagyarországi Minerva) és a *Tudományos Gyűjtemény* soron levő köteteit. Szeptember 4-ig ezek folytatólagos számait vette magához, ezenkívül az *Ausland* című folyóirat példányait. Október 18-án az Auróra legfrissebb számait kölcsönözte ki. (Az Auróráról tudni kell, hogy Kisfaludy Károly a szerkesztője, munkatársai Bajza, Vörösmarty, Dukai Takács Judit és Képlaky Vilma.)

Ebben az esztendőben utoljára nov. 24-én járt Kaposvárott és nyolc kötetet kölcsönzött ki a már említett folyóiratokból. 1833. jan. 26-án Az *Ökonomische Neuigkeiten* c. folyóiratból kölcsönöz. Ettől az időtől kezdve rendszeresen olvassa a *Land und Seereisen* számait is. Valószínűnek tartom, hogy az utóbbi két gazdasági folyóiratot forrásként használta az 1833. év végén megjelent »*Magyarországi mezei szorgalom némely akadályairól*« című tanulmányához. Február 4-én négy, április 25-én hat kötetet cserél, szept. 30-án tíz, nov. 1-én hat és nov. 20-án nyolc kötetet vesz magához a már említett folyóiratokból. Ekkor kölcsönzi ki a *Konversations Lexikont* is. 1834-ben és 1835-ben nyolc ízben járt Kaposvárott folyóiratkölcsönzés végett. Utoljára 1836. január 22-én — halála előtt 23 nappal — látogatta meg a Somogy megyei Könyvtárat. Halála után a nála maradt könyv-

tári könyveket családja sértetlenül visszaszállította.

A fent felsorolt műveket Berzsényi Dániel életének utolsó négy éve és két hónapja alatt kölcsönözte ki a megyei könyvtárból. Ha nem vesszük figyelembe családi gondjait, pereit, betegségét, és korának utazási nehézségeit, olvasottságának gazdagsága és sokrétűsége akkor is elismerésre méltó. Hogy érdeklődése kizárólag a folyóiratok felé fordult, arra lehet következtetni, hogy korának kultúrájával állandóan lépést akart tartani.

Olvasásának 1832 előtti lehetőségeit, módját tényekkel bizonyítani források hiányában egyelőre nem lehet. Csak logikusan feltételezhető, hogy aki élete utolsó éveiben a Somogy megyei könyvtár legszorgalmasabb olvasói közé tartozott, annak már azelőtt is betűbarátnak kellett lennie.

Hogy honnan és mit olvasott, nincs fel derítve. Gondolom, a kaposi könyvtár létrejötté után, annak mindjárt szorgalmas kölcsönzőjévé vált.

A magányos, zárkózott költőnek ezt az útját is kifürkészhetetlen titkok fedik. Vele kapcsolatban nem ez az egyetlen probléma, ami megoldásra vár.

Major Sándor

A DIÁKOTTHONI KÖNYVTÁRAKRÓL

Az egyetemi ifjúság jelentős része diákotthonokban lakik. E diákotthonoknak nemcsak az elhelyezést, hanem tanulási és művelődési lehetőségeket is biztosítaniuk kell. A diákság kulturális igényeit, elsősorban könyvszomját kielégíteni nem könnyű feladat, különösen ha tekintetbe vesszük az egyes diákotthonokban lakók számát. A Műszaki Egyetem Központi Diákotthonában 1450 diák kap szállást és a többi diákotthonban is 2—500 fő a létszám. Érthető tehát, hogy a közelmúltban sok szó esett a diákotthonoknak kollégiumokká fejlesztéséről és ezzel párhuzamosan könyvtárakkal való ellátásukról is.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára a műegyetemi diákotthonokban már 1953-ban letéti könyvtárakat szervezett. Az egyetemi könyvtárak fő feladatai — régi értelmezés szerint — a tudományos kutató és oktató munka könyvváltozó támogatása. A szocialista típusú, modern egyetemi könyvtár ezen túlmenően részt kér és vállal az egyetemi ifjúság nevelésében, az általános műveltségi színvonal emelésében. Különösen fontos ez a műszaki egyetemi fiatalságnál, ahol a »szakbarbárság« ellen indított harc oly élénk visszhangra talált. Ez a felismerés vezetett bennünket, amidőn a sok részletfolyamattal, könyvtári aprómunkával járó diákotthoni hálózatot létesítettük.

*

A meginduláskor 11 diákotthon részére 1611 kötetet adtunk ki. E művek legnagyobb része a régi műegyetemi kollégiumok, a volt Műszaki Tanárképző Főiskola és a megszűnt Gazdasági és Műszaki Akadémia szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvvállományából származott. Második évben kb. 1200 kötettel gyarapítottuk a könyvek számát. Az 1955/56. tanévben — az első két év tapasztalatait felhasználva — átszerveztük a beszerzést és a nyilvántartást. A könyvvállományt háromszorosára emeltük, központi katalógust és diákotthonként egyedi kartotékeltárat készítve megkezdtük az egyre erősödő igények kielégítésére a szakkönyvek, lexikonok, szótárak, tankönyvek stb. letéti kiadását. Ez a Központi Könyvtár olvasótermének és kölcsönző szolgálatának tehermentesítése céljából is szükséges lépés a diákok nagy tetszésével találkozott, hisz most már otthonukban is megtalálták a legnélkülözhetetlenebb műveket. Jelenleg diákotthoni könyvtárhálózatunk a műszaki egyetemek 10 diákotthoni könyvtárából áll 7337 kötettel, melynek 11°/_o-a szak-

könyv. E számaránnyal nem vagyunk elégedettek. Szeretnénk a jelenlegi 11°/_o-ot 25°/_o-ra felemelni.

A mi viszonyainkkal érdekes összehasonlításra ad módot a varsói diákotthonok könyvtárainak helyzete. (*Kolodziejska, J.: A varsói diákotthonok könyvtárjai = Bibliotekarz. 1955. 8. sz.*) A műegyetemi diákok Narutowitz téri diákotthonában 12 500 kötet az állomány. Ennek háromnegyede szépirodalmi, egynegyede kézikönyv és tudományos munka. A könyvtárnak 2500 beiratkozott olvasója van, naponta 60—100 kötetet kölcsönöz. A másik, a Madalinski utcai diákotthon könyvtára 1954-ben létesült. 2000 kötetel. Beiratkozott olvasók száma 400, napi forgalma 50—60 fő. Számszerűleg kb. ezzel a könyvtárral egyenértékű a mi várbeli Központi Diákotthonunk könyvtára. Könyvvállománya 2754 kötet, beiratkozott olvasók száma 467, a diákotthonban lakók egyharmada. Kölcsönzések napi átlaga 60 kötet. A kisebb létszámú diákotthonok összevetése a mi javunkra kedvezőbb. Így pl. míg a varsói Tanka utcai leánydiákotthonban minden 2 hallgatóra csak 1 kötet, addig a mi diáklányaink Mária utcai és Menei úti otthonaiban minden hallgatóra 3 kötet jut.

1956. I. 1 óta a diákotthonok könyvszerzéseit központilag intézzük a rendelkezésünkre bocsátott keretből. Ezzel tehermentesítettük a diákotthonokat a vásárlással járó adminisztrációtól, egyben a könyvek szakszerű feldolgozását is biztosítottuk. A könyvek szétosztásánál a diákotthonban lakók számát és szakját vesszük alapul. Pl. a Központi Diákotthon, mely 1450 hallgatónak ad szállást, háromszor annyi könyvet kap, mint a Bercsényi utcai vagy a Bartók Béla utcai diákotthon, ahol 4—500 diák lakik.

A központi könyvtár kiküldötte diákkönyvtárokkal foglalkozik az egyik diákotthon könyvtárában

A mennyiség természetesen nem döntő, csupán egyik jellemzője egy könyvtár fejlődésének. A minőség kérdése a diákotthoni könyvknél elsősorú fontosságú. Csak a legszínvonalasabb hazai és külföldi, klasszikus és mai irodalmat szabad egyetemi hallgatóink kezébe adni. Ismerjük nagymérvű elfoglaltságukat, jogos az igény, hogy csak a legjobbakat keressük. A szakkönyveknél a keresett irodalmat előre megszabják az egyetemi tantervek és programok. Más a helyzet a szépirodalomban. Állományunk egy része az 1953 előtt megjelent művekből, elsősorban szovjet írók műveinek fordításából áll. Diákotthonaink rendszeresen megkapják a világirodalom és a magyar klasszikusok, az orosz és szovjet remekírók sorozatainak megjelenő köteteit. Ezek a művek a marxizmus—leninizmus klasszikus műveivel képezik a diákotthoni könyvtárak állandó könyvállományát. A többi művet időnként bevonjuk és kicseréljük a még nem olvasott könyvekkel. Tervbe vessük hasonló nagyságú diákotthonok szépirodalmi anyagának egymásközi cseréjét is.

Diákjaink legszívesebben Jókai, Móricz, Mikszáth és ma élő íróink, egy-egy újonnan megjelent regényét olvassák. A külföldiek közül Daudet, Dickens, Anatole France, Thomas Mann, Maupassant, Shaw, Stendhal, Lev Tolsztoj műveit keresik. Egy-egy híres regény új kiadása idején a könyv elolvasásának »divat«-ja egyetemistáinkra is áterjed. Így valóságos »Vörös és fekete«-láz lépett fel a télen a Központi Diákotthonban. Közkelettségnek örvendő Hašek Svejk-je. Igen népszerűek úgy tartalmuk, mint zsebben hordozhatóságuknál fogva az Olcsó Könyvtár nivós kötetei. Örvendetes jelenség, hogy műszaki egyetemi ifjúságunk kezdi megismerni és megkedvelni a verset. Ebben a »Magyar költészet gyöngyszemei« sorozatnak jelentős része van. A kis alakú, ízléses kiállítású, jó papíron, tetszetős tipográfiával szedett Ady, Arany, Berzsenyi, Csokonai, József Attila, Petőfi kötetek igen kedveltek. A líra népszerűsítésében aktív szerepét vállalt Központi Könyvtárunk igazgatója, aki maga vezeti a Központi Diákotthon irodalmi körét.

*

Beszámolónk nem volna teljes, ha nem térnénk ki a diákotthoni könyvtárosokra. E könyvtárakat — a Központi Diákotthont kivéve, ahol főfoglalkozású könyvtáros dolgozik — diákok vezetik. A diákok társadalmi munkában önként végzik nehéz műegyetemi tanulmányaik mellett felelősségteljes könyvtárosi funkcióikat. Egyik másik kimagasló munkát végez, mint pl. *Ráner Mária* III. éves építész-

mérnök hallgató, aki jó munkájáért írásbeli dícséretet is kapott a Műszaki Egyetem Központi Könyvtárától. De bármennyire is lelkesek e fiatalok, a jóindulat még nem elegendő. Munkatervünkben szerepel a jövő tanévtől kezdve rövid gyakorlati könyvtártechnikai tanfolyam szervezése. Addig is gyakori instruálással segítjük munkájukat. Minden héten felkeressük egyik diákotthonunkat, főleg kölcsönzési időben, segítséget nyújtva a könyvet válogató diákoknak. A válogatás szó szerint értendő, ez az igényesség pozitív vonás diákjainknál. A Bartók Béla úti diákotthonban szabad polcra tették ki a könyveket biztató eredménnyel. Sikereink mellett hibák is mutatkoztak. Az első években kissé liberálisan kezeltük az elveszett könyveket. A diákotthonokat évenként átszervezték, az önkéntes könyvtárosok gyakran cserélődtek, ennek tulajdonítható, hogy a kiadott könyvek közül 211 kötet elveszett és behajthatatlannak bizonyult. E rossz tapasztalat után 1955 őszén bevezettük a szűrőpróbaszerű ellenőrzéssel egybekötött tanácsadást. Elsősorban neveléssel igyekszünk a könyvek megőrzésére, a lejárató idő betartására diákjainkat rászoktatni. Egyes esetekben azonban — példa kedvéért — a szokásos kártérítésen kívül a DISZ figyelmét is felhívjuk a hanyag olvasóra.

*

A második ötéves tervünk irányelvei leszögezik, hogy a diákszallókat valóságos diákotthonokká kell fejleszteni, lényegesen megjavítva az ifjúság nevelésének és a tanulmányi munkának feltételeit. Ez új távlatot és lehetőséget nyit részünkre. A jövő tervei között szerepel a szak- és tankönyvek nagyobb kihasználásának, a forgási sebesség növelésének megvalósítása. Ezt megfelelő olvasótermek útján érjük el. Először a három nagy diákotthonban, majd fokozatosan a kisebbekben is a helybenolvasás bevezetését tervezzük. Az olvasómozgalom ki szélesítése állandó programpontunk. A diákkönyvtárosok munkáját a versenyszellem felkeltésével továbbfejlesztjük. Munkánk úttörő jellegéből következik, hogy nehézségeink megoldásában saját erőnkre vagyunk utalva. Szívesen kicserélnénk tapasztalatainkat, ha a többi egyetemi központi könyvtár is vállalna hasonló feladatokat. Módszereinkben még sok a javítani való, de egyet máris értünk: diákjaink érzik a könyvtárunkból sugárzó meleg szeretetet és élnek a művelődési lehetőségekkel, melyeket a diákotthoni könyvtárak nyújtanak.

Móra László

a Műszaki Egyetem
Központi Könyvtárának munkatársa

A könyvtárközi kölcsönzés gondjairól

I.

Vidéki főiskolán dolgozom, ahol az oktatók nagy része tudományos munkával foglalkozik, a hallgatók pályatételeket írnak és megkezdtek a szakdolgozatok készítését is. Gyakran van szükségük olyan könyvekre, melyek nem találhatók meg a tanszéki könyvtárakban, ilyenkor igénybe veszik az OSZK Könyvforgalmi Osztályát. Kaptunk tőlük segítséget sok esetben olyankor is, ha csak témakört adtam meg, közölték a megjelent könyveket, segítségemre voltak a könyv megszerzésében, de... most jön a probléma: nagyon sokáig tart, míg megkapok egy-egy könyvet. A tudományos munka sikere erősen veszélyben van, ha egy könyv csak hónapok múltán érkezik meg, amire éppen most volna szükség. Tudom, hogy ha én beküldök egy könyvkérést, a központi katalógusból kikeresik, mely könyvtárak birtokában van a könyv és körútra indítják a kereső cédulát. Időbe tart, míg a különböző városokat megjárja, nem beszélve, ha külföldről kéri meg számunkra. Volt arra is eset, hogy Belgrádból, Lipcséből, sőt Párizsból is kaptam könyveket. Nem is itt van a hiba, hanem az elindításon. — Mondok egy példát: 1954. VI. 4-én kértem 5 könyvet. Előzőleg II. 27-én 4-et, VII. 26-án érdeklődtem, van-e remény arra, hogy a könyveket megkapjam. VIII. 18-án azt a választ kaptam, hogy a II. 27-én kért könyvek közül kettőt rövidesen megkapok, de a »júniusi kéréseket csak augusztus hónapban dolgozzuk fel. Ezekre vonatkozóan szíves türelmüket kérem, amint sikerül azokat elintézni, mindjárt küldöm. Ez azonban előreláthatólag csak szeptember hónapban fog megtörténni.« Aláírás.

Miért nem lehet a júniusban beérkezett kéréseket júniusban elintézni? Ha csak szeptemberben küldik szét a lapokat a könyvtáraknak, természetes, hogy az egyik könyv céduláját 1956. III. 3-án (nem tévedés!) kapom vissza, hogy mostanig keresték, nem találták, keressék-e tovább is.

Egy másik eset: Kértem egy megadott témára könyvjegyzéket. Meg is kaptam a következő szöveggel: »...állományunk alapján megállapíthatóan... a következő művek jelentek meg az Önöket érdeklő országokból...« Aláírás. Ez történt 1954-ben. Azonnal elküldtem kérésemet a bennünket érdeklő könyvek iránt. Kettőt négy hónap alatt kaptam meg, egynek a céduláját két héttel ezelőtt (1956!) küldték el, hogy nem találják, keressék-e még.

Harmadik eset: 1955. XII. 6-án kértem egy könyvet. 1956. IV. hó közepéig semmi értesítést nem kaptam róla. A hallgató, akinek a pályatételéhez szüksége volt rá, külön ezért felutazott Pestre, elment az OSZK könyvtárközi kölcsönzési részlegéhez, hogy megkérdezze, mi van a könyvvel. Először elküldték, hogy nincs meg a könyv, azután — mikor ragaszkodott a könyv kikéréséhez — megkapta, de azt mondták nem adható ki, csak helyben olvasásra használható. — Ha ezt hamarabb írják meg nekem, a hallgatónak nem kellett volna utolsó percben utána menni, hanem idejében felutazhatott volna.

Vidéki főiskolások nehezebb helyzetben vannak, mint a pestiek, akiknek rendelkezésükre áll az Egyetemi Könyvtár, a Széchenyi Könyvtár stb., nekünk csak a könyvtárközi kölcsönzés. Gondoljanak erre az illetékesek, mikor kéréseinkkel foglalkoznak.

Adler Miklósné

az egri Pedagógiai Főiskola
könyvtárosa

II.

Miért lassú a könyvtárközi kölcsönzés?

Igaza van Adlerné kartársnőnek, a könyvtárközi kölcsönzés 1954-ben nagyon lassan haladt és még most 1956-ban is viszonylag messze van attól, hogy a követelményeknek megfeleljen. A mindannyiunk számára sajnálatos állapot okainak taglalását a forgalom alakulására vonatkozó rövid statisztikával kezdem:

Év	Beérkezett kérések száma	Megszerzések száma			A munkát végző dolgozók száma
		belföldnek	külföldnek	összesen	
1952 aug. 1 – dec. 31-ig	1229	702	14	716	3
1953	3943	2130	84	2214	3
1954	5000	3485	200	3685	3
1955	6314	5459	515	5974	5 (közülük 1 hatórási)
1956 jan. 1 – márc. 31-ig	2007	1343	216	1559	6 (közülük 1 hatórási)

Megemlítem, hogy 1952. aug. 1 előtt, az Országos Könyvtári Központ fennállása idején a könyvtárközi kölcsönzés munkáját — amely addig általában az 1952. év második félévi forgalmának megfelelő méretben alakult — 1951-től kezdve állandóan 6 dolgozó látta el. A csaknem 4 évre terjedő statisztikából egyrészt kitudó a kérések számának egyre növekvő (évenként kb. 1000 egységnyi szaporodás) irányzata, másrészt a megszerzések számának (vö. az 1954. és 1955. évet) rohamos emelkedése, végül a létszámi adatokkal való egybevetésből a munka megszerzésének és a dolgozók egyéni teljesítményének színvonala.

A könyvtárközi kölcsönzés az előbbieken összefoglaló és sommásan jónak nevezhető eredmények ellenére mégis, a kívánalmaktól elmaradva működik. A legfőbb hiba az Adlérnél által is szóvá tett lassúság. Hogyan lehetne ezen segíteni? A csoport létszámának emelésére egyelőre nincs lehetőség. Ezzel szemben mind a belföldi, mind a külföldi által hozzánk intézett kérések száma, igényessége egyre növekszik. Tudjuk, hogy a könyvtárközi kölcsönzés erősen kollektív természetű munka. A Széchenyi Könyvtár hat dolgozója annak csupán egy részét végzi el, más része a belföldi és külföldi könyvtárak dolgozóira hárul. A csoport munkájának állandó javításán kívül, itt kell — természetesen elsősorban belföldön — a munka megjavításának további eszközeit keresnünk. Legsürgetőbb ilyen vonatkozású kívánságainkat röviden az alábbi pontokban foglalnám össze.

1. A könyvtárak kérésüket az OSZK által készített (a közeljövőben már szabvány alakban forgalomba kerülő) űrlapokon tegyék meg. Ha nincs ilyen űrlap a birtokukban, kérjenek az OSZK-tól. Ellenkező esetben ugyanis a levélben hozzánk juttatott kérést egyik dolgozónknak űrlapra kell átírnia, ez pedig az érdemi munkát akadályozó, illetéktelenül ránk hárított többletmunka.

2. A kért mű, folyóirat adatait részletesen, pontosan közölnék.

3. Neveljük olvasóikat, hogy — ha lehet — kérésüket a könyv szükségessé válása előtt legalább egy hónappal tegyék meg. Vonatkozik ez különösképpen az Adlérnél kartársnó által említett pályatétel készítőkre, szakdolgozatírókra, vizsgázókra. Általánosan használt forrásmunkához, tankönyvekhez hozzájutni ugyanis igen nehéz. Nagyon nehéz a múlt századbéli folyóiratok, a század ötvenes éveit megelőző könyvek megszerzése. Igen sok esetben nehézkes a belföldön nem található művek megszerzése. Így ezekre is türelmi időt, illetőleg jóval korábban benyújtott igénylést kérünk.

4. A könyvtárak ne kérjenek olyan műveket (nem egy esetben brosúrákat), amelyeknek helyes beszerzési politika mellett az állományukban meg kellene lenniük. Ha mégis ezt az utat választják, a könyveket ne az OSZK-tól, hanem a legközelebbi járási, városi, megyei vagy egyetemi könyvtárakból szerezzék meg.

5. A könyvtárak akár a kérő könyvtártól közvetlenül, akár az OSZK-tól közvetve hozzájuk juttatott kéréseket intézők soron kívül, körültekintően, gondosan. Egy-egy mű elküldését ne kelljen háromszor megszünetelni s ne hagyják válasszalatlanul még a harmadik sürgetést is.

6. Fővárosi könyvtáraink ne féljenek a vidékre való kölcsönzéstől. Tapasztalataink mutatják, hogy a könyv elkallódása igen ritka. Több, 4—5 könyvtárban meglévő folyóiratot, legalább 2 hétre feltétlenül el kell juttatni a vidéki kutatóknak s nem szabad a »folyóirat nem kölcsönözhető« megállapítás kényelmes, de annál károsabb állapontjára helyezkedni.

7. A külföldi könyvtáraknak való kölcsönzésben is legyenek könyvtárosaink nagyvonalúak. Külföld, pl. Svédország számtalan esetben kölcsönöz nekünk amerikai kiadványokat, s mi a magyar kiadványokat is nem egy esetben csak hosszas huzavona után tudjuk megszerezni a külföld részére. Könnyen megértjük, mit árt a szűkkeblűség nemzetközi kapcsolatainknak, jó hírnevünknek, s nem utolsósorban a belföldön folyó tudományos, vagy kifejezetten gyakorlati munkának.

8. A kölcsönadott műveket a kölcsönvevő könyvtár *határidőre*, jó állapotban, gondosan csomagolva küldje vissza. A határidő meghosszabbításokra, sürgetésekre ugyanis igen sok idő pazarlódik. Külföldre határidő után való visszaküldés ránk nézve kellemetlen következményekkel járhat. A napokban veszítettük el Svédország vezető orvosi könyvtárát, egyik vidéki egyetemi könyvtárunk határidő túllépése miatt. Érthető, hogy határidő meghosszabbítás is csak legkivételesebb esetben kérhető.

9. A könyvtárak ne kérjenek kölcsön a Széchenyi Könyvtár állományából műveket. Az OSZK, mint nemzeti könyvtár helyben olvasó könyvtár, a saját állományából történő kölcsönzésre csak évek múlva, a könyvvalap megszerzése után kerülhet sor.

10. A könyvtárak olyan esetben, ha az olvasó egy művet csak egy bizonyos határidő lejárta előtt tud felhasználni, feltétlenül közölnék a határidőt a kérőlappon. Ilyenkor ugyanis a határidő lejártáig meg nem szerzett mű keresését a kérő értesítése nélkül abbahagyjuk. Tájékoztatásul egyébként megemlítem, hogy igen sok esetben szükség van olyan mű-

vekre is, melyeket 1—2 éves külföldi keresés, 4—5 állam könyvtárainak átkutatása után tudunk csak megszerezni. Jelenleg az a gyakorlatunk, hogy elintézetlen kérest nem zárunk le a kérő hozzájárulása nélkül.

Adlerné megemlítette levelében a Központi Címjegyzéket is. Nehézségeink összefoglalásakor mi sem hagyhatjuk szó nélkül, milyen kiesést, többletmunkát okoz, hogy mind a könyv, mind a folyóirat KC a ténylegesen meglévő anyagnak még csak egy töredékét tartalmazza. Nyomatott, gépelt katalógusok sorát kell nem egy esetben átnéznünk egy-egy könyv, folyóirat lelőhelyének megállapításáért, katalógusok hiányában pedig csupán állományismeretünkre támaszkodva megkezdendünk a kutatást. A könyv-KC állapotának jellemzésére megemlítem, hogy olyan fontos gyűjtemény, mint a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat anyaga nin-

csen benne, a Folyóirat KC-ről pedig azt, hogy 1929—1934, 1936—1944. terjedő időre nincs általános lelőhelyjegyzékünk, sőt ugyanerre az időre a szaklelőhelyjegyzékek dolgában is nagyon rosszul állunk.

Végeredményben a néhány év alatt igen nagy mértékben kiépített belföldi és külföldi (kb. 1000 külföldi intézmény) kapcsolataink, a teljesített kérések nagy száma, a hálás belföldi és külföldi kutatók elismerő levelei ellenére, a könyvtárközi kölcsönzés — a joggal szóvá tett lassúság miatt — a kívánalmakhoz viszonyítva még mindig alacsony színvonalon működik.

Vitathatatlan azonban, hogy komoly javulást, csoportunk munkájának állandó javításán kívül, még esetleges létszám-emelés ellenére is, csak könyvtáraink jó, összeműködő munkája alapján tudunk elérni.

Dr. Török Bálint

az Országos Széchényi Könyvtár
osztályvezetője

VITA

Egy hallgató az egyetemi könyvtárosképzésről

Az egyetemi könyvtárosképzés már évek óta a káosz, a formátlanság állapotában van. A tanterv kialakulatlan és a kísérletezések évről évre megismétlődnek. Azok a végzett hallgatók, akik a megyei és szakszervezeti könyvtárhálózatba kerülnek, már az első héten megállapíthatják, hogy nem sok hasznát veszik annak az »elméleti« tudásanyagának, melyet az egyetemen 4 évig tanultak. Sajnos, ezt munkatársaik is észreveszik s ez nem túlságosan emeli az egyetem tekintélyét.

Nem kívánom szaporítani a szót, röviden rátérek, hogy szerintem milyen úton-módon lehetne segíteni a bajon. Mindenekelőtt a legszükségesebbek ismertetésére kellene leszükeníteni az írás-, könyv-, könyvtár- és bibliográfiatörténetet. Ha egyes hallgatókat történeti részletproblémák érdekelnek? — Rajta! Kuttassanak!

A felszabadult órákat így arra lehetne felhasználni, hogy a hallgatók rendszeresen tájékozódjanak a hazai és külföldi könyvtári munka aktuális kérdéseiről. A mi problémáink a Könyvszemle és a Könyvtáros hasábjain látnak napvilágot. Miért nem szerveznek rendszeres, tanrendileg rögzített szemináriumokat a szaksajtó ismertetésére? Itt nem csak a magyar, de a külföldi szakfolyóiratokra

is gondolok, elvégre az egyetemen tudományos könyvtárosképzés folyik.

A hallgatók a III. és IV. évben 1—1 hónapot töltenek ún. termelési gyakorlaton, túlnyomórészt pesti nagy könyvtárakban. Ez kevés. Amennyiben a két szakosság miatt nem oldható meg, hogy a hallgatók legalább fél évet töltsenek egyhuzamban egy vidéki könyvtárban, úgy részleges megoldás is megfelelő lehet. Jelöljenek ki néhány könyvtárat állandó gyakorlóhelyül, ahol a hallgatók hetenként 2—3 napot kötelesek dolgozni. Ez lényegében arra vezetne, hogy emelkedik az óraszám, sőt a heti szabadnap (ún. tanulónap) is megszűnik. A végzett munkáért azonban díjazásban részesülhetnek. Ez serkentőleg hatna s egyben segítene több hallgató anyagi gondjain. Néhány tudományos könyvtár mellett az ÉDOSZ jól szervezett központi könyvtárát és a másik típus képviselőjeként a Pest megyei Könyvtárat ajánlom. Az egyetemi hallgatók így közvetlenül bekapcsolódhatnak a könyvtárakban folyó hálózati és módszertani munkába, részt vehetnének kiszállásokon, egészében véve közelebb kerülnének az élethez, melytől jelenleg az egyetem jóvoltából olyan távol állnak.

Korbuly Dezső

a Pest megyei Könyvtár munkatár

Gondolatok a bányászkönyvtárosok találkozója után

Július 10-én rendezte meg a Szénbányászati Dolgozók Szakszervezete a bányász-könyvtárosok első országos tapasztalatcseréjét. A találkozóra eljöttek a főhivatású szakszervezeti könyvtárosok és néhány olyan elvtárs, aki hosszabb ideje jó eredménnyel könyvtároskodik társadalmi munkában egy-egy aknánál, bányauzemnél. Nekem, a találkozó egyik részvevőjének nem lehet feladatom az, hogy általánosan értékeljem a tapasztalatcserét. Csupán néhány gondolatot szeretnék elmondani.

1.

A tanácskozáson elsősorban az ragadt meg, hogy milyen óriási erő és bizony jórészt még kihasználatlan lehetőség rejlik a mi szakszervezeti könyvtárainkban. Könyvtáros körökben közismert dolog, hogy az üzemi könyvtárak aránylag jobban el vannak látva könyvvel, mint a falusi népkönyvtárak. Új beszerzésekre is nagyobb anyagi lehetőségük van. A népkönyvtárak 100—300 könyvvel rendelkeznek, ugyanakkor nem ritkaság olyan aknakönyvtár, amelyben 1200 kötet között válogathat az olvasó. Amikor egy-egy falusi könyvtár évi fejlesztésére kb. 300 Ft jut, akkor a pécsújhegyi üzemi könyvtár 10 000 forintot fordított egy év alatt könyvvállományának gyarapítására.

A tapasztalatcserén örömmel hallottuk, hogy néhány könyvtár — pl. a dorogi bányászkönyvtár — értékes könyvei már nem porosodnak a könyvszekrényekben, hanem közkezen forgognak. Biztatóan hatott, hogy könyvtárunk havonta 3600 kötetes forgalmat bonyolít le. Ime, lehet jó eredményt elérni üzemi területen is a hálózat helyes megszervezésével, hozzáértő, lelkes munkával! Az általános kép azonban, sajnos, még mindig az, hogy üzemi könyvtárainkban a könyvek százazrei hevernek olvasatlanul.

Közismert tény az is, hogy hazánkban olyan gyorsan terebélyesedik az olvasómozgalom, hogy az állami könyvtárhálózat nem képes kielégíteni az igényeket. A könyvtárak könyvhiánya már fékje a további fejlődésnek. Tehát nem szűk üzemi, vagy szakszervezeti, hanem országos feladat mielőbb életképessé tenni a szakszervezeti könyvtárakat. Ezt felismerve kell többet törődni üzemi bizottságainknak könyvtáraikkal, a megyei és járási könyvtáraknak pedig végre ténylegesen segíteni a területükhöz tartozó szakszervezeti könyvtárakat.

Felvetődik az az ellenvetés, hogy az üzemi könyvtárak állományának össze-

tétele rossz, nagyrészt használhatatlan könyvek hevernek itt, amelyekkel nem sokat nyer az olvasómozgalom. Ez, sajnos, igaz. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az az üzem, amely négy-öt év alatt tizezreket áldozott dolgozóink művelődésére, könyvbeszerzésre, ezt a jövőben is megteheti. Könyvkiadásunk egyre javul, ezért a régi könyvvállományt fel lehet frissíteni! Persze manapság ez nem egyszerű kérdés. A bányász-könyvtárosok beszámolóiból kitűnt, hogy aránytalanul nagy a különbség az egyes könyvtárak évi fejlesztése között. Komlón pl. a kultúrotthon 1956-ban 30 000 forintot fordít a könyvtár könyvvállományának gyarapítására. Ez körülbelül megfelel az ottani igényeknek. A hasonló nagyságú Tatabányán már csak 14 000 forintért vásárolnak új könyveket. De vannak kisebb üzemek, amelyek ennél aránylag többet költenek könyvtárra. (Pl. az említett Pécsújhegyen.)

Nyilvánvaló, hogy mindenütt megvan a lehetőség a jelentős könyvtárfejlesztésre. Az üzemek éveikig szépen támogatták is könyvtárukat, a könyvtár azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Most a könyvtárosoknak foggal és körömmel kell küzdeniök minden fillérért. Az üzemek kulturális célokra biztosított keretének helyi elosztásánál van a hiba, mert háttérbe szorul a könyvtár. Sok helyen megfeledeznek arról, hogy a kultúrnevelési munkának nem mellékes területe az olvasómozgalom, hogy az üzemi kultúrotthonnak több ezer dolgozó művelődését irányító központja a könyvtár.

2.

Az üzemeken kívülállók néha még azt is kétségbevonják, hogy az állami könyvtárak mellett szükség van az üzemi könyvtárakra is. Ennek az indokolatlan kétkedésnek — az üzemi könyvtárak jelenlegi hiányosságai mellett — az az oka, hogy nincsenek tisztázva a szakszervezeti könyvtárak speciális feladatai.

A szakszervezeti könyvtárhálózatok felépítése, formái különbözőek. Egyben azonban megegyeznek. Az üzemi könyvtárhálózatnak nagyobb területi jellegű központi könyvtárain kívül az egyes üzemrészeknél, aknáknál, munkásszállásokon sok, gyakran jelentős könyvvállománnyal rendelkező fiókkönyvtára van. Ebben az üzemi fiókkönyvtár-hálózatban rejlik a szakszervezeti könyvtárak ereje. Azt jelenti ez, hogy a könyvtár hatósugara kiterjed a teljes üzemekre, hogy a könyv eljut minden dolgozóhoz, hogy

ezzel a hálózattal újabb és újabb tömegeket tudunk bevonnani az olvasók népes táborába. Különösen jelentős a szakszervezeti könyvtárhálózatnak ez a szerepe új ipari városokban és jelentős iparral rendelkező megyeszékhelyeinken. A rendelkezésemre álló adatok vizsgálata alapján azonban arra a következtetésre kell jutnom, hogy ezekben a városokban a könyvtáraknak aránylag kevesebb olvasója van, mint a falvakban. 1955-ben pl. a sellyei járás lakosságának 16,9%-a, a villányi járás lakosságának 17%-a, a szigetvári járás lakosságának 19,6%-a volt szervezett olvasó. De vannak Baranyában olyan községek, ahol még szebb eredményekkel dicsekedhet a könyvtár. Sásdon pl. a falu lakosságának 26,9%-a könyvtári olvasó, Mecsekánádsdon pedig 31,6%-a. Ugyanakkor a 25 000 lakosú bányászvárosban, Komlón csak a lakosság 6%-a szervezett olvasó, Pécssett pedig ez az arány hozzávetőlegesen 10%. Mi az oka ennek a kétségtelenül egészségtelen jelenségnek. Talán munkásainkat kevésbé érdekli a könyv? Nem. Erre rácsafolnak az üzemi könyvterjesztés sikerei. Eltekintve egyéb tényezőktől, az az oka, hogy nincs meg a közvetlen kapcsolat a munkások és a könyvtár között. A falvakban a könyvtár népszerűsítésében nagyobb szerepe van az élő szónak, a személyes ismeretségnek, mint városainkban. A könyvtár könnyen hozzáférhető. Ezzel szemben a városi állami könyvtár, még ha kerületenként fiókkönyvtárakat létesít is, nem tud ennyire közeljutni a dolgozókhöz az élő szó, az ismeretség erejével. Éppen ezért van szükség itt az üzemi könyvtárakra, amelyek jól kiépített fiókhálózatukkal, társadalmi munkás segítőitársaik által a munkahelyig viszik el a könyveket. Nálunk, Komlón pl. igen jelentős szerepet töltenek be a bányászszállások fiókkönyvtárai, az új, toborzott munkások nevelésében. Az új dolgozók itt-tartózkodásuk első napjaiban felkeresik a könyvtárat, sokan közülük azóta a nagyobb választékú központi könyvtár olvasói lettek. A nagy, 400 személyes szálláson a téli hónapokban a dolgozók 25%-a lett könyvtári olvasó. Az egyedülálló, családjától távol élő fiatal munkás életét teszi gazdagabbá, otthonosabbá a lakóhelyén levő könyvtár. Ezek a lehetőségek még távolról sincsenek kihasználva. Ha mindent figyelembe véve komolyan hozzáfogunk a szakszervezeti könyvtárhálózatok kiépítéséhez, munkájuk megjavításához, munkásosztályunk sokkal nagyobb arányban fogja felhasználni a könyvtárak nyújtotta gazdag lehetőségeket és a városokban is egészségesen terjed az olvasómozgalom.

3.

A szakszervezeti könyvtáraknál néhol bizonyos idegenkedés mutatkozik a szálláshelyig, műhelyekig elnyúló fiókhálózat kiépítése ellen. Kényelmesebb és a könyvvállomány védelme szempontjából biztonságosabb, ha csak a központban, mondjuk a kultúrotthonban helyezünk el egy központi könyvtárat. Ez az idegenkedés onnan is ered, hogy az egyes üzemrészek évekig önálló könyvtárral rendelkeztek, önállóan szerzeményeztek, nem volt lehetőségük a könyvcserére. Ezeket a kis könyvtárakat senki sem irányította. Nem tudtak lépést tartani a könyvkiadással és irányítási híján nem is végeztek igazi könyvtári tevékenységet. Ezeknek az apró könyvtáraknak az összevonásából születtek meg a trösztök szakszervezeti könyvtárhálózatai, a központban főhivatású könyvtárossal. Több helyen központi a szerzeményezés és a feldolgozás is. Természetesen jól meg kell fontolni, hogy hova érdemes fiókkönyvtárat telepíteni, de a fiókkönyvtárrendszerrel, a szakszervezeti könyvtárak sajátos előnyéről nem lehet lemondanunk. Az erős központi könyvtár, a központi szerzeményezés, a mozgékony könyvcserlehetőség és a központi könyvtár szakmai segítsége a fiókkönyvtárak könyvtárosainak biztosíték arra, hogy ezek jól fognak működni.

4.

A bányász-könyvtárosok országos tapasztalatcseréje csak kezdeti lépés volt a szakszervezethez tartozó könyvtárak egységes központi irányítása terém. A megbeszélés főleg tájékozódó jellegű volt, ahol a könyvtárosok beszámolóí során képet kaptunk a könyvtárak helyzetéről. Világossá vált az is, hogy a jelenlegi módszerekkel nem lehet egységesen, központilag irányítani a szakszervezet könyvtárait. A bányászszakszervezet kultúrosztálya nem lehet hivatott arra, hogy könyvtári szakszempontból irányítson. A feladatot csak olyan könyvtár tudja elvégezni, ahol kikristályosodnak a bányászszakszervezetek könyvtárainak tapasztalatai. Ennek a szakmai irányításnak hiánya akadályozza jelenleg könyvtáraink fejlődését. Jelenleg egy-egy tröszt könyvtárai sem alkotnak mindenütt egységes könyvtári hálózatot, hiányzik ez a nógrádi szénmedencében és a pécsi trösztnél is. A szakmai irányítás most kizárólag a megyei könyvtárakra van bízva, ezek azonban csak legfeljebb alkalomszerűen foglalkoznak a szakszervezeti könyvtárakkal, ha ezt a segítséget a könyvtárak igénylik. Nyilvánvaló, hogy ilyen esetle-

gességre nem lehet bízni az üzemi könyvtárak ügyét.

Az új könyvtárügyi törvény ezen a helyzeten kíván változtatni, amikor kimondja, hogy a szakszervezeti könyvtári hálózatok központjai az egyes szakszervezeti központok könyvtárai, vagy valamely központi fekvésű nagyüzem könyvtára. Ugyanakkor előírja a megyei könyvtáraknak, hogy szakmai, módszertani segítséget nyújtsanak a területükön működő üzemi könyvtáraknak.

Sajnos, a bányászszakszervezet még nem mérlegelte eléggé a hálózati központ kialakításának lehetőségeit. A tapasztalatsere vitái erre vonatkozólag nyitva maradtak. Az adott lehetőségek közül szerintem az lenne leginkább kedvező, ha a tatabányai könyvtárat bízánk meg a hálózati központ feladataival. A Minisztertanács határozata meghatározza a központi könyvtár feladatait. Felmerülhet azonban a kérdés, hogyan tudná egy ilyen könyvtár irányítani a 2—300 kilométerre fekvő könyvtárakat? Nem tudna-e jobban segíteni a megyei könyvtár, amely területileg közelebb fekszik a szakszervezeti könyvtárakhoz.

Szükség van a szakszervezeti központi könyvtárra is és a megyei könyvtárak segítségére is. A szakszervezeti központi könyvtárnak elsősorban a könyvtárak fejlesztésének ügyét kellene kézbevenni. El kell érnie, hogy arányosan fejlesszék az egyes könyvtárakat és a költségvetési keretet szakszerűen használják fel. A központi könyvtárnak főleg azokat a módszertani kérdéseket kell kidolgoznia, amelyek a bányászkönyvtárak sajátos problémái. Ilyen bőven akad. Nyitott kérdés pl. még, hogy milyen módszerekkel biztosítsuk hatáson a fiókkönyvtárak állományvédelmét. Hogyan irányítsa a tröszt könyvtára az üzemrészek fiókkönyvtárait, hogyan oldjuk meg a

központosítást szétszórt nagy üzemegységek esetében. El kell terjeszteni az üzemi könyvtári propaganda tapasztalatait, a műszaki könyvtárakkal való kapcsolat jó módszereit. Helyes lenne, ha a központi könyvtár tájékoztató híradót adna ki stb. Mindezek olyan kérdések, amelyeket egy megyei könyvtár nem tudna megoldani. A megyei könyvtáraknak ellenben olyan kérdésekben kellene segítséget nyújtaniuk, mint a társadalmi munkás könyvtárosok szakmai képzése, a hivatásos könyvtárosok továbbképzése. A megyei könyvtár tudná módszertanilag irányítani az időszerű könyvtári feladatok végrehajtását, pl. egy-egy könyvhét, évforduló megszervezését. Fontos feladata lenne a modern könyvtári technika meghonosítása a szakszervezeti könyvtárakban, hiszen itt még sok gyakorlatlan könyvtáros dolgozik, akinek a napi munkában felmerülő kérdéseire közvetlenül tudna segíteni a legközelebbi állami könyvtár. Megyei alapon kellene összehangolni az állami és a szakszervezeti könyvtárak munkáját. Helyes lenne, ha a trösztök központi könyvtárvezetőit a járási könyvtárvezetőkkel együtt meghívnák minden olyan értekezletre, ahol a munkájukhoz tartozó kérdésekről van szó. Talán túlzottnak látszik ez a kettős szakmai irányítás, de jelenleg szükség van erre a munkóra, hiszen könyvtáraink fiatalok, nagyrészüket a közelmúltban szervezték, vagy csak a jövőben szervezik újjá.

Ezeket a kérdéseket persze még meg kell vitatni. Csupán azért kerültek itt papírra, mert a budapesti tanácskozáson nem kaptak jelentőségüknek megfelelő helyet. Azt hiszem, hogy eredményes könyvtári munkáról, az olvasómozgalom kiszélesítéséről addig nem beszélhetünk, amíg ezt szervezetiesleg nem alapozzuk meg.

Szentpáli Pál,

a komlói Szénbányászati Tröszt
»Május 1« kultúrothonának
könyvtárosa

KITÜNTETÉSEK

A népművelési miniszter „A SZOCIALISTA KULTÚRAERT-KITÜNTETŐ” felvényt adományozta az alábbiaknak: Katona Klára osztályvezető, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; Nagy Borbála csoportvezető, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; Uitz Pálné Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

„KIVÁLÓ DOLGOZÓ” jelvényt kapott: Ferencz Rudolf könyvtárvezető h., Nógrád Megyei Könyvtár.

„MINISZTERI DICSERŐ OKLEVEL”-et kapott: Adonyi János raktárkezelő, Kárpáti Pál

postás, *Sülvetek Sándor* könyvkötő, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

□

A Magyarországi Német Dolgozók Kulturális Szövetsége „Weltall, Erde, Mensch” címmel kiállítási anyagot küldött a szombathelyi Megyei Könyvtár Berzsényi Dániel Irodalmi Körének. A kiállítás tájékoztató szövegét magyarra is lefordítják és a száz képből álló anyagot kétnyelvű magyar szóveggel először Kőszegen, majd a nemzetiségi községekben bemutatják. (T. J.)

Titograd könyvesboltjainak Nagy részében nem megfelelően kezelik a könyveket, a beszerzések nem történnek elég körültekintően. Így történetesen meg, hogy a Kultura könyvesbolt raktárában kb 3 millió dínár értékű könyv kallódik. A könyvtárak sem tudnak beletűk vásárolni, ugyanis az idén kevés a keretük. A hibák kijavítására és a közönség jobb ellátása érdekében a tanács a kiváló társadalmi és kulturális munkát végző elvtársakból bizottságot szervezett, amely segíti és ellenőrzi majd a könyvesboltok munkáját. (Borba)

Tárgyszóköatalógus közművelődési könyvtárainkban

A katalógusok jelentősége közművelődési könyvtárainkban együtt nő az olvasószolgálat színvonalának emelkedésével. Néhány évvel ezelőtt még arról kellett meggyőzni egyes könyvtárosokat, hogy a könyvvállomány raktári szakrendje nem nyújt elegendő tájékoztatást és szükség van emellett katalógusokra is. Ma ez már nem vita tárgya. A könyvtárak fokozatosan építik ki nagyságuk és feladataik arányában katalógushálózatukat, sőt egyesek új, a működési szabályzatban elő nem írt katalógusformákkal is kísérleteznek. Ilyen kísérlet a tárgyszóköatalógus bevezetése.

1.

Tárgyszóköatalógust nálunk egyetlen közművelődési könyvtár készített: ez a szegedi *Somogyi Könyvtár*. Rajta kívül a tudományos könyvtárak közül is csak a budapesti *Egyetemi Könyvtár*nak van tárgyszóköatalógusa. Mindkettő főleg a tájékoztatás céljait szolgálta és szolgálja, második tárgyi katalógusként szerepel a rendszerező szakkatalógusok mellett.

A szegedi *Somogyi Könyvtár* tárgyszóköatalógusát *Móra Ferenc* indította még el. A tárgyszóköatalógushoz hasonló tájékoztató segédeszközt azonban már előbb is készített Móra, még *Tömörkény* idejében. Olyan kaptóké volt ez, amely a tárgyszón kívül csupán a tárgyhöz tartozó művek raktári jelzeteit tüntette fel. Egyes darabjai ma is megtalálhatók beépítve a *Somogyi Könyvtár* tárgyszóköatalógusában. Írt is erről a tárgymutatóról *Tömörkény* egy cikke a *Múzeumi és Könyvtári Értesítőben* (1913. VII. évf. 57—59. l.). Ez a »tárgymutató«, ahogy *Tömörkény* nevezi, elsősorban a könyvtáros számára nyújtott segítséget a gyors tájékoztatásban.

A tárgymutató készítésével felmerült gondolatot fejlesztette tovább Móra, aki most már egyedi címetek tartalmazó tárgyszóköatalógus készítését határozta el. A jelek szerint Móra maga nem foglalkozott és nem is foglalkozhatott behatóan a tárgyszóköatalógus irodalmával. Erre nem jutott ideje egy nagy vidéki közgyűjtemény (múzeum és könyvtár) igazgatása, fejlesztése, régészeti és írói munkája mellett. Láttá azonban az olvasóközönség jelentkező új igényeit a könyvtárral szemben és parancsoló szükség-szerűségnek érezte, hogy ezeket az igényeket kielégítse. Ehhez azonban a könyvtárnak és a múzeumnak 1917-ben, amikor Móra átvette a vezetést, mindössze két állandó alkalmazottja volt. (Az

állomány akkor 45 000 kötet volt.) A kiegészítő munkaerők időnkénti alkalmazása sem oldotta meg a kérdést. Az 1918. évről szóló jelentésében félreérthetetlenül fogalmazza meg álláspontját, amely egyben tanúbizonysága is annak a küzdelemnek, amelyet Móra a modern közművelődési könyvtár megvalósulásáért vívott. Ezt írja: »A kultúrintézményekkel szemben új tömegek fognak új igényeket támasztani, sőt maguknak az intézményeknek kötelessége ezeknek az igényeknek a fölkeltése.« »A munka technikai részével sem bír már két ember« — írja később — »nem is szólva arról, hogy nem lehetünk szakemberek minden téren, amelyen ma dolgoznunk kell.« Ez az utóbbi mondat arra is utal, hogy Móra érezte azt a veszélyt, amelyet a kitűzött feladatok ilyenfajta megoldása jelent. Józan elképzeléssel azonban úgy akarta a nehézségeket áthidalni és a katalógust mégis létrehozni, hogy a lehetőleg a leg-egyszerűbb formában, a legkevesebb munkával készüljön és mégis tájékoztatást nyújtson az állományról.

A katalógus készítéséhez valószínűleg akkor fogott hozzá 1918-ban, vagy 1919-ben, mikor olyan munkaerőt kapott *Fischhof Ágota* személyében, aki a berlini »*Királyi Könyvtár*«-ban folytatta egy évig tanulmányait. Az adott lehetőségek szerint tehát Móra igyekezett a szakszerűséget biztosítani. Hogy a feladatot mégsem sikerült a legszerencsésebben megoldani, azt a körülmények ismeretében alig írhatnánk Móra rovására, hiszen a rendelkezésére álló munkaerő még így sem volt elég a legszükségesebb feladatokra sem. Minden bizonnyal ez az oka annak is, hogy nem rögzítették a tárgyszóköatalógus készítésének elveit, ami azt eredményezte, hogy idők folyamán számos ellentmondás keletkezett mind a tárgyszóköatalógus módjában, mind a katalógus szerkesztésében. A katalógus terjedelmével egyenes arányban nőttek hibái is. Tárgymutatója nem készült, utalásai következtelenek, gyakran hiányoznak, ezért áttekintése ma rendkívül nehéz és a kutatást meglehetősen illuzórikussá teszi.

2.

Nem szándékom, hogy e cikkben részletesen foglalkozzam a *Somogyi Könyvtár* vagy a budapesti *Egyetemi Könyvtár* tárgyszóköatalógusával. A szegedi tárgyszóköatalógus történetét csupán azért vázoltam röviden, hogy rámutassak arra, milyen veszedelmes dolog előzetesen kidolgozott szabályzat, sőt tárgyszóindex

nélkül készíteni tárgyszókatálógust. Különösen figyelmébe ajánlom ezt azoknak a könyvtárosoknak, akik úgy vélik, hogy ez könnyebben, kevesebb szaktudással is elkészíthető, mint a szakkatalógus.

Miből származik ez a feltevés? Főként abból, hogy rendkívül könnyűnek látszik újabb tárgyszavakkal szaporítani a meglevőket. Ez azonban csak látszat. A szakozó számára a táblázat nemcsak korlátot, hanem segítséget is jelent, mivel a megtalált helyes fogalmat pontosan elhelyezi a rendszerben. A tárgyszóadásnál viszont még az előre elkészített tárgyszóindex és gondosan kidolgozott szabályzat esetén is sok problémát okoznak a szinonimák (rokonértelmű szavak), a mellé-, vagy alárendelt fogalmi kapcsolatok, a perszonáliák (a személyekről szóló irodalom) és a földrajzi fogalmak helyes alkalmazása. Mindez sokszor nagyobb önállóságot követel a könyvtárrostól, mint a szakkatalógus készítése. Sem a tárgyszóindex, sem a szabályzat nem ad és nem is adhat minden egyes esetre pontos megoldást, sokat kell a könyvtáros egyéni ítélőképességére bízunk. Annál nehezebb a helyzet nálunk, hiszen ez idő szerint még sem tárgyszóindexünk, sem szabályzatunk nincs és — amint az előbbiekből láthatuk — gazdag hagyományokat sem termelt e téren a magyar könyvtárak múltja.

Azt is mondják sok esetben a problémát felületesen ismerő könyvtárosok, hogy a tárgyszókatálógus jobban tájékoztat, mint a nálunk használatos, decimális rendszerű szakkatalógus, amelytől gyakran idegenkednek az olvasók. Valahogy úgy vagyunk ezzel is, mint sok más dologgal az életben: nem becsüljük a szakkatalógust érdemei szerint, mert ismerjük fogyatékososságait; kívánjuk a tárgyszókatálógust, mert erről gyakorlati tapasztalatok hiányában még nem derült ki, hogy szintén vannak fogyatékososságai. Valóban, az olvasók többsége nem szereti a szakkatalógust használni. Ennek azonban nem az oka, hogy a szakkatalógus nem ad kielégítő tájékoztatást, hanem főleg az, hogy a legtöbb közművelődési könyvtárban rossz a szakkatalógus: hibásak a szakozások, nem világos a szerkesztés és ami a legfőbb baj, szinte sehol sem készítettek eddig hozzá tárgymutatót. Enélkül pedig használata valóban nehéz, megköveteli a rendszer alapos ismeretét. Ilyen ismerettel viszont a legtöbb olvasó nem rendelkezik és nem is várhatjuk el, hogy rendelkezék. Elsőrendű teendő tehát megjavítani a szakkatalógusokat és elkészíteni hozzájuk a mutatót. Ebben kitűnő segítséget fog nyújtani a könyvtárellátó által régen

ígért, de talán most már tényleg megjelenő osztólapok sorozata és a hozzávaló mutató.

3.

A tárgyszókatálógus előnyei egyes esetekben valóban vitathatatlanok. Alkalmazása a közművelődési könyvtárakban is előnyös lehet, ha a megfelelő módon és helyen történik. Semmiképpen sem lenne helyes azonban a tárgyszókatálógus készítéséhez előre rögzített szabályzat nélkül hozzáfogni.

A tárgyszókatálógussal kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy alkalmas-e arra, hogy az egész állományt feltáró egyetlen tárgyi katalógusa legyen a könyvtárnak? Elvileg lehetséges. Vannak erre külföldi példák, különösen a német nyelvterületen és Amerikában. A szakirodalom azonban arról tanúskodik, hogy a tárgyszókatálógus, mint egyetlen tárgyi katalógus, mindig meglehetősen sok problémát jelent. *Helmut Kind* a *Hallei* (Saale) Egyetemi és Tartományi Könyvtár katalógusáról szólva (*Der Schlagwortkatalog der Universitäts- und Landesbibliothek in Halle (Saale). Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 1953. *Beiheft* 76.) részletes elemzését adja a tárgyszókatálógusnak. Kifejti, hogy a tárgyszókatálógusnak voltaképpen kétféle megoldása lehetséges: a) *általános tárgyszókatálógus*, amely nem rendszerez, a fogalmakat egyetlen betűrendbe sorolja. Alkalmazását akkor javasolja, ha ez a szakkatalógus kiegészítő, második tárgyi katalógusa a könyvtárnak; b) *csoportos tárgyszókatálógus*, amely bizonyos mértékig rendszerez, amennyiben a fogalmakat egyes nagyobb szakcsoportokon belül betűrendbe sorolja. Ezt a fajta tárgyszókatálógust tartja legalkalmasabbnak akkor, ha ez a könyvtár egyetlen tárgyi katalógusa. Különben *Kind* amellett foglal állást, hogy a tárgyszókatálógus alkalmazása mint második, kiegészítő tárgyi katalógus a legcélszerűbb. Így vélekedik erről *Kljonov* is a »*Könyvtári Technika*« c. könyvében.

Ez viszont azt a problémát veti fel — hogy ha elfogadjuk azt, hogy jól szerkesztett decimális rendszerű szakkatalógussal megoldhatjuk a közművelődési könyvtárak állományának tárgyi feltárását — nem túlzó kívánság-e emellett egy másik tárgyi katalógus igényének felvetése, amely kétségtelenül hasznosan egészítheti ki ugyan a szakkatalógust, de pillanatnyilag jó tárgymutatóval pótolható. Aki közművelődési könyvtáraink viszonyait ismeri, semmiképpen sem tekintheti ezt reális igénynek. Van azonban egy terület, amelyről eddig kevés szó esett, ahol a tárgyszókatálógus elő-

nyei kitűnően érvényesülhetnének: ez pedig a *cikk-katalógus*. A tárgyszókatalógus rugalmasabb szerkezete könnyebben alkalmazkodik a cikkek végtelen gazdagságához, jobban fel tudja tární a részletkérdéseket. Ahhoz azonban, hogy ilyen katalógusok készítését a könyvtárak zöme megkezdhesse, előfeltételként kell könyvtáraink rendelkezésére bocsátani a központilag összeállított szabályzatot és tárgyszójegyzéket (index), amely a munka módját szabályozza. Még ezek birtokában is számos hibalehetőség adódik, különösen az első időkben, amikor még hiányzik a kellő tapasztalat. Ezek nélkül fogni hozzá tárgyszókatalógus készítéshez rendkívül veszélyes dolog. Mind a szabályzat, mind az index előkészületben van, dolgozik rajta az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának egyik szakbizottsága. A készülő munkához szívesen vesszük az érdeklődők javaslatait, esetleges tapasztalatait.

4.

A közelmúltban két írást is kapott a Széchényi Könyvtár módszertani osztálya, amely ilyen, vagy olyan formában a tárgyszókatalógus problémáival foglalkozik. Az egyikben a kalocsai járási könyvtár vezetője, *Nyitrai Lajos* ismerteti a könyvtárban készített tárgyszókatalógust. Ők egy-egy nagyobb témakörön belül tárgyszavak betűrendjében rendezik az anyagot, azaz voltaképpen több témakatalógust hoznak létre egymás mellett, amelyekben a betűrend minden esetben újra kezdődik. Ez a megoldás elképzelhető lenne ugyan akkor, ha a könyvtár nem rendelkezne más tárgyi katalógussal, azonban így sem szerencsés. Mind a rendszerező szakkatalógus, mind a tárgyszókatalógus előnyeit korlátozza ugyanis ez a megoldás, anélkül, hogy fogyatékosait megszüntetné. A kalocsai járási könyvtárban is az lenne a helyes megoldás, ha jól szerkesztett, mutatóval ellátott szakkatalógus állna az olvasók rendelkezésére a könyvállomány-

ról, és tárgyszókatalógust — de nem szakcsoportokra tagolt, hanem általános, egyetlen betűrendből álló katalógust — készítené a könyvtár a cikkmagyarról. Természetesen a tárgyszóadás előre megállapított szabályai és a katalógus tervét képező tárgyszójegyzék itt sem mellőzhető.

A másik javaslatot *Molnár Imre* (buda-pesti könyvtáros tette, aki a könyvtár egyetlen katalógusának a szak- és a betűrendes katalógus helyett a *szótár-katalógust* javasolja. Véleményem szerint Molnár Imre túlozza azokat az előnyöket, amelyeket a betűrendes szerzői katalógus és a tárgyszókatalógus egyetlen katalógusba való egyesítése eredményez, azt ti., hogy csupán egyetlen katalógusban kell kutatnia. Ismert szerző, vagy cím esetén (anonim műveknél) a betűrendes katalógus teljesen kielégítő tájékoztatást nyújt. A szótárkatalógus esetében viszont a rengeteg, tárgya szerint közbeiktatott cím csak nehezíti a keresést. A szótárkatalógus magával vonzza a tárgyszókatalógusnak egyébként a szerző által is világosan látott fogyatékosát: azt ti., hogy az anyagot szétosztja a betűrend különböző helyeire. Ha pedig mégis tárgyszókatalógusra van szükségünk, egyszerűbb, ha igazi tárgyszókatalógust készítenék, nem pedig szótárkatalógust, amelyben számos szerzői kárton nehezíti a keresést. A szerző, illetve a cím szerinti és a tárgy szerinti rendezési elv keveredése tehát a katalógus nagyméretű és célszerűtlen felduzzasztásával inkább hátrányt jelent, mint előnyt.

Bár nem érthetünk egyet a két ismertett tárgyszókatalógus-elképzeléssel, mégis örvendetes, hogy foglalkoznak a kérdéssel. A tárgyszókatalógus elméletével ügyis keveset törődünk eddig. Gyakorlati alkalmazásával még kevésbé. Úgy látszik, ma már a gyakorlat veti fel ennek szükségességét. Mint minden új vállalkozásban, ebben is kockázatunk kell a kísérletezéssel járó tévedések lehetőségét.

R á c z A r a n k a,

az Orsz. Széchényi Könyvtár módszer-tani osztályának helyettes vezetője

HÉT KÖNYVTÁR KÖNYVTÁRKÖZI BIZOTTSÁGA

A közelmúltban megalakult a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, az Országos Terhivatal Könyvtára, a Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára, a Magyar*

Nemzeti Bank Könyvtára, a Pénzügyminisztérium Könyvtára és a Belkereskedelmi Placutató Intézet Könyvtára részvételével a közgazdaságtudományi és vele rokon-gyűjtőkörű könyvtárak könyvtárközi bizottsága. A bizottság munkaprogramjának legfontosabb feladataként az állománygyarapítást, a dokumentációs munka és a kiadványtervek rendszeres egyeztetését,

esetleges közös kiadványok megjelentetését, a szakmai központi címjegyzék elkészítését, a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítését, a tájékoztatást és más, a könyvtári tevékenység során szerzett tapasztalatok felhasználását jelölte meg. A bizottság más, hasonló gyűjtőkörű és működésű könyvtárakkal a hálózati központok útján rendszeres kapcsolatot létesít. (Fodor Z.)

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

A debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyveinek a megjelenése az utóbbi években mindig a jelentős könyvtári események közé tartozik. Ezekben a sokszorosított kiadványokban jelent meg több alapvető tanulmány, gondoljunk Kovács Máténak a magyar könyvtárügy szervezeti felépítéséről szóló dolgozatára, amely a könyvtári törvény kidolgozásában komoly szerepet töltött be, Csüry István könyvtárigazgatási munkájára, amely külön kötetben jelent meg, Módis László cikkére a tiszántúli bibliográfiáról — ezekről még ma is vitákoznak szakembereink. Az 1955-ös, most megjelent évkönyv is folytatja ezeket a jó hagyományokat. A könyvtár elmúlt évi munkájának ismertetésén kívül ismét több fontos írást tartalmaz: Kovács Máté az egyetemi és főiskolai könyvtárak feladatairól és szervezeti összefüggéseiről ír; Csüry István érdekes statisztikában elemzi a tárgyi katalógusok és a betűrendes katalógusok használatának arányát, s ezzel kapcsolatban a tárgyi katalógusok és a szakbibliográfiák anyagfeltáráó szerepét új oldalról mutatja be; Módis László a tájbibliográfiák kérdéséről indított vitát folytatja. Rajtuk kívül Varga Zoltánné (Mit olvasnak olvasóink?), Hankiss János (Magyar vonatkozások gyűjtése könyvtárainkban), Ember Ernő (A debreceni időszaki sajtó 1867—1900), Bertók Lajos (Debreceni kiadványok példányszáma, ára, kelendősége... 1817—1832) írása is igen jelentős és valószínű hozzájárul ahhoz, hogy »A DEBRECENI KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK ÉVKÖNYVE 1955« az előző évekhez hasonlóan termékeny vitát indítson szakirodalmunkban.

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 6. számának cikkfordításai közül valamennyi olvasónk érdeklődésére számíthat Gull, C. D. írása »Az ismeretek megőrzésének és feltárásának kérdései«, amely tulajdonképpen a »gondolkodó«, matematikai gépek sajátságaiával foglalkozik. A közművelődési könyvtárosok számára különösen az apróbb cikkek fontosak, valamennyi időszerű kérdéssel foglalkozik: A német *Der Bibliothekar*-ból hármalt vett át a *Tájékoztató*; az egyik, a Kühlungsborn-i tengeri fürdő népkönyvtáráról, a másik arról szól, hogyan kell megvédeni a könyveket a nyári magsugártól. A harmadik a szakszervezeti könyvtár és az üzemi újság kapcsolatával foglalkozik. A sajtóval, a folyóiratokkal való propagandamunkát egy lengyel cikk is tárgyalja a *szalinogorodi Ifjúsági Palota* tapasztalata

alapján. A szovjet tudományos könyvtárak munkájáról két nagyobb cikk emlékezik meg; a Szovjetunió Tud. Akadémiája leningrádi intézetének tudományos könyvtáiról inkább leíró ismertetést adnak a szerzők (Rafikov—Szkrípkin), a Szovjetunió Tud. Akadémiájának a bibliográfiai tevékenységéről szóló írásban több az elemzés. A »Szemle« a bolgár könyvtárügyet tekinti át.

A MŰSZAKI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓjának ezévi második száma ismét változatos tartalmú. Helyes, hogy a lap érdeklődése átnyúlik az országhatáron és két (egy szovjet vonatkozású írás és egy erdélyi szerző) cikkében is sikeresen törekszik szélesebb terület és szerzői gárda bevonására a lap munkájába, másrészt az aktuális írásokkal is többet törődik a szerkesztés. (Pl. a könyvtári törvény megjelenése után született eredmények, az egyéves munkaverseny tapasztalatairól szóló részletes tudósítás.) A sok érdekes írás közül most csak egyre hívjuk fel a figyelmet — nem értékelésképpen, hanem mert a probléma sokat vitatott és sokakat érdekel — a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak létesítéséről, illetve összevonásáról kiadott rendeletet ismerteti és magyarázza Szára János.

Új könyvtári szaklap indult, az ORVOSI KÖNYVTÁRÜGYI SZEMLE. A rotaprinten sokszorosított első szám az *Orvostudományi Dokumentációs Központ* 20. kiadványaként jelent meg 85 példányban. A *Szemle* közli az orvosi könyvtárosok II., 1954. decemberi országos értekezletén elhangzott előadásokat, a néhány magyar vonatkozású íráson kívül anyagának nagy részét a külföldi szakanyag fordítása, illetve szakcikkek referálása teszi ki. Állandó rovata lesz az orvostudományi könyvtárak duplum-jegyzéke is.

Az új bibliográfiák közül hármalt a Szabó Ervin Könyvtár adott ki: A BERNARD SHAW (1856—1950) SZÜLETÉSÉNEK SZÁZÉVES ÉVFORDULÓJÁRA (A Főv. Szabó Ervin Könyvtár röplap bibliográfiája 1956. 3. szám) címmel megjelent nyolcoldalas stenciles kiadvány a nagy író életművének rövid méltatása után életének főbb eseményeit sorolja fel időrendben és feltünteti az egyes művek magyar fordítását, magyarországi ősbemutatóinak dátumát. A Szabó Ervin Könyvtár másik két kiadványa az ÉLET-RAJZOK—ÉLETMŰVEK és a NEMZETKÖZI FIGYELŐ c. folyóiratcikkek bibliográfiák 1956. márciusi száma. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtárának

tájékoztató-bibliográfiai szolgálata THOMAS MANN MAGYARUL MEGJELENT MŰVEI ÉS A MAGYAR THOMAS MAINN IRODALOM címmel, a *Bibliográfia az egyetemi oktatás számára sorozat* 7. számaként, 32 oldalas kis, sokszorosított füzetet adott ki. A bibliográfia Thomas Mann kronológiát közöl, időrendben felsorolja magyar nyelven megjelent műveit a rájuk vonatkozó magyar könyvészettel együtt. Az író munkásságát értékelő magyar és magyar vonatkozású irodalmat — szintén időrendben — külön is közli. Igen helyes kezdeményezése ennek a bibliográfiának, hogy a Thomas Mannról készített fényképek és rajzok leőhelyét is megadja.

Az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztálya két útmutatót adott ki az utóbbi időben. A 6. sz. kiállítási útmutató forgatókönyv HUNYADI JÁNOS EMLÉKKIALLÍTÁSOK rendezésére. Időrendi. táblázatot, a Hunyadit méltató történeti és szépirodalmi művek felsorolását, valamint idézetgyűjteményt tartalmaz. A másik útmutató »A CIKK-KATALÓGUS

ÉS A TÉMAKATALÓGUS« (Módszertani útmutató 19.) — ismét figyelmeztet egy veszélyre, amelyre már régebben utaltunk is a módszertani útmutatók szerkesztésével kapcsolatban: A tanulmány jellegű feldolgozási mód nem alkalmas arra, hogy jó munkaeszközként, valóban »útmutatóként« használhassák a könyvtárak. A módszertani osztály útmutatóinak — a régi, helyes gyakorlathoz visszatérve — konkrét útmutatásokat kell adnia az elvégzendő feladatokhoz, a hálózatban megtalálható példák felkutatásával, elemzésével és általánosításával. Éppen ebben különbözik az útmutató egy kézikönyv ihasonló fejezetétől. Formailag pedig többet kell törődni a szöveg levegősebbé tételével, ugyanis a mostani, sűrű gépelésű, tipográfiaiilag kevéssé tagolt útmutatókat nagyon nehéz olvasni.

Végül meg kell emlékeznünk a *Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának új szerzeményi jegyzékeiről*, amelyek sorában, az »ÚJABB KÜLFÖLDI BESZERZÉSEK« 34. sz. füzete jelent meg. (18. természettud. szám.)

G e r ő G y u l a

MIRE VALÓ A KÖLCSÖNZÉSI IDŐ KIÍRÁSA

A Telefongyár könyvtárának ajtaján a következő kiírást láttuk:

Könyvtári órák: fél 10—6-ig
Hétfői napon könyvkölcsönzés
nincs

Első gondolatunk az volt, hogyan képes egyetlen könyvtáros napi nyolc és fél óra hosszat nyitva tartani? Mikor készíti el a statisztikát, mikor dolgozza fel a könyveket, mikor végzi a bevásárlást stb.? Az egyetlen hétfői nap kevés erre.

Némi magyarázatul szolgál a könyvtári táblára tűzött cédula, melyen ez áll:

»Ma, május 8-án könyvtári óra
2 óráig. Holnap, 9-én könyvtári óra 2—6-ig

Könyvtáros«

Egy héten tehát kétszeri időváltoztatás, holott egy egész hónapban sem lenne sza-

bad kétszer megváltoztatni — előzetes kiírás nélkül! — a nyitvatartási időt! Mit ér az olyan tudósítás, hogy »Ma... zárva«? Aki »ma« megy a könyvtárba, azon már nem segít. Aki »holnap« jön, az is bosszankodni fog, s talán hónapokig mem.jön újra a könyvtár tájkára. S hogy a fenti két eset nem elszigetelt jelenség, bizonyítja egy, a könyvtári táblán szerénykedő ceruzajegyzet: »Akkor miért mennek el 5 órakor?«

A nyitvatartási időt szigorúan be kell tartani. Egészen rendkívüli ügynek, vagy egyéb dolognak kell annak lennie, ami miatt — s akkor is egy hónapban legfeljebb egyszer és jó előre jelezve! — a nyitvatartási időt meg lehet szegni. Amde ahol napi nyolc és fél órát írnak ki, ott óhatatlan a nyitvatartási idő naponkénti megsértése. Hiszen ebédelni is kell...

Jó lenne, ha a Telefongyár könyvtárosnője az ÜB-vel egyetértésben új és szigorúan betartható nyitvatartási időt állapítana meg. Jó lenne, ha ebben a kérdésben az illetékes szakszervezet könyvtárügyi előadója is segítséget nyújtana a Telefongyárnak, mert ott hosszas magyarázat után sem akarják megérteni a nyitvatartási idő szigorú megtartásának fontosságát.

(Gy. Gy.)

KÉRDEZZ — FELELEK

1.

Miért nem teljesít egyes rendeléseket a Könyvtárellátó ?

Több Szabó Ervin kerületi könyvtár azzal a panasszal fordult szerkesztőségünkhöz, hogy a Könyvtárellátó egyes könyvekből a megrendelnél kevesebb példányt szállított, így a III/1. sz. Szabó Ervin Könyvtár Egon Ervin Kisch könyvéből 2 példány helyett egyet, a Hemingway-kötetből pedig 4 példány helyett két példányt kapott. Kérdésünkre a Könyvtárellátó a következő választ adta:

»A Könyvtárellátó a könyvtári kötésű könyvekre vonatkozó kruda-megrendelését a tárgynegyed előtt kb. 40 nappal, szükségzavú ismertetőik alapján adja meg. A könyvtári igények viszont a már elkészült könyvekre érkeznek be. Előfordul tehát az, hogy két, esetleg három hónap múva megjelenő könyvekre vonatkozó igényt kell előre-becslés alapján megállapítani. Természetes, hogy több esetben, különösen, ha az ismertető sem kielégítő, a megrendelt példányszám később kevesnek, vagy soknak bizonyul. A könyvtárak beérkező igényét olyképpen elégítjük ki, hogy a kívánt könyvből pótlólag kötetünk. Egon Ervin Kisch könyvének pótlólag való bekötését nem tudtuk megoldani, mivel a fűzött példányok rövid idő alatt elfogytak.

Hemingway könyve kis példányszámban jelent meg s a könyvterjesztés sem a könyvtári, sem a bolti és könyvheti keresletet nem tudta kielégíteni. Reméljük, hogy a tudomásunk szerint közeljövőben megjelenő új kiadásból az összes igényeket ki tudjuk elégíteni.

A Könyvtárellátó arra törekszik, hogy a könyvtárak kéréseit minél jobban teljesítse. Természetesen, mint a fentebbiekből is kitűnik, ez nem mindig lehetséges. Azonban éppen a technikai nehézségek s a kívülálló okok (könyvek kis példányszámban való megjelenése stb.) miatt szállítási szerződésünkben nem is vállaltunk minden esetben teljes példányszámban történő szállítást, habár, hangsúlyozzuk, hogy a könyvtárak várákozásának minél teljesebb mértékben

szeretnénk megfelelni. S ez sok esetben sikerül is, mivel olyan könyvnél, mint például a régen nem kapható, s a boltokban órák alatt elfogyott Hasek: Szejk c. művéből minden megrendelő könyvtárnak teljes példányszámot sikerült adnunk.«

2.

A Népművelési Közöny 1956. június 16-i száma a használt könyvek és egyéb használt sajtótermékek nyílt árusítási helyen történő eladásáról, illetőleg forgalombahozataláról tanácsrendelet-tervezetet közölt.

Többen fordultak szerkesztőségünkhöz azzal a kéréssel, hogy magyarázzuk meg, mi volt e tervezet célja és kíván-e valamilyen konkrét tennivalót a könyvtárosok részéről? »A KÖNYVTÁROS« kérdésére Takács József, az Országos Széchényi Könyvtár igazgatási osztályának vezetője a következőket válaszolta:

»Eddig nem volt olyan jogszabály, amely az antikvár könyvek szakszerűtlen forgalombahozatalát megtiltotta volna. Kulturális nevelőmunkánk sikerét akadályozta, hogy vásárokon és egyéb nyílt helyeken arra illetéktelen személyek ponyvát hoztak forgalomba és ezzel károsan befolyásolták dolgozóink irodalmi érdeklődését. Ez az oka, hogy kulturális igazgatásunk vezető szerve ennek a káros gyakorlatnak véget kívánt vetni. Az államigazgatás egyszerűsítését célzó intézkedések általában a decentralizációra törekszenek s ezért a helyi hatóságok feladatává vált a kulturának általános, de helyi szempontokat is figyelembe vevő védelme. A rendelettervezet nem érinti a magánosok személyi érdekeit és nem kívánja tiltani azt, hogy egyes személyek személyi tulajdonaikat el ne idegeníthessék. A ponyva széleskörű terjesztése azonban már ennél sokkal több és ezért tiltandó.

Kívánatos, hogy a tanácsok mindenhol fogadják el a Népművelési Közönyben közölt és említett tanácsrendelet-tervezetet. A könyvtárosok a megyei tanácsok népművelési osztályán szorgalmazzák a tanácsrendelet-tervezetnek a megyei tanácsok útján való kiadását.«

Az angol rézkutató intézet mintegy húsz kötetből álló monográfiát küldött az Országos Műszaki Könyvtárnak. A monográfia a rézzel kapcsolatos tudományos irodalomnak szinte teljes anyagát feldöli. (OMK)

A XXII. ker. tanács Szabó Ervin Könyvtára ez év január 1-től június 30-ig 13 870 olvasó számára 43 190 könyvet kölcsönzött ki. Ez a forgalom az 1955. év első félévéhez viszonyítva 22 százalékos emelkedést jelent. (S. J.)

ÚJHELYI IMRÉRŐL, a magyar állattenyésztés fejlesztésének nagy úttörőjéről, születésének 90. évfordulója alkalmával az Országos Mezőgazdasági Könyvtár kiállítást rendezett. (OMGK)

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

BÖNGÉSZÉS EGY UNESCO-KIADVÁNYBAN

AZ UNESCO — az Egyesült Nemzetek Nevelési, Tudományos és Kulturális Szervezete — ebben az évben adta ki a *Books for all* (Könyvet mindenkinek) című könyvkereskedelmi tanulmányt. A vaskos füzet sok érdekes adattal szolgál a könyveknek, a szellemi vérkeringés e sejtjeinek útjáról, keringéséről a világban. A nemzetközi méretű kép, amelyet erről ad, természetesen csak vázlatos lehet. Nagyobb baj az, hogy ami számunkra a legérdekesebb lenne, arra vonatkozólag sajnos, hiányos a tájékoztatás. A Magyarországra vonatkozó adatokra gondolok. Csak egy példát említek: az orosz nyelvből más nyelvre fordított könyvek kimutatásában Magyarország nem szerepel. De ettől eltekintve a tanulmány érdemes arra, hogy egyet-mást kiragadjak belőle.

A KIADÓKRÓL a következő felfogást vallja. A kiadó üzletember és az eszményi kiadónak, hogy jó üzletemberré váljon, egyesítenie kell az irodalmi kritikust, a nyomdász, az ügyvéd, a számvévő, a közgazdász, a diplomata, a publicista és a jó kereskedő tevékenységét. Az ebből folyó következtetéseket Stanley Uwin így foglalja össze *Igazságok a könyvkiadástól* című művének előszavában: *»...Könnyű kiadóvá lenni, de nehéz megmaradni annak, mert a kiadók gyermekkori halálozási arányszáma sokkal magasabb, mint bármely más szakmáé«.* Azaz: magas kort kevés kiadóvállalat ér meg.

A KÖNYVKERESKEDŐ tevékenysége nem kevésbé fontos, mint a kiadóé. Hogy minden kívánságot kielégíthessen, alapos könyv- és kiadványismerettel kell rendelkeznie.

A legtöbb európai országban csak úgy lehet valaki önálló könyvkereskedő, ha előzőleg a vizsgák egész sorozatát sikeresen leteszi. El kell végeznie a kereskedelmi iskolát és ezután még több esztendőig könyvkereskedésben kell dolgoznia. — Norvégiában pl. a vizsgák letétele után még 10 évig kell gyakoronkoskodni ahhoz, hogy valaki önálló könyvkereskedő lehessen. Ezzel szemben az Egyesült Királyságban (Anglia + Írország) nem követelnek képzettséget a leendő könyvesbolt tulajdonostól, de annál inkább megfelelő helyiséget és biztosítékot arra nézve, hogy elegendő tőkét fektet be az üzletbe ahhoz, hogy vállalkozása sikerre vezessen. (Mint 150 év

előtt nálunk.) — Érdekes adat pl., hogy az Egyesült Királyságban 8500 könyvkereskedő van, Olaszországban 9600, Franciaországban 3535, Belgiumban 1150, Kanadában 800 és a SzÜ-ban 24 000 a könyvkereskedések száma.

Megtudjuk azt is, hogy a Szovjetunióban, ahol a kiadóvállalatok állami vagy egyesületi tulajdonban vannak, a legfontosabb kiadóvállalatok a Népművelési Minisztérium felügyeletéhez tartoznak. A legtöbb szovjet könyvkiadó központosított intézmény, moszkvai székhellyel. Az Írók Szövetségének saját kiadóvállalata van.

A könyvelosztás nagy része a Népművelési Minisztérium egy szervezete, a Központi Könyvforgalmi Igazgatóság által történik, mely a kiadók jegyzékeit szétküldi a könyvesboltokba és a megrendelőket kielégíti.

A terjesztés másik eszköze az ún. könyvposta. Ez a postahivatal egyik osztálya, mely könyvtárakat és könyvesbódékat lát el, azonkívül előfizetési jegyzéket vezet, miáltal az egyéni vásárlók könyvrendeléseiket, saját lakóhelyük postahivatalánál, szállításkor fizethetik.

A KÜLÖNBÖZŐ államok könyvkereskedelmében igen sok közös probléma adódik. Hogy tapasztalataikat kicserélhessék, egy egyesület létesült, a Kiadók Nemzetközi Szövetsége, melyet Párizsban alapítottak 1896-ban. Eltekintve a háborús idők megszakításától, az Egyesület az 1900-as évek óta rendszeresen ülésezik. A 13-ik kongresszus 1954-ben jött össze Zürichben, az ideinek székhelye Firenze. Jelenleg az Egyesületnek 17 államban vannak tagjai a könyv- és zeneműkiadók között.

TÁBLÁZAT mutatja a kiadott könyveknek teljes mennyiségét az utolsó években 60 államban, valamint ennek %-os megoszlását az Egyetemes Tizedes Osztályozás 10 kategóriája szerint, de megmutatja azt is, hogy csak igen kevés állam ad ki 10 000 címnél többet egy évben és hogy a legnagyobb kiadó-csoportok közül sem sokan jelentetnek meg 4—5000-nél több kiadványt.

Érdekes, hogy pl. Kambodzsában 1954-ben 249 könyvet adtak ki, melyből 60% általános mű
— filozófia
16% vallástudomány
— társadalomtudomány
1% nyelvtudomány
2% természettudomány

— alkalmazott tudomány
— művészet, sport
18% szépirodalom, irodalomtudomány
1% földrajz, történelem

Ugyanebben az évben az USA-ban 11 901 művet adtak ki, ebből 9690 volt első kiadás, melyből

4% általános mű
3% filozófia
8% vallástudomány
9% társadalomtudomány
1% nyelvtudomány
5% természettudomány
12% alkalmazott tudomány
6% művészet, sport
37% szépirodalom, irodalomtudomány
15% földrajz, történelem

E táblázat szerint Magyarországon 1954-ben 2750 művet adtak ki,

Olaszországban 1954-ben 8514-et,
Ausztriában 1954-ben 3635-öt,
SZU-ban 1952-ben 37 500-at,
Franciaországban 1954-ben 10 662-t,
Thai-földön 1952-ben 3953-at.

A táblázat szerint a legnagyobb csoportot világviszonylatban a 8-as kategória — irodalomtudomány, szépirodalom — képezi, kb. 60%-ot. Kivétel ebben a Szovjetunió, ahol a 3-as kategória — társadalomtudomány — a legnagyobb csoport és magas %-át teszi ki a kiadott valamennyi könyvnek. A másik kivétel Ausztria, ahol a művészetek (7-es) kategóriája a legnagyobb — nagyobb az irodalomnál és aránylag nagyobb, mint bármely más országban.

EGY MÁSIK táblázat lakosság szerinti megoszlásban mutatja be a különböző államok könyvkiadását.

Jugoszláviában 5184 könyvet adtak ki 17 millió lakosnak, így 1 millió lakosra 305 kiadvány jut. Csehszlovákiában, 1951-ben 5459 a kiadványok száma 12 millió lakosra, 1 millió lakosra 455 kiadvány jut. Hollandiában, 10 millió lakos részére, 6728 kiadvány készült, Lengyelországban, 25 millió lakos részére 6632 kiadvány, az Egyesült Királyságban, 50 millió lakosnak 18 741 kiadvány stb.

EGY KÖVETKEZŐ táblázat bizonyos országok példányszám szerinti könyvkiadásáról informál minket. Ez a részleges számítás azt jelöli, hogy az egész világon évenként kiadott példányok teljes száma megközelíti az 5000 milliót.

ÚJABB táblázat következik. Ez a különböző országok könyv-exportját mutatja be. Ebből megtudjuk, hogy a Szovjetunióban igen nagy a könyv-export. E könyvek legnagyobb része idegennyelvű. Az amerikai spanyol nyelvű államok között csak Mexikónak és Argentínának

van jelentősebb könyvkiadása. Mindkét állam nagymennyiségű könyvet exportál más latin-amerikai államba, valamint Spanyolországba és az Egyesült Államokba. Norvégia, Svédország és Dánia rendszeresen exportál egymásnak skandináv nyelvű kiadványokat.

NEM BESZÉLTÜNK még a könyvtárakról. Az egész világon évente kiadott könyvpéldányok felét iskolákban és a másik felének nagyrészt nyilvános és intézményes könyvtárakban helyezik el.

A bibliográfiák feladata — többek közt —, hogy tájékoztassanak a könyvállományról és megkönnyítsék a könyvtárak könyvcseréjét, a különböző országok között is. — Mivel a legnagyobb könyvtár sem rendelkezik minden keresett könyvvel, több állam bevezette — könyvtáraik között — a könyvkölcsönzés módszerét. — Ez a könyvkölcsönzési szolgálat különösen az akadémiai tanulmányok és tudományos kutatások szempontjából fontos. A könyvtárak közötti kölcsönzés legjobban az USA-ban fejlődött ki.

A nemzetközi kölcsönzést lebonnyolítása központi hivatalon — pl. a Nemzeti Központi Könyvtár Londonban — vagy a különböző államok nemzeti könyvtárában levő külön hivatalokon keresztül történik. Előfordulhat az az eset, hogy olyan ritka könyvet kér kölcsön egyik könyvtár a másiktól, mely éppen ritkasága miatt nem adható kölcsön. Ilyenkor mikrofilmet készítenek a könyvről és azt küldik el. A könyvtárak cseréje széleskörű közönséget toboroz, tekintve, hogy 69 állam központjában évente összesen 35 ezer új könyv kerül cserére.

A KIADVÁNYOK cseréjét az »Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete« bonyolítja le, e cserében jelenleg 15 állam vesz részt.

ÉRDEKES adatok: 10 állam — Szovjetunió, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Japán, Kína, India, Olaszország, Német Demokratikus Köztársaság, Franciaország, Hollandia, — képviseli a világ könyvkiadásának $\frac{3}{4}$ részét.

NEGYVEN ÁLLAM együtt 240 ezer címen felül ad ki évente könyveket. Ebből 10 000-en felül Szovjetunió, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Japán, India, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország.

5—10 000 között: Kína, Csehország, Német Demokratikus Köztársaság, Olaszország, Hollandia, Lengyelország.

3—5000 között: Argentína, Ausztria, Belgium, Svédország, Svájc stb., összesen 11 ország.

1—3000 között: 9 ország, köztük Magyarország.

500—1000 között: 8 ország, köztük Ausztrália, Egyiptom, Izrael.

Az egész világon használt nyelvek száma kb. 2500—3000. A világirodalom 9/10 része csupán 6—7 nyelv terméke, a fennmaradó 1/10 rész 20—30 nyelvből adódik.

Összesen kb. 100 nyelvre fordítottak le könyveket, az UNESCO által évenként kiadott Index Translationum kimutatása szerint. Hat nyelv a forrása a legtöbb fordításnak: orosz, angol, francia, német, olasz és spanyol.

Olyan ország, mely viszonylag kevés fordítást ad ki, hozzáférhet sok máshol kiadotthoz. Az effajta fordítások felhasználhatósága természetesen függ attól, hogy mennyire ismeri az ország népe a fordítás nyelvét. Pl. India nagyszámú angol fordítást importál, messze följúlva saját csekély teljesítményét.

ÉS VÉGEZETŰL még egy érdekes táblázat: összehasonlítás hazai teljesítmény és fordítások között 6 államban. A számadatok legnagyobb részét 1952-ből való:

Angol nyelven az Egyesült Királyság

kiadott 18 741 címet

U. S. A. „ 11 840 „

Összesen: 30 581 „

ebből más nyelvekre fordítottak 4 395 (14.3%)

Orosz nyelven SzU.

kiadott 25 000 címet

ebből más nyelvre fordítottak 2796 (11.2%)

Francia nyelven Franciaország

kiadott 10 410 címet

Belgium „ 2 305

Svájc (francia) „ 1 082

Összesen: 13 797 „

ebből más nyelvre fordítottak 1957 (14.1%)

Német nyelven Német Szöv. Köztárs.

kiadott 13 913 címet

Ausztria „ 3 903

Svájc (német) „ 2 163

Összesen: 19 979 „

ebből más nyelvekre fordítottak 1300 (6.5%)

Olasz nyelven Olaszország

kiadott 9 679 címet

ebből más nyelvekre fordítottak 239 (2.4%)

Spanyol nyelven Spanyolország

kiadott 3 445 címet

Argentína „ 2 100

Összesen 5 545 „

ebből más nyelvekre fordítottak 203 (3.6%)

I. J.

VIDÁM LEXIKON

ARANYIGAZSÁG: közhely, szőlőlombokkal a homlokán. (Jules Renard)

BARÁTSÁG: legtöbbször nem egyéb, mint két ember előzékeny összejövedele, abból a célból, hogy találjanak valakit, akivel önmagukról beszélhetnek. (Romain Rolland)

CSÓK: az egyetlen közvetlen és gyakorlati eljárás a női száj befogására, miután ők maguk nem hajlandók befogni. (Karinthy Frigyes)

DICSŐSÉG: falra pingált pásztortűz. Csak a rövidlátó ember kíván mellette melegedni. (Gárdonyi Géza)

FÖSVÉNY: az az ember, aki mindent hátrahagy örököseinek, kivéve az elhúnytá fölötti bánatot. (Petit-Senn)

HÍZELGÉS: olyan hamispénz, amelynek hiúságunk ad értéket. (La Rochefoucauld)

JÓ: olyasmi, amit senki sem tud meghatározni, de ami minden mást meghatároz.

(L. Tolsztoj)

NÉPSZERŰSÉG: garasokra váltott dicsőség. (Victor Hugo)

PESSZIMISTA: olyan optimista, aki meg van győződve róla, hogy mindenki rosszul jár — kivéve őt. (Ortiz)

REMÉNY: az egyedüli kincs, amely a szerencsétlenséggel nő. (Kotzebue)

TAPINTAT: annyi, mint hallgatóságos megegyezés arra, hogy hibáink felett kölcsönösen szemet húnyjunk, ahelyett, hogy javítani próbálnók. (Remarque)

(Közli: Wisnyovszky János)

HA ELFELEDNÉM

*En gondtalanul szerettem volna tölteni éveim,
békén megülni egy szoknya mellett erdők hűs szélein,
nézni a habzó vizek futását, vadgalamb szép röptét,
meg-megújulni fákkal-füvekkel s hinni benned, öröklét!*

*De kiragadtak ábrándjaimból, körém kérgesedett
magányom hűvös tervei közül, sípoló vészjelek,
a kiterített vízbefúlt mellől hallottam a sikolyt,
szelid szegények szeméből a kín könnye kezemre folyt.*

*Taposták bennem az ember arcát méltóságos urak —
haloványsárga, komor bányászok mellé vert a tudat
s az egy-szatyorral szipogó kendős kis öregasszonyok
panasza, mint az ablakszakító jégeső, kopogott.*

*Ők szültek engem, hát nem tehettem ellenükre sohasem.
Megrepedezett bütykös ujjaik melegét őrizem
s szerszámmra hajló kezemben érzem: annyi tapasztalat
maradt rám, hogy míg élek, megélek — holtig tanítanak!*

*S ha elfeledném valaha őket, szólogasson engem
apám rekedtes hangján a kék ég, nyugtomat ne leljem,
öröm ne nyíljjék ölelésemre, elfussak zokogva
s némuljak el, mint kitépett nyelvű gonosz és rest szolgál!*

*Nem lehet élni gondtalan! Forró emberség, nélkülüed...
Ki elfeledvén küldője arcát, hazudni sem átal —
annak vig álmát, puha nyugalmát dűlja fel a rémület
kútba menekvő leányok velőtrázó sikolyával!*

NYUGHATATLANSÁG

*Nem ismertem apai nagyapámat —
hogy élt, mi gondba-bajba holt.
Ittasan ő volt a szelíd alázat.
Paraszt-ács bandagazda volt.
A négy hold földet nagyanyámra hagyta,
s alig mult el a tél hava,
az Alföldön a gerendát faragta,
az őszi szél hozta haza.*

*Apámat is meghurcolták az álmok
és azt kereste, hol a jobb,
kortyolva és szemelve a világot —
s egy láz az élte, rossz galopp.
Szőgyénből jött s hitte, megútvja Párizst,
hol minden keservet kitölt.
Gyors lábait, gyönyörű rigolyáit
elnyelte a füredi föld...*

*Tán ezért vágyom teljes életemben
a messzeség kék ködeit,
táltósként szimatolva, széllel szemben,
s egy kép, egy térkép földerit!
Gyerekkoromban csüggedten csodáltam,
hogy nélkülem él a világ
s a tejszagu kannák mellől kívántam
Indiát, Kínát, Afrikát.*

*Ma is — nekem a messzeség sugáros
szélein felragyog az út.
Parasztok közt meghordozom a várost
s Pestre varázsolok falut.
Mindig ott lenni, mindig messze,
máshol!
Izlelni minden nép borát.
És akkorát ölelni a világból —
nem is tudom, hogy mékkorát.*

* A költőnek a Szépirodalmi Kiadónál a közeljövőben megjelenő kötetéből.

ERNEST HEMINGWAY

»Az ember nem arra született, hogy legyőzzék... Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni...»

(Az öreg halász és a tenger)

Eppen elvégezte a középiskolát, amikor az Egyesült Államok belépett az első világháborúba. Jelentkezett a hadseregbe, de nem vették fel, mert félszemén egy boxmérkőzés nyomait viselte. Néhány hónap múlva mégis módját ejtette, hogy a hadszíntérre jusson: egy vöröske-resztes kocsifőjeként Olaszországba ment. A piavementi harcokban, valamelyik kétségbeesett osztrák ellentámadás során súlyosan megsebesült, aknaszilánkok szaggatták össze a lábát. Három olasz katonával volt együtt, azok mindhárman ott veszttek.

A háború egész életére rányomta bélyegét. A felmérhetetlen szenvedés, a gyilkos és mégis visszavonhatatlan parancsok, a véletleneken forduló élet vagy halál, a megrázkódtatás, amelyet sebésülése okozott — ezek az élmények vetették elébe a kérdést, amelyhez azóta minden művében visszatér: hogyan maradhat ember az ember egy embertelen világban, amikor csak egy biztos: hogy végül a halál vár reá.

»A világ mindenkit megtör — írja egyik első könyvében — s a törés helyén azután sokan megerősödnek. Azokat azonban, akik nem akarnak megtörni, azokat megöli. A nagyon jókat, a nagyon nemeseket és a nagyon bátrakat megöli, különbség nélkül. Ha nem tartozol közéjük, akkor is biztos lehets benne, hogy megöl, csak nem fog különösképpen sietni veled.«

Ezzel a tragikus érzéssel indul írói pályája.

A háború után egy amerikai lap tudósítója lett Párizsban. De néhány év múlva felhagyott az újságírással, és teljesen függetlenül élhessen és dolgozhasson. Eleinte igen keserves körülmények között élt, szinte éhezett, mégis visszautasított minden szerződést. Attól félt, hogy rosszabbat ír, ha előre eladja. De szerencséje volt, nem kellett sokáig várnia a sikerre.

Első novelláskötete — *In Our Time* (Napjainkban) címmel — 1924-ben jelent meg. Gyermekkori és háborús élményeket idéz fel benne. Két közös vonásuk van az elbeszéléseknek. Az egyik, hogy többé-kevésbé mind az író személyes élményeiből táplálkozik; Hemingwaynek szinte valamennyi könyvét át meg átszővik az önéletrajzi vonatkozások, hőseit

önmagáról mintázza. A másik pedig: témája mindig valami megrázó esemény. A testi és lelki szenvedés szörnyű, néha hihetetlen példái, amelyek mégis megestek, méghozzá éppen most, »napjainkban«.

Stílusa már ezekben az első történetekben is a híres Hemingway stílus: rendkívül tömören ír, szűkszavúan, a lényegesre szorítkozva. A leírásokat kerüli, annál több a dialógus és a belső monológ. Alakjai úgy beszélnek, ahogy a valóságban: egyszerű, rövid, néha éppenséggel csonka mondatokban, bár sokszor hévvel, a magukét hajtogatva, a másokra alig figyelve. Ezt a stílust is az a törekvése szülte, hogy minden kendőzés, szépítkezés nélkül, illúzióktól mentesen ábrázolja a valóságot. Ezért nem riad vissza a legborzalmasabb jelenségek ábrázolásától sem, ha szüksége van rájuk egy-egy helyzet, vagy hangulat érzékeltetéséhez. De csak módjával — nem naturalista, nem vész el ezekben a részletekben, mert végeredményben az érdeklí, ami szereplői lelkében játszódik le. S az író maga mintha eltűnnék a valóság ábrázolása közben: soha nem kommentál, semmit sem fűz hozzá alakjai szavához és gesztusaihoz. Ez az objektivitás természetesen csak látszólagos, hiszen a szereplőket ő választotta, sorsukat ő szabja meg, minden szavukat ő adja szájukba. Mégis, objektivitásra való törekvéssel és tömörséggel — legjobb műveiben — a realiztikus ábrázolás olyan fokát sikerült elérnie, mint előtte talán még egy írónak se.

Első regénye, a *Különös társaság* (1926) annak a fiatal értelmiségi nemzedéknek a rajza, amely az első világháború után minden eszményből kiábrándulva és

minden polgári előítélettel szakítva ivásban, szeretkezésben, ökölvívó mérkőzések és bikaviadalok mámorában keresett menekülést felelőssége elől. A kép rendkívül sivár, egyenesen ellenszenves, s amíg az író ebben a körben marad, nem is lehet más. Itt még a későbbi művek vissza-visszatérő nagy motívuma is csak az ivásra és részegségre vonatkoztatva bukkan fel: *»Sose hadd el magad, Jake«* — biztatja a társaság egyik tagja a másikat. — *»Ez a siker titka, Jake. Az ember ne hagyja el magát soha. Az ember soha ne hagyja el magát nyilvánosan.«*

1929-ben jelent meg a *Búcsú a fegyverektől*, Hemingway első kiemelkedő műve. Ezúttal ismét háborús élményeit elevenítette fel, s Fred Henry harctéri kalandjában saját sebesülésének történetét írta meg. Henry még éppolyan kiábrándult ember, mint a »különös társaság« tagjai. Miért különb mégis náluk? Mert nem adja meg magát. A háborút követő évek teljes kiábrándultsága után az élet kezdett ismét tartalmat és értelmet nyerni az író szemében. Ha reménytelen is az egyénnek a környezetével és a halállal folytatott harca, ki kell tartania a végsőkig, becsületből, az emberi élet méltóságáért. Ez a gondolat lesz majd a második világháború táján *Sartre* és *Camus*, a francia egzisztencialisták filozófiájának lényege — Hemingway megelőzte őket a gondolat irodalmi megfogalmazásában.

Fred Henry már kezdetben sem érez közösséget a nagyhatalmak háborújával, de igyekszik férfiasan helytállni. Csak akkor veti le az egyenruhát, akkor köt »különbékét«, amikor úgy látja, hogy az öldöklés féktelen mechanizmussá vált már. De ezzel se mond még le a boldog életért való küzdelemlről — csupán kisebb körre, saját életének körére szorul most ez a harc. A háború borzalmainak éles ellentéte Fred Henry és egy angol ápolónő, Catherine Barkley szerelmének története. A kórházban szeretik meg egymást, ahol a fiút sebesülése után ápolják. Amikor Henryt az a veszély fenyegeti, hogy szökéséért letartóztatják, éjszaka, csónakon Svájcba menekülnek. Catherine gyereket vár. A háborútól és minden gondtól megszabadulva élnek boldogan a hegyekben — s mégis utoléri őket a tragédia: a gyermek holtan jön világra és néhány órával később az asszony is belepusztul a szülésbe. Hiába volt a szökés, szerelmem, minden. *»Ennyi az ember. Csak megalhni tud. Azt se tudja, mi van vele. Nincs is ideje hozzá, hogy megtanulja. Csak bedobják az életbe, elmondják neki a szabályokat és az első alkalommal, amikor rajtacsípi, hogy eltért tőlük, megölik.«* Megrázó módon érzékelteti Hemingway az ember tehetetlenségét a

halállal szemben, amikor Henrynek Catherine haldoklása közben eltöltött üres óráit írja le. S az asszony utolsó szavaival is: *»Ne légy nyugtalan drágám. Én egyáltalán nem félek. Csak alávaló aljasság, ami történik.«*

*

A huszas évek végén és a harmincas évek elején lassan erősödik Hemingway írásaiban az ellenállásra, kitartásra biztató hang. Legismertebb ezek közül *The Undeatead* (Akit nem győztek le) c. novellája, egy kiöregedett matador utolsó viadaláról.

Közben visszaköltözött az Egyesült Államokba. 1930-ban a floridai tengerparton telepedett le s ez a vidék lett következő regényének (*Szegények és gazdagok*) színhelyévé. Még 1933-ban kezdte írni, de három év múlva a spanyol polgárháború félbeszakította munkáját. Amikor több hónapos spanyolorzági tartózkodás után visszatért Amerikába, a kézirat nagy részét megsemmisítette és újra írta. Amint a könyv címe is jelzi, új szempont érvényesül munkásságában: először szabja meg alakjainak jellemét tudatosan, szándékosan osztályhelyzetük szerint. Hőse, Harry Morgan, azok közé tartozik, akiknek semmijük sincs. Társai ugyancsak olyan emberek, akik *»minden nap éhenhalnak kicsit, hiszen már aznap elkezdtek az éhhalált, hogy világra jöttek«*. Becsületes munkából nem tudnak megélni — a kormány kevesebbet fizet a csatornaépítésnél dolgozó munkásoknak, mint amennyiből Harry eltarthatná családját. Így lesz belőle csempész. Persze erre is csak ráfizethet. Előbb a félkarját veszíti el, majd maga is elpusztul, amikor a tengeren egymaga kerül szembe három banditával. S itt még egy új motívum bukkan fel Hemingway művében. *»Így vagy ügy«,* ezek Harry utolsó szavai, *»aki egymaga van, annak fíkarcsnyi átkozott esélye sincs«*.

*

Közvetlenebb formában mutatkozik a spanyolorzági események és élmények hatása néhány évvel később (1940) írt másik regényében, amelynek tárgya is a polgárháború egyik epizódja. Hol vannak már a *Különös társaság* önmagukban élő figurái! Robert Jordan, az *Akiért a harang szól* főszereplője Amerikából ment át Spanyolországba, hogy a köztársaságiak oldalán verekedjék s *»a világ szegényeiért harcolt egész nyáron és egész ősszel, a zsarnokság ellen — mindazért, amiben hitt s az új világért, amelynek eljövételét várta«*. Nemcsak Spanyolországért — egy új Amerikáért is. Jordan tulajdonképpen író, mégpedig olyan, aki *»őszintén ír, ami nagy ritkaság«*. De most elhatározza: *»Megírja majd új könyvét is, ha kijutott innét. De csak olyan dol-*

gokról, amelyeket ismer, alaposan ismer. Sokkal jobb írónak kell lennem, mint amilyen most vagyok, hogy megbirkózhassam a feladattal — gondolta. Nem olyan egyszerűek azok a dolgok, amelyekkel ebben a háborúban megismerkedett.» Ezekben a sorokban Hemingway maga von határvonalat írói fejlődésében. Az őszinteség és a realizmus igénye természetesen csak erősödik a felelősségérzet növekedésével. Nem egyszer keményen támadja a köztársasági kormányt, vagy a hadsereg vezetőit is hibáikért. Ezúttal sem hallgatja el a háború borzalmait. S jóllehet annyi más Hemingway-hős után Robert Jordan is elpusztul a történet végén — mégsem úgy, mint a többiek. Feladatát elvégezte, a hidat — parancs szerint — felrobbantotta. A háború, a történelem nagy egészében csak apró feladat volt ez, de fontos és ő — végrehajtotta.

*

Az öreg halász és a tenger írója ismét tovább megy néhány lépéssel. Nincs már szüksége különleges alakokra, hogy problémáját kiélezhesse. Ez az első eset, hogy hőse nem katoná, nem sportbajnok, nem torreadór, nem csempész, hanem egészen közönséges, kétkezi munkájából élő ember — egy öreg halász. Ennek az egyszerű embernek a történetében megrázó képet rajzol valamennyi hozzá hasonló sorsáról. Csak szektáriánus szűkkeblőség marasztalhatta el az író-t azért a könyvéért odahaza és késleltethette nálunk a magyar kiadást olyan sokáig. *Az öreg halász és a tenger* ritka erejű dokumentuma a szegényember sorsának a kapitalista világban. Hirtelenében csak Móricz Zsigmond *Boldog ember*-ét tudom melléállítani.

Ritka erejű dokumentuma nemcsak a szegényember sorsának, hanem hősiességének is. S tegyük hozzá, hogy Santiago az első hőse az írónak, aki végigállja a küzdelmet és nem pusztul bele. És az első, aki nem marad magára a világban. Igaz, a tengeren egyedül küszködik a nagy hallal meg a cápákkal, de közben a fiúra gondol. *»Bár csak itt volna velem a gyerek*», hajtogatja egyre és nem ok nélkül; Manolin gondosan ápolja a kimerítő kaland után s a következő alkalommal már ismét együtt mennek majd a tengerre.

Itt tart ma az író a válasz megfogalmazásában, amelyet a nagy kérdésre szeretne adni életművével. A világ gyilkos és kegyetlen körülötte. *»De az ember nem arra született, hogy legyőzzék.*»

*

A tettek mindig többet mondanak minden nyilatkozatnál. Hemingway, aki néhány rövidebb írásában már a huszas

években gúnyosan támadta az olasz fasizmust, 1936-ban, a spanyol polgárháború kitörése után saját költségén betegszállító kocsikat küldött a köztársaságiaknak és több hónapot töltött Spanyolországban, mint északamerikai lapok tudósítója. S akármennyire elege volt a harctéri élményekből 1917 óta, nem vonta ki magát a második világháborúból. Yachtját följajánlotta az amerikai tengerészetnek s készen arra, hogy a hajóval maga is levegőbe repülhet, segített földeríteni a kubai vizekre merészkedett német tengeralattjárókat. A normandiai partraszállásnál ismét haditudósítóként volt jelen, de nem elégedett meg ezzel a feladattal: francia partizánokból külön csapatot szervezett és részt vett Párizs felszabadításában.

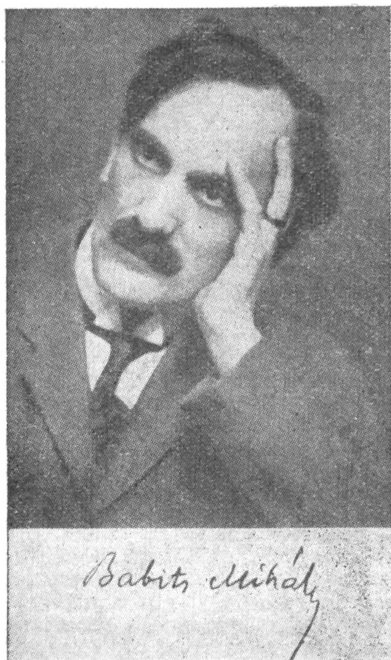
*

Akiért a harang szól c. regényében ismételen leszögezi, hogy antifaszista, de nem kommunista. *»Vallottad-e valaha ezt a világnézetet*» — kérdezi magától Robert Jordan, aki tulajdonképpen maga az író. *»Soha. Nem is vallhatom soha. Nem vagyok igazi marxista és ezt tudom. Hiszek a szabadságban, az egyenlőségben és a testvériségben. Hiszek az életben, a szabadságban és a boldogság vágyában. Soha se gyötörd magad az elméletekkel, azokat nem a te számodra találták ki. De ismerned kell őket, nehogy parazitává válj...»* Hemingway itt pontosan megjelöli a maga helyét: a polgári demokratizmus hármass jelszavát írja zászlajára. A kommunistáktól elhatárolja magát, de ugyanakkor kötelezőnek tartja a marxista elmélet ismeretét, hogy élősdivé, kizsákmányolóvá ne válják, mint a polgári forradalmak győztesei.

Nem feladatunk jósolgatni, vajon tovább lép-e még valaha ennél is. Le tudja-e győzni individualizmusát, amely végeredményben történelmileg is és lélektanilag is egy forrásból táplálkozik demokratikus nézeteivel? Talál-e kiutat individualizmusa és demokratizmusa ellentmondásaiból? A mi dolgunk az, hogy becsüljük meg könyveit, olvassuk. Hiszen ha az élet más, kollektív formáit próbáljuk is megvalósítani, korántsem szüntettünk meg máról holnapra minden egyéni problémát. Ne féljünk az egyszemélyes kérdések mélyére nézni. Gondoljunk csak vissza rá: a háború, az átmeneti korszak nehézségei vagy az elmúlt évek politikai hibái mennyi egyéni tragédiát szültek. Szükségünk van Hemingway hőseinek elszántságára, bátorságára, meg nem alkuvására. Íróink pedig tanuljanak tőle. S ha valamelyiküknek sikerül majd egy jobb és emberségesebb világról az övéhez hasonló erejű képet festenie — boldogan fogjuk olvasni.

Viktor János

Tizenöt éve halt meg Babits Mihály

ELŐSZÖR egy nyomasztó adósságról kell beszélünk: az utóbbi évek során — néhány kísérlettől eltekintve — szinte meg sem próbáltuk, hogy mai eszünkkel, mai módon vegyük szemügyre Babits Mihály életművét.

Azok, akik 1941. augusztus 6-án elkísérték utolsó útjára, a magyar szellemiség legjava képviselői, elmondották akkor és megírták, hogy Babits Mihályban a nemzet nagy költőjét, a korabeli polgári Európa egyik legtisztább, legmélyebb szellemét látják. Amit örökségként ránk hagyott, irodalmunk számára megtartó erő, a magyarság és az egyetemes kultúra megtépázott értékeit óvó figyelmeztetés volt a háború, a pusztulás éveiben.

A felszabadulás után tanúi lehettünk egy oktalan, eleve értelmetlen igyekezetnek, amely elfordulva az irodalmi újjászületés természetes követelményeitől, zászlóvá akarta tenni Babits Mihály nevét. De hallhatuk a perc látszat-okosságával szóló felületesség ítéletét is, amely alig talált becsülönivalót Babits műveiben és irodalmi szerepében.

A legutóbbi évtizedben felnőtt fiatalok és azok, akikhez ezekben az években jutott el az irodalom, joggal kérdezhetik: mi hát az igazság Babits Mihályról, mit adott Babits a magyar irodalomnak? Iga-

zuk van-e azoknak, akik ma is csak az 1919 után mentegetőző megalkuvót, az elefántcsonttorony hideg magányába húzódott »poeta doctus«-t, tudós költőt látják benne, a Baumgarten-díjat saját érdekei szerint osztogató irodalmi pápát? Igazságos eljárás-e, hogy a Nyugat-nemzedék nagyjai közül *csak* Babits művei nem jelenhettek meg a fordulat éve óta?

A SZEKSZÁRDI törvényszéki bíró könyvek, versek között élő, tanárnak készülő fiának — mint a Nyugat-nemzedék több más költőjének — tehetsége *Négyessy László* egyetemi stílusgyakorlatain tűnt fel, a század első éveiben. Ezután hosszú vidéki tanárkodás következett, Baján, Szegeden, Fogarason — az érlelődés nehéz évei. A nagyvárad *Holnap*-antológiában közreadott versei alapján *Osvát Ernő* már az új nemzedék Ady után legjelentősebb költő-tehetségének tartotta. Mégis, három kötetének (*Levelek Irisz koszorújából; Herceg, hát-ha megjön a tél is; Recitativ*) megjelenése után sem ismerték szélesebb körben. Valójában az első háború alatt lett ismertté a neve, annak a botránynak kapcsán, amelyet a háború véres embertelensége ellen tiltakozó pacifista versei körül kavart Rákosi Jenő, a keresztény-nemzeti bakterkodás nagymestere.

Az Arany-utánzók eszmei és formai igényeibe gubózott akadémikus kritika — és az utána kullogó »irodalmi közfízlés« — nem tudott mit kezdeni a fiatal Babits verseinek újfajta értelmi és érzelmi érzékenységével, a szülőföld, a gyermekkor képeit kísérteties zeneiséggel idéző lírájával, a gondolat és forma e vakmerő kísérleteivel. Az ítélet — akár Ady esetében — hamar készen volt: értelmetlen és hazafiatlan... Később a »tudós költő« név ragadt rá. Ebben a névben volt némi fanyalgó elismerés, hogy Babits páratlan hasonló képességgel kalandozza be és szívja magába a világ-irodalom legjavát. De még több epés utalás volt ebben arra, hogy Babits költészete nem belülről fakad, hanem ésszel csinált, eltanult póz, nem az élet közvetlen élményeire válaszol, hanem világirodalmi műveltségét kérőzdi vissza. Az ilyenfajta értékelések keltette bizalmatlanságot csak azok a versei oszlatták el, amelyeket élete utolsó évtizedében írt, a halálos betegség és a kor győtrő kérdéseinek kettős szorításában vergődve, amikor szenvedésének utolsó sikoltó hangja mindenki számára hallhatóan áthallatott írásainak választékos formáján.

ADY ÉS BABITS gyakori szembeállítása kettejük ellentétére épít. Ezért aligha vezethet Babits életművének hejyes megítéléséhez. Ady szerepe, jelentősége összehasonlíthatatlanul más. Hozzáírott versében mondja ki Babits az igazságot: »Kinek nem tudtam lenni társa, — de egy anyánk volt: Magyarország...«

A fiatal Babitsot az újszerűség, az újat-akarás fűti. Verseiben az életszomj váltakozik a kiábrándult unalom ideges feszültségével. Néha valóban szinte fitogtatja formakészségét és túlozza egyedülállásának tragédiáját, de már 1912-ben felvillant egy képet a forradalmasodó országról (Május huszonhárom Rákospalotán). Az első háború alatt írott háborúellenes verseinek hőfoka és gátlástalan bátorsága (Fortissimo) bizonyítja, hogy Babits humanizmusa több, mint öntetszelgés, több, mint játék egy eszmével: a magyarság, az emberiség sorsáért érzett és vállalt erkölcsi felelősség. A hitlerizmus rohamos térhódítása idején meg is fogalmazza ennek a magatartásnak lényegét: »A kulturális emberség azonosul a morális emberséggel.«

Az »elefántcsonttorony arisztokratájaként« számon tartott Babits egyébként nemcsak a biblikus hevületű Jónás könyvében jutott el annak kimondásáig, hogy »vétkesek közt cinkos, aki néma«. 1934-ben a Magyarország c. lap körkérésére — álljon-e ki az író politikai meggyőződése mellett, iparkodjon-e hatni az időszerű kérdések megoldására — Babits szerint csak egyetlen felelet lehetséges: igen. »De akkor se feledje — teszi hozzá — igazi feladatát az író, amely nem politikai, hanem erkölcsi. És ne feledje, hogy mindig több szolgálatot tesz a kormányosnak, ha a sarkcsillagra mutat, mint ha... talán egy délibábra.« Kétségtelen, hogy itt a felelősségérzet mellett bizonyos kiábrándultság is megszólal, valami hiteltlenség a közvetlen, gyakorlati célok elérhetésében. Ez teszi olyan fojtottá, levegőtlennek, kiúttalanná leg-

nagyobb regényét, a magyar középosztály bomlását megörökítő *Halálfiatit*. De ugyanakkor egyik tanulmányában (*Julien Benda* könyvéről, *Az írástudók árulásáról*) hitet tesz amellett, hogy a szellem embere akkor is köteles a nemes, nagy célokra mutatni, ha tudja, hogy nem érhetők el.

Látszólagos és valóságos ellentmondások bonyolítják, nehezítik Babits állásfoglalásainak, nézeteinek, költői pályájának megítélését. Babits nem tudott, nem is akart Ady társa lenni, de életművének alaposabb vizsgálata majd felderíti a szoros, igen lényeges kérdésekben pozitív kapcsolatokat Babits emberi-költői fejlődése és a magyar élet alakulása között.

KÉTSÉGTELEN, hogy a XX. század első fele magyar irodalmának Babits egyik jelentős alakja. Humanizmusa, a nagy kultúrák klasszikus eszméit őrző haladó polgári szabadelvűsége nem volt elég, hogy kora alapvető társadalmi kérdéseinek mélyére lásson. Nem szabad azonban elfeledni, hogy pl. a népi írókat támogatta, társadaiombírálatukat helyeselte; a fasizálódás éveiben pedig a polgári ellenállás egyik vezéralakja volt.

Mit tekinthetünk maradandónak Babits hagyatékából? Nemcsak klasszikus tisztaságú, olykor megrendítő pátoszú költészetét, amely lírai realizmusban Arany Jánost közelíti meg, s a magyar nyelv történelmi ízeit és új vívmányait egyaránt költői hitelűvé teszi. Regényei valószínűleg mulandóbb értékűek, de tanulmányai — tévedéseik és eszmei hiányosságaik mellett is — az idegen írói alkatokba való beleélés és az érzékletes ábrázolás példamutató alkotásai. Nem lehet Babits nevétől elválasztani költészetünk és műfordítás-irodalmunk mai eredményeit sem. És ma sem haszton utalni arra a felelősségérzésre és kérielhetetlen igényességre, amelyet megbízhatóság és színvonal tekintetében Babits megkívánt az irodalom és a tudomány emberétől.

Pók Lajos

SZÁZKÖTETES SOROZATOT TERVEZ A SZÉPIRODALMI KIADÓ

Az olvasók körében megnyilvánult kívánságnak akar eleget tenni a Szépirodalmi Könyvkiadó, amikor tervbe vette egy száz-kötetes sorozat kiadását.

Elképzelése szerint a 100 kötet terjedelme kb. 2500 ív lenne, egy kötetét 25 ív, vagyis mintegy 400 oldal. A művek végén utószóban ismertetné a szerző rövid életrajzát és a fontosabb bibliográfiai adatokat. A kötetek 19×13 cm nagyságúak lennének, egyforma félvászon kötésben. A sorozat öt év alatt, évenként 20 kötetben jelenne meg, egy-egy kötet árát 18 forintra tervezik az előfizetők,

és 20 forintra a kötetenként vásárlók számára. Az évi előfizetés 360 Ft, amit havi 30 forintos részletben lehet kifizetni.

A szerzők legnagyobb része magyar klasszikus és olyan magyar szerző, akinek neve ma már egyértékű a klasszikusokként ismertekével. A kiadandó művek nagy része más formában már megjelent.

A kiadó terve szerint a sorozatot a jövő évben, abban az esetben indítják meg, ha szeptember 1-ig 12—15 000 előfizető jelentkezik.

Egy elfelejtett klasszikus

FÁY ANDRÁS

SZÁZHATVAN ÉVE született és kilencvenkét éve halott. Az iskolákban tanulnak és tanultak róla, de sajnos, milyen kevesen ismerik. Pedig »Fáy oly egyéniség volt, kinek, ha művei nem olvastatnának is s hasznos életbeli alkotásai nem lennének is maradandó emléksobrai, mint csupán jellem oly mellékszobor, mely megérdemli, hogy a jelesebb honfiak Pantheonjában mint buzdító példa, állandó helyet foglaljon el«. Így búcsúztatta Arany János. Ilyen nagyra tartotta emberi értékeit, s ítéletét az azóta eltelt idő történelmi távlatában is csak helyeselni és megismételni lehet.

A már divatos Váci utca forgatagában külső megjelenése bizonyosan nem keltett fel-tűnést, nem csodálták meg, mint Wesselényi Miklóst. Középtermé-tű és sovány. Élénk kék szemek, kis oldal-szakáll, rövidre nyírt bajusz, a természettől gyűrűs, barna haj. De csodálatos csengésű hangjára még halála után több évtizeddel is emlékeztek sokan. Kitűnő társalgó volt, mint a csillagszóró repítette magából az ötleteket, bár még kemény oldalvágásait is megenyhítette az a játékos, szelid mosoly, mely mindig ottrejtezett a szája körül. Híres tréfacsináló és rövidlátása miatt maga is többszörös anekdotahős, aki egyszer egy hajtóvadászaton sasnak nézte és majdnem lelőtte az első lovon ülő szűrös kocsiat.

A REFORMNEMESSÉG leghaladóbb alakjainak egyike volt. Széchenyiben, mint ezt egy Pest megyei közgyűlésen 1838-ban ő maga mondotta el, »a honi reform teendőire az első eszmét, akaratot, önelszánást Fáy meséi ébresztették föl«. Tevékenységük szorosan összekapcsolódott. Fáy nemcsak helyeselte, de mint az ország életében legjelentősebb szerepet játszó Pest megye tekintélyes táblabírája, segítette megvalósítani is Széchenyi

terveit. És mégsem állt fenntartás nélkül Széchenyi mellett. Vallotta, hogy már az adott körülmények között meg kell tenni mindent a gazdasági, társadalmi előbbrejutás érdekében, ám míg Széchenyi egyedül így kívánt haladni, s mint azt Kossuth a Kelet Népe-re felelve írta: »közvagyonosság útján akart vezetni

közszabadságra«, ő Wesselényivel tartott, ki »közszabadság útján« akart vezetni »vagyonosságra«. A harcok során Kossuthhoz közeledett, bár nála mindig mérsékeltabb volt és maradt.

Az 1825-ös országgyűlésre szóló követi utasítások Pest megyei előkészítésekor Fáy öt ívnyi emlékiratban terjeszti elő javaslatait (közigazgatási, igazságügyi, nevelési kérdések, szabad ipar, takarékpénztár, a nemzeti színjátszás állami támogatása stb.). Pest megyei követ. Akadémiai jutalmat nyert értekezésben mutatja ki a színjátszás állandósításának feltételeit, a színház számára telekért, épüle-tért harcol, majd az első állandó magyar

színházat, mely 1833-ban a budai játékszínben kap szállást, személyesen vezeti. Jelentős szerepet játszik az 1832—36-os országgyűlésen, mint a Nemzeti Casino vezető igazgatója, az országos híd-választmány tagja, a Nemzeti Kör elnöke, létrehozza az első magyar takarékpénztárt, pedagógiai tanulmányokat ír — fontos helyet tölt be kora politikai, társadalmi, gazdasági és irodalmi életében egész élete során. Pesti lakása már 1823-ban olyan írók állandó gyülekezőhelye, mint Szemere Pál, Vitkovits Mihály, Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály. Szoros barátság fűzi Kazinczyhoz és Kölcseyhez. A Kisfaludy-társaság első, alakuló ülésén igazgatójának választotta meg, 1845-ben a Tudományos Akadémia igazgatótanácsának tagja, 1847-ben elnökhelyettese. A közönség minden ügye érdekelte. Találónan nevezte őt Szemere a »haza mindenesének«.

»Én — írja Fáy 1859-ben — azon korban (1807) kezdtem írni és folytatni működéseimet, melyben még a nyelv és aesthetikai ízlés hazánkban úgyszólván bölcsőkben feküdtek, sőt az utóbbi kotzebuei, lafontainei stb. sentimentalismus, lovagi és kísértetes regények által nem kevésbé volt megvesztegetve; oly korban, melyben Kazinczyn kívül alig mutathatótt más honi írónk jobb ösvényt; oly korban, melyben magyar nyelven csak olvastatni is némi érdem volt.« De az ő műveinek érdeme korántsem elsősorban az, hogy olvastattak. Nem a »pislogó mécs« halvány érdeme az övé, mely többet ér, mint »fényes nappal a lobogó fákllya«; Fáy, az író, az embernél is többet, maradandóan nagyot alkotott.

SZÁMOS REGÉNYT, szindarabot és elbeszélést írt. A humoros elbeszélés az ő *Különös testamentumával* jelenik meg a magyar irodalomban. Regényei közül a Béltoky-ház a legértékesebb, Széchenyi Hitelének hatása alatt keletkezett, kifejezetten azzal a céllal, hogy kettőjük eszméit minél többen és minél könnyebben megérthessék. Hogy ne csak a heves, elvont elvi támadás, hanem a mindennapi élet számtalan baját okozó életmód, felfogás, elavult intézmények, szokások, műveletlenség, a megromlott és tarthatatlan közállapotok mindenki által érthető és élvezetes szépírói ábrázolása is megnövelje a változás feltétlen szükségességét megértők és haladni kívámók táborát.

FÁY MŰVEI megjelenésük idején megbecsültek és népszerűek voltak, de népszerűségüket nemcsak önmaguknak köszönhették, hanem miniatűr társaiknak: a meséknek is. Fáy meséi tették a magyar irodalom nagy alakjává.

A magyar állatmese Aesopus, Phaedrus, La Fontaine nyomdokait és Lessing meséit, fejtegetéseit követve a fejlődés hosszú útját járta meg (Pesti Mízsér Gábor, Heltai, Péczely, Vitkovics, Czuczor), míg eljutott a jellegükben, formájukban nemzeti alkotásig. Fáy András a magyar állatmese első igazán hivatott művelője. Ő veti meg az alapokat, melyeken a magyar állatmese ma is nyugszik. Több mint hatszázötven mesét és aforizmát írt. A legelső 1818-ban *Bokrétájá*-ban jelentek meg Szemerének ajánlva, aki meséire legkorábban felfigyelt, s a satirikus készséget tartotta Fáy legerősebb oldalának. Első kifejezetten mesekötete az 1820-ban kiadott »Fáy András eredeti meséi és aphorismái«. Kisfaludy Sándor Himfy szerelmei óta ez volt a leglelkesebben fogadott magyar könyv. Kölcey és Szemere Fáy meséit »maradandó be-

csűeknek vallák a bennük levő genialitás miatt«. Kazinczy »a nemzet első korabeli írói közé« sorolja már e második könyve alapján. 1825-ben megjelent »Újabb eredeti meséi és aphorismái« a Marczibányi-féle jutalmat nyerik el. Ezután kiadás kiadást követett, s Fáy kora legolvasottabb írójává vált.

A **FÁY-MESÉK** általában két részre tagozódnak, a szimbolikus történetre és a tanulásra. Egy kivételével valamennyit prózában írta, mert a verselésben nem érezte elég erősnek magát. Nyelvezete élénk, zamatos, kifejező: élő magyar nyelv, s ezért néhány szóhasználatától, mondat szerkezetétől eltekintve, ma sem hat régiesen, módosításra alig szorul.

Fáy, noha alaposan ismerte és tanulmányozta valamennyi hazai és külföldi meseíró elődjét, nem kölcsönöz és éppen nem utánoz. Természetes, hogy nem egy meséjének ismert életigazságok a tanulságai, de ezeket az igazságokat már La Rochefoucauld előtt is kimondták, sőt a mi közmondásainkban is szerepelnek — és a felfogás, a cselekmény még ezeknél is merőben sajátos, egyéni s a magyar viszonyokra alkalmazott. Joggal használta meséi előtt az »eredeti« megjelölést. Vértelbi satirikus. Más, mint Rabelais, más mint Le Sage, más mint Lessing — ő Fáy András, a magyar mesemondó.

Ha igaz is az, hogy meséit »leginkább azon vig szeszély viszketege szülte, mely főképp satirai kitéréseimre legbiztosabb halászatot vélt lelhetni a mesék világában« — alapvető szándéka az, hogy használjon. Hatni akar, és nem általában, hanem rögtön a jelenben. Valóban korához szól és éppen ezért képes túlnőni azon. Számára a tartalom a legfontosabb, mert »lelkiség, erély a műben a fő és nem a forma«. Bár a mesével, gondolatai közlésére formában is a legjobbat választotta ki. Képletes módon nyilatkozhatott korában a legszabadabban.

SZATÍRÁJA az emberek szeretetéből fakad és ezért sohasem bántó. Finom, de mégis köntörfalazás nélküli, kemény. Történetei fordulatosak, frappánsak: a magyar szellem nagyszerű alkotásai. A nemzet valamennyi eleven problémájához hozzászól. Megannyi telitalálat. Kiáll az elnyomott jobbgyokért, gyűlöli a haza testén élőködőket, leleplezi az igazságszolgáltatást, mely mindig a medvének ad igazat és sohasem a nyúlunk, halálra ítéli a gyáva nyulat, de nem meri elítélni a farkast, pellengérré állítja azokat, akiknek nincs önálló véleményük és akaratuk: a kis mopszlikat, kik csak azért ugatnak, mert rákezdtek a nagy komondorok, azt a világot, melyben mindig a hatalmasoknak, a kasznároknak van iga-

zuk és sosem a parasztnak. Ugyan ki tudná ezt ilyen tömören bemutatni:

»Rémülten rohant be a paraszt a kasznár szobájába:

— Kasznár uram, tehenét átdöfte az én tehenem! — így kiált be lobbal.

— De azt ugyan megfizeted! — kiált ez felindulva vissza.

— Vagyis, akarám mondani, a kasznár uram tehené döfte által az én tehenemet! — igazítja magát a paraszt.

— Ügy-e? — vontat a kasznár. — Ki tehet róla, fiam?»

S vajon ismeretlen jelenség-e ma az ilyen varjúgyűlés:

»A varjak gyűlést tartottak.

— No, mit végeztetek? — kérdé egy visszatérőt a szarka.

— Azt, hogy a jövő gyűlésen fogunk végezni.«

Fáy kigúnyol minden gyengeséget, de szívből lelkesedik a jóért és szépért, becsüli a tudományt — a haladás igaz barátja. Az élet céljának a boldogságot tartja s megveti a kislelkűeket, kiknek terhükre van az élet. Boldoggá kell tennünk a közösséget, hogy magunk is boldogok lehessünk — így vélekedik; »az emberi nagyságot a szerint mérjük, ki mennyire boldogított!« Meséit áthatja a hazafiság és szabadságszeretet, mert rab-ságban még az arany is »mindenkor szomorúan csillog«. Úgy vágyódik a szabadság után, mint a fogoly pacsirta:

»A madarász vagy szárnyat nyírt fogott madarának, vagy tollaikból szedett ki s így eresztette őket szabadon a szobában.

— Repüljetek — úgymond —, szabad kényetekre itten!

— Repkedjetek! — akará tán mondani —, szől fogolytársaihoz búsan a pacsirta. — Szabad madaré a repülés!

A szabadságot és a haladást, e két nagy nemzeti célt szolgálta Fáy minden tette és sora.

ÖSSZES MESÉIT tartalmazó kötet évtizedek óta nem jelent meg hazánkban.

Hogy ezt a nagy »kellemetlenkedőt« a felszabadulás előtt nemigen népszerűsítették — az érthető. A mi számunkra azonban népszerűsítése, újbóli megkedveltetése kötelesség, hisz ő a legnagyobb és ma is mindenkihez szóló magyar állatmese író, a magyar szatíra kivételes képviselője. Legalább olyan díszes kiállítású kötet illeti meg, mint a La Fontaine-t.

Fáy meséi már 1828-ban megjelentek németül és angolul. A külföld is értékeli és megbecsüli. Rosszul ítélt önmaga fölé, mikor Székács Józsefnek azt írta, hogy meséinek mintegy kétharmada »mindenkor némi nyeresége marad a magyar irodalomnak«, mert azok egész nemzeti kultúránk nagy értékei.

Ma még adósaí vagyunk. Ő ezt bizonyosohase tenné szóvá, ha élne — bár ki tudja, hogy Fáy, a gazdasági szakember nem iratná-e be Fáyval a szatírikussal az irodalom főkönyvének »tartozik« oldalára: Követeléseim van veletek, utódokkal szemben, nektek is segíteni akarok, hisz:

»Használni! vala éltem minden törekvése, jelszava.«

G. Vészi János

MILYEN MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVEK KÉSZÜLNEK ?

A Mezőgazdasági Könyvkiadó több régóta hiányzó könyvvel jelentkezik a harmadik negyedévben. Így Sebestyén Endre: *Selyemtermelés* című munkáját jelenteti meg rövidesen. A selyemhernyó tenyésztése régi háziipari tevékenység volt hazánkban, de az utóbbi időben erősen visszaesett. A megfelelő szakkönyv is hiányzott, ezért van különös jelentősége Sebestyén könyvének.

Mócsy-Manninger: *Állatorvosi belgyógyászat I—II*. Ez a mű az állatorvosi irodalom világhírű alkotása. A könyvet eddig tíz nyelvre fordították le, jelenleg a *harmadik kiadás* van előkészület alatt.

A *galambtenyésztésről* is készül egy jelentős szakmunka, amely részletesen ismerteti a tenyésztés és a galambtartás legfontosabb tudnivalóit. Magyarországon a galambtenyésztés legnagyobbbrészt kismemberek szórakoztató elfoglaltsága, bár egyik másik állami gazdaságunk is foglalkozik vele. A könyv előreláthatóan több mint 56 forintba fog kerülni, ami galambtenyésztőink számára soknak látszik.

A *baromfitenyésztők kézikönyve*, Tóth-Beke munkája az Agrártudományi Egyetem állattenyésztési karán engedélyezett segéd-könyv lesz, de hasznos kézikönyve a baromfi-

tenyésztés szakembereinek is. Ismerve a baromfitenyésztésben rejlő kihasználatlan bőséges lehetőségeket, a könyv az érdeklődők számára hasznos szolgálatot tesz. Aggasztó legfeljebb az lehet, hogy mindössze 3100 példányban készül.

Vertse-Tildy: *Erdő mező madarat* című könyve kedves kis történet keretében ismerteti hazai madaraink életmódját.

A növénytermesztési könyvek közül az egyik legfontosabb a *kukorica termesztéséről* szól, és egy másik a *májusi és őszevi talajmunkák* ismertetéséről. Előkészület alatt áll a *silózsíról, a kalászosok agrotechnikájáról, a talajkémiai félmikro vizsgálatokról, és spárgatermesztésről* szóló könyv.

Külön kell írni Csíszár: *Tejtermelési hígténe* című könyvéről. Rendkívül fontos munkának ígérkezik, mert ismerteti azokat a fertőző betegségeket, amelyekkel a tej az ember egészségét veszélyeztetheti, de közli azokat az eljárásokat is, amelyek segítségével elsőrendű, nyersen is fogyasztható tejet lehet termelni. Igen fontos kiadványnak ígérkezik még az Urbányi: *Általános kémia*, Rubin: *Növényélettan*, Madas—Pankotai: *Közéltés és szállítás hegyvidéki erdeinkben* című könyv.

MOSOLYGÓ VILÁGIRODALOM

A NÉPBOLONDÍTÓ

Martin Andersen-Nexőhöz, röviddel Szürke fény című könyvének megjelenése után, beállított egy vidéki nénike. Illendően bemutatkozott, aztán bő lére eresztve elmondta, hogy elolvasta a Szürke fény-t, nagyon tetszett neki. Különösen az hatotta meg, hogy a főszereplő, Lars Peter mennyire becsületesen, emberségesen bánt mostohalányával, a kis Dittével. Annyira meghatotta, hogy elhatározta: végrendeletében ezer dán koronát hagy örökül Lars Peterre — »hadd élhessen néhány hónapig nyugalomban, békességben, gondok nélkül ez a derék ember, hiszen eleget nyomorgott«.

Nexő udvariasan végighallgatta a nénikét, aztán derűs sajnálkozással így szólt:

— Asszonyom, az ön elhatározása igazán nagyon nemes és szép, azonban sajnos, aligha lehet megvalósítani.

— Csak nem halt meg szegény Lars Peter? — rémüldözött a néni.

— Nem, nem halt meg... — tiltakozott Nexő —, hanem inkább azt mondhathnám, hogy... hogy meg sem született... nem is élt...

— Nem is élt? — hüledezett a néni.

— Nem — vallotta be bűnbánóan Nexő.

— Hát... csak úgy kitalálta?

— Olyasformán... Igen, úgy is lehet mondani, hogy csak kitaláltam — kínlódott Nexő.

A néni fölélt, megvetően végigmérté az író:

— Szégyelheti magát, ha felnőtt ember létére így elbolondítja a népeket!

KIEJTÉS KÉRDÉSE

Mark Twain Mexikóban utazgatott. A vasúti kocsiban csakhamar összebarátkozott útítársaival.

— Mi a következő állomás? — kérdezte egyszer.

— Santa Huana — hangzott a felelet.

— Santa Juana? — csodálkozott Mark Twain.

— Uram — szólt szigorúan a mexikói — illenék tudnia, hogy nálunk a jét háznak ejtik.

— Bocsánatot kérek, nem tudtam — mormogta Mark Twain zavartan.

A beszélgetés ezután úgy folyt tovább, mintha mi sem történt volna. Mark Twain megemléltette, hogy az elmúlt évben két hónapot töltött a Nagy Tavaknál és egész ottléte alatt kellemes, szép volt az idő.

— Mikor volt a Nagy Tavaknál? — érdeklődött az egyik mexikói.

Mark Twain elnyomott egy mosolyt, és a legkomolyabb képpel válaszolta:

— Huniusban és hulusban.

KI A BŰNÖS?

G. B. Shaw és G. K. Chesterton, a híres angol katolikus író, nemcsak irodalmi és világnézeti vitáikról voltak nevezetesek, hanem arról is, hogy ott kötöttek bele egymásba, ahol tudtak. Shaw sovány volt, mint a meszelőnyél, Chesterton pedig — akár a hordó. Egyszer társaságban találkoztak. Chesterton nem szalasztotta el az alkalmat:

— Ha magát látom — kötött bele Shawba — mindig azt hiszem, éhinség tört ki.

— Én pedig, ha magát látom — vágott vissza Shaw — azt kell hinnem, hogy maga okozta az éhinséget.

A SZÉP KÖNYV

Betűtípus és szedésforma

Kimutattuk már, hogy a szöveg mondanivalója és mennyisége határozza meg a könyv méretét és alakját. Ugyancsak a szöveg terjedelme és mondanivalójának természete, gondolati felépítésének belső szerkezete határozza meg — ill. kellene meghatároznia — a szedett szöveg nyomdai tagolását, typográfiáját. A szedett szöveg természete azonban nemcsak az elrendezést, hanem a megfelelő betűtípus kiválasztását is megszabja; más-más betű kell a könyvhöz, a plakáthoz és az apróbb reklám vagy kereskedelmi nyomtatványhoz. A plakát betűinek alakjával és méretével szemben elsődleges követelményünk az, hogy a szöveg erőteljesen szembeötlő és hatásos legyen — a könyv betűitől viszont azt várjuk, hogy a szemet ne erőltesse, jóleső, megnyugtató hatást keltsen.

Erre a célra — a nemzetközi gyakorlat azt mutatja — az u. n. *antiqua* betűfajta különböző típusai bizonyultak legalkalmasabbnak és éppen ezért még az u. n. avantgardista folyóiratok is visszatértek — a két világháború között dívott különféle (az eredetileg Paul Rennertől tervezett) egyenesszárú, talpnélküli, mindenütt egyforma vastag — groteszk betűfajtaától a folyamatos szövegszedésnél az antiquához, és az *antiqua* alapjellegét követő dőltbodyű, folyamatos *kurzív*hoz.

Az *antiqua* a rómaiak nagybetűinek (kapitális) nyomán keletkezett és elsősorban az olaszok alakították ki és tették a könyvnyomtatás számára alkalmassá a XV.—XVI. században. Az alapítípus a századok folyamán tovább fejlődött és változatai születtek ma is. A típusokat általában a mintakönyvet is kibocsátó betűmetsző mesterről szoktuk elnevezni, ilyenek pl.: a *Holzhausen*, *Didot*, *Jansen*, *Fournier*, *Aldous*, *Baskerville*, *Garamond*, *Belwe*, *Bodoni* *antiquák*. Szép, világoshatású és jó ritmust adó pl. a legújabb változatok közül a kelet-németországi, drezdai Typoart vállalat *Meister-antiquája*, különösen pedig a *kurzívja*.

A szöveg természetének megfelelő tagolást nemcsak a szedéssel, hanem ugyancsak a betűtípus változatainak (vékony, félkövér, kövér, *kurzív*) alkalmazásával, vagy az azonos betűtípus méretének változtatásával, esetleg különböző betűtípusok változtatásával is el lehet érni. A lényeges részeket nagyobb, vagy mástípusú betűvel szedik, mint a

kevésbé fontosakat. Természetesen mindig úgy, hogy az egyes betű önmagában is szép alakú legyen, amellet a különböző típusok együtthatása és az oldal (szedéstükör) elrendezése összhangot mutasson.

The old classical monumental carved inscriptio most permanent type of inscription and carry directly planned on the basis of the square and called Rustic capitals, reserved for the use of printers' parlance "jobbing letters") were made upon no geometry, possessed little authority and half-uncials, as designed for book work, w

Modern Aldous-típus

The Garamond types fell into disuse and Of the original punches four sizes still rie Nationale, as the royal printing house rhaps the chief virtue of the classic letter lied upon to confer a note of dignity and eling of refinement. Garamond, however,

Garamond betűjének újrametszése

Diele Schriftenfamilie verdankt dem Stempel-schneider und Schriftgießer Anton Janson, der in den sechziger Jahren des 17. Jahrhunderts die der Leipziger Buchdruckerei Johann Erich Hahn angegliederte Schriftgießerei erwarb und unter seinem Namen betrieb, ihre Entstehung. Die Tätigkeit des Anton Janson läßt sich nach

A Janson-antikvát régi matricákból öntik

JOHN BASKERVILLE, the writing master, eventually directed his attention to the Art of Typography, and between the years 1758 and 1768 he designed and produced a series of old face letters; but although they were based, to some extent, on Caslon's model,

Baskerville betűjének modern változata

A BUDAPESTI GÖRÖG-UDVAR

Rokokó-betűk mai használatban

A mondanivaló értelmi szerkezetének tolmácsolásánál tehát a szöveg térbeli elrendezése, valamint a betűtípus és változatainak megválasztása egyaránt lényeges.

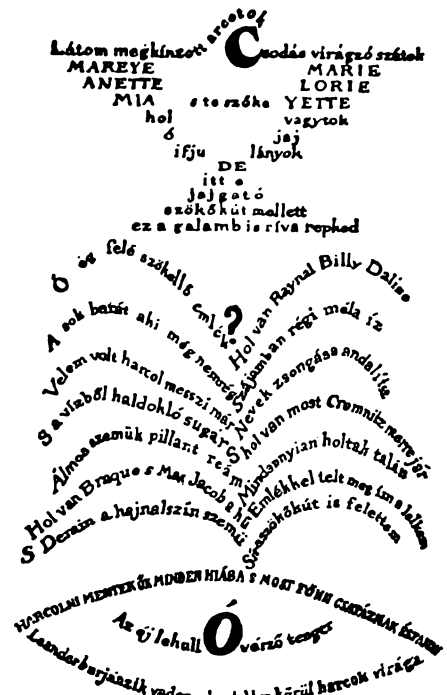
A betűtípus alkalmasságát azonban kizárólag az elrendezés célszerűsége és az esztétikai összehatás szempontjából határozzuk meg és nem kívánjuk azt, hogy a betűtípus jellege és a szöveg tartalma között szoros összefüggés legyen, azt pl., hogy egy tragédiát valamiféle vizuálisan szomorú hatású betűvel szedjenek, vagy ellenkezőleg, hogy egy vígjáték szövegének betűi tótágast álljanak és táncoljanak. Ezt — mint mondtuk — a plakát betűitől esetleg elvárhatjuk, a könyv betűitől azonban — már csak technikai okokból is — soha. Az európai betűtípus erősen hagyományos formát mutat. Új korról nem mindig jelenik meg új betűfajta, vagy ha igen, gyakran hamar el is avul, mint például Fournier rokokó, vagy Eckmann szecessziós betűi. Valami sajátosan új, modern, korunk jellegét világosan kifejező betűfajtánk ma sincs. Újdonság csak az oldalak tér-elrendezésében mutatkozik.

Volt olyan szemlélet is, amely a szöveget magát is pusztá díszítménynek tekintette (dadaisták, futuristák) és azzal kísérleteztek, hogy a szöveget mint valami síkdíszítményt, a szöveg értelmétől függetlenül tagolják. A szövegtagolást Apollinaire, francia költő más okokból változtatta meg; egyes verseinek sorait úgy rendezte el, hogy azok képhatásukban is a szöveg tartalmát tolmácsolják. (Pl. *A megsebzett galamb és a szökőkút*). A könyvnyomtatás annyit vett át a kísérletekből, amennyi valóban hasznos; a szöveg hűvösen tárgyilagos folyamatosságát ott és úgy szakítja meg, ahogy a szöveg értelme, a mondanivaló szerkezete, a könyv célja megkívánja. Más oka van annak, hogy egyes nagyobb méretű könyvekben a szöveget több hasábként helyezik el, nevezetesen az, hogy szemünk már hozzászokott ahhoz, hogy bizonyos hosszúságú szöveg olvasása után a következő sorra ugorjon. Ez adja meg az olvasás ritmusát. Ha tehát egy nagyméretű, apró betűkkel szedett könyvben egy sorba hosszabb szöveg kerülne az átlagnál, a szöveget hasábként tagolják, hogy az olvasás kialakult ritmusán ne kelljen változtatni. Így az olvasás kevésbé fárasztó.

A szöveg tagolásában és a betűtípusok váltogatásában arra is ügyelnek, hogy a szedett szöveg oldala, mint síkfelület

APOLLINAIRE

A MEGSEBZETT GALAMB ÉS A SZÖKÖKÚT

Egy oldal Apollinaire képhatásra törekvő szövegéből

esztétikailag egységes maradjon, világos és sötét tömegek egymást egyensúlyban tartsák.

Nézzük meg ezek után, hogy mai kiadványaink mennyire felelnek meg a fenti szempontoknak, a korszerűség követelményének: milyen képet nyújtanak a Magyar Írók Könyvesboltjában bökpróbaszerűen átnézett idei könyvnapi kiadványok, regények, művészeti és ifjúsági könyvek.

A regények szedésénél nincs különösebb esztétikai probléma. Az elbeszélés megszakítás nélkül hömpölyög, így az illusztráció nélküli szöveg nem kíván különösebb tagolást. Mindössze az a kívánságunk, hogy a szöveg levegős elrendezésű, kellemes hatású, jól olvasható legyen. Ez annyit jelent, hogy az egyes szavak betűi ne szakadjanak el egymástól, vagy ne toduljanak egymásra, amellet a szomszédos szavaktól határozott egységként világosan különüljenek el. Ugyanez áll a sorok egymáshoz való viszonyára is.

Az átnézett mintegy húsz könyv közül Körössényi János *Országrontó Gara* c. könyve (Magvető kiadó) nyomdai kiállítása különösen gyenge. A papír szürkés-piszkos, a szedés sűrű, vibráló, a betűk szélei nem tiszták, nem kaptak elegendő nyomdafestéket sem. Ugyancsak a Magvető adta ki Oravec Paula *Petri Anna* c. regényét, amelyben szintén felfedezhetjük a fenti hibákat, de papírja jobb minőségű és a szedése sokkal levegősebb. Bernáth Aurél emlékezéseit a Szépirodalmi Kiadó jelentette meg. Papírja szép fehér, a szöveg nem nyomódik át, a szedés nagyon szellős, elegáns hatású, a betűk tiszták, világos metszésűek, bár a nyomdafesték kissé szürkés, nem eléggé mély árnyalatú. Ezek az érnyei Bodnár Eva Tornyai Jánosról írt monográfiájának is, amelyet fehér műnyomó papíron adott ki a Képzőművészeti Alap. Kirívóan hibás ellenben az Ifjúsági Kiadó által kiadott *Mit tudsz a világról* c. ismeretterjesztő munka. Csúnya, sárgás papírra nyomott, nehézkes tipográfiájú, vastagbetűs könyv. Szövege nagyon megkívánná az értelmes tagolást nemcsak az anyag természete miatt, hanem fokozottan azért is, hogy minél erőteljesebben ragadja meg az ifjúság figyelmét s egyúttal minél világosabban tolmácsolja a mondanivalót. Ilyen érdektelen, sőt egyenesen bántó külsejű könyv aligha tudja nevelő hivatását betölteni.

A fenti és a többi átnézett könyv közös jellemvonása, hogy betűtípusban nagyon szegényesek. Nyomdaiparunk a Bodoni és Garamond antiqua félkövér változatán kívül alig használ egyéb betűt. A Képzőművészeti Kiadó Fournier kurzívjának látása már szinte üdülés ebben a sematikus szürkéségben. De nemcsak betűtípusban, szövegelrendezésben, hanem a kiállítás ízlésében is nagyfokú, káros egyöntetűség mutatkozik, az egyes kiadóknak nincs sajátos stílusuk. Ahol meg valamilyen sajátos törekvés tapasztalható, mint a Magvető verskiadványainak formátumánál, ott erőszakoltnak tűnik. Sem a *Tarka madár* c. gyűjtemény, sem Illyés Gyula *Kézfogások* c. kötete nem tartalmaz olyan verseket, amelyek ezt a széles könyvalakot indokolnák. A stíluskeresésnek nem ilyen külsődleges eszközökben kellene megnyilvánulnia.

Az egyöntetűség különösen világosan olvasható le az egyes könyvek címlapjairól. Mintegy húsz átnézett könyv (Magvető, Szépirodalmi, Ifjúsági és Képzőművészeti Alap kiadásai) címlapja a múlt század elején kialakult klasszicizáló címlaptípus értelmes, de hűvösen semmitmondó átvételét mutatja. Emellett a hibák is nagyrészt közösek; a főszó jobbára erősebb tónusértékű, mint a többi s ezáltal előreugrik, a lap síkja mélységben bomlik meg.

Végül még egy szedési kérdéstről kívánunk megemlékezni. Az oldalakat (szedéstükröt) úgy szokták elhelyezni, hogy két szembenfekvő oldal arányosan töltsse ki a kiterített papírlapot. Ezért a két külső szélen nagyobb margó hagynak, mint bent a hajtásnál, mégpedig a belsőnek kétszeresét. Így az oldalak befelé eltolódnak. Ez nem baj, sőt a harmonikus hatás szempontjából egyenesen kívánatos akkor, ha a könyv lapjai kellően kihajolnak. A legtöbb könyvnl azonban olyan szoros a fűzés, hogy — különösen a könyv közepe felé — a szedéstükrök belső széle csaknem behajlik a fűzésbe és ezért csak ügyvel-bajjal olvasható. Tehát vagy szélesebb belső margó szükséges, vagy — ami a helyesebb — a fűzést kell lazábbra venni. Itt említjük meg, hogy a szedéstükrök ezt a befelé tolását egyes nyomdák észrevehetően valamiféle »elvnék« tartják és ott is alkalmazzák (például a címlapoknál), ahol semmi szükség sincs rá.

Bojár Iván

ROMÁN KÖLTŐK MAGYARUL

A népi demokráciák közötti kapcsolat továbbbi elmélyítését szolgálják a közös könyvkiadási akciók is. A közeljövőben az Új Magyar Könyvkiadó a Román Állami Kiadóval közösen több román művet jelent meg magyarul.

Sajtó alá kerül George Cosbuc erdélyi származású költő (1868—1918) válogatott verseinek fordítása. Ezzel a nagy román értékek megismerése terén elkövetett mulasztásunkat pótoljuk. Cosbucot eddig csak elszórtan jelent meg egy-egy magyarra fordított vers az erdélyi lapokban, így nagyságát, jelentőségét nem volt alkalmunk felmérni.

A néphez hű értelmiségi rétegből származó, igen magas műveltségű költő már az első világháborút megelőző években forradalmi hangot ütött meg.

A versek fordítói között szerepel Dersi Sándor, Hegyi Endre, Jékely Zoltán, Nemes Nagy Ágnes, Rába György, Szabó Magda és Vidor Miklós, míg a románai műfordítók közül Kiss Jenő és Szemer Ferenc.

A kiadók elképzelése szerint a kötet egy részében a versek két nyelven jelennek meg. Ugyancsak közös kiadásban kerül a magyar közönség elé egy gazdag válogatás a román népdalokból, balladákából és szerelmi dalokból, lakodalmas és más alkalmi énekekből. Ezek legtöbbjét Jékely Zoltán fordította, de Illyés Gyula és Mészöly Dezso is részt vállalt a szép feladatból.

Előkészületben van a mai román költőnemek egyik legjelentősebbje, Bentuc Mihai verseinek gyűjteményes kiadása is, a legjelentősebb műfordítók közreműködésével. (K. E.)

Kis esztétika

Művészi jelképrendszerek

A tartalom és forma

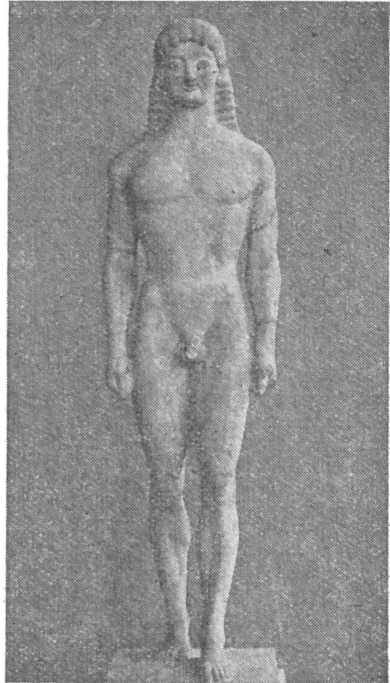
összefüggéseit vizsgálva arra az eredményre jutottunk, hogy nincs különválasztható tartalom és különválasztható forma, mert a forma mindig egy jelképrendszer, amely által a tartalom megvalósul — a valóság, illetve annak egy része, vonatkozása, vetülete az emberben tudatos gondolatként jelenik meg, majd beszédben, képben, zenében, mozdulatban, szoborban stb. testet ölt, kifejezésre jut. Jelképek, jelképrendszerek nélkül még tudatos gondolat sem lehetséges, nemhogy kifejezés.

Jelképrendszerekről

beszélünk, s nem *egy* jelképrendszerről. Bár hajlamosak vagyunk arra, hogy a beszédet, a nyelvet egyetlennek tartsuk, vagy legalábbis olyanak, amellyel a teljes valóság s annak minden összefüggése kifejezhető. Hányszor halljuk, vagy tesszük fel magunknak a kérdést: Mit akar — mondjuk — ez a Bach versenymű kifejezni, mi a mondanivalója Szinyei Mátyás című képének, mi az eszmei tartalma a reimsi katedrálisnak? Különösen zenével kapcsolatban hangzik el igen gyakran s követelőden a kívánság: magyarázzuk meg, fordítsuk le az »értelem« nyelvére, szavakra azt, amit a zeneköltő hangokban fejezett ki.

Valamit — persze — szavakban is elmondhatunk abból, amit különböző művészek zenével, színekkel, vonalakkal, egy szobor vagy egy épület anyagi formáival fejeztek ki. Például nem téved, aki azt állítja, hogy egy gótikus templomban a vallásos léleknek a földi valóságtól való elvágyakozása, magasbátörése jut kifejezésre, ugyanaz az életérzés, amelyet a középkori keresztény himnuszok is tartalmaznak. Zeneművekről, képekről, szobrokról is elmondhatunk egyet-mást, ami közelebb segít megértésükhöz — esetleg — élvezetükhöz is.

A nyelv ugyanis a legáltalánosabb jelképrendszer; az emberek többsége nyelvi anyagon gondolkodik. Ennek következtében értelmes gondolatnak csak azt tartja, ami szavakban kifejezhető, és nem gondol arra, hogy egy festménnyel is nagyon sok elmondható a valóságról, még hozzá anélkül, hogy akár alkotója, akár élvezője szavakká formálná a tartalmát. Ugyanígy egy tánc megértéséhez sincs szükség ahhoz, hogy az egyes mozdulatokat szavakba

A »teneat Apolló«

fordítsuk. Erre többnyire nem is vagyunk képesek.

Sőt, a képzőművészetek, a zene és tánc »nyelvén«, művészi jelképrendszerével igen sok olyasmi is elmondható a valóságról, ami szavakkal kifejezhetetlen.

A különböző anyaggal

(jelképrendszerrel) dolgozó művészek gyakran választották ugyanazt a témát..

A görög költők megénekeltek, s a görög szobrászok kifaragták Apolló alakját. Vagy helyesebb talán úgy mondanunk, hogy a költők is, a szobrászok is megformálták, kialakították, márványba, illetve szavakba sűrítették azt, amit apollónak tartottak — a szellem ragyogó tisztaságát és kíméletlenségét, az önmagunkkal szembeni szigorúságot, a férfias szépséget, s a valóságnak még sok más, ehhez a körhöz tartozó jelenségét.

A költők mindezt Apolló származásának, tetteinek, az emberekre gyakorolt hatásának az elbeszélésével, s külsejének jelzőkkel való körülírásával (szép, fiatal,

El Greco: Mater Dolorosa

ragyogó, félelmetes tekintetű stb.) fejezik ki. A szobrásznak — például az úgynevezett »teneai Apolló« alkotójának — mindezt egyetlen, márványból faragott férfialakban kellett megérezkítenie. Szükségszerűen kevesebbet tudott így »elmondani« Apollóról, de ugyanakkor többet is — *vagyis mást*. Mert nincs az a költő, aki képes volna mindazt elbeszélni, amit a szobrász kőbe faragva megjelenített — a test férfias formáit, nyugodt tartását, az arc mindentudó kifejezését, a szem távolba néző tekintetét, a száj körül játszadozó fölényes mosolyt.

„Nem ismerhettük hallatlan fejét,
melyben szeme almái értek. Am a
csonka test mégis izzik, mint a lámpa,
melybe mintegy visszacsavarva ég

nézése. Különben nem hintene
melle káprázatot s a csöndes ágyék
íves mosollyal, mely remegve lágy még,
a nemző középig nem intene.

Különben csak torzult és suta kő
lenne, lecsapott vállal meredő,
nem villogna, mint tigris bőre, nyersen,

s nem törnék át mindenütt busa fények,
mint csillagot: mert nincsen helye egy sem,
mely rád ne nézne. Változtasd meg élted!”

(Ratner Maria Rilke: Archaiikus Apolló-
torzó. — Tóth Árpád fordítása)

Csodálatosan szép költemény ez. Közlebb hozza az antik isten márványalak-

ját, s mélyebben megérteti. De ki tudnók formálni utána, akárcsak képzeletben is a szobrot, amely ihlette?

Nézzünk meg még néhány példát. El Greconak a Fájdalmas Anyát ábrázoló festményrészlete, s Jacopo da Todi himnusza lényegében ugyanazt fejezik ki — az anyának fia kínhalálán érzett fájdalmát. De a költőnek és festőnek mások és mások az eszközei.

„Állt az anya keservében
sírva a kereszt tövében,
melyen függött szent Fia,
kinek megtört s jajjal-tellett
lelkét kemény kardnak kellett
kinzón átaljárnia.

Oh mily búsan, sújtva állt ott
amaz asszonyok-közt-áldott,
ki Téged szült, Egyszülött!
Milyen nagy gyásza volt sírása
mikor látta szent Fiát a
szívtépő kínok között!”

(Babits Mihály fordítása)

Jacopo da Todi leírja azt, amit El Greco színekkel és vonalakkal érzékeltet. Bátran állíthatjuk, hogy egyenértékű a két alkotás. De vajon nem kap-e többet, sokkal többet az, aki mindkettőt magába fogadja? A kettő együtt nem nyújt-e mélyebb élményt?

A tavaszt mintázta meg Rodin két ifjú alakjában, ugyanerről a tavaszról szól Meleagrosz verse:

A meissent Albrecht kastély lépcsőháza

„Nyíl a fehér szekfű, nyíl már az esőbe
szerelemes
nárcisz, nyílnak már a hegyi liliomok.
Nyílik már a leány, rózsák rózsája, s a
szívben
a fiatal vágyak drága virága kihajt.
... Oh ragyogó, zöldfürtű mezők, be hiába
nevettek!
Szebb csokor ő, mint méz-illatú
bokraitok.

(Babits Mihály fordítása)

Az érzések, amelyeket e két műalkotás kelt bennünk, hasonlóak, a szobor is, a költemény is az első, zsendülő szerelem képzetét hívja létre. Mégis — szükségszerűen — az örök tavasznak, az ifjúságnak, a gyengéd, ébredező szenvedélynek más és más arcát pillanthatjuk meg az egyikben és a másikban. A szobrászat — még ha vállalkozna is effajta illusztrálásra — képtelen lenne »az esőbe szerelemes nárcisz«-t, a »zöldfürtű mezők«-et, a »méz-illatú bokrokat« sajátos jelkép-anyagával kifejezni. A szobrásznak lényegében csak az emberi (és állati) test formái állnak a rendelkezésére. Ezekkel kell mindent — érzelmet és gondolatot is — megörökítenie.

A nyelv pedig — mivel a test idomait csupán körülírhatja — *kénytelen* az emberi szerelem érzékeltetéséhez az emberen kívüli természetet is hasonlóan hívni. S a szavak fogalmi tartalmával sem elégedhet meg, szüksége van a hangok édességére, a nyelv melódiájára is. Hogy »szüksége van«, ez — természetesen — azt is jelenti, hogy rendelkezésére áll, jelkép-kincséhez tartozik.

Még egy utolsó párhuzamot, a nyelv jelképrendszerétől talán legtávolabb álló művészetek köréből. Nézzük meg ezt a képet, mely a meisseneni kastély lépcsőjét

ábrázolja. Szavakkal ugyan le lehet írni lendületes körbe és magasba futását, a lépcsők, a karfák, a mennyezet elemeinek mozgalmasan bonyolult összefonódását, de *tartalmát*, azt, hogy mit fejez ki — szinte lehetetlen. Nem lenne semmi tartalma? Nem egy valóságos emberi érzést merevített itt a művész kőbe és fába? Lützelér (Heinrich Lützelér: *Die Kunst der Völker*, Freiburg, 1941.) azt írta művészeti elmékedéseiben e kép alá, hogy *Kunst der Fuge*, a fuga művészete. S valóban, ez a csodálatosan szép csigalépcső Bach fugáit idézi képzetünkbe, ha rátekingünk, szinte halljuk a zenét.

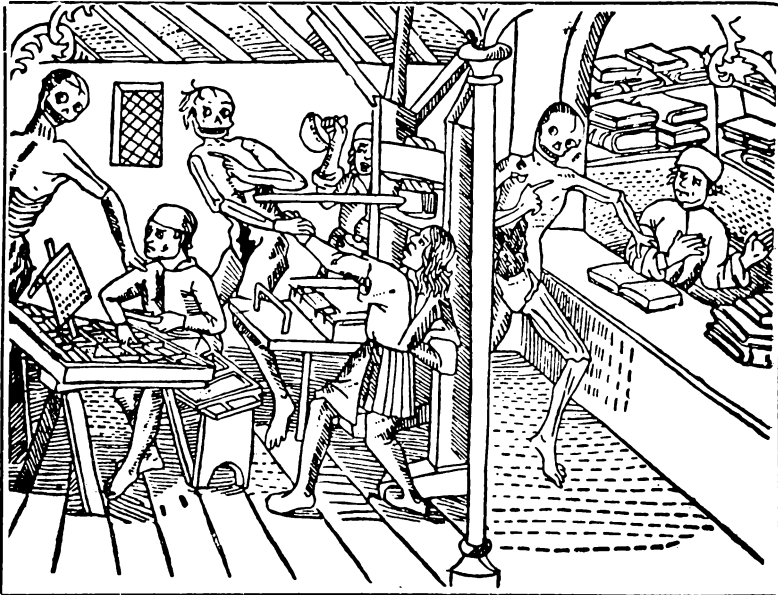
Lehetséges, hogy szorgos kutatással találhatnánk egy költeményt, amely hasonló életérzést fejez ki, mégis ennél az utolsó példánál már valami újhoz érkezünk. Az eddigiekben ugyanazt a témát más és más oldaláról, más és más vonatkozásában érzékítették meg a különböző művészetek. Itt az építészet és a zene olyasvalamit fejez ki, amit a festészet, a szobrászat és a költészet már alig-alig tud tükrözni. Épp így nehezen képzelhető el, hogy az építészet — mondjuk — a szerelmet jelképezni tudja, hacsak nem hívja segítségül a festészetet és szobrászatot. S ugyanígy a valóságnak sok olyan részlete s jelensége van, amelyet a szobrász képtelen kőbe vésni, s olyan is, amelyet a festő nem tud színeivel kifejezni, de ami — esetleg — eltáncolható.

A különböző művészi jelképrendszerek gazdagságot jelentenek. Képesse teszik az embert a rendkívül bonyolult valóság sokoldalú kifejezésére, valóság minél teljesebb és tökéletesebb tükrözésére. De ugyanakkor az egyes jelképrendszerek korlátozottságára is felhívják a figyelmünket.

Zolnay Vilmos

Rodin:
Örök tavasz

A nyomda legrégebb ábrázolása. (Danse mrcabre, — haláltánc —, Lyon 1499.) A pestis foglalkozása mellől ragadja el a szedőt, a nyomtatót és a könyvárust.

A KÖNYV TÖRTÉNETÉBŐL

Az ősnymodákban folyó munka

A XV. század nyomdászeit az élet forogatójától elzárkózott kolostori kódex-másolóktól a mindennapi igényekhez való alkalmazkodás különbözteti meg. A kódexek még sokat olvasott szövegeit ugyan egyre újabb meg újabb kiadásokban vetették a könyvpiacra, de ezeken felül készséggel terjesztették a korszerű irodalmat, az élő szerzők alkotásait is. Élénken kaptak az aktualitásokon. Ők nevezték az első újságírókat. A törökök előnyomulásáról és hadmozdulatairól apró hírtközlő füzetekben értesítették a közönséget. *Fust & Schöffer* a mainzi érsek és ellenérsek 1461—1462-évi háborúskodásáról ad ki fürgé újságlapokat s egyúttal a hadviselőfelek nyilvános hirdetésményeinek a kinyomtatását is vállalja. Az 1470-es évek pestiséről annyi nyomtatvány jelent meg, hogy pusztán a dögvészről beszámoló tudósítások és haláltáncénekek szaporodásából is látjuk, hol és mikor erősödött vagy enyhült a járvány. Ugyanez áll a szifiliszre. Később, amikor Columbus 1492 februárjában hazatér Amerikából, még ugyanabban az évben Rómában és Barcelonában nyomtatásban jelenik meg beszámolója s a következő három évben bázeli, párisi,

antwerpeni és strassburgi nyomdák garadával közlik az új világrész felfedezéséről szóló útleírásokat. A kölni nyomdászok viszont az ottani egyetemi hallgatók igényeit szolgálják ki, amikor kisnegyedretű 16—24 oldalas füzetekben folyamatosan kiadják az egyetemi tanárok előadásait.

Már az első nyomdászok felismerték, hogy érdekük nemcsak a kultúra, hanem a hírszomj és a napi élet apró kíváncságnak kielégítése is. Politikusok számára plakátokat, papok számára pénzért árusítandó bűnbocsátóleveleket és u. n. búcsúleveleket, kereskedők számára hirdetésményeket, reklámokat, hivatalok számára formulárékat nyomtatnak.

A nyomda megalapítása

A nyomdász letelepedésének többféle feltétele volt. Az első: szükség van-e a kiválasztott helyen nyomdára? Vannak-e ott olvasók, milyenek a hatóságok és egyéb szervezetek, kell-e nekik nyomda, megélhet-e az ott? A második: könnyen beszerezhető-e a nyomtatáshoz nélkülözhetetlen anyagok, mindennek előtt a papír? S végül: tud-e ott a nyomda berendezéséhez pénzt szerezni?

Mert az sokba kerül. Némelyek, mint Gutenberg, »részvénytársaságot« szerveznek — s többnyire rosszul járnak vele. Mások mecénást keresnek, püspököt, rendi apátot vagy más nagyurat, amilyent pl. Hess András talált Budán Karai László alkancellár személyében, — s ilyenkor rendszerint a pártfogó jár rosszul. Tönkrement mecénások kunyoráló leveleiből látjuk, hogy 1471 és 1473 közt a budaihoz hasonló kisarányú mantuai és genuai nyomda egy-két év alatt 500, illetőleg 600 aranyukba került. Óriási pénz abban az időben, — palotát, földbirtokot, ménest vagy gulyát vehettek volna rajta.

Az egyik bajbajutott mecénás a kényelmetlenségre is panaszkodik: a nyomdát a saját lakóházában rendezték be, s ez papírja, meg kiadványai raktározására egyre több meg több szobát vett igénybe. Fél, hogy kiszorítja otthonából.

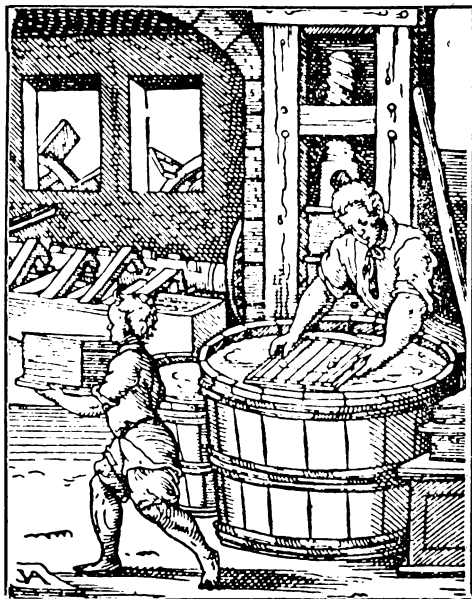
A személyi ellentétek a pártfogó és a nyomdász között azért is nőttek, mert a mecénás nem az üzletet nézte, hanem a nemes feladatot, becsvágya eszközét: jó könyvekkel akarta a haza és a humanizmus műveltségét — a saját dicsősége öregbítésére is — terjeszteni. A nyomdász viszont arra gondolt, hogy műhelye csak akkor fog életben maradni, ha tekintélyesebb tőkét forgató kapitalista vállalatá alakul. Hosszú mecénáságokra nem számíthatott.

A nyomda helyisége nemcsak munkahely, raktár és bolt. Valahányszor a korabeli okiratok ősnymodák személyzetének javadalmazásáról szólnak, a fizetés mellett mindig megemlítik a szabad szállást meg ételmezést. A mestersegbeli gondokhoz tehát tekintélyes háztartás járult s a helyiség kiválóasztásánál ennek szempontjaira is gondolni kellett.

A leteleplő nyomdász mindenekelőtt helyi vevőközöniséget vonzó mű iránt érdeklődött, s amikor megtalálta, kéziratát lemásoltatta és kiszedése meg nyomtatása technikai előfeltételeit tanulmányozta.

Betűkészletet nem hozott magával, — ily nagy teherrel bajos lett volna utaznia. Ehelyett kéziládikával érkezett, melyben hüvelykhosszú betűbélvegzők és kb. száz darab matrica (köbcentiméter nagyságú vörösrézkokcák bemélyített betűképpel), valamint az ugyancsak nem sok helyet foglaló betűöntőműszer biztosította a majdani betűmennyiség megőnthesét.

A bútortat ácsolásával helybeli asztalost bízott meg. Az készítette a sajtókat, a szedőszekrényeket, a raktárállványokat, a frissen kinyomtatott ívek rendezésére szolgáló polcokat, a mester és a korrektor íróasztalait. Különbféle apró-

A papírgyártó. (Jost Amman fametszete, Frankfurt 1568.)

ságokat, mint *punktura-tűket* az ívek sajtóbarogztetéséhez, kötélhálózatot nedvesített ívek kitergetésére, keféket a betűk tisztítására, ráspolyt a matricák javítgatására meg miegyebet a legközelebbi boltokban vagy mesterembereknél szerzett be.

A legfontosabb s az egész munkamenetet meghatározó bútortati tárgy a sajtó. A legtöbb ősnymoda, s maga Gutenberg is nem egy, hanem több sajtóval dolgozott. Hessnek három volt, mint azt a *Chronica Hungarorum* szedésrészeleiből kiszámíthatjuk.

Egy-egy sajtóért 1472-ben Augsburgban 15 forintot fizettek. A sajtók mellett a legszükségesebb berendezési tárgyak a szedőszekrények. Felépítésük ugyanolyan mint a mai, csak a rekeszeik száma volt több, mert nemcsak a nagy- és kisbetűket, számjegyeket és írásjeleket kellett elhelyezni bennük, hanem a rövidítési (abbreviatura) jeleket is, pedig azok száma megközelítette a kisbetűkét, melyek némelyikének többféle szótag- vagy kötőszó-, illetőleg határozószó rövidítése volt, pl. a p-betűnek a »per«, »pro«, »pre« kifejezésére.

A nyomda nyersanyagai

A papír a nyomdászati előfeltétele. Mert a pergamen, amellet hogy drága, csak korlátozott mennyiségben állhat rendelkezésre. Ahol a papírral való ellátás nem volt biztosítva, ott nem lehetett nyomdát

alapítani. A két ipar karöltve működött. Amiként a nyomdák ott telepedtek meg, ahol könnyen szerezhettek papírt, úgy a papírmalmok is a XV. század második harmada óta leginkább nyomdászszék-helyek közelében épültek, abban a tudatban, hogy a nyomda folyton fog papírt rendelni.

Valamely vidék papírellátottságának mértékére a nyomtatványaiban látszó vízjegyekből is következtethetünk. Ha a könnyven többféle ábrájú vízjegy mutatkozik, a nyomdász a papírt nem közvetlenül malomból, hanem vásáron szerezte.

A papír beszerzése súlyos terhet rótt a nyomdászra, illetőleg mecénására. Ha Hess András a 140 oldalas Chronica Hungarorumot 400 példányban nyomtatta, a frankfurti árak szerint 227 és fél forintot fizethetett 35 rizsma papírért. (Egy-egy rizsma 400 ívet számlált). De a rizsmákban adódható hibás ívekre való tekintettel tartalékról is kellett gondoskodnia.

A másik nyersanyag a betűöntéshez szükséges fém: ólom, cink meg antimon. Erre inkább ért rá. A betűöntéshez ugyanis az ösnyomdászok csak akkor fogtak, amikor a kiadandó kézirat már birtokukban volt. A betűöntő a munkáját u. n. öntőcédula alapján végezte; abból tudta meg, hány példányt kell öntenie az egyes betűkből, — gyakran előfordulóból többet, ritkábbakból keveset. A Budai Krónika magyar neveiben pl. gyakori a K, k és y, — betűk, melyek más

latin nyomtatványokban fölötte ritkák, Hessnek csak úgy lehetett nagy készlete belőlük, hogy előzőleg a már megszerzett kéziratból kiszámította, mennyire lesz szüksége.

Sok nyomdában a betűöntést külön ez alkalomra felfogadott vándorló betűöntő, nagy nyomdászszékhelyeken pedig önálló betűöntőcégg végezte.

Az ösnyomdásznak nem volt szüksége oly nagy betűkészletre, mint a mai tipografusnak. Sajtónként elég volt 12—12 oldal szedéséhez való betű. Hessnél 1—1 lapon átlag 1750 betű és írásjel fért el, vagyis 12 oldalon 21 000, a 3 sajtóhoz tehát bőségesen elég volt 70 000 betű. Ennek súlya is több mint 3 mázsa.

A betűkészlet előállítására mintegy egy hónapig tartott. Maga a megöntés gyors művelet, az öntő naponta átlag 3000, — óránként 300 — betűt termelt. Vigyázni kellett, hogy a példány ne hüljön a matricába, falaihoz ne tapadjon oda. Az egyes betűlécek megvizsgálása, csiszolása, rendbehozása volt a körülményesebb munka.

A személyzet

A személyzet létszáma a sajtók számától függött. Minden sajtó mellett 3 ember dolgozott: szedő, nyomtató és fésztékező. Rajtuk kívül egy-két szolga segédkezett a festékkerésben, a kinyomatott ívek szárításában és összeállításában, a használt szedésformák szétszedésében, a felszabadult betűk tisztogatásában, a helység seprésében és a különféle küldőnci teendőik ellátásában. A mester ellenőrző munkájában pedig mintegy tisztviselői rangban résztvett a korrektor meg a rubrikátor.

A kisebbfajta nyomdák személyzete is meghaladta a 10—12 főt. Sixtus Riessinger & Francesco del Tупpo szerény nápolyi műhelye alkalmazottjaiból — nem számítva a két vezető társtulajdonost és a korrektorokat, kik alkalmi szakértőként a nyomtatandó könyv tartamához képest változtak, — tizenegy német munkást ismerünk névszerint; de a nyomdának lehettek ezenkívül még meg nem nevezett alkalmazottai is.

Perugiában 1476-ban egy kis nyomda 11 főnyi személyzetének havi bére átlagban fejenként 2 és fél forint, — az egész személyzetét 324 forint. De a mesternek a személyzetét el is kellett látnia s akár milyen olcsók voltak az élelmiszerek, ha naponta csak fél forintot költött az önmagával együtt 12 ember kosztjára, ebbeli évi kiadása is 180 forinttal szaporodott.

Magá a könyvtermelés azzal kezdődött, hogy a szedők megkapták szedésrészeiket. Mindegyik szedésrésztelen

A betűöntő. (Uo.)

egyszerre dolgoztak, s valamennyi egyidejűleg került más-más sajtó alá. A szedésrészletek hossza változott a szedő gyakorlatossága szerint. A Budai Krónika első szedésrészlete 22 oldalas, a második 8 oldalas, a harmadik 31 oldalas. Gyakorlott szedő csak az volt köztük, aki a 80 oldalas részletet kapta.

A gutenbergi szedéstechnika járta: a szavak közötti hézagok mindvégig egyforma szélesek és a sorzárás még kizárólag abbreviálás útján történik. A rövidítéseknek a nyomdásznál nagyobb jelentősége volt, mint a kódexmásolónál, aki csak időt, hártját vagy papírt akart velük megtakarítani. A nyomdász a rövidítéseket nemcsak a sorzárás kívánalmái, hanem a szedésrészlet nyújtásának vagy összeszerítésének szüksége szerint is váltogatta, miként ezt régi kötéstáblákból kiáztatott XV. századi korrekturnalapokon látjuk.

Az akkori korrekturnajelek — több évszázados hagyományként — ma is használatosak. De többet korrigáltak és több korrekturnajevonatot készítettek, mint ma. A korrigálás még nyomás közben is folyt. A mennyezet alatt kifeszített drótokon már kinyomatott ívek száradtak, mikor a nyomás megszakításával a következő példányokban még egyre újabb javításokat eszközöltek. Ezért van az ősnymomatványok közt annyi változat.

A nyomdafestéket magában a nyomdában keverték. *Bartholomaeus Fontius*, utóbb Mátyás király könyvtárosa, 1474. évi elszámolása szerint a firenzei Ripolokolostor nyomdája számára lenolajat, terpentint, szurkot, kénkövszűt, cinóbert, gyantát, gubacsot, vitriolt és sellakot vásárolt a nyomdafesték elkészítésére.

A kész festéket a hagyományos nyomdászcímerben is látható nyeles, lószőrrel töltött juhbőrlabdákkal dörzsölték a szedésre.

A nyomtatók párosával dolgoztak. Egyikük, a »labdák mestere« festékezett, a másik, a »sajtómester«, a befestékezett szedésformából kiálló 6–8 tübe, az u. n. punkturákba illesztette a papírt, még pedig nem ívenként, hanem huszonötösével, hogy a nyomás rugalmas legyen, ráeresztette a rámát s ha a sajtófödő nem zárt elég pontosan, papírdarabkákat ragasztásával »egyengetett«, majd a taligát a tégely alá hajtva, meghúzta a fordítókart s ezzel végrehajtotta a nyomást. A csavar szorító lapja hirtelenül rányomódván a szedésre, arról rugalmasan visszapattant. Ettől függött a nyomás tisztasága. Minden elpazarolt pillanat mázolás okozott.

A lenyomás után kivették a legfelső ívet az immár olvasható lappal. A punk-

A festékező és a nyomtató, aki a kiszedett ivodalt kiemeli a punkturás keretből. Háttérben a szedők. (Uo.)

turák, melyek nyomait utóbb a könyv kötetésekor a széleket lenyeső gép eltünteteti, nemcsak arra szolgáltak, hogy a papírt a keretben szilárdan tartsák, hanem arra is, hogy a hátoldal (verso) nyomtatásakor a levél két oldala pontosan, sorról-sorra fedje egymást. Ügyelni kellett, hogy a punkturák az ív megfordításakor pontosan a recto-oldal lenyomásakor szűrt lyukba fűrődjanak.

Az oldalankinti nyomtatás lassú munka. Lignamine római ősnymodász mint szemtanu közli, hogy Sweynheym & Pannartz valamint Ulrichus Han, a két első római nyomdász, éppúgy mint Mainzban Gutenberg meg Fust, Strassburgban pedig Mentelin, egy-egy sajtón naponta 300 oldalt termeltek — vagyis egy-egy lapot naponta 300 példányban.

A szellemi felügyeletet a kiadvány készülte fölött a korrektor gyakorolta. Ő, vagy esetleges segéde, a rubrikátor, a kinyomatott íveket füzetekbe hajtotta, s egymásutánjuk sorrendjébe helyezte, szóval összeállította és füzte a példányokat, közben a személynevek és mondatok kezdőbetűit pirosintás vonalakkal — rubrummal — áthúzta.

Az összeállított példányokat a rakárba helyezték. S ezután következett a legnehezebb: a nyomtatvány értékesítése, kötetése, forgalomba bocsátása. De ez már a nyomdász tulajdonképpeni munkáján túlesik s a könyv történetének egy másik fejezetébe tartozik.

KÖNNYŰ MŰFAJ — NEHÉZ BABÉR

A háborúelőtti Magyarországon, kevés kivétellel, mindenki többnek akart látszani, mint amennyit ért. A kisbirtokos zöldköves gyűrűt viselt, hogy dzsentrinek nézzék, a dzsentrí makogva beszélt, hátha grófnak nézi valaki. Ennek az úrhatnám világnak nevenséges sznobizmusát elmosták az idő vizei, legfőljebb az irodalmi élet viseli még a nyomát.

Az elmúlt néhány esztendőben egy fél-tucat szenvedélyes vita lángolt fel a »könnyű műfajok« kapcsán, ami arra mutat, hogy a könnyű műfajok művelőinek valahol beletört egy nyilvesszó az oldalukba, s most már egy megszólítás-tól is fölszisszennek. A viták ugyanis korántsem művészeti kérdésekről folynak, nem a humorról például, sem a »könnyű« (dehogy könnyű!) ábrázolásmódról, hanem arról: alsóbbrendű műfaj-e a könnyű műfaj, s művelői alsóbbrendű emberek-e, vagy sem.

Az érzékenység óriási, és teljesen jogos. Másutt is föllelhető, nemcsak a könnyű műfaj birodalmában. Vannak például kiváló szakemberei a filmnek, a könyvkiadásnak, vagy a színházi világnak; a legtöbbször úgy jár-kél, mintha száműzöttje lenne az összes művészetnek. Ismerünk kiváló újságírókat, igazi mestereit ennek a munkának, akiknek regényeit ötödször meg tizedszer adják vissza a kiadók — vagy írók akarnak lenni, vagy semmik. Mindebből egy csomó káros, sőt tragikus dolog következik.

A jó újságíró — például — fölcsap rossz íróknak, nem hajlandó több cikket írni. »Torkig vagyok azzal a robottal« — mondja, s a cikkeket más írja, rosszul írja, amivel az újságírás becsülete csorbul, a műfaj selejtté válik, a napilapok olvashatatlanok. Ő maga rossz regényeket ír, de nem hiszi el, hogy »nem akarják befogadni az írók«. Az írók százszor-

annyira becsülnék, mint jó újságíró; de ő ezt sem hiszi el.

Mindennek egy téves közhiedelem az oka. Elterjedt az a nézet, hogy a művészetben vannak másod- és harmadrendű műfajok, s a harmadrendűek a másodrendűek által lenézhetők. Ez gyökeresen hamis. Az angol irodalom évente ezerszám termeli a kiváló novellák özönét; ezek a »short storyk« nem remekművek, de írójukat nem fitymálja senki, legkevésbé ő önmagát. A »jó mesteremberek« közbecsülésnek örvendenek az egész világon; nincs is igazi kultúra sok jó és becsületes mesterember nélkül. Három lángész nem irodalom.

Nálunk nemcsak a sértődött »száműzött« terjesztik ezt a hibás nézetet, hanem a közvélemény is hódol neki. Lehet, hogy Pesten leköpdösték volna Toulouse-Lautrecet, mert éjszakai mulatóknak utcai plakátokat festett; de ezek a plakátok mégis remekművek. A művészet nem ismer másod- és harmadrendűséget, csak jó vagy kevésbé jó műalkotást, — és férccműveket. Lehet a tángözevegnek is halhatatlansága; a dalszövegírók lelke rajta, hogy még nincs.

Ennek a balhiedelemnek sürgősen véget kell vetni. Egy szépen megírt, igaz riportnak meg kell adni a nekijáró tiszteletet, mert az írók nem abból a tiszteletből élnek, amellyel az újságíróké megdézsmálható. Lehet a »könnyű műfaj« is komolyan venni és eljöhet annak az ideje, amikor egy kabarészerzőt megsüvegelnek az utcán. Ehhez csak jó hírlapot és jó kabarékat kell csinálni, azok majd megteremtik maguknak a jó közönséget és az egységes közvéleményt. A mostani állapot a dilettantizmus melegágya; mindenki arra a néhány babérokoszorúra vágyik, mellyel már földiszítottuk művészeink homlokát; pedig a babér vadontermő, és csöppet sem ritka növény.

Örkény István

REGÉNY EGY LÉGIONISTA REKLÁMSZÖKÉSÉRŐL

Nagy port vert fel a nyugati lapokban 1954-ben egy gazdag angol főnemesi családból származó fiatalember szökése a francia idegenlégióból. Ennek a szökésnek háttérét tárja fel A húzódozó legionárius című könyvében Michael Alexander, a szöktetés szervezője.

Alexander a Szaharán át autókaravánt szervezett, idegenlégiós tisztet és fináncokat vesztegetett meg, hogy elérje célját. Minderről már akkor is sokat írtak, de csak most, a könyv megjelenésekor

került napvilágra, hogy az egész szöktetést a Daily Mirror című lap finanszírozta, reklámcélokból. A lap gondoskodott arról is, hogy megfelelően teátrális körülmények között történjék minden. A szerencsétlen szöktött legionáriust például arra kényszerítették, hogy a hazautazás során még baráti területen, sőt Angliában is elrejtőzzék mindaddig, amíg a lap megfelelő találásban nem közölte a »storyt«, nehogy valamelyik konkurrens újság elhalássza a témát. (Spectator.)

Néhány szó az antikváriumokról

Hogyan és hol lehet használt, régi könyveket beszerezni, hol kaphatók az új kiadású, de már elfogyott könyvek, hol lehet hozzá jutni első kiadásokhoz, bibliofil kiadványokhoz s egyéb régi könyvekhez, amelyek új kiadásban esetleg soha többé nem fognak megjelenni?

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat bolthálózatának keretében ma Budapesten 10, vidéken 6 (Pécsett, Szombathelyen, Győrött, Szegeden, Debrecenben és Miskolcon) antikvárium működik. Majdnem valamennyi bolt foglalkozik az árusításon kívül, használt könyvek vásárlásával is. Ez a bolthálózat hivatott az ország antikvár könyvszükségletét kielégíteni, igényeit felmérni és számon tartani.

Új olvasó-rétegek jelentkezése és a könyvtárak számának állandó növekedése természetesen jelentékenyen növelte nemcsak az új, hanem a régi, használt könyvek iránti érdeklődést is. Ez például többek között feltűnően megmutatkozott a klasszikus szépirodalom keresettségében. Nyugodtan állíthatjuk, hogy az elmúlt öt évben több Molière, Balzac, Hugo, Jókai és Mikszáth művet adtak el az állami antikváriumokban, mint a két világháború között összesen az akkori antikváriumokban.

*

De nemcsak új olvasórétegek, hanem új igények is jelentkeztek. Sok szó esik manapság arról, hogy nem fognak elégé a verses művek. Az antikváriusoknak más a tapasztalatuk ezen a téren. Ők úgy látják, hogy soha ennyi verset nem olvastak, illetőleg vásároltak Magyarországon, mint napjainkban. Egy Shelley, Keats, Mallarmé vagy Rimbaud kötet, Kosztolányi vagy Tóth Árpád összes költeményei ritka kincs ma, amit csak előjegyezni lehet s az előjegyző boldog, ha akár felélv múlva is sorra jut s megkapja valamelyik antikvárium értesítését, hogy raktárra érkezett a keresett mű, fáradjon be a boltba. De jelentkeztek új igények az elbeszélő műfaj területén is. Az antikváriusoknak az a benyomása, hogy ma többen gyűjtenek Krúdy-műveket, mint ahányan első kiadásokat. (Könyvkiadásunk figyelembe vehetné ezeket az igényeket.) Amennyire örömdetes, hogy az első világháború után a harmincas évek végéig majdnem elfelejtett Krúdy ma egyike a legolvasottabb íróknak, annyira fájdalmas, hogy az első kiadások gyűjtőinek, e nemes bibliofil kedvtelés híveinek száma egyre csökken.

Ugyanez vonatkozik a bibliofilia más területére is, de erről majd később szólnunk.

*

Most rátérünk közlendőink lényegére: *hogyan juthat hozzá valaki, akinek lakóhelyén történetesen nincs is antikvárium, a hön óhajtott szakácskönyvhöz, az elveszett kedvenc Vernéjéhez, vagy egy görög szótárhoz.*

Az antikváriumok — tekintettel a viszonylagos könyvhiányra — a raktáron nem levő könyveket előjegyzés útján bárkinek beszerezik. A rendelés, illetőleg előjegyztetés természetesen történhetik levélben is. Az előjegyzett mű raktárra érkezését az erre a célra szolgáló nyomtatványon közlik vevőjükkal a boltok.

Az antikváriumok gyakorlata azt mutatja, hogy előbb-utóbb a legritkább könyvek is előkerülnek s nem túlzás azt állítani, hogy nincs beszerezhetetlen könyv, különösen ha figyelembe vesszük azt, hogy az előjegyzett ritkaság beszerzését nem csupán egyetlen antikvárium, hanem az egész antikvár bolthálózat próbálja biztosítani. Természetesen előfordul, hogy hosszabb időt vesz igénybe, míg egy ritkább mű raktárra érkezik, mert esetleg már korábbi előjegyzők is várnak rá, s ilyenkor persze be kell tartani az előjegyzés keltének sorrendjét. *Ritkább, tudományos jellegű vagy idegen nyelvű művek esetén leghegyesebb a budapesti Központi Antikváriumhoz fordulni, amely legnagyobb raktárával elsősorban hivatott ilyen művek beszerzésére, illetőleg szállítására. Bár ez sem törvénytelen, mert könnyen lehetséges, hogy éppen egy kisebb forgalmú antikvárium szerényebb raktárán bújik meg egy ritkaság.*

*

Hogy a keresletnek helyes nyilvántartása és az antikvárius műveltsége s emlékezete mit eredményezhet, legjobban példázza a három évvel ezelőtt Budapesten járt Arnold Zweig esete, aki miután évek óta hiába kereste német könyvesboltokban Shakespeare áldramáinak egyik német kiadását, megpróbálkozott felkutatásával nálunk. Nem találta meg, az előjegyezték neki az egyik boltban. Egy hónap sem telt el s kezében volt Berlinben a Budapestről megküldött könyv.

Az előjegyzések regisztrálása cédulákon, vagy különböző tárgykörök szerint több betűrendes füzetben történik, a ke-

resett mű szerzőjének alfabetikus rendjében, a szerzőn és a mű címén kívül az előjegyző nevének és lakásának feltüntetésével.

Az antikváriumoknak elsőrendű feladata, hogy segítsék tudományos intézményeink és kutatóink munkáját. Ezért könyvritkaságok vásárlásánál — elsősorban magyar vonatkozásúaknál — a Széchényi Könyvtárat elővételi jog illeti meg s csak abban az esetben kerülnek ilyen művek közforgalomba, ha a könyvtár megbízottja látta őket s a könyvtár lemond beszerzésükről.

A jövő feladatainak kijelölésénél első sorban az előjegyzési rendszer további kiépítésére, az antikváriumok munkájának tökéletesebb összhangjára, az előjegyzett művek beszerzésénél a teljes bolt-hálózat igénybevételeire gondolunk. Továbbá katalógusok kibocsátásával, kiállítások megszervezésével a bibliofília ápolására, a szép könyvek, első kiadások szeretetére való nevelésre —, amit határozottan támogathatna a könyvkiadás is, ha több bibliofil jellegű könyvet adna ki.

Birkás Endre

MIÉRT AKARJA MEGVÁLTOZTATNI NEVÉT AZ IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ?

Az Ifjúsági Könyvkiadó vezetőségében már régebben felmerült a gondolat, hogy meg kellene változtatni a kiadó nevét. Ezt két okból látja szükségesnek.

A kiadó számos olyan könyvet ad ki, amely nemcsak az ifjúságnak szól, hanem a felnőttek, az irodalmi igényű olvasók számára is megfelel. Sokszor megtörtént, hogy — különösen a tájékozatlanabb vásárlók — azért nem vettek meg egy-egy könyvet, mert abban a hizemben voltak, hogy mivel az Ifjúsági Könyvkiadó jelentette meg, az csak »gyermekkönyv« lehet. Pedig egyáltalán nem lehet gyermekkönyvnek nevezni például Passuth László: *Sasnak körme között*, W. Scott: *Ivanhoe*, avagy Tamási: *Hazai tükör* című művét.

Más esetekben éppen az ellenkező történiék. Sokan azon az alapon vesznek ifjúsági kiadványt gyermekeiknek, ifjú hozzátartozóiknak, hogy ezt, vagy azt az Ifjúsági Könyvkiadó adta ki, tehát biztosan megfelel. Nem nézik meg a borítólapon hátsó oldalán a korosztály-megjelölést, hogy a könyv óvodásoknak, 4—6, 6—10, esetleg 10—14 éveseknek készült-e, vagy pedig — ha nincs rajta ilyen megkülönböztető jelzés — akár felnőtteknek is.

Ebből aztán több meglepetés származott.

Egyik szülő például kifogásolta, hogy Gergely Mihály: *Julika* című művét látta kislánya kezében, holott abban »erotikus« jelenet is van. Igaz, ami egy 12—14 éves kislány számára ilyennek hat, azt 16—18 éves korban (persze, ha író írja, *irodalmi színvonalon*) nyugodtan olvashatja.

Hasonló kínos meglepetést keltett egy másik szülőben, amikor tízéves kislánya jótanulásért ajándékképpen kapott könyvbe belelapozott. A könyv Bárdos

László: *Melkun Menyhért utazása* című írása volt. A deportációt átvészelt szerző ottani szörnyű élményeit festette le. Arról nem ő tehetett (sem a kiadó), hogy a könyvben a szerencsétlen áldozatokat az SS-katonák halálra korbácsolják, egymást érik az akasztások, tömeggyilkosságok és a könyv — *nyilvánvaló tévedésből* — egy tízesztendő kislány képzeletvilágát borzasztotta. Az történhetett, hogy az ajándékkönyvet kiválasztó iskola tanárnője azon az alapon, hogy az Ifjúsági kiadványa, talán azért, mert útleírásnak gondolta, még inkább, mert a szerző a művet tizenhárom éves kislánya emlékének szentelte, megvásárolta, s jóhizeműen, bár kicsit gondatlanul (mert nem értett volna ha el is olvassa), szétesztotta a gyerekek között ezt is, a hozzá hasonlókat is.

Ezek az okok tették, hogy a kiadó meg akarja változtatni nevét.

— Úgy terveztük — mondta Fazekas Anna, az Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója —, hogy a nagyobbak és a felnőttek számára *Petőfi Könyvkiadó*, a kisebbek számára *János Vitéz Könyvkiadó* néven adjuk kiadványainkat. Az impresszumban persze feltüntetjük, hogy a kiadásért az Ifjúsági Könyvkiadó felel. Elképzelésünket illetékes helyen jónak tartották, megvalósítása egyelőre mégis elakadt. Szándékunkat most ismét felvetjük, mert a kétféle elnevezés okai egyre jobban és jobban előtérbe nyomulnak.

Igen, az elgondolás helyes. A kétféle nevet szinte az élet, a gyakorlat kényszerítette ki a kiadóból. Pénzbe nem kerül, külön adminisztrációt nem igényel, a bürokrácia — hiszük — egyre kevésbé akadályozza, a terv tehát rövid idő alatt megvalósítható.

Kussinszky Endre

OLVASÁS KÖZBEN

PEN-CLUB. Nemrég fejeződött be Londonban a PEN-Club XXVIII. kongresszusa, amelyen a magyar írókat *Bölni György* és *Képes Géza* képviselte. Több olvasónk érdeklődésére az alábbiakat közöljük a PEN-Club alapításával, működésével kapcsolatban:

A PEN-Club ma az írók legjelentősebb nemzetközi szervezete. Az első világháború után angol írók, elsősorban *Mrs. Dawson Scott* kezdeményezésére alakult meg 1922-ben azzal a céllal, hogy a különböző nemzetek íróit közelebb hozza egymáshoz a béke és a nemzetközi együttműködés eszméjével. A PEN-Club első elnöke *John Galsworthy* volt. A PEN egyébként három angol szó rövidítése (*Poets, Essayists, Novelists*: költők, esszéisták, regényírók).

A PEN-Club tagjai évenként tartanak kongresszust, amelyen az irodalom, az írók időszerű kérdéseit tárgyalják meg. (Egyszer — 1932-ben — már Budapesten is ülésezett a PEN-Club). Ma a PEN-Club irányításában nagy szerepe van néhány reakciós nyugati óráknak.

SZÜRREALIZMUS. Fiatal francia költők (köztük az akkor még szürrealista *Aragon* és *Eluard*) 1924-ben jelentették meg *Manifeste du Surréalisme* címmel

költői hitvallásukat. Eszerint a művészi alkotás anyaga nem a természet és a társadalom reális valósága, hanem a tudatalatti világ, s az igazi művészi módszer: lelki folyamatok spontán, a logikai rendező elvekkel nem törődő bemutatása. Filozófiai gyökere a szubjektív idealizmus, amely kizárólag az egyén tudatát tekint minden létező alapjának. A második világháború óta az egzisztencializmus irodalmi divatja (*Sartre, Camus*) lényegében ugyanezt az »esztétikát« vallja. (Sartre azonban az utóbbi időben nemcsak politikai, hanem irodalmi téren is távolodik régebbi nézeteitől.) Álmodok, patológikus lelki folyamatok, hallucinációk rajza, a külső világ groteszk, torzító távlatokból látott színteltjei és a kétségbeesés, a halálfélelem érzelmi kiüttlansága jellemzik a szürrealista írásokat, amelyek szkeptikus viszolygással, reménytelen fatalizmussal fordulnak el a való világ teljességétől. A szürrealizmus nyilvánvalóan a hanyatló kapitalista társadalom kulturális bomlási tünete, amelynek torz szemléletmódjában, szűk és egysíkú formavilágában, álforradalmi szólamaiban nem a művészet új lehetőségeit, hanem inkább az erkölcsi nihilizmus, a társadalmi felelőtlenység dekadens gesztusait láthatjuk.

ÚJ SPORTKÖNYVEK

A *Sport Lap- és Könyvtadó* a közelmúltban több új könyvet adott ki, közülük néhány igen jelentős. *Csanádi Árpád* a Testnevelési Főiskola tanára, az ismert labdarúgó szakértő, a Ferencváros volt játékosa nagy, majdnem öt és félszáz oldalas művet írt *Labdarúgás* címen. Ez a könyv az utóbbi évek legigényesebb sportkönyve, melynek külön missziója lehet a magyar labdarúgás jelenlegi hanyatlásának kiküszöbölésében. A háromkötetesre tervezett műből ez az egybekötött első—második rész az alapfogalmakkal, a játék technikájával, a játérendszer és a taktika minden lényeges kérdésével foglalkozik. Alapossága, az elméleti és gyakorlati tapasztalatok összegzésének helyes aránya, a kitűnő szemléltető anyag alkalmassá teszi Csanádi könyvét arra, hogy a játékosokon és a szakembereken kívül a labdarúgás iránt érdeklődők szélesebb táborra is elolvassa. A 67 forintos ár sem túl magas más, hasonló terjedelmű kiadványhoz viszonyítva.

A labdarúgásról kiadott másik könyv azért jelentős, mivel sokan az utóbbi hónapok vereségeinek fő okát csapataink rossz erőnlétében keresik. *Kerezt-Sárkány: A labdarúgó erőnléte* című kis, 80 oldalas füzeté a sokol-

dalú, gimnasztikai gyakorlatok és az erőnléti edzések lebonyolításának összes fázisát tárgyalja és illusztrálja. A könyv ára 7 forint.

Az elmúlt év novemberében meghalt *Hajós Alfréd* építészmemnők, az első magyar olimpiai bajnok, aki nem sokkal a halála előtt adta nyomdába *Igy lettem olimpiai bajnok* c. könyvének kéziratát. Ez a munka nemcsak azt mondja el, hogyan győzött Hajós két úszószámában, az első, 1896-os athéni olimpiáson, hanem az emlékezet ködéből megpróbálja előhívni az akkori sportélet képét, szokásait, a magyar sport úttörőinek sporterkölcseit, melytől a mai sportoló fiatalságnak van mit tanulnia. Hajós könyve sporttörténeti szempontból még azért is jelentős, mivel érdekes adatokat közöl az első magyar labdarúgó válogatottról, melynek szintén tagja volt. A jókiállítású könyv igen olcsó (14 Ft).

Asztalos Lajos és *Bán Jenő* ismert szakírók *A sakkjáték elemei* című könyvből a harmadik kötet jelent meg már második kiadásban. (104 old., 9.— Ft.) A népszerű munka a középminőségű sakkzókó számára készült, s elméleti fejtegetéseit mindig lejtátszott játszma elemzésére építi.

AZ IDEI KÖNYVHÉT MÉRLEGE

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat összeállította az 1956. évi ünnepi könyvhét adatait. Ezekből kiderül, hogy 1951 óta a könyvhéten eladott könyvek száma és értéke általában emelkedett. 1951-ben 531 000 könyvet adtak el, több mint 4,5 millió forint értékben. 1952-ben a darabszám visszaesett: 459 000 darabot vettek meg, kevés híján 5 millió forintért. A következő évben mind a darabszám, mind az összeg erősen visszaesett (az ok: a keresett szépirodalmi és ifjúsági művekből nem ad-

tak ki eleget). 1954-ben elkelt 570 000 könyv, majdnem 8 millió, 1955-ben több mint 594 000 darab kb. 8,5 millió forint értékben, míg ebben az évben az eladott könyvek számának emelkedése jelentős: 613 000 darabnál több kelt el, de emelkedett a forintérték is: kevés híján 10 millió forintot tett ki az AKV bevétele. Ebben az évben az egy könyvre jutó átlagár 10,14 Ft volt, a múlt évi 14,24 forinttal szemben. Az idén legnagyobb részt magyar írók műveit juttatták el az olvasókhöz.

A KÖNYVHETI ÁRUSÍTÁS MEGOSZTLÁSA ELADÓHELYEK SZERINT 1955-56-ban

Eladó hely	Az eladás értéke ezer Ft-ban		1955 = 100
	1955-ben	1956-ban	
Boltok	1 337.7	1 221.2	91.3
Sátrak	1 323.7	1 076.6	81.3
Együtt	2 661.4	2 297.8	86.3
Üzemi- és hivatali terjesztés, részleteladás	4 724.7	7 040.4	149.0
Lakossági vásárlás összesen	7 386.1	9 338.2	126.4
Közületi vásárlás	759.8	564.6	75.3
Összes forgalom	8 135.9	9 902.8	121.7

Az adatokat vizsgálva szembetűnik, hogy a könyvesboltok és a sátrak eladása jelentősen csökkent, ugyanakkor az üzemi stb. terjesztés a múlt évhez képest mintegy felével

nőtt. Különösen jelentős az emelkedés Budapesten.

Végezetül nézzük meg néhány mai magyar szerző művének könyvheti fogyását.

A KÖNYV SZERZŐJE ÉS CÍME

Balázs Anna: Virágnýtó szerelem	8 150	5 650	69
Barabás T.: Beethoven	9 880	8 880	90
Bárány Tamás: Csigalépcső	10 000	8 800	88
Bernáth Aurél: Így éltünk Pannóniában	5 000	4 500	90
Bihari Klára: Brigitta nővér	3 150	2 750	87
Cseres Tibor: Here báró	7 150	3 500	49
Egri Lajos: Rőzseláng	4 150	2 000	48
Enczi Endre: Gyógyulás	6 150	5 150	84
Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton	6 000	1 500	25
Fábián Zoltán: Hegedűszó	4 150	2 500	60
Fehér Klára: A tenger	7 000	6 500	93
Gergely Márta: Kicsi a bors	10 000	9 100	91
Gergely Mihály: Julika	6 090	5 390	89
Gergely Sándor: Rögös út	10 000	4 840	48
Godá Gábor: Panoptikum	5 000	4 400	88
Györi Dezső: Viharvirág	3 000	2 550	85
Horváth János: Tanulmányok	1 500	1 200	80
Illés Béla: Harminchat esztendő	8 500	4 000	47
Ilyés Gyula: Kézfogások	3 000	3 000	100
Jankovich Ferenc: Csepp a tengerben	5 150	3 000	58
Köszegi: A diákszárad becsülete	8 000	6 500	81
Lukács László: Férfiak búcsúzása	2 000	1 100	55
Mai magyar költők	8 000	7 500	94
Mocsár Gábor: Forró napok	5 000	1 500	30
Molnár Géza: Szerelmes kisinás	4 150	3 150	76
Nagy Péter: Új csapáson	4 150	1 500	36
Németh Imre: Az ősi szó nyomában	10 000	8 800	88
Oravetz Paula: Petri Anna	6 150	3 000	49
Sarkadi Imre: Elmaradt találkozás	5 150	1 000	19
Szabó Lőrinc: Válogatott versek	3 000	3 000	100
Szabó Pál: Most és mindörökké	10 000	3 000	30
Szántó György: Mozart kutyája	6 000	5 500	92
Tamás Aladár: Hajnali beszélgetés	4 150	1 000	24
Tamási Áron: Ábel az országban	9 000	8 200	91
Tersánszky Józsi Jenő: Szerelmes csóka	7 400	4 000	54
Veres Péter: Falusi krónika	8 150	3 000	37
Vészi Endre: Csillagterkép	2 000	1 000	50

Forgalomba hozott példányszám	Eladott	Eladási százalék
-------------------------------	---------	------------------

Az 1956. évi könyvhét minden eddiginél eredményesebb volt. A könyvhét alatt és után elhangzott számos kívánság azonban

azt mutatja, hogy az utóbbi években gyors ütemben fejlődő könyvkiadásunk előtt még mindig sok a tennivaló.

Szabó, Endre

A SZERKESZTŐ ÜZENI

FOTO-SZAKKÖNYVEK

LENGYEL GYÖRGY-nek (Sátoralja-újhely). A Műszaki Könyvkiadó közlése szerint a fotosorozat új füzetei papírgazdálkodási okokból csak hosszabb időközökben jelenhetnek meg. Ebben a negyedévben egy, a negyedik negyedben valószínűleg két füzet jelenik meg. Felhívjuk figyelmét, hogy a fotosorozat füzetein kívül több összefoglaló jellegű szakkönyv van forgalomban, így Sevcsik: Fényképezési ismeretek, Heller—Vámos: Színes fényképezés, és szeptemberben jelenik meg a Barabás—Gróh: A fényképezés kézikönyve című kiadvány második kiadása. — Közöljük még, hogy a Műszaki Könyvkiadó 1957. évi tervében szerepel egy foto-barkácskönyv kiadása.

IRODALMI LEXIKON

ÉLES IMRÉ-nek (Budapest). Illetékes közlés szerint irodalmi lexikon megjelenését egyelőre, sajnos, hiába várjuk. Lapunk Olvasás közben című rovata csakugyan azt a célt szolgálja, hogy bizonyos gyakrabban használatos irodalmi fogalmakat megmagyarázzon — igen szerény keretek közt, hiszen havonta csak egy-két »címszót« vehetünk fel a rovatba.

Tervünk az, hogy a lehető legrövidebb

időn belül olyan lexikon-jellegű rovatot indítunk, amelyben havonta öt-hat — magyar és külföldi, élő és klasszikus — íróról adunk rövid ismertetést, egyenként körülbelül olyan terjedelemben, mint ahogy a megjelenő könyveket ismertetjük. A világirodalom legismertebb írói nem kapnának helyet ebben a rovatban, mert őket és munkásságukat az olvasók nagy tömegei ismerik, vagy róluik gyakran olvasnak. Így a magyarok közül szükségtelennek látszik itt ismertetni Jókait vagy Móriczot, a külföldiek közül Tolsztojt, Balzacot vagy éppen Shakespeare-t. Mi olyan írók lexikonszerű ismertetésére gondolunk, akik vagy méltatlanul feledésbe merültek, vagy akiket a fiatalabb nemzedékek meg sem ismerhettek. Hogy kik szerepeljenek ebben a rovatban, annak kiválasztását a könyvek megjelenésével hangoljuk össze. Mielőtt tehát pl. megjelenik a Thibault család, a Szent Lajos király hídja vagy A tizenkét szék, a KÖNYVBARÁT-nak ez a rovata tájékoztatja olvasóit Roger Martin du Gard, Thornton Wilder, illetve Ilf és Petrov írói sajátosságairól, munkásságáról, és lehetőleg modern értékelésüket adja. Ugyanígy szándékozunk foglalkozni Justh Zsigmonddal, Tolnai Lajossal és számos magyar íróval, akikkel az olvasók eddig alig vagy egyáltalán nem találkoztak.

A KÖNYVBARÁTOK HÍREI

A Művelt Ember Könyvtára előfizetői júliusban megkapták Heyerdahl Tutajjal a Csendes Óceánon c. útleírását és augusztusban vehetik át Szimonov regényét, a Fegyvertársak-at.

A Szép Könyvek Barátai sorozatában hirdetett Till Eulenspiegel-kötet ebben az évben nem fog megjelenni. Az előfizetők szabadon választhatnak helyette más könyvet. A múlt hónapban adták át a Szép Könyvek Barátai számára Csokonai Négy színdarabját, Orbéliani: A bölcsesség meséskönyve és Marx Károlyról című műveket. A hó végén jelent meg — egyelőre kizárólag az előfizetők részére — József Attila Hazám c. kötete Csernus Tibor eredeti kórajzával.

KIADÓI KONFERENCIA

A tervek szerint ez év őszén, valószínűleg szeptember hónapban ül össze a kiadói konferencia, a felsőbb irányító szervek és a könyvkiadó vállalatok képviselőinek részvételével. A könyvkiadásunk helyzetéről és feladatairól szóló beszámolót vita követi. A megbeszélések tárgyköre felöleli a kiadás állami irányításának és a kiadók önállóságának, a kiadók és a nyomdák kapcsolatainak kérdéseit, a kiadói (az ÁKV-val párhuzamos) könyvterjesztést és a kiadók belső ügyrendjét. A konferencián kialakuló egységes álláspontok határozattá lesznek és általános alapelvekül szolgálnak a jövőben a kiadói politikában és a kiadás gépezetének működésében.

Pályázati felhívásunkban

azt kértük: írják meg olvasóink, hogy a felszabadulás után megjelent magyar regények, elbeszélések, versek közül melyik nyerte meg legjobban tetszésüket és miért. Tehát személyes hangú, az egyéni élményt visszatükröző írásokat kértünk. A beérkező pályázatokból kitűnik, hogy a beküldők nagy része nincs figyelemmel erre a szempontra. Az újabban beérkezett 13 pályázat közül mind tartalmukat, mind megrásuk módszerét tekintve, a legjobbnak tartjuk Honffy Pálét Benjámin László: Két évtized című verséről és Katsányi Sándorét, Juhász Ferenc: Apám című kötetéről. Figyelemre méltó még Ordas Iván írása Szász Imre: Szól a síp-járól és Sepa Kataliné Szeberényi Lehel: Szalmácska című regényéről. Éles Imre Ráth-Végh István: Két év-czred babonái c. kötetéről és a Hősök voltak c. dokumentum gyűjteményről, Hegedüs András Simon István költészetéről általában és a Buchenwaldi rapszódia című verséről, Frey Tibor Fehér Klára: A tenger c. regényéről, Batori Gyula Palotaí Boris: Ünnepi vacsorá-járól, Csető Albert Darvas József: Vizkeresztől szilveszterig c. könyvéről írt; Szappanos Gábor pályázata Illés Béla: Kárpáti rapszódia-járól, Ilkei Csabáé Ruffy Péter: Göcsejtől Hegyaljáig c. riportkötetéről, Lágeti Györgyé Hegedüs Géza: Az írástudó, Budavári Gáboré pedig Szántó György: Csőd című regényéről szól.

A beérkezett írások közül egyet közlünk. A pályázatot azonban nem zárjuk le, várjuk a további írásokat.

Honffy Pál pályázata :

BENJÁMIN LÁSZLÓ: KÉT ÉVTIZED. A versolvasás legnagyobb öröme; ha a magunk érzéseit, gondolatait leljük meg — művészi formában — az olvasott költeményben. A ritmus hullámozása elringathat, a szavak csengő-bongó zenéje jóleshet fülünknek, de mindez kevés ahhoz, hogy igazi, mély és megrendítő műélvezetben legyen részünk. Legkedvesebb verseink mondanivalójában ráismerünk saját benső világunkra, újra — most már világosabban és határozottabban — átéljük önnön élményeinket, s a költői mű így hozzásegít önmagunk fokozott megismeréséhez. Amit mi, »az ég némái«, nem tudunk szavakba önteni, azt mintegy helyettünk elmondja a költő, és mi boldogan ismerjük föl szavaiban, hogy hiszen éppen ezt éreztük, csak nem voltunk képesek művészileg megformálni lelkünk tartalmát.

Ezt jelenti a lírában a tipikusság fogalma. Minél többen érezzük sajátunknak egy költemény mondanivalóját, annál általánosabb érvényűvé válik a vers. És ez a szélesre nyíló, mindenkiben visszhangot keltő tipikusság tetszik nekem Benjámin László Két évtized c. lírai vallomásában. A két főszereplő: a költő, az érzelmek forrása, és felesége, aki felé ezek az érzelmek irányulnak, mindennapi, nem pedig fölény emelkedő emberek.

„Várnak, mint máskor is, kicsinyes napi harcok,
leszid goromba árus, morózus hivatalnok.
Vár a teknő, tűzhely, varrógép — s még mi minden!

Mindnyájunkra ráillő hétköznapi körülmények, s az érzések is azok. Hálaadás az asszony önmagát nem tekintő gondoskodásáért, férjias lelkiismeretfurdalás:

„S mindezt elfogadtam magától értetődőn...”

aztán a szelíd kérlelés:

„segíts meg egyszer azzal, hogy magadon segítesz!”

Ezer meg ezer házasember élte át mindezt. És érdekes: nekem még ugyan nincs feleségem, de az én benső világom is rezonál erre a mélyen emberi föltárulásra. A vers azonban ugyanakkor a legegységesebb lelki tartalom kifejezése megrázó őszinteséggel. Amikor a költő csodálatos önvallomását olvassuk, ráismerünk saját éniünk eddig talán még föl sem tárt mélységeire. Ezért olvasom föl szívesen a Két évtized-et vershallgató baráti körben, ezért szavalom el annyiszor, ahányszor csak tehetem. A hatás sohasem marad el. Úgy veszem észre, szűk közönségem is megtalálja benne önmagát.

Részletes elemzést kívánna, ha ki akarnám mutatni, miért is szeretem ezt a költeményt. De legjobban talán ezért: utána tudom érezni minden egyes sorát, s megérezem benne a férjias őszinteséget, egy mai korban élő, hozzám hasonló ember problémáit, lelkének nyílt és minden burkolódzástól mentes föltárulását.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A kis bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

LENIN MŰVEINEK 34. KÖTETE

Szikra, 480 old. Ara 18, — Ft.

Lenin műveinek 34. kötete és a könyvnapra magyar nyelven megjelent 35. kötet Leninnek 1895 és 1922 között különféle szervezetekhez és egyes személyekhez írt leveleit, táviratait és feljegyzéseit tartalmazza. E dokumentumok igen értékes kiegészítést szolgáltatnak Lenin előző kötetekben megjelent munkáihoz, híven tükrözik Leninnek a bolsevik párt megteremtése érdekében kifejtett tevékenységét és harcát.

A 34. kötet az 1895 novemberből 1911 novemberéig írt leveleket tartalmazza. Megmutatják e levelek, hogyan harcolt a kezdeti időkben Lenin a narodnyikok, a legális marxisták és az ökonomisták ellen, hogyan valósult meg az »Iszkra« megalapításának lenini terve, milyen szerepe volt Leninnek e lap szerkesztőségében.

A Plehanovnak írt levelek (1901—1904) a proletárpárt programjának megalkotásával foglalkoznak. A II. kongresszus szervezőbizottságának írt levelekben tömörülésre szólítja fel a szociáldemokratá szervezeteket az »Iszkra« programja és szervezeti alapelvei körül. A kongresszus után több levélben leplezte le a mensevikek szakadár tevékenységét.

Az első orosz forradalom időszakában (1905—1907) írt levelekben Lenin a III. kongresszus összehívásáért, az ottani határozatok végrehajtásáért, a bolsevik taktikai elvekért harcolt.

A sztolipini reakció időszakából származó levelek Leninnek a likvidátorok, trockisták, otzovisták, békítgetők elleni harcát, a párt elméleti alapjainak eltörzítése elleni küzdelmét világítják meg.

A 34. kötet levelei megmutatják Lenin harcát a párt megteremtéséért, az erők összefogásáért, a bolsevikoknak önálló párttá, új típusú leninista párttá való tömörítéséért, ami be is következett az 1912 januári prágai konferencián.

A kötetet rövid jegyzetek, és az előforduló álnévek, fedőnevek, kezdőbetűk megfejtését szolgáló ABC-rendben adott kimutatás egészíti ki. (S. M.)

Dzsavaharlal Nehru

ÖNÉLETRAJZ

Szikra, 696 old. Ara 43,— Ft.

Amikor Nehru művét megírta, India még angol gyarmat volt, s a »Függetlenségi napon tett fogadalom« így jellemezte helyzetét: »Az indiai angol kormány megfosztotta az indiai népet szabadságától... tönkretette Indiát gazdaságilag, politikailag, kulturálisan és szellemileg«. De a szerző szavai szerint Indiában minden szegénysége és megalázottsága mellett elég méltóság és nagyság volt, le tudta rázni magát a majd két évszázados idegen uralmat és ma a saját útján halad, mint a béke-tábor fontos tényezője.

Nehru, mint ezt maga is mondja, nem akart történelmet írni, de akaratán kívül mégis azt írt: Önéletrajzában egy emberöltő Indiája (a század elejétől a harmincas évek közepéig bezáróan) kel életre problémáival, harcaival, szereplő személyeivel. Az eseményeket mindenütt átszövi a szerző páratlanul sokrétű, gazdag és poétikus egyénisége. A rendkívül művelt szemtanú alkot véleményyt a történelekről, a szereplőkről, s ez a vélemény igen sokszor megegyezik a miénkkel.

A mű új megvilágításban mutatja be a Nemzeti Kongresszus Pártot és Gandhit, akinek neve összeforrt India legújabbkori történetével, megtisztítja az olvasók előtt mindattól a sok valótlanástól, amelyet a sablonos, vulgarizáló broszúroidalom rárakott. A Nemzeti Kongresszusban az életerős pártot, Gandhiban az embert látjuk, a maga ellentmondásaival, jó és rossz oldalával, kibontakozik előttünk az a harc, amelyet a sajátos indiai lelkiállatnak, India sajátos adottságainak megfelelő, tőlünk talán sokszor nem helyeselt eszközökkel vívtak, s a rengeteg áldozat (1934-ig maga Nehru is hat ízben ült börtönben). Egy sok százmillió népműködésén látjuk, hogy az eszme, a szabadság, a függetlenség eszméje, amelyet a Kongresszus és Gandhi képviselt, a tömegekbe behatolva hogyan vált anyagi erővé.

Lenyűgözően érdekes olvasmány Nehru »Önéletrajza«, egy darab történelem, eleven, színes stílusban megírva, amelyből megismerjük az igazi Indiát, s amelyek tanulságai mindannyiunk számára hasznosak. (A. K.)

Szépirodalmi Könyvkiadó. 562 old. Ara 36,50 Ft.

Azoknak a hasznos (sokszor azonban egymást ismétlő) dokumentum-gyűjteményeknek sorából, amelyekben könyvkiadásunk mostanában olyan gazdag, kiemelkedik ez a vaskos kötet. Először is azért, mert anyaga nagyrészt új (legalábbis gyűjteményekben eddig nem szerepelt), főleg azonban azért, mert szerkesztője a politikai mondánivalót — az elnyomatás századainak börtönkrónikáját a Héttorony »megnyomorodott szegény rab«-jának esengésétől a forradalmárok tudatos hitvallásáig — nem szűkeblűen kívánja kifejezni. Megszoktuk már ugyanis (s persze, a kritikusok hibája is, hogy ezt megszoktuk!), miszerint a dokumentumokból a nem határozott politikai tartalmú és célú részeket egyszerűen elhagyják. A »Rab századok« — amelynek mind bevezetője, mind jegyzetei a legszükségesebb tárgyi eligazítást adják csak — a dokumentumokra, s azok politikai, irodalmi, emberi erejére, hatására bizza az olvasó nevelését. Amikor — például — Martinovics Ignác politikai végrendeletét közli, azt teljes szövegében közli — azon részekkel együtt, amelyek bizony nem valami forradalmiak. Am ki elolvassa a végrendeletet, s a Martinovics-pörnek a kötetben szereplő egyéb dokumentumait, az maga tanulja meg a vallomások és panaszok, a bátor és gyenge megnyilvánulások mögött e pör, s e kor lelkét megismerni. Fontos, politikailag is, irodalmilag is magasrendű dokumentum *Böloni Györgynének* a mai olvasók nagy része számára ismeretlen *Szenvedések könyve* című műve. A *pokol pitvarában* című fejezet — amelyet a könyv közöl — Silvio Pellico nagyszerű börtön-naplójának felemelő hangulatát idézi. Kevesen ismerték *Tóth Béla* nekrológiát egykori cellatársáról, *Frankel Leóról*. Ez az írás is igen idekíváncozott...

Pintér Józsefet, a szerkesztőt szerénységéért, a dokumentumok iránti alázatáért, a politikai szempontok gazdag, mély értelmezéséért tehát meg kell dicsérni, de meg kell jegyezni, hogy a két világháború közötti időszakból gazdagabb, sokrétűbb anyagot is adhatott volna. (A. G.)

Dolgozók Lapja. A KMP. központi lapja (1937–1938.) Összeáll. Friss Istvánné, Márton Lajosné. Bp. 1955. Szikra. 152 old. (Hasonmásokkal.) (Magyar Munkásmozgalmi Intézet kiadása.)

Az ülegáts Szabad Nép. Összeáll. Svéd Sándor. Bp. 1954. Szikra. 134 old. (Hasonmásokkal.) (Magyar Munkásmozgalmi Intézet kiadása.)

Szabó Lőrinc

VÁLOGATOTT VERSEI

Magvető. 527 old. Ara 31,— Ft.

Szabó Lőrinc válogatott verseinek szép kötete Illyés Gyula válogatásában és bevezető tanulmányával a költő majdnem tízesztendő hallgatása után jelent meg. Közben Szabó Lőrinc csak mint műfordító szerepelt... Most elsősorban az érdekli az olvasót, mit írt Szabó utolsó kötete, az élete elmúlt éveit, tájait bebarangoló *Tücsökzene* óta? Az új, ezúttal csak részletekben bemutatott alkotások közül, amelyek eddig nem jelenhettek meg külön kötetekben, legtöbbet ígér *A huszonhatodik év*, az elhunyt kedvest gyászoló lírai rekviem szonettciklusa. Az utolsó évek lírájában egyébként elsősorban a hűség figyelemre-méltó, amely a költőt maga-építette régi világában marasztja.

Szabó Lőrinc a húszas évek elején a természet, az »ösi« egyszerűség s klasszicizáló idillek költőjének mutatkozott be. Művészi érettsége s költészetének meglepően új és gazdag egyéni világa rövid idő alatt az akkor induló nemzedék (Illyés, Fodor József, Erdélyi József, Sárközi György stb.) legjobbjai közé emelte. Később, amint egyik versében írja, »a pénz s a város vasravit«: a városi ember, a városi élet érzésvilágának sajátos színei, az akkori magyar világ, az egyre bonyolultabb élet embertelensége elleni tiltakozás hangjai jelentkeznek Szabó Lőrinc verseiben. Az élet tényeinek szinte megszállott elemzője lesz, versei hiteles lírai dokumentumokként vallanak életéről, intellektuális, érzelmi vívódásáról. Logikát és erkölcsöt igénylő ember, de nem forradalmár, s ilyen módon a húszas évek atmoszférájában csak önmarcangoló kibárandultság lehet a sorsa. Addig a végső következtetésig, hogy az egyén igazságának és boldogságának számonkérése éppúgy reménytelen ügy, mint jobbat akarni a társadalomnak, a nemzetnek. *A Sátán Műremekeiben* még gátlástalan bátorsággal beszélt arról, milyen reménytelenné és kiszolgáltatottá tesz a szegénység. A pénzről, ami nincs és ami kell, azóta sem írt senki olyan keserűen. *A Te meg a világ* c. kötetben megindul a költő magányba-fordulásának máig tartó folyamata. Kezdetben a mi költészetünkben páratlan mélységű átéléssel kibontakozó szerelmi líra, a Lóci-versek családi meghittsége,

majd a szaporodó tájfestő és apró idilleket-tragédiákat megjelenítő versek enyhítik a Szabó Lőrinc lírájában növekvő magányt. Ennek legjellemzőbb megnyilatkozásai a csupa érzékenység, mindent következetesen, illúziótlanul végiggondoló költő önelemző töprengései lesznek. Az utolsó évek lírájának e kötetben kiadott darabjai is arról tanúskodnak, hogy az öregedő költőt egyre kevesebb érdekli a világból. Befelé fordult s a külső világból csak a természetes hangjait, változásait tudomásul vevő költészet ez. Érdekes tünet azonban, hogy újabban többször váltja fel verseiben régi — nyers őszinteségtől s az állandó morális izgalom fűszerétől — fanyar bölcsességét, intellektuális feszültségét a lágy, elomló líraiság; s olykor szót kér a derű, a boldog pillanatok vágya is.

A kötetet Illyés Gyula bevezető tanulmánya kíséri, amellyel éppoly nehéz egyetérteni, mint vitatkozni. Szabó Lőrinc költészetének tényei, eredményei, amelyekre Illyés felhívja a figyelmet, vitathatatlanok és ezekről már régen illett volna beszélnünk. De arányérzékünk tiltakozik Illyés Szabó Lőrinc-értékelése ellen, amelyet aligha fogad el az irodalmi köztudat. (Pók Lajos)

Szabó Lőrinc: Válogatott műfordításai. Bp. 1950, Franklin. 440 old.

Szabó Lőrinc: Tücsökzene. Rajzok egy élet tájáról. Bp. 1947, Magyar Élet. 368 old.

Szabó Lőrinc: Örök barátaink. (Műfordítások.) Bp. 1948, Egyetemi Nyomda. 287 old.

KARINTHY FERENC

IRODALMI TÖRTÉNETEK

Szépirodalmi Könyvkiadó, 163 old, Ara 12,50 Ft.

Aki eddig Karinthy Ferencről, érdekes és sokoldalú irodalmi munkásságáról írt, az mind félszemmél az apára, Karinthy Frigyesre sandított. Ezt tették az olvasók is; elkerülhetetlen fiú-sors ez, és tegyük hozzá: az egybevetés ez esetben egyre kevésbé vált Karinthy Ferenc szegényére. Csak a marxista íróval szembeni politikai ellenszenvüket irodalmi »kisokosságba«, »jöltájékozottságba« csomagolók kísérték kaján kézlegyintéssel összehasonlításukat; azok, akik Devecseri Gábor találó megállapítása szerint valójában sem Ferencet, sem Frigyeset nem olvasták.

Tény az, hogy Karinthy Ferenc, aki az »oroszlánkörmökre« valló, szinte gyerekfejjel írt *Don Juan éjszakája*, a megindító *Szellemidézés* után megjárta a modern Scillákkal és Charibdisekkel, a sematizmussal és bestsellerrel szegélyezett irodalmi tengerszorosokat s onnan viszonylag kevés sérüléssel, éppen riportjainak

valóságszenvedélyétől újjászületve került ki, az *Irodalmi történetek*ben új hangon szólal meg. Ez az új hang, mely a *Szellemidézés* kezdő tónusát juttatja eszünkbe, immár teljesen megszabadult a kamaszos zavar, féltékenység rekedtségétől és tisztán, férfiasan cseng — az olyan felnőtt ajkán, aki nem felejtette el, hogy gyermek is volt.

A század egyik legnagyobb magyar írójáról és kétségkívül legszínesebb, kínlódvá viccelődő, győtrődve játszó egyéniségéről, Karinthy Frigyesről olvasni önmagában is érdekes dolog. De Karinthy Ferenc egyszerűségében leleményes, őszinte megjelenítésében borzongatóan és egyben rokonszenvesen is tárul fel az az egész elszüllyedt világ, a groteszk, furcsa környezet, amely kilátástalanságával egyrészt valóban idegtépő — felelőtlen átmenetiségével pedig, másrészt, valóban nosztalgia-t keltő. S ugyanilyen szinten, egyfajta finoman rejtett, iróniával vegyes érzelmességgel vallanak Karinthy Ferenc önéletrajzi mozaikjai íróvá válásáról. Felszabadultan, eszköztelenül és olvasmányosan.

Az igazi irodalmi művek okozta önfelédtt élvezet után az olvasó két általános megállapítást tehet az *Irodalmi történetek* kilátóján. Az egyik az az eddigi is érzett, e könyv által tudatosá vált felismerés, hogy Karinthy Ferenc valami egészen más szint képvisel irodalmunkban, mint apja; könnyedebb, szerencsésen élvező alkotótípus. Ha sorstól *kényszerűen* is, de része volt abban a kalandos változatoságban, sokoldalúságban, mely az apánál kínlódo ábránd volt, s, mert része volt benne — túl is jutott rajta. Apjától »csak« a valóság írói kiaknázásának mohóságát és a teljességnek, igazságnak szenvedélyes igényét örökölte. — A másik megállapítás pedig ilyestéleképpen hangozhat: Ha ez a könyv látszólag nélkülözi is a mai problematikát, valójában válasz egy szűgyig sémába ragadt irodalmi korszakra — s ennek az író részéről egyben lezárása is. Nem tárgyával — írói megfogalmazásával. (T. Polgár István)

Karinthy Ferenc: Szellemidézés. Bp. (1946.), Hungária. 140 old.

Karinthy Ferenc: Kentaur. Regény. Bp. (1947.), Új Idők. 158 old.

Karinthy Ferenc: Kőművesek. Bp. 1951, Athenaeum. 187 old.

Karinthy Ferenc: Útközben. Írások az épülő országról, Bp. 1950, Révai. 85 old.

Karinthy Ferenc: Budapesti tavasz. Bp. 1953, Szépirodalmi Kk. 393 old.

Karinthy Ferenc: Hazai tudósítások. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 156 old.

Karinthy Ferenc: Ezer év. Dráma. Bp. 1956, Magvető. 112 old.

Képes Géza

SÓ ÉS BORS

Szépirodalmi Könyvkiadó. 140 old. Ara 15,— Ft.

Aesopus egyik példázata szerint az oroszlánt az erdő vadjai képtelenek megtámadni, de a kicsiny darázs könnyűszerrel sebet ejt rajta.

Ilyen darázsához hasonló nagymúltú irodalmi műfaj az éles fullánkú epigramma, mely olykor gyilkosabban elevenre tapint, mint a dörgő szózatok. Képes Géza tizenöt epigramma-termesét gyűjtötte össze e kötetben. Az elsőben a humanista magyar költő haragjával ostromozza a fasizmus tébolyában vergődő ország urait: *»Mért mondják: nem kalmár nép a magyar? Hiszen eddig mást se csinált, mint más népek eladta magát?«* — írja többek közt 1943-ban.

A felszabadulás után már a kommunista költő indulatával állítja pellengérré négy- és hatsoros fürge versekben a hitványakat, a haszonlesőket. Képes nem egy epigrammája letalálatszerű csattanójával az első megjelenéskor is nagy népszerűsége tett szert. Így kötetbe gyűjtve még teljesebb, izgalmasabb hatásúak. E borsnyi írásokat költőivé avatja a javítani akarás szenvedélye, a szerkesztés kötelező tömörsége és a szikrázó szellemesség. A vezéregazgató például a bírálat hatására önkritikát gyakorol: *»Titkárnök, autók, érdemszalagok, már ezután mást boldogítsatok! Vezsem a kalapom — és maradok.«*

Hasonlóképpen leplezi le a bürokratát, akinek jelszava: *»Nálam legfőbb érték az akta«*, vagy azt a szerkesztőt, aki *»halált megvető óvatossággal«* készíti lapját. Ily módon villan fel a képmutató frástudó arca, homlokán a Múzsza köpésével — a mérgezett tőrrel barátait ledőfő opportunista és a törtető, aki szinte sajnálja, miért nincs két anyja, hogy mindkettőt elárulhatná. — Mennyi, mennyi ismerős és ismerős tulajdonság néz ránk e lapokról! Itt van az önmagát népi kádernek álcázó polgár, a vállalatvezető, akinek kisfiát az óvodába is állandóan állami autó viszi stb., stb. Egy seregnyi kihegyezett nyíl röppen az irodalmi élet különböző figuráira, jelenségeire is.

A régi rómaiaktól származik a keserű mondas: *»Nehéz nem szatírárt írni«*. Képes ehhez kapcsolódva mondja: *»De szatírárt írni még nehezebb«*. Hozzátehetjük: e nehéz feladatot sikeresen oldotta meg.

(V. B.)

Képes Géza: *Napkelte Mongóliában*. Versek. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 40 old.

Képes Géza: *Vajudó Világ*. Válogatott és új versek. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 148 old.

Képes Géza: *Válogatott műfordításai*. Bp. 1952, Szépirodalmi Kk. 383 old.

Juhász Gyula

VÁLOGATOTT VERSEK

Szépirodalmi Könyvkiadó, 425 old. Ara 32,— Ft.

Mivel a költő összes műveinek kiadásával még mindig adósok vagyunk a széles magyar olvasórétegeknek és az irodalomtörténetnek egyaránt, különös öröm mindnyájunk számára, ha ebből az adósságból legalább törleszteni tudunk egy-egy jól sikerült válogatással. Juhász Gyula eddig ismeretlen verseinek közreadásával Péter László érdemes, dicsérendő munkát végzett klasszikussá érett költőnk örökségének feltárása körül: nemcsak egyszerűen kötetbe szedte a kiemelkedően szép, jellemző és legfontosabb alkotásokat, de 59 eddig alig ismert, napilapokban, vagy kéziratban lappangó verset illesztett gyűjtésébe szívós kutatómunkájával. Ha azt kérdezzük, mi az érdeme ezen felül ennek a válogatásnak, elsősorban a filológiai pontosságot említhetjük meg, mely helyére és idejére tesz minden eddigi versváltozatot, hibás közlést, sőt a költő életében megjelent kötetek (óhatatlan) sor- vagy szózarait is eltüntet. Értékes előlegnek tekinthetjük ezt a válogatást — hiteles szöveg-kritikai közlését illetően — a remélhetően még ebben az évben megjelenő összes művekhez, hiszen az e gyűjteményben most közölt 377 vers végleges szöveget is ad egyben.

A válogatás, melyből a költő arculatának fővonásai, ezerszínű, gazdag témakörű poézise tükröződik, egyszersmind érzékeltetni tudja Juhász Gyula költői útját, fejlődésének fontos szakaszait is. A versek keletkezési idejének megjelölése ezen a téren is hasznos eligazítást nyújt.

Nem kevésbé értékes a kötet jegyzetanyaga, mely általában a közlés pontos helyét és idejét, számos esetben a versek keletkezésének körülményeit foglalja magában. A bibliográfiai részben Juhász Gyula műveinek jegyzékét s a korabeli fontosabb ismertetéseket találjuk. Külön összeállítás tartalmazza a költőről szóló főbb irodalmat. A jeles magyarázó és elemző apparátust szervesen egészíti ki a kötetet bevezető életrajz, mely számos új mozzanatot tár fel a költő életéből s alapos korrajzba illesztve Juhász Gyula emberi és költői magatartását, biztató kísérletet tesz századunk legjelentősebb magyar költőjének és tragikus életútjának felmérésére. (Ertsey Péter)

Az atomkorszak embere nem az égben keresi, hanem a földön és az eszmékben találja meg az isteneit. Talizmánjai nem varázserővel felruházott csetsebecsek, hanem elsősorban azok a szellemi kincsek, amelyeket nagy gondolkodók, alkotók, művészek hagytak ránk.

Somlyó György kiváló költőnk, műfordítónk, aki versköteteivel, tanulmányai- val és főként fordításaival tette ismertté a nevét — s már akkor is az »ablakban« állt (egy tanulmánykötetének címe: *Ablakban*), mikor egyesek még üvegházban tartották művészetüket, féltették a tárt ablakoktól, a múlt és a mai nyugati irodalom hatásaitól. — *Talizmán*-jában tizenkilenc művész, költő, muzsikusz és festő arcképét vonultatja fel. »*Felidéztem e forró szíveket: helyettük szólok — szóljanak helyettem*« — írja a ciklus utolsó versében, összegezve, meghatározva a kötet célját. A műfaj nem új: már Babits is írt dallamos szonett formában epigramma-jellegű portrét Homéroszról, Arany Jánosról, de Somlyó György szonettjei így ciklusba fűzve és mai életünk, irodalmi tudatunk problematikáját kifejezve mégis újszerűen hatnak. »*Te hétmérföldes láb, telitorok*« — olvassuk a kis mozaikokat és azonnal ráismerünk Majakovszkijra. Hikmetnek »*tizenkét tömlőcéven átlópt, törtetlen fényű, gyémánt mosolyát*« idézi fel Somlyó, verset szentel egy XVII. századbeli ismeretlen énekmondónak; Don Quijote-nak elűjságolja, hogy mi már »*ismerjük Dulcineánkat*«. Szonettet szentel meg Csokonai, Vörösmarty, Petőfi, Hugo, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti, Derkóvics, Mozart és Bartók emlékének, versben köszönti Nerudát és Picassot. Felejthetetlenül szép a fiúnak apjához, »*az átkozott költőhöz*«, Somlyó Zoltánhoz írott költeménye.

Derkóvics, Picasso, Ferenczy Béni rajzai díszítik az egyébként is szép kiviteli könyvet, amelyet nem ártott volna nagyobb formátumban »*levegősebben*« megjelentetni. Sajnos, az illusztrációk átütnek az oldalakon. (Csanádi Ákos)

Somlyó György: *Jegyenék a parton*. Versek. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 141 old.

Somlyó György: *A Visztula sellője*. Lengyelországi útinapló. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 83 old. 8 t.

Somlyó György: *Vallomás a békéről*. Költemények. Bp. 1953, Szépirodalmi Kk. 109 old.

Somlyó György: *Példák és feladatok*. Irodalmi tanulmányok. Bp. 1951, Művelt Nép. 144 old.

Fiatalköltőink egyre népesedő seregében ismét egy nagytehetségű lírikus tűnt fel Csanádi Imre személyében. Amíg a három esztendővel ezelőtt megjelent első kötete inkább biztató ígéreteként hatott, e könyvét már méltán beteljesülésnek tekinthetjük. Az *Erdei vadak, égi madarak* című versgyűjtemény sajátosan egyéni líra. Bennük, mintha csak József Attila bővöletes Medáliák-ja terelődött volna költészetté. Csanádi azonos forrásból, a népköltészet mágikus erejéből merített. A mondókák, tájversek, ősi nyolcasok látszólagos egyszerűsége, sőt primitívsége nagyonis biztató és tudatos formaművészről vall, aki egy-egy tőmondatall és szerencsésen megtalált dísztelen igével, főnévvel a költészet varázslatát valóítja meg.

Izelőtül a Hold című versét idézzük:

»*Uj hold, hold király,
felhők fodrán sétikál,
billeg, ballag,
nagyokat hallgat,
jegenye csúcsán rápipál.*«

Ezekből az impresszionista és drámaian tömör hangulatképekből gyermeki üdeség és népi frissesség árad megejtő közvetlenséggel. Másik jellegzetessége, hogy nem afféle különcök érdekes játéknak tűnnek, hanem ugyancsak modern és mindenekelőtt magyar poézisnek. Ez a költészet könnyen modorossággá fajulhatna, ha a költő hangszeren csupán ez az egyetlen húr lenne. Szerencsére Csanádi mondanivalója sokrétűen gazdag. Igazi költőhöz méltóan kora problémáira is válaszol, hol a szatíra (*Könnyű műfaj* stb.), hol a humanizmustól fűtött harag (*A fasizmus karneválja* stb.), hol pedig az emberséget hirdető hitvallomás tiszta pátoszával (*Erdei vadak, égi madarak*).

E költő, mint az életrajzi adalékokból kitűnik, az irodalompolitika szektás volta miatt, hosszú ideig csak íróasztalfiókjának írt. Örülünk, hogy most már az új magyar költészet szebb, teljesebb lett verskötetével. (Vihar Béla)

Csanádi Imre: *Esztendők terhével*. Versek. 1936—1953. Bp. 1953, Szépirodalmi Kk. 87 old.

Csanádi Imre—Vargyas Lajos: *Röpülj páva, röpülj*. Magyar népballadák és balladás dalok. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 587 old.

Szentiványi Kálmán

T Ű Z T O R O N Y

Magvető, 158 old. Ara 16,50 Ft.

Egy vidéki város polgári életformák között élő nemesi családjába becsöppen egy kommunista fiatalember.

A vidéki város polgári-nemesi »rovarfaunájának« számos alakját tűzte Szentiványi Kálmán gombostűre. Bokacsatogtató néhai városi tisztviselők, cukrot csenő agyalágyult aggastyánok, akik régen élet-halál urai voltak, lecsúszott rézszezes hentesmester, malom nélküli malomtulajdonos — múltjukból élő, társadalmon élőködő, talajukvesztett egzisztenciák. S ezek közé a muzeális tárgyaknak ható emberek közé keveredik egy kommunista fiatalember, a család mérnökányának szerelmese. A »jól fekvő« munkákáderben látják anyagi létük megmentőjét ezek a gyerekes légvárakat építő, törpe fantaszták.

Tragédiájuk abban áll, hogy nem ismerik fel az adott történelmi helyzetet, s zavaros ügyeskedésekkel igyekeznek régi szintjükre evickélni, vagy meghúzódni az »átmeneti« idők elmúltáig. A fiatalembert nem sikerül befönniük rossz-szagú üzelmeikbe. Baksa a leánnyal együtt elhagyja az ősi Luck-házat, elmennek, maguk mögött hagyva az egész széthulló családot és az egész életformát.

Mintha ez a regény a boldogult sematizmus korában született volna. A két »pozitív hős« jellemi jólfésültségével bántóan elüt a Luck család torzképszerű megrajzoltágától. A regény minden alakját, mintha csak fekete vagy csak fehér papirosból ollózta volna ki a szerző — egyetlen lendületes konturral jellemzi.

A két szerelmes alakja halványan-jellegtelen, a Luckok pedig, minden egyénitetségük ellenére is ósrégi vígjátéki figurák.

A »negatív és pozitív hősök« (mert a sematizmus visszatértével csak sematikus kifejezésekkel jelölhetjük őket) szélsőségsége okozta stíluszerűen kívül a regénynek súlyos szerkezeti hibái is vannak. A cselekmény túl későn bontakozik ki, talán a századik oldal felé indul csak meg valójában, addig hangulat- és jellemfestő játékokkal szórakozik az író. (És mi is, mert ez a regény legélvezetesebb része.) Azután sietősen összekapja a bonyodalmakat. A regény végére istenítletszerűen minden égi és földi bajt rakásra halmoz a Luck-ok feje fölé. Jób szenvedései szinte eltörpülnek a Luck család összeomlása mellett. Regényben (és az életben) nem következik be a polgári rend teljes romlása ilyen drámai sűrít-

tettséggel, ilyen hatástalan zsúfoltsággal. Mint egy dráma harmadik felvonásába, úgy gyömöszölte ide az utolsó oldalakra mindazt a rettenetet, ami ezt a pusztuló családot éri.

Szentiványi nyelve is elég színtelen, szókincese is szegényes. A regénynek mégis van két érdeme. Az egyik: felfedezte irodalmunk számára a műemlékekkel teli ősi városon épült mai Veszprémet; a másik: atmoszféra-teremtő készsége és jólpergő dialógusai. (G. P.)

Hajnal Anna

ESŐK, SZELEK, CSILLAGOK

Magvető Könyvkiadó, 230 old. Ara 15,— Ft.

A harmincas évek elején olyan jelek indították feladatának betöltésére ezt a keményhangú költő-asszonyt, hogy attól félhetett: »megfojtja, az undor«, »elzsi-basztja a közönyt«, »Lassú halál« volt akkor az élet; a »meghalni még nem s élni sem tudok már« világa. Mit tehetett ellenébe a költő? Csupán »szívós nyugalommal« várta-e, hogy kidivul az ég? Nem. Meghalt költőkhöz írt odát. Vörösmartyhoz így fordult: »Hazátlan vagyok itt, — nem enyém a jelen, de tudom, barátaim, — ha veletek porladok — én is, megnyílik majd a jövő.« Ezért a jövőért csatáztak Hajnal Annának a harmincas-negyvenes években írott költeményei; a bensőségesen szép szerelmes versek is. Megkapóan áradó hangú költemények (*Tavaszi himnusz*; *Nyáréji himnuszok*), szigorú formák; nem is sejtető, hogy nő e versek írója, mígnem egyszerre fölfedi magát (*A költőnő szól*)... Egyre sötétedett a világ. Ilyen szavak tolnak a költőnő ajkára ezerekilencszáznegyven májusában: »Állnak: ölnek, ülnék: ölnék, — nagyuraink elnökölnek... — Ha egy golyó eltrafál, — a rendszerért szép halál...« De a legsötétebb esztendőök ösztönzik Hajnal Annát a legnagyobb költői erőfeszítésre és érlelik meg a *Fűzes* c. elbeszélő költemény gyermekkorba visszatekintő, látomásos szépségeit.

A főlzabadás után emlékezetes versek születnek (*Átkelés*; *A gyermek*; *Magyar nyelv*). Új terméséből igen szigorúan válogatott. Keressük s nem találjuk például a bájos csengésű *Májusnak első napjain* c. költeményt, amely csatázó szó volt a sematizmus uniformizáló szándékai ellenében.

Az *Esők, szelek, csillagok* szép summája egy emelkedő költői útnak; egész életműnek is örömmel vállalnák sokan.

(Dalos László)

Asztalos István

ÚJESZTENDŐ

Allami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Bukarest
162 old.

Szegény emberekről szól a jeles erdélyi író új regénye is, akárcsak előző munkái szinte valamennyien. Nincs egyszerűbb, de szívhevszólóbb és igazságot hirdetőbb sem a kis özvegyasszony és két fiának történeténél. Egy teljes esztendeig, évszakraól évszakra kísérjük őket gondokkal, mindennapos küzdelmekkel teli útjukon, hová aztán annyi baj és veszedelem után bizakodóan búcsúzzunk tőlük az Újesztendő küszöbén.

Asztalos István úgy jeleníti meg a szüntelen küszködést, a pusztá létért vívott harcot, rettegésüket a holnaptól — lesz-e mit enni? —, hogy a látszólag talán szürke események is jelentősekké nőnek. Az író nagy hangulatteremtő ereje, izes és gördülékeny kifejezőmódja ritkán érzett életközelségbe hozza a háború előtti években játszódó történetet, a kis erdélyi falut. Lakói többnyire egyformán szegények, megalázottak és kismizettek, egyformán tűrnek és szenvednek. Még kevés bennük a kezdeményező erő, elégedetlenségük még nem szül forradalmi tetteket. Csak az öreg Karács Mihályban, a könyv egyik legszínesebben megrajzolt alakjában nő szemelláthatóan a tettvágy és öntudat.

Bőven találunk a regényben remek jellemzéseket, mint a sokat szenvedett özvegyasszonyé, Karács Mihályé, a durva és kapzsi tisztartóé, az elpuhult Dávid úré, az ellenszenves Orbán tanítóé. Érdekes, de halványabb arcélú a fiatal Laci tanító, aki a néppel rokonszenvező, de következtelen értelmiségit testesíti meg. Talán a két kisfiú marad meg legélénkebben az olvasó emlékezetében. A kis Sandri és András egész gyermekkorra hősiességű küzdelem; már gyermekfejjel kénytelenek nehéz munkához látni — ha ugyan akad munka. Mert sokszor hiába akarnak dolgozni, a tisztartó a legolcsóbban végezteti el a szükséges munkákat és így a gyermekek nemegyszer lopni kényszerülnek. Szeretetre méltóak csinytevésük közepette is, báj és emberség árad egész lényükből.

Az író félreérthetetlen ítéletet mond egy embertelen világ fölött, híven érzékelteti az elnyomottak törhetetlen erejét, hitüket az életben, a jövőben, soruk jobbrafordulásában. A regény egyik legsikerültebb jelenete a gazdaköri gyűlés, ahol nyíltan felszínre kerülnek az ellentétek és napnál világosabbá válik, hogy ha összefog a nép, kiharcolhatja a

maga igazát. Az *Újesztendő* sokkal egységesebb, összefogottabb, alakjai megformálása sokkal egyenletesebb, mint például az előző regényéé, a *Fiatal szívek*-é. E könyv az író pályájának egyik jelentős állomása.

(Pallai István)

Asztalos István: Szél fuvatlan nem indul. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 167 old.

Asztalos István: Tizenégyökrös gazdák. Bp. 1951, Szépirodalmi Kk. 92 old. (Szépirodalmi Kiskönyvtár.)

Asztalos István: *Fiatal szívvel*. Regény. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 349 old.

Asztalos István: Vád és panasz. Elbeszélések. Bp. 1954, Szépirodalmi Kk. 239 old.

Asztalos István: Jóska. Elbeszélések. Bukarest (1955), Ifjúsági Kk. 63 old.

Bihari Klára

BRIGITTA NŐVÉR

Magvető. 347 old. Ara 20,50 Ft.

Húsz novellát tartalmaz Bihari Klára könyve és mind a húsz kerek, lezárt írás. Legfőképpen témabeli változatosságukkal tűnnek ki. Bihari könnyedén, minden erőlködés nélkül mozog mai történetei közegeben, az anyaságra vágyódó volt apáca, az anyja vadházatársával szembekeverülő flú, az üzemben magára és párra lelt cseleldsorban senyedő vénlány, az anyját apja ütlegei elől komlóli munkára menekítő parasztlányból lett csillás körében. Miliójének e részleges érzékeltetéséből is kitűnik: sohasem gép és ember, mindig ember és ember viszonylata érdekli.

Nem a stílus különcködését, az »ellen-sematizmus« merev, kifícamodott görcsös-ségét hiányoljuk, amikor megjegyezzük: az ábrázolásnak az a módja, mellyel Bihari Klára novelláit írta, kissé idejétmúlt-nak tűnik. Novellái *meséjében* a sematizmust is nagyrészt elkerüli és úgy érezzük, bármi más témakörben is éppen ilyen otthonosan, erőlködés nélkül, *korrektül* mozogna... Csakhogy az egyszerűség, esz-köztelenség is igényel valamiféle leleményt — és ez hiányzik e novellákból. A hősök gondolatai, érzései néhol árnyalatosan motiváltak, de többnyire elnagyoltak, mint ahogyan primitíven elnagyoltak és agyonmagyarázottak a meseszövegek. Különös, hogy Bihari Klára, aki eddig főleg színpadi műveket írt, éppen a cselekedetésben, cselekménybonyolításban fukarkodik itt. Történetei, ha egy mondatba sűrítjük őket: megtámadhatatlan hitelűek; ahogyan viszont kibontja őket, az gyakran századfordulóí szentimentális és szecessziós hangulatot áraszt. (T. P. I.)

GARAY JÁNOS
VÁLOGATOTT MŰVEI
Sajtó alá rendezte Kovács Antal

Kiadta a szekszárdi Megyei Könyvtár. 208 old.

Erősen kísért, hogy a készenálló »előregyártott« szót alkalmazzuk Garayra: »egykönyvű ember« — ha nem volna sokkal, sokkal több ennél, egyetlen szál kötetet kitevő irodalmi művei ellenére is. Hiszen ha csupán *Az obsitost* írta volna is, méltán helyet foglalhatna a legnagyobbak sorában, pedig nem volt könnyű költőnek lenni Arany, Petőfi, Vörösmarty mellett, s prózairónak Eötvös József és Kossuth kortársaként. Mégis költő volt testestől, lelkestől — és újságíró. De egyik hivatása sem biztosította megélhetését és családjával együtt olyan nyomorban élt, hogy az Arad várába zárt politikai foglyok egymás közötti gyűjtéséből származott 61 forint is enyhíteni tudta gondjait...

Szekszárd szülötte volt, s a kudarvesztes szekszárdi »Héthalom« sokszor megihlette. Amellett sok-sok, lelke mélyéből fakadt balladát, hazafias költeményt írt és szerelmi lírájának is volt számos tisztelelkű megnyilatkozása. Ám művei lassan-lassan elhalványultak. Egyik versének hőse, »Kont, a kemény vitéz« ugyan még hosszú ideig mutatott példát ifjúságunknak a hősi helytállásra. Az *obsitost* »nagy derék vitéze«, Háy János pedig örökre bevonult a magyar mesevilág Pantheonjába, de most már csak ezzel kapcsolatban emlegetik Garayt.

Annál tiszteletreméltóbb a szekszárdi Megyei Könyvtártól, hogy legszebb, legmaradandóbb műveiből egy kötetrevaló válogatást adott közre, így emlékeztetvén az országot Szekszárd nagy fiára. Akár a könyvtár saját anyagi erejéből futotta erre a könyvre, akár a megye vagy a vá-

ros segített, a mű megjelenése annak bizonyítéka, hogy jó kezekben van a kultúra ápolása, ahol a szorosanvett kötelesegteljesítésen felül is jut idő, pénz és munka ilyen kulturális tettekre.

(Kussinszky Endre)

Anatole France

ELMÉLKEDÉSEK — BESZÉLGETÉSEK

Összeállította és a bevezetőt írta
Kolozsvári Grandpierre Emil

Művelt Nép. 206 old. Ara 17.— Ft.

»... Minden könyv általában, még a legcsodálatosabb is, az én szememben nem annyira tartalma által válik értékessé, mint inkább azáltal, amit az olvasó ad hozzá. A legjobbak tehát szerintem azok, melyek a legtöbb és legtöbbféle gondolatot keltik.«

Ha Anatole Francenak ezzel az igényével mérjük le az ő szelleméből született könyvet, könnyű megállapítanunk, hogy e kis kötet — az *Aurora*-sorozat második kötete — hasznos mű. Ellenállhatatlan erővel viszi át az olvasóra France jellemző sajátosságát, a gondolkodás szenvedélyét.

Grandpierre józan feladatot tűzött maga elé és ezzel elejét vette annak, hogy olyasmit kérjenek tőle számon, amit nem adhat: egy hatalmas életmű teljének tükrözését. Célja, hogy tájékoztasson és olvasásra buzdítson; munkája bizonyíték arra, hogy ez sikerült. Gyűjteménye élvezetes módon kalauzolja az érdeklődőt és növekvő kedvet ébreszt benne ahhoz, hogy a kiragadott gondolatok után egész gondolatkörökkel, a france-i figurák összefüggő sorával, teljes írói korszakokkal ismerkedjék meg.

A kötet élén bevezető tanulmány áll, *Anatole France világa* címmel. Helyesebb esszé-félének nevezni, mert szerencsére távol áll a száraz és didaktikus ismeretközlés azon fajtájától, mely az utóbbi években megszokottá vált. A vulgáris történelmi és gazdaságtörténelmi általánosságok helyett egy írói természet tulajdonságait vizsgálja, megtisztítja az író értékelését a rosszízű közhelyektől, helyére teszi a szkepticizmust és France közéleti szereplésének megítélését. Szóvirágoktól mentes, hiteles és érvelő módon rajzolja meg a france-i kétkezés és cselekvés útját, azt az utat, mely a szocialista forradalom aktív támogatásához vezetett.

Legszemélyesebb hangú az irodalmi rész; lehetetlen nem látnunk, hogy mikor az írói nagyság ismérveiről vall France

— egy feledhetetlen humorú nyilatkozatban — művészetének kulcsát nyújtja át.

Az egyes ember dolgainak — az erkölcs, a szerelem, az öregség problémáinak — megfogalmazásával France a lélek minden titkainak tudójaként búcsúzik. Nemcsak egy zseni nyolcvan esztendő tapasztalatait sűrítette végső következtetéseibe, hanem az egész emberiségét, melynek arcvonásait oly végtelen odaadással tanulmányozta. Benne, a történelem költőjében, az európai kultúra évszázadai adtak számot önmagukról.

Célravezető ez a breviárium, mert nemcsak az olvasáshoz ébreszt kedvet, de az eszmélkedéshez is. (Ardó Mária)

Garsin

A PIROS VIRÁG

Uj Magyar Könyvkiadó. 358 old. Ara 20.— Ft.

Harminchárom éves korában, 1888-ban, maga tett pontot élete végére. Csonka életmű maradt utána, néhány vers és alig húsz elbeszélés.

Garsin világát reménytelen és csalódott emberek népesítik be, novelláiban — néhányat kivéve — magát írta meg. Ő a *Négy nap* súlyosan sebesült katonája, az *Attalea princeps* szabadság után áhítózó pálmája és a *Művészek* Rjabinynja.

Az író megpróbál kitörni a magatevő szomorú világból, de zsákutcába téved. A melegházban nevelkedett *Attalea princeps* áttöri ugyan az üveg tetőt, de elpusztul, *A piros virág* örültje letépí a »gonoszt«, de tébolyult hőstette terméketlennek és hiábavalónak bizonyul.

Ezekben a sötét, nehézelevegőjű novellákban néha mégis megcsillan a felismerés. A háborúról Garsin az orosz népmesék hőisével, Ilja Murmeccel mondja ki az igazságot: »... ha az aszszonyt megsértik, vagy a gyermekhez nyúlnak, vagy betör a pogány és rabolni, gyilkolni kezd... Hagyjam? Nem... Lóra ülök, kopját ragadok és verekedni megyek.« Az *Éjszaka* öngyilkosjelöltje, mire megtalálja a kiutat, hogy »az emberek közös igazságáért kell élni« — meghal.

Garsin írásainak kevés szereplője, többnyire első személyben megszólaló, borongós hangja azt bizonyítja, hogy az író fóként a magányos ember foglalkoztatta. Sem hőseinek problémáira, sem a saját tépelődéseire nem talált választ. Elbukott, s bár írói hagyatéka a meghajszolt ember segélykiáltása, mégsem csak borzongató és leverő. Az idő néha a halottak sebeit is begyógyítja. (g — a)

Björnstjerne Björnson

A HALÁSZLEÁNY

Uj Magyar Könyvkiadó. 476 old. Ara 29,50 Ft.

Björnson, Ibsen barátja és egész életén át legfőbb vetélytársa, a korabeli Norvégia egyik legjelentősebb embere volt. Félig néptribun, s félig laikus prédikátor, mint *Brandes* nevezte. Egy időben nemzete lelkiismerete, aki népét a függetlenség és demokrácia felé kalauzolta. De más népekért is sikraszállt, például a magyar uralkodó osztályok nemzetiségi politikája ellen is felszólt Lev Tolstojjal egy időben. Legjobb írásai népies elbeszélései.

A *halászeány* című kötet Björnson paraszt-novelláinak legjavát és ezek keretében lírai költészetének számos jelentős darabját tartalmazza. A múlt század első évtizedeiben a norvég értelmiség kiváló alakjainak figyelme a parasztság felé fordult. A norvég népbárátok azonban eltúlozzák a parasztság értékelését, majd a rákövetkező ellenhatás képviselői az ellenkező naturalisztikus túlzásba estek. A norvég paraszt valódi, semmilyen irányban el nem torzított képét Björnson hozta meg, aki a parasztság ábrázolásával lépett be a norvég irodalomba.

Björnson elsőnek ismerte fel, hogy a patriarkális paraszti gazdálkodás végleg idejét múlta és a tőkés termelési módszerek a legkisebb faluba is behatoltak. Világosan látja, hogy a parasztság már nem egységes osztály és fölismeri a körében kibontakozó társadalmi ellentéteket. Alakjait humanista optimizmussal és művészi realizmussal eleveníti elénk. Novelláinak cselekménye általában egyszerű, fiatal szerelmesek küzdenek az útjukba kerülő akadályokkal, társadalmi ellentétekkel. De az alakok gazdagon, színesen árnyaltak.

Az elbeszélések tárgyköréből csupán *A halászeány* válik ki. Ebben a cselekmény színhelye részben a kisváros, maga a bonyodalom pedig nem a szerelmesek egymásratalálása, hanem egy művészi tehetség küzdelmes érvényesülése. A halászeány teológiai vitájában Björnson szembefordul a protestantizmus sötét, pietisztikus irányzatával, mely minden életörömöt megfojt és minden spontán lendületet megbénít, s haladó, optimista, humanista álláspontot foglal el. A novellák közül az *Arne* és *Silbakken Synnöve* címűeket *Ritook Emma* fordította 1920-ban, a többit, a jelen kiadás számára *Kemény Ferenc*, aki jó utószót is írt a kötethez.

(Katona Jenő)

Új Magyar Könyvkiadó, 527 old. Ara 29.— Ft.

Fél évszázad gazdag terméséből válogathattak Sadoveanu elbeszéléskötetének szerkesztői. S ha ebből a válogatásból nem is ismerhetjük meg a legnagyobb élő román író munkásságának egészét — megismerjük azokat, akikkel az író egynek érzi és egynek vallja magát: az egyszerű embereket, parasztokat, halászokat, pásztorokat — a román népet.

Szinte kimeríthetetlen változatossággal ábrázolja elbeszéléseiben Sadoveanu az embert. Az egyként szenvedő, egyformán élő, egyért harcoló emberek nem valamiféle séma szerint születnek műveiben — valamennyi személyes ismerőse, kiknek problémáit, örömet-bánatát közelebről ismerte meg.

Anélkül, hogy egyetlen esetvonással is szépítene rajtuk, ezeknek az egyszerű embereknek mélyeséges szeretete hatja át minden sorát. S ha arról ír, hogy hősei a bűn útjára is rátévednek, nem magyarázzák, nem tart védőbeszédet mellettük — mégis érezzük, hogy a bűnök elsősorban nem elkövetőiket, hanem a feudálkapitalizmus emberevő társadalmát vádolják.

Nem ismerhetnénk meg azonban ily jól Sadoveanu hőseit, ha csupán őket magukat ábrázolná s nem mutatná meg a környezetet, magát a tájat, ahol élnek. E téren Sadoveanu a világirodalom legnagyobbjai közé tartozik. A tájak, falvak, erdősegek elbeszéléseinek olykor egyenragú főszereplőivé válnak, de a tájleírás sosem öncélú, mindig szervesen fonódik egybe a cselekménnyel. Két remekművében — *A bojár bűne* és *A csodálatos tölgyes* című elbeszéléseiben — lényegében a környezet leírására épül maga a dráma.

Maró gúnnyal ír Sadoveanu a régi uralkodó osztályokról, de részvét vegyül a gúnyba, mikor a társadalom apró kiszolgálóiról — köztisztviselőkről, kispolgárokról — szól. Ha pálcát is tör feletük, érzékelteti kiszolgáltatott, kisméltott voltukat.

Jelentős irodalmi alkotás Ignác Rózsa fordítása: az utolsó esztendőök egyik legerősebb prózai műfordítása. (*Hajdu Ferenc*)

Sadoveanu, Mihail: Nikora Potkova. Ford. Szabédi László. Bp. (1955.), Szépirodalmi Kk. 390 old.

Sadoveanu, Mihail: Háborús történetek. Ford. Sz. Nagy György. Bp. 1953, Ifjúsági Kk. 81 old.

Sadoveanu, Mihail: A felbújtó. Elbeszélések. Ford. Nagy Borbála. Bp. 1952, Szépirodalmi Kk. 164 old.

Új Magyar Könyvkiadó, 362 old. Ara 25.— Ft.

Az első öt éves terv nagyszabású ipari építkezései, a mezőgazdaságban végbe ment jelentékeny változások számos nagy szovjet regény ihletőjévé váltak. A szocialista realista regény e nagy események és új emberek formálódásának hűséges ábrázolásával hatalmas lépést tett előre alkotó módszerének teljes diadala felé.

Az *Istenhátamögötti emberek* ennek a fejlődésnek egyik legszebb gyümölcse. 1936-ban jelent meg, egy készülő regénysorozat első könyveként; folytatását Maliskin — korai halála miatt — már nem írhatta meg.

A regény cselekménye Moszkvából indul ki és Msanszkba, paraszti környezetbe, valamint Krasznogorszkba, hatalmas ipari építkezések központjába torkollik. Mindkét környezet és az ábrázolt hősök a korszakra mélyeségesen jellemzőek: Podoprigora, Nyikolaj Szousztyin, Zsurkin és Tyiska alakjában, Msanszk ébredező új világában, Krasznogorszk megteremtésének küzdelmeiben, munkalendületében az író az új és a régi harcának legfontosabb jelenségeit elemzi. A regényt az önéletrajzi írások szenvedélyesége, megkapó őszintesége fűti: Nyikolaj Szousztyinban Maliskin saját eszmei fejlődésének rajzát adja.

Maliskin elemzése azonban éppen őszintesége folytán nem teljesen feloldott ellentmondásokhoz vezet. A msanszki világban inkább egyes emberek, mint eszmék csapnak össze, ahol meg — mint Moszkvában és Krasznogorszkban — a harcok középpontjába kerülünk, ott úgy érezzük, az érvek hitelessége elmarad az elemzett ellentmondások mélysége mögött.

Az író módszerével: a valóság hiteles ábrázolásával diadalmaskodik műve hiányosságai felett. Ahol a kifejtett eszmék nem meggyőzőek, ott meggyőzővé válnak maguk az ábrázolt események. Podoprigora beszámolója az öt éves terv perspektíváiról kevésbé vonzza az olvasót, de a krasznogorszki építkezések valósága lenyűgöző, minden szólamnál többet mond. (V. P.)

Maliskin: A krimi vonat. Ford. Brodskyk Erzsébet. = Szovjet írók elbeszélései. 2. kötet. Bp. 1953, Új Magyar Kk. 79—93. old.

Maliskin: Találkozás. Ford. Szirmai Marianne. = Szovjet írók elbeszélései. 2. kötet. Bp. 1953, Új Magyar Kk. 94—103. old.

Új Magyar Könyvkiadó. 263 old. Ara 14,50 Ft.

Nem könnyű olvasmány Miroslav Krleža könyve, prózáját úgyszólván sehol sem oldják fel dialógusok, mondat-szerkesztése is többnyire bonyolult — mégis, olvasása valódi élményt jelent. Az egykor feltörekvő, patricius Glembay család harmadik nemzedékéről, a már teljesen parazita — a dekadencia legmélyére csúszott — Glembayokról szólnak ezek a novellaszerűen különálló írások, amelyeket csak azt tart össze szerkezeti-leg, hogy mindegyikben a családnak valamelyik tagjáról — félresiklott életéről — van szó. A legelső Glembay, Franc, a későbbi terebélyes családfa törzse, aki a viniciai erdőben egy ékszerész kirablásával szerezte vagyonát, amely az idők során, az utódok kezén egyre növekedett, gyarapodott, mígnem a harmadik nemzedék öngyilkosságaiban, lelki nyomorúságában bosszulta meg magát.

Krleža, a nagy kritikai realista — leginkább talán a balzaci hagyomány folytatója: a Glembay család tagjainak hajótörést szenvedett életsorsaiban nemcsak egy fáradt, dekadens család végromlását, hanem vetületükben az Osztrák—Magyar Monarchia bomlását is mutatja az író. Rendkívüli pszichológiai és szociális objektivitással, mondhatnánk könyörtelenül, a rokonszenv és a szánalom legapróbb megnyilvánulása nélkül, de azért sohasem szatirikusan boncolja alakjait. Sokan írtak már a monarchiának erről a haldokló korszakáról — de talán még senki sem mutatta ilyen sivárnak, viasztalannak, mint Krleža. S a nehézeretű próza komorsága itt nyer hangulati értéket, válik a Glembayokról és az őket körülvevő társadalomról alkotott kép valódi kifejezőjévé.

Érdekes, hogy a nagy kritikai realista gyakorlatával ellentétben Krležánál nem tudott összefüggő regény kikerekedni a Glembayok történetéből — oka lehet ennek a zsúfolt, nehezen összekomponálható anyag, az írónak sokszor a részletekben elmerülő — de sohasem unalmas — aprólékossága. A szerkesztetnek ezt a széttagoltságát azonban az olvasó nem érzi hibának, feledtetni vele az egyes, csak lazán érintkező részek művészi megformálása. (Maár Gyula)

Passuth László**SASNAK KÖRME KÖZÖTT**

Ifjúsági Könyvkiadó. 541 old. Ara 28,— Ft.

Hősi kort idéznek e könyv lapjai. Olyan hősi korét, mikor a magyar nemzet magányosan vívta küzdelmét a kétfejű sas körmei között vergődve az oszmán farkassal. Passuth új munkája a szentgotthárdi csatától a Rákóczi szabadságharcig terjedő mozgalmas korszakot, ezt a valóban hősiessen regényes harminckilenc esztendőét öleli fel.

Szerkezetiileg széthulló, szerteágazó korfestő mű ez, amely számtalan apró részre való széthullásán kívül két fő részre tagolódiik, a Wesselényi-féle szövetkezés és a Thököly-felkelés történetére. De mindkét színesen részletezett, dús sokaságú történetnek középpontjában hősiessen felmagasodó, szépen festett asszonyalak áll: Zrínyi Ilona.

Ez az izgalmas olvasmány sokkalta inkább kiszínezett történelemkönyv, mint történelmi tényeket szeszélyesen felhasználó művészi alkotás. Passuth tollát sem annyira művészi intuíció vezette, mint biztos tárgyismerete. De ez a tárgyismeret aztán dúsap, gazdagon, sokszor kissé fárasztó bőséggel áramlik az író keze alatt. Látszik, hogy a könnyen megmakrancsodó adatok biztoskezü gazdája; alapos ismereteinél csak az a tudás nagyobb, amelyet nem mond ki, de amely érződik a könyv mind az öt és félszáz oldalán át.

Végeredményben ha nem is üdvözölhetjük harsonszóval egy nagy mű születését, ifjúsági regényirodalmunk gazdagodott egy alaposan megírt, kalandosan izgalmas művel, mely rendkívül alkalmas arra, hogy a fiatalokkal — élvezetes szórakozás közben — megismeresse az eddig csak a szárazhangú történelemkönyv lapjairól ismert kort, és emellett még — minden nagyképu tudálékosság nélkül — széleskörű kortörténeti ismereteket is adjon a fiatal olvasóknak.

A könyvet sok egykorú metszet hasonmása díszíti. Láthatjuk a főbb történelmi szereplőket s a fontosabb színhelyeket, azonban szerencsésebb, és mindenképpen hangulatkeletőbb lett volna ezek helyett olyan átkomponált, vagy eredeti illusztrációkkal színesíteni a kiadványt, mint a címlapon levő pazar, hangulatfestő kép: Würtz Ádám műve. Egyébként ez is egy egykorú metszet kompozícióját követi, mai képzőművészeti eszközökkel.

(Gál Péter)

AZ IGAZI IBRINKÓ

Ifjúsági Könyvkiadó, 157 old. Ara 12,— Ft.

Még a napjainkban dúsan jelentkező, szebbnél-szebb mesekönyvek között is kiemelkedő érték Ignác Rózsa mesegyűjteménye. Az egymástól független tíz elbeszélést három műfaji csoportba keretezi az író:

1. négy mese, 2. két történet két kislányról, 3. négy történet a régi időkbelől. Az elbeszélések színhelye és színe csaknem mindig: Erdély, a szereplők legtöbbszörének hangja, nyelve, észjárása: székely. Sajátosan eredeti kettősség csillan meg ezekben a mesékben: a városi, polgári író józan ésszerűsége, modernsége, másfelől a népi hősök ködbevesző sejtelmességének mitikus varázsa, naiv zamata. Nyilván az író életrajzi adataiból adódik ez a kettősség: ott nőtt fel Ignác Rózsa az erdélyi havasok és a székely parasztek között, de a szülői ház könyvespolcainról és beszélgetéseiből, majd a sokfelől szerzett sokrétű ismeretanyag birtokában ezt az ősi és természetes világot a korszerűség és a tudatosság eszközeivel ábrázolja. Ezért áll közel ez a könyv a falusi és a városi gyerekekhez, a mesét áhító és az élményt hajszólo fiatal olvasóhoz.

Témájukat tekintve változatosak ezek a történetek: a *Medveanya* meséje a *Mackó úr*-történetek hangnemében mutatja be a szegény ember és az ártatlan állat közös ellenségét: a gazdag földesurat. A *zenélő kút titka* is művészi — erőltetettségek nélkül — szolgálja a nép boldogításának, a kizsákmányoló bűnhődésének gondolatát. Emelkedett, hazafias történelmi szemléletet ad a *Somogytúri Kis Balázs* c. török hódoltságbeli elbeszélés. Az *elakadt pofon* — azonkívül, hogy általános szociális eszméket szóltat meg — felkelti az érdeklődést nemzeti múltunk művelődéstörténeti adatai iránt. Más történetek meg általános pedagógiai kérdéseket vetnek fel — sok színnel, kevés oktató fontoskodással. A *Butikó* arról szól, hogy egy gyengébb tehetségű kislány is megtalálhatja a boldogulás útját. A *Rajta ragadt Róka* az igazmondás és a mesemondó fantázia bonyolult problémáját akarja — pedagógiai rátermettséggel — tisztázni. Rendkívül sikerült a »*Gólya Kelemen*« c. mese, mely egy állatmese kereteit áttörve napjaink elkéltűzéseit, a szocialista építész igazságát hirdeti.

A mesegyűjtemény legnagyobb értéke az, hogy a hangban, tárgyban különböző elemek művészi egységben, zökkenőmentesen simulnak egymáshoz. (*Vidor Pálné*)

JULIKA

Ifjúsági Könyvkiadó, 172 old. Ara 11,— Ft.

Egy Tiszalápról Budapestre vetődött kislány élményeinek sorozata a regény. Istók Juli olyan, amilyenek egy tizen-nyolc éves paraszt kislánynak lennie kell: jószándékú és naiv. Új munkahelye, a gyár, illetve a pesti dolgozók társadalma is olyan, amilyenek annak lennie kell: sokféle emberek bonyolult kapcsolatából szerveződött közösség. Hogyan tudjon a tiszalápi kislány kiigazodni az új élet rejtelmeiben, és főleg, hogyan találja meg a nekivaló, megbízható élet-társat — erről szól a regény.

A mű ifjúsági olvasmány. Erre mutat tárgya, problematikája, hangja, kiadója. Kérdéses, hogy melyik korosztálynak szánta írását az író. A hős nő korából következtetve tizennyolc éves lányokhoz szól elsősorban a tanulság, amit a regény tartalmaz. Ezt a tanulságot Arany János szavaival tudnók legtömörebben kifejezni: »*Ne tegyétek, ti, leányok!*«

Tulajdonképpen tizennyolc éveseknek már nemigen kellene »ifjúsági« műveket adni, olvassák már inkább a felnőtteknek íródott jó irodalmi alkotásokat. Abban azonban igaza van az írónak s a kiadónak, hogy a faluról felkerült fiatal lány rászorul még a pedagógiára — még az »ifjúsági« regények művészigleg oly sokszor megalkuvást jelentő formájában is, meg aztán a faluról felkerült olvasó ilyenfajta olvasmányokon szokik talán majd a »felnőtt« irodalmi alkotásokhoz.

Az író sokféle tanulságot vont le az utóbbi évek szépirodalmi, illetve kritikai terméséből (ábrázolja a munka folyamatát, az üzemi dolgozók egymáshoz való viszonyát, a DISZ-tagok politikai iskolázatlanságát, a magánélet problémáit) mégis az olvasó úgy érzi, kevés az olyan elem a regényben, amit az író a magának tudhat, ami művészigleg megkülönböztetne a művet sok hasonló alkotástól. Néhány ilyen sajátos művészi mozzanat ott jelentkezik a regényben, ahol Gergely Mihály tolmácsolja Istók Juli megfigyeléseit, melyek a város és a falu összehasonlításából adódnak. Eredetinek hat például az a megállapítás, hogy a városnak nincsenek elkülönülő napszakai, sem évszakai. »... *Ennek se hajnala, se éjfele, se éjszakája, ez zúg, dübörög, zakatol, izzad, villog szakadatlanul... Ez a világ, mintha nem ismerné a mulandóságot, se tavasza, se ősze igazán...*«

A regényt Kass János illusztrálja, nem egészen szerencsésen: az ifjúsági olvasmány olvasói különösen igénylik a rokonszenves hősök rokonszenves ábrázolását, ami a rajzokból hiányzik. (*V. P.*)

Ifjúsági Könyvkiadó. 226 old. Ara 16,50 Ft.

Cooper vadnyugati regényei, köztük a Vadölő, Verne és May Károly regényei mellett legkedvesebb gyermekkori olvasmányaim közé tartoztak. Érthető kíváncsisággal olvastam el most újra a Vadölőt, ifjúságom e kedvenc könyvét, vajon ma is úgy le tud bilincselni, el tud bűvölni, mint annak idején? Meg kell vallanom, a hatás maradéktalan volt, a regény mit sem veszített régi fényéből.

Természetesen maga a romantikus, filmszerű gyorsasággal pergő történet ragadja meg elsősorban az olvasót. A delavár indiánok között felnőtt Vadölő még fiatalember barátjával, Csingacs-gukkal, az ifjú delavár főnökkel kemény harcot vív a túlerőben levő irokézek csapattal szemben, hogy megvédjék Thomas Huttert, a volt kalózt, aki két lányával, Judittal és a szelíd, kissé együgyű Hettyvel él az őserdő közepén. A fiatal mohikán vezérnek még külön oka is van a harcra, az irokézek fogságában van szép jegyese is, akit ki akar szabadítani.

És Vadölő maga is ugyanolyan egyszerű hős, ahogy emlékemben élt. Éles szeme észreveszi egy természetellenesen lehajlott ágról az elrejtett kenu helyét, biztos kezében sohasem téveszt célt a puska. Szeme sem rebben, amikor az irokézek kinzóoszlophoz kötözik és tomahawkokat és késeket hajigálnak feléje. Visszatér az irokéz táborba, mivel erre becsületszavát adta, pedig tudja, hogy az irokézek bosszút akarnak állni megölt harcosuk miatt. Cooper mégis embernek rajzolja hősét, Vadölő egyszerű vadász, aki nem tanult sem írni, sem olvasni, kicsit hiú harci tetteire, de büszkesége nem engedi, hogy heneccjen velük. «*Sápadt testvérem azzal heneccg, hogy nem heneccgő*» — mondja róla az irokézek egyik vezére. Cooper, mint minden vérbeli író tudja, hogy az igazi hőseket elsősorban hibáikon keresztül szeretjük meg, hiszen az emberfölötti emberekkel, minthogy megszűnnek emberek lenni, nem tudunk mit kezdeni.

A romantikus történethez, a romantikus hősköz járul a romantikus keret, a vadnyugati őserdők tája, egy festői tó, a vidék, amely néhány vadász birtoka, amelyről nincs biztos térkép, ahol a folyók útja még az ismeretlen rengetegben vész el.

A fordítás és az átdolgozás Réz Ádám gondos munkáját dicséri. (M. G.)

Cooper, Fenimore: *Bőrhárisnya történetek*. Ford. Kárpáti Károly. Bp. é. n. Athenaeum. 145 old.

BUDAPEST RÉGISÉGEI

A Budapesti Történeti Múzeum Évkönyve, szerk. Gerevich László. XVII. kötet.

Akadémiai Kiadó. 367 old. Ara 110,— Ft.

A nagymúltú kiadványsorozat új kötete az előbbiekhöz hasonlóan a főváros történetére vonatkozó újabb kutatások eredményeit tartalmazza. A kutatások két csomópontja most is egyfelől a római kor, másfelől a budai vagy középkori és reneszánsz-kori emlékvagy.

A római korról foglalkozó rész ezúttal szegényesebb a szokottnál. Kiemelkedik belőle Nagy Tibornak egy II. századi bronz Herkules-szobrocskát közlétevé cikke. K. Kaba Melinda a Laktanya-utcában feltárt kenyérsütő kemencét, B. Thomas Edit egy III. századi albertfalvai szobrot: síremlékről származó női fejet ismertet, míg a múzeum nagy ásatásáról, a hajógyári szigeti helytartói palota ásatásának eredményeiről hiába kerestünk beszámolót a kötetben.

Annál gazdagabb a középkori és reneszánsz rész, amely elsősorban az elmúlt évek Vár-beli ásatásainak anyagával foglalkozik. Három jelentős tanulmány emelkedik ki belőle.

Az egyikben Gerevich László a magyarországi gótikus építészet kialakulását tárgyalja, vizsgálva az elsősorban szerzetesrendek közvetítésével érvényesült francia és olasz hatásokat.

A kötet legjelentősebb tanulmányában Holl Imre a Vár-ásatások anyagából Mátyás-kori majolika-égető kemencéket rekonstruál, s hozzá csatlakozva Voit Pál részletesen megrajzolja ennek a Mátyás király által alapított, kb. 1480—90 közt működött műhelynek a történetét. Ez a műhely Itálián kívül az első majolika-műhely volt Európában.

Nem kevésbé érdekes az a tanulmány, amelyben Holl Imre a középkori magyar fazekasok munkamódszereit tárgyalja. Huszár Lajos a Vár-ásatások során előkerült közel 1200 érmet dolgozta fel, mind a magyar, mind pedig az antik és a különböző XII—XVIII. századi külföldi darabokat. Bertalan Vilmosné egy szép XVI. századi faenzai import-tálat ismertet. G. Magyar Mária pedig a Vár fegyverleleteit mutatja be. A középkori és a Vár-ásatásokkal foglalkozó tanulmányok sorát Gerő Gyözőné zárja le, aki az egyik rondella építéstörténetét vázolja a török megszállás korában.

Az újkori vonatkozású anyag ebben a kötetben is kevés. *Pataky Dénesné* XVIII—XIX. századi budai ötvöstárgyakról írt, *Zakariás G. Sándor* pedig a budavári kutak történetéhez közölt XVIII—XIX. századi adatokat. A kötetet a műtárgyak örvendetes módon megindult kémiai vizsgálatainak első eredményeit közlő két tanulmány, végül pedig a Budapestre vonatkozó, 1945 óta megjelent régészeti munkák bibliográfiája zárja be. (*Szilágyi János György*)

Genthon István: Budapest múltja és művészete. Bp. 1932, Magyar Szemle, 80 old. (Kíncsestár.)

Horváth Henrik: Budapest művészeti emlékeit. Bev. Gerevich Tibor. Bp. 1928, Egyetemi Ny. CLXIII, 97 old.

László Gyula

MEDGYESSY FERENC

Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. 84 l. 16.— Ft.

Az Új Magyar Művészet sorozatban Medgyessy Ferencről, a modern magyar szobrászat egyik legnagyobb alakjáról írt tanulmányt László Gyula. Medgyessy művészetét valamikor hosszú időn át értetlenül, vagy éppen ellenségesen fogadta a hivatalos Magyarország. Jó ideig csak a forradalmi fiatalság és a kevés hozzáértő becsülte. Ma már népünk és a külföld egyre jobban megismeri és értékeli művészetét.

Medgyessy a nagy kezdő korszakok, az archaikus korok művészetének és népművészetünk világának egyeztetését kereste művészetében. László Gyula bemutatja a művész fejlődésének menetét, majd három, kissé mesterkélten megfogalmazott című fejezetben ismerteti »küzdelmét a kifejezésért« (1903—1920), »nagy művei születését« (1921—1942), s végül *A Mester* címen művészetének a Gellért-kút befejezésétől napjainkig tartó szakaszát.

László Gyula szerint Medgyessy Rodin »bonyolult szépségei« után fedezte fel a művészet éskorának egyszerűségét. Hosszú volt az út, amíg saját látásmódja számára megtalálta és kialakította az előadásmódot, amely minél egyszerűbb, annál gazdagabb. Nem hiába jutalmazták Maillol és Despiau aranyéremmel Párizsban Medgyessyt.

László Gyula könyve iparkodik hozzásegíteni az olvasót ahhoz, hogy mélyebben tudjon gyönyörködni Medgyessy műveiben. Könyvét Medgyessy közterületen álló műveinek, szobroknak, domborműveknek, hősi emlékeknek, sírmlékeknek jegyzéke és több, mint 50 kép egészíti ki. (Cz. Á.)

Tevan Andor

A KÖNYV EZERÉVES ÚTJA

Művelt Nép. 358 old. Ara 34.— Ft.

Tevan könyve többet ad, mint amennyit a címe ígér. Nemcsak a könyv történetét ismerteti, hanem az írás, a betűfejlődés útját is bemutatja, majd rátér az ókor különleges könyvformáira, s a Távols-Kelet írásművészetére. Bemutatja a középkor kolostorainak könyvtermelését és Gutenberg találmánya óta a könyv fejlődését a különböző európai országokban. A magyar könyv történetét az általános fejlődésbe beágyazva találjuk meg a megfelelő koroknál.

Az írás- és könyvtörténetnek ismeretése egészen új formában jelenik itt meg. Népszerű könyv, a szó legjobb értelmében, amennyiben bárki számára érthető módon magyarázza el a történelmmel, társadalomtörténettel és nyomdatörténettel kapcsolatos tudnivalókat. A technikai részek ismertetése természetes egyszerűséggel olvad bele a fejlődés menetébe. Megismerjük pl. Gutenberg szerszámait, a szedési módszereket, a különböző, idővel oly jelentősen változó sajtó-típusokat, megtudjuk, hogyan készül a papír stb.

Emellett a könyvfejlődés esztétikai része sem vész el. Külön fejezeteket szentel a könyvillusztrációnak és a könyvkötésnek. Sajnos, a fametszés és fémetszés eljárásait csak igen röviden ismerteti, de bő anyagot nyújt az évszázados könyvillusztrálásról és fejlődéséről egészen napjainkig.

A könyv legérdekesebb része talán az utolsó fejezet, amely a könyvkereskedéssel foglalkozik. Ez a téma ilyen összefoglalóan teljesen hiányzik a magyar szakirodalomból. Róma idejétől napjainkig foglalja össze röviden a fejlődést, amelyből sok érdekes kulturális adatot tudunk meg.

A könyv igen gazdag illusztrációkban. Sok szövegek közti képe könnyíti érthetőségét és néhány színes reprodukciója emeli vonzóerejét.

Függelékében egy 65 lapos ismertetést találunk technikai kérdésekről. Kitűnő gondolat! A szedés, nyomtatás, a könyvillusztrálás, az autotípia, az offsetnyomás és mélynyomás különböző eljárásait ismerjük meg, amelyek a szakemberek kiételével mindenki számára ismeretlenek.

A könyvet másféloldalas irodalmi összefoglalás fejezi be, amelyben a magyar alapvető munkákon kívül megtaláljuk a legújabb német, angol, orosz, cseh és francia irodalmat is.

A könyv gondolata Tevan Andor lelkében született meg, de már nem láthatott napvilágot életében. Keleti Artur, Tevan régi munkatársa, a békéscsabai nyomda irodalmi kiadványainak művészi és hozzáértő irányítója vette át a munka befeljesztését. A hátrahagyott hasábkot rendezte, kiegészítette, képanyaggal látta el. Munkája a régi munkatárs emlékének szól, a Tevan nyomda iránti szeretetének szép bizonyítéka. (Scheiber Mária)

V. A. Popov

A REPÜLŐGÉP

Katonai Könyvkiadó, 103 old. Ára 4,50 Ft.

Régen került az olvasó kezébe könyv, amely ilyen világos, mindenki által érthető módon ismertetné napjaink egyik legfontosabb közlekedési eszközét, a repülőgépet, mint Popov munkája. A tökéletes érthetőség a jó stílusnak, tehát a fordítónak is köszönhető. Sajnos, neve nem szerepel a munkán, éppúgy, mint az előző szerzőé sem, pedig mindkettő megérdemelné a legteljesebb elismerést.

A cári önkényuralom idején Oroszországban a repülés és a repülés tudománya nem fejlődhetett ki úgy, ahogyan azt az élet megkövetelte. A *Nagy Októberi Szocialista Forradalom tette lehetővé, hogy a nép alkotóereje teljes mértékben kibontakozhassék, s így volt lehetséges, hogy a szovjet légierő a hitleristák légierejének kezdeti számbeli és minőségi fölényét is legyőzze.*

A könyv részletesen ismerteti a léghajó, a helikopter és a repülőgép részeit, szerkezetét, a repülés elvét, az egyes részek szerepét és működését. Külön fejezet foglalkozik a hajtóműberendezéssel, a motorok szerkezetével, a légsavarral, majd a legmodernebb hajtóművel, a sugárhajtóművel. A IV. fejezetet a szerző az eredő légerők ismertetésének szánta, majd ismerteti a műrepülés figuráit, és a pilóta teendőit a műrepülés során. Az utolsó fejezet a repülőgép legnagyobb teljesítő-képességeiről szól.

Popov mondanivalóit jól szerkesztett, kevésvonalú, könnyen áttekinthető rajzok teszik tökéletesen érthetővé. (A könyvön a rajzoló neve sem szerepel.) Aki a laikusok számára bőségesen elegendő ismeretekre akar szert tenni a repülőgépről, ezt a könyvet aligha nélkülözheti. (K. E.)

BUDAPESTI ÚTMUTATÓ

Összeállította: Király Elemér

Műszaki Könyvkiadó, 540 old. Ára 30,— Ft.

Soha annyi utca nevét nem változtatják meg (gyakran indokolatlanul és feleslegesen), mint az utóbbi években, úgy, hogy ez az évről évre megjelenő vastkos kis kötet egyre nélkülözhetlenebbé válik, nemcsak az utazóközönség, hanem a tősgyökeres pestiek számára is.

Az útmutató közel 480 oldalon abszorbendben tartalmazza Nagy-Budapest összes utcáit, feltünteti a régi utcaneveket, a kerületet, a kerület régi községnevét és útbaigazítja az olvasót, hogy a keresett házszámot mely közlekedési eszközzel, milyen útvonalon érheti el. Felsorolja a város közlekedési gócpontjait, majd a villamosok, autóbuszok, elővárosi vasutak (azelőtt HÉV), a MÁV Nagy-Budapesten belüli útvonalait és menetrendjét ismerteti.

A hasznos kis kötetet telefonszámokkal is ellátott közérdekű címjegyzék és Nagy-Budapest közlekedési vonalainak térképe egészíti ki. (Á. L.)

Pomogáts Béla—
Szakmány László—
Tamási Zoltán

LAKBERENDEZÉSI STÍLUSISMERETEK

Műszaki Könyvkiadó, 204 old. Ára 8,— Ft.

A bútorok nemcsak az ember kényelmét, hanem esztétikai igényeinek kielégítését is szolgálják és művészi kialakításukból a kor emberének ízlésére, társadalmi és anyagi viszonyaira is következtethetünk.

A könyv három fejezetre oszlik, amely az ókor, a középkor, valamint az újkor és a legújabb kor bútorművészetét és stíluskorszakait tárgyalja. Ismerteti a bútorművészséggel kapcsolatos főbb iparművészeti ágak, nevezetesen az anyag- és üvegművészség, ötvösség és szőnyegszövés fejlődését is. A szerzők mindenütt kiemelik a magyar vonatkozásokat.

A leíró részt hasznosan egészítik ki a név- és tárgymutatók, amelyek nem egyszerű felsorolások, hanem a fogalmak meghatározását is adják. (Á. L.)

Csepregi Pál

A SZŐLŐ METSZÉSE

Mezőgazdasági Könyvkiadó, 163 old. Ara 14,50 Ft.

A szerző a legelemibb tudnivalókon kezdi, majd ismerteti azt az évezredes folyamatot, amíg a vadon, szertelenül növekedő, fákra, sziklákra kúszó növényt az ember megnemesítette és kultúrnövényvé szelídítette. A szőlőnövény bevonása a kultúrnövények sorába, még ma is tart. A Szovjetunió területén vadon élő amuri szőlő 7—11 mm átmérőjű bogyói 17—22 mm-essé nagyobbodtak, cukortartalma 10—13 súlyszázalékról 19,8 súlyszázalékra emelkedett, míg savtartalma 17,6 ezrelékről 13,3 ezrelékre csökkent a termesztésbe vonva alig néhány év alatt.

A könyv részletesen foglalkozik a metszéssel, a tőke megiffjításával, a legkedvezőbb megterheléssel és ismerteti a nálunk elterjedt különböző művelésmódokat. Igen jelentős Csepregi könyvének az a része, amelyben az elaprózott, gépesítésre alkalmatlan szőlők nagyüzemi átállításáról ír, mert ez hazánkban napirenden levő téma. (K. E.)

Prohászka Ferenc

SZŐLŐ ÉS BOR

Mezőgazdasági Könyvkiadó, 270 old. Ara 13,— Ft.

A könyv különösen a *szőlőtermelés* körüli tudnivalókban gazdag. Felsorolja a különböző szőlőfajtákat, megjelöli mindegyiket, hogy milyen bort ad, vagy megjegyzi, hogy inkább csemegeszőlőként kell értékesíteni.

Igen értékes a könyvnek az a része, amely a szaporítóanyag termelését ismerteti és az, amely a tőkehiány pótlására és a tőke átoltására használatos módszerekkel foglalkozik. Ír a szőlő telepítéséről, részletesen taglalja a különböző talajnevek előnyeit és hátrányait a szőlőtelepítésben, a szőlőfajta kiválasztásának jelentőségét. Tájékoztat az új telepítés szőlő adózásáról. Szól a terület rendezéséről, a trágyázásról, a forgatásról, a szaporítóanyag előkészítéséről, majd a telepítés elvégzéséről, végül az új telepítésű szőlő első évi kezeléséről, a szőlő betegségeiről, az ellenük való védekezésről.

Prohászka ezután a bor kezeléséről, megengedett javításáról, a borbetegségekről és javításukról ír, majd havi felsorolásban közli a szőlő és a bor körüli teendőket. Aki a szőlőről és borról átfogó képet akar kapni, Prohászka könyvét alig nélkülözheti. (K. E.)

A MAGYAR BALETT TÖRTÉNETÉBŐL

Művelt Nép. 320 old. Ara 31,— Ft.

»A magyar balett keletkezése, fejlődése sajátos jelenségek sorozata, amely összefügg társadalmunk, politikai és gazdasági életünk más népektől eltérő történetével, ugyanakkor azonban vonatkozásban van a balett általános történetével is« — írja a bevezetésben Váilyt Rózsa. Jóllehet a kötet címében szerényen utal a tartalom szemelvényes jellegére, mégis elvártuk volna, hogy ezek az említett sajtóságok és összefüggések kidomborodjanak. A kötet azonban adós marad ezzel, mint ahogy még nagy vonásokban sem vázolja fel a balett, illetve a táncművészet elvi kérdéseit; esztétikai alapvetés nélkül pedig minden művészettörténeti munka légüres térben mozog. Az esztétikai alapvetés hiányának elsősorban a nagyközönség — akinek a kötet íródott — látja kárát. Az elvétve felbukkanó esztétikai szempontok sematikusak, a szerzők megelegészenek a formalizmus és dekadencia, illetve a realizmus fogalmának tartalmatlan emlegetésével. Jóllehet a tanulmányok tárgya a színpadi táncművészet, a kutatók szót sem ejtenek a színpadi előadás sajátos problémáiról, meg sem kísérik hazai történetének legalább felvázolását, vagy a képdokumentáció módszeres bemutatását. A mellékelt képanyag semmiféle vonatkozásban nem áll a szöveggel.

Önkényesnek tűnik, hogy a tanulmány-sorozat a magyar balett történetét 1825-tel kezdi. A bevezető céloz ugyan a feudális korszak színpadi táncművészetére, de a továbbiakban adós marad bemutatásával.

Kétségtelen, hogy a táncművészeti kutatás csekély forrásanyaggal rendelkezik és csak kis lépésekkel haladhat előre s ezért nyereségnek kell tekintsük, hogy a kötet hat szerzője a magyar balett öt korszakának (reformkor és szabadságharc, abszolútizmus és kiegyezés, a 19. század vége, a két világháború közötti és végül a felszabadulás utáni időszak) legalább szemelvényes dokumentációs anyagát össze tudta gyűjteni. A kötet közreadását azonban ebben a formájában — a nagyközönség szempontjából — elsieltetnek érezzük. A szakkutatók azonban jó hasznát vehetik. A tánc- és balettművészet mind szélesebb körben válik kedvelté, ezért ugyancsak szükség lenne egy népszerű, a magyar színpadi táncművészetről írott esztétikai és történeti összefoglalásra. E megírandó munkához a jelenlegi kötet jó alapanyagnak szolgálhat. (Bojár Iván)

Simon Blanka

HÁZI MINDENTUDÓ

Művelt Nép Könyvkiadó.

184 old. Ara fve 10,—, kve 13,— Ft.

Már régóta hiányzott olyan útmutató, mely különösen a fiatal dolgozó házastársak berendezkedését, háztartásának megszervezését segíti jó tanácsaival. Ez a mű tehát az otthon felszerelésének, a lakás beosztásának, gondozásának, a konyhai költségvetésnek, a takarékoságnak és egyéb háztartási gondoknak tárgyalásán kívül igen sok hasznos ismeretet ad a táplálkozás, az öltözködés köréből, valamint a kézimunka, játékkészítés, házi barkácsolás, stb. területéről is. A könyv utolsó részei egy betűrendes háztartási lexikon szerepét töltik be, amelyben a legkülönbébb kérdésekre válaszol a szerző, például az egyes használati tár-

gyak tisztításától kezdve, az epeszappan házi készítéséig. Szerintünk helyesebb lett volna ezeket a tudnivalókat is rendszerezve (tárgyköri csoportosításban) tárgyalni és az eligazodást inkább megfelelő betűrendes mutatóval könnyíteni meg.

A szerző már 1946-ban készített egy hasonló című és tartalmú munkát, amelyet 1950-ben teljesen indokolatlanul kivontak a közművelődési könyvtárak állományából. A régi kiadás és az új között az eltelt tíz év következtében elkerülhetetlen frissítéseken kívül, mindössze két fejezet kicserélése a különbség. Azt hisszük azonban, hogy a kihagyott részek (kozmetikai jó tanácsok és gyermeknevelési stb. tudnivalók) feláldozása nem volt helyes, hiszen a helyettük feldolgozott új anyag (pl. a táplálkozás, öltözködés kérdései) más jó kiadványokban is megtalálható.

Az érdekes, tanulságos könyvet első-sorban fiatal házasoknak ajánljuk.
(G. Gy.)

ESEMÉNYNAPTÁR

1941. augusztus 4-én halt meg Babits Mihály költő és műfordító.

Babits Mihály összegyűjtött munkái, Bp. 1933—39. Athenaeum. I—X. kötet; —: Amor sanctus, Bp. 1948. Officina. 246 old.; —: Jónás könyve, Bp. 1947. Nyugat. 29. lap; Babits emlékkönyv (szerk. Illyés Gyula), Bp. 1941. Nyugat. 311 old.; Kárpáti Aurél: Babits Mihály életműve, Bp. 1941. Athenaeum. 72 old.; Magyar irodalomtörténet, Bp. 190—197. old.

1921. augusztus 7-én halt meg Riedl Frigyes irodalomtörténíró.

Riedl Frigyes: Arany János, Bp. 1920. Pallas. 375 old.; —: Madách, Bp. 1933. Egyetemi. 128 old.; —: Vörösmarty Mihály élete és művei, Bp. 1937. Egyetemi. 194 old.; —: Poétika, Bp. 1933. Franklin. 204 old.; —: A magyar dráma története, Bp. 1939—40. I—II. köt. Egyetemi. 172, 184 old.; Gyenes István: Riedl Frigyes, Bp. 1937. 88 oldal.

1921. augusztus 7-én halt meg Alekszandr Alekszandrovics Blok szovjet költő.

Blok, Alekszandr: A tizenkettő (ford. Lányi Sarolta), Berlin, 1923. 61 old.; Tyimofejev, L. I.: A szovjetország irodalom története, Bp. 1951. 191—194. old.

1871. augusztus 11-én született Heltai Jenő író.

Heltai Jenő: Öt mesejáték I—IV. kötet, Bp. 1955. Szépirodalmi; —: Álmodó háza, Bp. 1945. Új Idők. 332 old.; —: Kiskirályok, Bp. 1955. Szépirodalmi. 207 old.; —: Jaguár, Bp. 1954. Szépirodalmi. 180. old.; —: Ötven elbeszélés, Bp. 1956. Új Idők. 358 old.; —: Szerelem és vidék, Bp. 1947. Cserépfalvi. 61 old.; —: Talált pénz, Bp. 1951. Szépirodalmi. 158 old.

1831. augusztus 23-án halt meg Kazinczy Ferenc író, nyelvújító.

Kazinczy Ferenc összes munkái, Bp. 1879—80. Aigner; —: Fogságom naplója (bev. és sajtó alá rend. Tolnai Gábor), Bp. 1951. Szépirodalmi. 177 old. —: Pályám emlékezete (sajtó alá rend. és a jegyz. írta Orosz László), Bp. 1956. Magvető. 281. old.; Kazinczy világa (szerk. Vajthó László), Bp. 1931. Egyetemi. 190 old.; Négyessy László: Kazinczy pályája, Bp. 1931. Magy. Tud. Akadémia. 170 old. Magyar irodalomtörténet, Bp. 1950. 186—196. old.

1871. augusztus 27-én született Theodore Dreiser amerikai író.

Dreiser, Theodore: Amerikai tragédia (ford. Németh Andor), Bp. 1956. UMK. 926 old.; —: Omló bástya (ford. Szinnai Tivadar), Bp. 1950. Dante. 156 old.; —: A dollár uralma alatt (ford. Gábor György), Bp. 1951. Szépirodalmi. 176 old. Lutter Tibor: Theodore Dreiser (Szabad Nép, 1955. XII. 28. 4. old.)

1906. augusztus 27-én halt meg Thury Zoltán író.

Thury Zoltán: Éjjel, Bp. 1952. Szépirodalmi. 260 old.; —: Egy arany, Bp. 1950. Szépirodalmi. 352 old.; —: Emberrablók, Bp. 1949. Szikra, 106 old.

Az Országos Műszaki Könyvtár a Magyar Tudományos Akadémia Közlekedéstudományi Főbizottságának jubileumi ülésére elkészítette azoknak a külföldi közlekedési tárgyú, vagy közlekedési kérdésekké is foglalkozó, de más tárgykörű folyóiratok címjegyzékét, amelyeknek 1945 utáni évfolyamai a könyvtárban fellelhetők. (OMK)

„A MŰSZAKI IRODALOM, mint az újítások forrása” című pályázat beküldési határideje 1956. augusztus 31. A pályázatot a Műszaki Könyvtárnak adnak (Bp. V., Bajcsy Zs. út 22. I. em. tel.: 112—443) kell küldeni, ahol szükség esetén felvilágosítást is adnak. (Műszaki Kk.)

A SZOMBATHELYI MEGYEI KÖNYVTÁR által készített „Fejlődéstörténeti kiállítás”-nak tíz nap alatt több mint ezer látogatója volt. A kiállítást a nagy érdeklődésre való tekintettel a tervezett két hét helyett egy hónapig tartják nyitva, majd a járási könyvtáraknál is megismétlik. (T. J.)

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT a szombathelyi Megyei Könyvtárban megalapította Vas megyei csoportját. A Társulaton a megye kutatói, történészei működnek. Védőkonferenciákat a könyvtár olvasótermében rendezik. A kutatók részt vesznek a megye könyvtárügyi tanácsának munkájában is, azonkívül segítséget nyújtanak a tájékoztató szolgálatnak és a könyvtár tájanyagának feldolgozásában is segítkeznek. (T. J.)

IZSÁK KÖZSEG területén hat. fiókkönyvtár működik. A könyvtáros a nyári időt használja fel, hogy a fiókkönyvtárak állományát kicserélje. Sajnos az állomány oly kevés, hogy az olvasók igényeit alig tudja kielégíteni. Czihák József könyvtáros az Allami Gazdaság Könyvtárat is kezeli — társadalmi munkában —, hogy minél több könyvet adhasson a dolgozó parasztság kezébe.

„A falusi Könyvtárak munkája a mezőgazdasági irodalommal kapcsolatban” a címe Z. Dafinov könyvének. A bolognai szerző értékes tanácsokat ad ebben a 72 oldalas munkájában a falusi könyvtárosoknak, hogyan tegyék teljesebbé könyvtárak állományát. Külön foglalkozik a mezőgazdasági irodalom népszerűsítésének kérdésével is. (Csittáliste)

VAS MEGYE tanácsa 10 000 forintot juttatott a nemzeti és köznevelési népkönyvtárainak német és délszláv nyelvű irodalmi művek beszerzésére. (T. J.)

„LEGKEDVESEBB SZOVJET KÖNYVEM (IRÓM)” a címe annak a pályázatnak, amelyet a szombathelyi Megyei Könyvtár Berzsenyi Dániel Irodalmi Köre az MSZT Vas megyei elnökségével közösen hirdetett meg. Már eddig is számos pályázat érkezett a könyvtárhoz. Eredményhirdetés augusztus 20-án lesz. Nagy érdeklődés nyilvánult meg a szombathelyi olvasók körében a Megyei Könyvtár „Vers-rejtvénye” iránt is. (T. J.)

A kiadványok nemzetközi cseréjével kapcsolatban értekezletet hívott össze az Unesco ez év februárjában, Párizsban. A résztvevők egyhangúlag támogatják a már meglevő nemzetközi kiadványcsere egyezménynek kiegészítésére vonatkozó javaslatot, mely még inkább megkönnyíti majd a cseherakciókat. (Bulletin de l'Unesco)

A costaricai könyvtárosok szövetsége májusban könyvtárosnapokat rendezett. Ebből az alkalmából megvitatták az iskolai- és gyermekkönyvtárak szervezetét, a katalogizálási rendszerét és a könyvtárak olvasó-szolgálatának kérdésait a gyermekek számára. (Bulletin de l'Unesco)

Az angol királynő nyitotta meg a Skót és Edinburgh-i Nemzeti Könyvtár új épületét. A könyvtárat 1682-ben alapították, hetven évvel a British Múzeum Könyvtára előtt. (Manchester Guardian)

Az Országos Széchényi Könyvtár keszthelyi Helikon Könyvtára Liszt Ferenc halálának 70. évfordulója alkalmából emlékkiállítást rendezett. A kiállításon bemutatta a Széchényi Könyvtár Liszt-gyűjteményének emlékeit, közöttük a nemrégiben megvásárolt bécsi Liszt Eduárd-féle hagyaték jelentősebb darabjait. A kiállítás vezette Vécsey Jenő, az Országos Széchényi Könyvtár zeneműtárának vezetője ismertette. (OSZK)

A SATORALJAÚJHELYI Járási Könyvtár 12 társaságadalkodásban létesített termelőszövetkezeti könyvtárat. A könyveknek mintegy fele mezőgazdasági szakkönyv. (N. F.)

A LENIN KOHÁSZATI MŰVEK kulturális osztálya mozgó könyvtárat állított össze. A gyár autója mintegy 200 kötet könyvvel kerest fel a lakótelepeket, bérházakat és így a dolgozók otthonukban válogathatják ki a nekik tetsző szépirodalmi műveket és szakkönyveket. A mozgókönyvtár felkeresi azokat a falvakat is, ahonnan nagyobb számban járnak dolgozni a diósgyőri kohászatba. (N. F.)

A zürichi Központi Könyvtárban lengyel történetészek, akik hazájuk történelmére vonatkozó adatok után kutattak, megtalálták Rosa Luxemburg 1895—1908-ból származó 24 ismeretlen levelet, amelyek fontos adatot tartalmaznak a nemzetközi munkásmozgalom történetének feldolgozásához. (N. F.)

Clara Zetkin Könyvtárát, amelyet 1939. óta a Moszkvai Állami Forradalmi Múzeumban őrzik, a Német Demokratikus Köztársaságnak ajánldékolták. A munkásmozgalom történetének feldolgozásához fontos könyvtár több mint 3000 kötet tartalmaz. (N. F.)

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR 1956. ELSŐ FÉLÉVI MUNKÁJÁRÓL

Ez év első félévében az Országos Műszaki Könyvtárat 69 220 olvasó látogatta, a múlt évi ugyanezen időszakra 55 081 olvasóval szemben. A kölcsönzések száma az elmúlt évtől 15 313-ról 18 103-ra emelkedett. A félév alatt a helyben olvasott kötetek száma 85 955, azonkívül 54 744 folyóiratot és 7148 fordítást olvastak. Kölcsönzésre került 18 500 kötet könyv és 15 506 folyóirat. A tanulmányozott szabadalmak száma 2 200 000 darab volt.

A Könyvtár műszaki tájékoztatást osztálya 350 irodalomkutatást végzett a félév alatt, 18 815 adattal. A fordítást osztály 32 124 oldal fordított, a megrendelt és kiküldött fordítás másolatok száma pedig 69 053 oldal volt. A fotolaboratórium az első félévben 166 527 mikrofelvételt, 62 301 fotokópiát és 120 824 átdozottívet készített. (OMK)

A SZTÁLVÁROSI Járási Könyvtár az idén sem felekezett meg a Szalk-szigeten levő 300 személyes üttörőtáborról. Az idén is — éppúgy, mint az elmúlt években — nagyobb mennyiségű könyvet bocsátott a tábor rendelkezésére a legjobb ifjúsági kiadványokból és meséskönyvekből. A sztálvárosi járási Könyvtár azt is terbevette, hogy könyvekkel jutalmazott irodalmi versenyt tart az üttörőtáborban. (Benárd János)

Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIAI-POLITIKAI IRODALOM

Dornemann, Luise: *Jenny Marx*. Magyar Nemzet, júl. 10.
Horárik János: *harca a hierarchia és az egyház ellen az 1841–45. években*. Népművelés, július.

Jensen, Fritz: *Vietnami feljegyzések*. Társadalmi Szemle, 1956. 6–7. sz.

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM

Aragon: *Művészetről, művészekről*. Új Hang, július. (Németh Lajos.)
Győrffy István: *Matyó népviselet*. Népművelés, július. (Szutari.)

Győrffy Lajos–Veress Éva: *Turkeve története*. Jászkunság, 1956. 3. sz. (Dr. Bedey Endre.)

Hatvány Lajos: *Igy élt Petőfi III.* Művelt Nép, júl. 29. (Vargha Balázs.)

Horváth János: *Irodalomtörténeti tanulmányok*. Magyar Nemzet, júl. 21. (Lukácsy Sándor.); Művelt Nép, júl. 22.

Kortársak nagy írókról. Művelt Nép, júl. 29.
László Gyula: *Medgyessy Ferenc*. Népművelés, július.

Lesznai Lajos: *Mozart élete*. (Megjegyzések egy új Mozart-könyvről.) Magyar Nemzet, júl. 20. (Asztalos Sándor.)

Lőrincze Lajos: *Nyelvművelő*. Széphalom, 1956. 3–4. sz. (H. Kovács Mihály.)

Márkus László: *Guyon Richard*. Élet és Tudomány, júl. 25.

Ráth-Végh István: *Mendemondák és történelmi hazugságok*. Művelt Nép, júl. 10. (Vigh József.)

Simon Blanka: *Házi mindentudó*. Magyar Nemzet, júl. 28.

Székegy népköltési gyűjtemény. Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Bogdál Ferenc.)

Tevan Andor: *A könyv évezredes útja*. Esti Budapest, júl. 7. (Bálint Lajos.); Művelt Nép, júl. 22.; Magyar Nemzet, júl. 28.

Vajda Pál: *Magyar tudósok — magyar találmányok*. Magyar Nemzet, júl. 10. (Szalantai Rezső.)

Zerinváry Szilárd: *A Föld fizikája*. Élet és Tudomány, júl. 18. (Róka Gedeon.)

SZÉPIRODALOM

Aszódi Imre: *Forrás fakadt*. Új Hang, július. (Garai Gábor.)

Bernáth Aurél: *Igy éltünk Pannóniában*. (Levelek az olvasóhoz.) Csillag, július; Új Hang, július. (Réz Pál.); Dunántúl, 1956. 17. sz. (Vajda Endre.)

Bihari Klára: *Brigitta nővér*. Irodalmi Újság, júl. 7. (Goda Gábor.); Népszava, júl. 10. (Pál Miklós.); Esti Budapest, júl. 21. (Rákos Sándor.); Művelt Nép, júl. 22.

Bognár Imre: *Egyszerű történetek*. Művelt Nép, júl. 8.

Boldizsár Iván: *Baltoni kaland*. Művelt Nép, júl. 22.

Capek, Karel: *Harc a szalamandrakkal*. Irodalmi Újság, júl. 21. (Komlós János.)

Csanádi Imre: *Erdei vadak, égi madarak*. Irodalmi Újság, júl. 7. (Czibor János.); Magyar Nemzet, júl. 7. (Eörsi István.)

Császár Klára: *Ha már megvirradt*. Széphalom, 1956. 3–4. sz.

Cseres Tibor: *Here-báró*. Esti Budapest, júl. 5. (Illés Jenő.)

Darázs Endre: *Erőd utca*. Csillag, július. (Görgey Gábor.)

Dobozy Imre: *Mindennapi történetek*. Népművelés, július. (Hollós Róbert.)

Dosztojevszkij: *Fehér éjszakák*. Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Török István.)

Egri Lajos: *Rözsélang*. Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Lázár István.)

Enczi Endre: *Gyógyulás*. Csillag, július. (Végh Ferenc.)

Fábián Zoltán: *Hegedűsöz*. Magyar Nemzet, júl. 21. (Antal Gábor.); Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Varga Imre.)

Fekete Gyula: *Ismertősök*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Gyurkó László.)

Felsőtiszai népmesék. (Két népköltési gyűjtemény.) Művelt Nép, júl. 15.

Feuchtwanger, Lion: *Goya*. Magyar Nemzet, júl. 5. (Sós Endre.)

Földeák János: *Műveinkben élünk*. Magyar Nemzet, júl. 7. (Illés Jenő.); Művelt Nép, júl. 29.

Füst Milán: *Őszi vadász*. Új Hang, július. (Szabó Ede.)

Gladkov: *Nehéz esztendő*. Művelt Nép, júl. 8. (Antal Gábor.); Népművelés, július. (Lenkei Lajos.)

Goda Gábor: *Panoptikum*. Magyar Nemzet, júl. 7.; Művelt Nép, júl. 10. (Antal Gábor.)

Hemingway, Ernest: *Az öreg halász és a tenger*. Dunántúl, 1956. 17. sz. (Rajnai László.)

Hét tenger éneke. Szabad Nép, júl. 27. (Kéry László.)

Illyés Gyula: *Kézfogások*. Dunántúl, 1956. 17. sz. (Rónay György.)

Jankovich Ferenc: *Csepp a tengerben*. Irodalmi Újság, júl. 28. (Lányi Sarolta.)

Juhász Gyula: *Válogatott versek*. Művelt Nép, júl. 8. (Lukácsy Sándor.)

Juhász János: *Pókhálóban*. Tiszatáj, 1956. 3. sz. (Vajtai István.)

Kanteletár. Magyar Nemzet, júl. 19.

Karinthy Ferenc: *Irodalmi történetek*. Irodalmi Újság, júl. 7. (Devecseri Gábor.); Művelt Nép, júl. 10. (Réz Pál.)

Keszthelyi Zoltán: *Ki versben őriz*. Szabad Nép, júl. 4. (Bóka László.); Művelt Nép, júl. 22.;

Csillag, július. (Komlós János.)

Knorre, F.: *Elbeszélések*. Művelt Nép, júl. 29. (Vámosi Pál.)

Kovacsics: *Tűzek és rózsák*. Népművelés, július.

Körössényi János: *Országrontó Gara*. Irodalmi Újság, júl. 7. (Fenyő István.)

Lányi Sarolta: *Őszi kert*. Irodalmi Újság, júl. 7. (Tolnai Gábor.)

Lessing, Doris: *Eldorádó*. Csillag, július. (Hódos György.)

Madarász Emil: *A dohányszinruhas*. Csillag, július. (Gurszky István.)

Mann, Thomas: *Egy szélhámós vallomása*. Népszava, júl. 10. (Pál Miklós.)

Mátskai: *Istenhátamögötti emberek*. Szabad Nép, júl. 12. (Héra Zoltán.)

Molnár Géza: *A szerelmes kislány*. Magyar Nemzet, júl. 21. (Antal Gábor.)

Nyekraszov: *Ki él boldogan Oroszországban*. Csillag, július. (Elbert János.)

Oláh Gábor: *Debreceeni zendülők*. Tiszatáj, 1956. 3. sz. (Tóth Endre.)

Remenyik Zsigmond: *Por és hamu*. Csillag, július. (Hegedűs Géza.); Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Juhász Béla.)

Sánta Ferenc: *Téli virágzás*. Irodalmi Újság, júl. 28. (Földes Anna.)

Somjai László: *Viharban*. Tiszatáj, 1956. 3. sz. (Csetri Lajos.)

Somlyó György: *Ablakban*. Új Hang, július. (Abody Béla.)

Szabó Pál: *Most és mindörökké*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Varga Domokos.); Széphalom, 1956. 3–4. sz. (Bata Imre.)

Szabó Pál: *Nyugtalan élet III.* Új Hang, július. (Szalai Sándor.)

Székegy népköltési gyűjtemény. (Két népköltési gyűjtemény.) Művelt Nép, júl. 15.

Szemlér Ferenc: *Válogatott versek*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Hegedűs Géza.)

Szentiványi Kálmán: *A molnárleány*. Népszava, júl. 17. (Görgey Gábor.)

Szimonov: *Fegyvertársak*. Szovjet Kultúra, július. (Gyertyán Ervin.)
 Tersánszky J. Jenő: *Kakuk Marci*. Széphalom, 1956. 3—4. sz. (Nagy Kálmán.)
 Várnai Zseni: *Egy asszony a milliók közül*. Szabad Nép, júl. 27. (József Farkas.)
 Vészi Endre: *Csillagterkép*. Szabad Nép, júl. 4. (Illés Jenő.); Magyar Nemzet, júl. 28.

IFJÚSÁGI IRODALOM

Csanádi Imre: *Négy testvér*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Tóth Sándor.)
 Földes Péter: *Az ibolyaszínű fény*. Irodalmi Újság, júl. 28. (Rejtő István.)
 Gergely Márta: *Kiesi a bors*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Szögyi Zsuzsa.)
 Hajnal Anna: *Madáretető*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Tóth Sándor.)
 Kántor Zsuzsa: *Rüggycske*. Művelt Nép, júl. 10.
 Komjáthy István: *Mondák könyve*. Dunántúl, 1956. 17. sz. (Géczy József.)
 Kormos István: *Mese Vackorról, egy pisze kölyökmackóról*. Irodalmi Újság, júl. 14. (Tóth Sándor.)
 Kőszegi Imre: *A diákszázad becsülete*. Népszava, júl. 17. (Lukácsy András.)
 Németh Imre: *Az ősi szó nyomában*. Irodalmi Újság, júl. 21. (Végh Ferenc.); Népművelés, július (Bogáti Péter.)

IRODALMI CIKKEK

G. B. Shaw-ról: — Benedek Marcell: *A százéves G. B. Shaw*. Szabad Nép, júl. 26. — Gyárfás Miklós: *G. Bernard Shaw*. Magyar Nemzet, júl. 26. — Ungvári Tamás: *Emléksorok G. B. Shaw-ról*. Népszava, júl. 26. — Kárpáti Aurél: *A százestendős Bernard Shaw*. Irodalmi Újság, júl. 28. — Gárdus János: *George Bernard Shaw életműve*. Széphalom, 1956. 3—4. sz.
 Haász Károly: *A könyvkiadás jövő évi tervet*. Magyar Nemzet, júl. 3.
 Hatvani Lajos: *Bródy Sándor esete »Sándor bácsival«*. Csillag, július.
 Herman István: *Lobogóknak: József Attila*. Csillag, július.

Móricz Virág: *Móricz Zsigmond lakásai*. Csillag, július.
 Vas István: *Babits lakása*. Csillag, július.
 Somlyó György: *A költészet évadat*. Csillag, július.
 Rényi Péter: *Heine két verséről*. Csillag, július.
 Ignác Rózsa: *A műfordító emberi és írói haszna*. Irodalmi Újság, júl. 7.
 H. Tóth Imre: *Új Péter, a Nagykunság poétája*. Jászkunság, 1956. 3. sz.
 Sós Endre: *A Villon-kérdés feltámadása*. Magyar Nemzet, júl. 13.
 Rónai Mihály András: *Erdős Renée 1879—1956*. Irodalmi Újság, júl. 14.
 Földes Péter: *Még nagyobb felelősséggel!* Irodalmi Újság, júl. 14.
 Gellért Gábor: *A mai angol irodalom és a mai magyar szerkesztő*. Magyar Nemzet, júl. 14.
 Barta András: *Ajni*. Esti Budapest, júl. 13.
 Abódy Béla: *Hagyomány és távolat Juhász Ferenc költészetében*. Dunántúl, 1956. 17. sz.
 Fábrián István: *Nyugati kép a mai világirodalomról*. Dunántúl, 1956. 17. sz.
 Antal László: *Thomas Mann*. Dunántúl, 1956. 17. sz.
 Csorba Zoltán: *Tóth Ede*. Széphalom, 1956. 3—4. sz.
 Rónai Mihály András: *Ady Párizsa*. Magyar Nemzet, júl. 15.
 Dobossy László: *Fábry Zoltán igaza*. Esti Budapest, júl. 14.
 Gogolak Lajos: *A klasszicizmus*. Népművelés, július.
 Gergely Mihály: *Az írók igaz barátai*. Népművelés, július.
 Kónya Lajos: *A vers*. Népművelés, július.
 Hogyan készül a Világirodalom Klasszikusai sorozat? Esti Budapest, júl. 16.
 Mindnyájunk ügyéért. Irodalmi Újság, júl. 21.
 Jászberényi József: *A Szépirodalmi Könyvkiadó jövő évi tervéről*. Irodalmi Újság, júl. 21.
 Fenyvesi István: *Zalka Máté és a szovjet írókörtársai*. Tiszatáj, 1956. 3. sz.
 Tabéry Géza: *Emlékezés Juhász Gyulára*. Tiszatáj, 1956. 3. sz.
 Veres Péter: *Ahogy én látom...* Irodalmi Újság, júl. 28.
 Sós Endre: *A magyar novella problémái*. Magyar Nemzet, júl. 29.
 Almási Miklós: *A közelmúlt magyar novellái*. Új Hang, július.

Osszeállította: Bán Gézné

— Így sose kap könyvet kislány, ha nem áll sorba.

— Nem is kell, csak itt van randevüm...

AMIKOR THOMAS MANN KÖNNYEZETT...

A newyorki Daily Worker idézi Bernard Shaw és Thomas Mann véleményét a mozirol. A két vélemény egymással. Shaw gyűlölte a hollywoodi filmeket, és csak Chaplin és Harold Lloyd komikus tehetségét ismerte el. Thomas Mann viszont kedves szórakozásai közé számította a mozit és bevalotta, hogy nincs olyan rossz film, amit ne élvezne, mert míg szerinte »a művészet levegője mindig hűvös és kimért«, a filmek rendszerint érzelmesekek, sekélyesekek, de éppen ezért emberiek — írta Thomas Mann és őszintén elismerte, hogy egy-egy szentimentális búcsúzási jelenetnél gyakran törölt ki könnyet a szeméből. (Daily Worker.)

AZ AUGUSZTUSBAN MEGJELENŐ KÖNYVEK JEGYZÉKE

POLITIKAI, TUDOMÁNYOS ÉS ISMERETTERJESZTŐ MŰVEK

Lenin Műveinek 34. kötete. Kötve — —	18.—
Képes Tamás: A francia szakszervezeti mozgalom a II. világháború után. Füzve	7.—
Fogarasi Béla: Tudomány és szocializmus. Kötve	50.—
Kiss Artur: A néptömegek és a személyiségek történelmi szerepéről. Füzve	6.—
Elekes Lajos: Mátyas és kora. Kötve —	13.50
Ligeti Károly élete és tevékenysége. Kötve — — — — —	20.—
Magyar-orsz történelmi kapcsolatok. Kötve	49.50
Farkas József: A bizonyítás alapkérdései a magyar polgári perben. Füzve	32.50
Gyermekintézmények társadalmi ellenőrzése. Füzve — — — — —	4.—
Nagy László: A dolgozók anyagi felelőssége. Füzve — — — — —	25.—
Példatár az állami erdőgazdaságok kötelező számlakeretének alkalmazásához. Füzve	11.—
Példatár a kötelező általános mezőgazdasági számlakeret használatához. Füzve	14.50
Bajcsay Pál: Közönséges differenciálegyenletek. Füzve — — — — —	18.—
Jelzésátvitel áramkörökbe. Füzve — —	15.—
Csűrös Zoltán: Műanyagok. Kötve — —	68.—
Erdely László: Bevezetés a kémiai analízisbe, 2. kötet. Kötve — — — — —	34.—
Flórián Endre: Hullámterjedés. Füzve	12.—
Fontos—Kelen—Márk—Róder: A műszálfeldolgozás technológiája a pamutfonó- és szövőiparban. Füzve — — —	18.—
Kéri Dániel: Negatívjeljárás. Füzve — —	4.50
Mayer István—Mihalik Béla—Wellisch Zsigmond: Gyapjuszövetek hibái. Kötve — — — — —	27.50
Híradástechnikai könyvek ismertetése. Füzve	34.50
Somogyi Jenő—Demeter Sándor: A galvanotechnika és a felületnemesítés alapfogalmai. Füzve — — — — —	10.—
A szerelés munkamódszerei. Füzve — —	9.—
Szibnyi Jenő—Feledy Béla: Autók, motorosok túrákonyv. Kötve — — —	36.50
Vermes Miklósné: A készbőr minősítése, készbőr hibák. Füzve — — — — —	18.—
Berzsenyi—Móger—Gonda: A kukorica termesztése. Kötve — — — — —	40.—
Gyárfás József: Nyári és őszelejel talajművelés. Füzve — — — — —	8.50
Óz Gyula—Szép Iván: Gyakoribb sertésbetegségek. Füzve — — — — —	6.—
Szabó Sándor: A spárga termelése. Füzve — — — — —	6.—
Urbányi László: Általános kémia. Kötve	76.50
Vertse—Tildy: Erdő-mező madarai. Kötve	26.50
Geodéziai kézikönyv. Kötve — — — — —	92.—
Iharos Gyula: Féreglábvák. Füzve — —	11.40
Kaszab Zoltán: Felemás lábfejzes bogarak. Füzve — — — — —	15.20
Náray—Szabó István: Szervetlen kémia I. Kötve — — — — —	110.—
Schomburgk: A vadon érverése. Kötve	20.50
Gráf Ferenc: Az anaemiák. Füzve — —	7.50
Gegesi Kiss Pál—Barta Lajos: Diabetes mellitus csecsemő- és gyermekkorban. Kötve — — — — —	75.—
Issekutz Béla: Gyógyszertan és gyógyítás 2. Kötve — — — — —	80.—
Ifj. Tildy Zoltán: Napsütésben. Kötve —	40.—
A helikopter. Füzve — — — — —	3.—
Zsolt Róbert: A Sárga-tengertől a Gyöngy-folyóig. Kötve — — — — —	26.—
Kozocsa Sándor: A magyar irodalom bibliográfiája 1954. Kötve — — —	50.—
Latin—magyar szótár. Kötve — — —	50.—
Harkai Pál: Mit rajzoljunk a történelemórán. Füzve — — — — —	13.—
Szántó Imre: Helytörténeti kutatások eredménye. Füzve — — — — —	12.—

Fekete Pál: Egy üzemi sportkör élete	
Füzve — — — — —	4.50
Kós Lajos—Koch Aurél: A bábjáték technikája. Kötve — — — — —	29.50

SZÉPIRODALMI MŰVEK

Jobbágy Károly: Hajnali viadal. Kötve	12.—
Tinodi Lantos Sebestyen válogatott versei. Kötve — — — — —	13.—
Vas István: Teremtett világ. Kötve —	24.50
Forgács István: Vándormadarak. Kötve	10.—
Háy Gyula: A pulykapásztor. Füzve —	3.50
Kalocsai népi játékok. Füzve — — —	4.—
Mikszáth Kálmán—Meskó Barna—Volly István: Szép asszony madara. Füzve	2.50
Nazim Hikmet: Legenda a szerelemről. Kötve — — — — —	13.—
Andrics, Ivo: Vihar a völgy felett. Kötve	26.—
Balzac: Kurtizánok tündöklése és nyomorúsága. Kötve — — — — —	37.—
Batsányi Janos válogatott művei. Kötve	26.—
Croft: Suhog a pálcá. Kötve — — — —	19.50
Csehov: Anna a férje nyakán. Füzve —	4.—
Darvas József: A törökverő. Füzve —	4.—
Ehrenburg: A teremtés második napja. Kötve — — — — —	29.—
Franko: Emberek. Kötve — — — — —	16.50
Gera György: Pokoltánc. Kötve — — —	30.—
K. Grandpierre Emil: Csillagszemű 1—2. Füzve — — — — —	6.—
Kauszer: Öt perccel éjfél előtt. Kötve —	22.50
Karaszlavov: Egy szegény leány szerelme. Kötve — — — — —	24.—
Kedros: Új virág. Kötve — — — — —	16.—
Keszi Imre: Törvényen kívül. Kötve —	11.—
Kopányi György: Szegény ördög. Kötve	16.—
Lengyel József: Kulcs. Kötve — — — —	16.—
Lu Hszin válogatott elbeszélései. Félvásznonkötés 17., egészvásznon —	20.—
Mark Twain: Puddingfejű Wilson. Füzve	6.—
Móricz Zsigmond: Színművek 1—6. Kötetenként — — — — —	25.—
Mörike: Mozart prágai utazása. Kötve	14.—
Nagy Lajos: Válogatott elbeszélései 1—3. Kötve — — — — —	100.—
Nyilin: Probaidó. Füzve — — — — —	3.—
Reményi Béla: Láthatatlan főnök. Kötve	22.50
Rubiny Szilárd: Szélvért porták. Kötve	26.—
Solohov: Új barázdát szánt az eke. Kötve — — — — —	27.—
Szabó István: Lázadó. Kötve — — — —	14.50
Szekeres Károly: Egy bíró naplójából. Kötve — — — — —	14.—
Vajda Albert: Tanuljunk könnyen, gyorsan nevetni. Kötve — — — — —	24.—
Verga: A Malavoglia-család. Kötve —	20.50

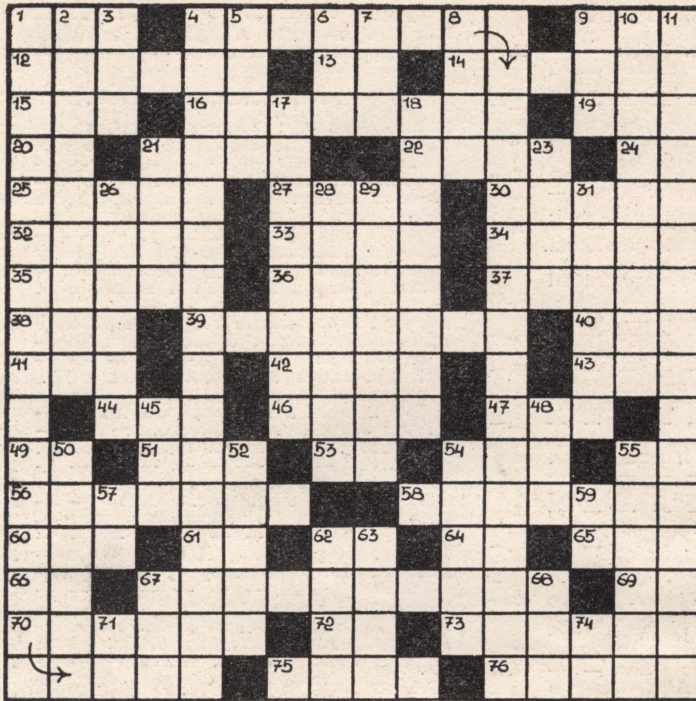
IFJÚSÁGI MŰVEK

Benedek Elek: Többsincs királyfi. Kötve	26.50
Benedek Elek: Világszép nádszálkisaszszony. Kötve — — — — —	26.50
Fesd ki! — — — — —	4.90
Gyermekmérce — — — — —	10.—
Mark Twain: Tom Sawyer mint detektív. Füzve — — — — —	4.—
Móra Ferenc: A dorozsmai varjú. Kötve	18.50
Mozgó állatok — — — — —	12.—
Renn: Trini, az indiánok vára. Kötve —	20.—
Takáts Sándor: Bajvivó magyarok. Kötve — — — — —	21.—
Vidám kirándulás — — — — —	4.90
Vidám napok. Kötve — — — — —	30.—

MŰVÉSZET

Borbíró Virgil—Valló István: Győr városépítéstörténete. Kötve — — — —	90.—
Kopp Jenő: Kisfaludi Strobl Zsigmond. Füzve — — — — —	16.—
Román János: A sárospataki kollégium. Füzve — — — — —	6.—
Vayer Lajos: Rembrandt-mappa — — —	43.—
Verdi válogatott levelei. Kötve — — —	22.—

ISMERETTERJESZTŐ KÖNYVEK

salt mondja el Németh Imre legújabb könyvében. 17. Kis rágcsló, s még hozzá ahogy itt szerepel, egészen csinos is lehet. 18. Kigyógyítja. 21. Borogyin opera herceg-címszereplője. 23. A Szahil-pusztá hatalmas törzsének neve. 26. Más szóval szelídítő. Jókai egyik regényének címében is előfordul. 28. Palánk. 29. Részekre bontó. 31. A 30. sz. többesszámban. 45. Szláv névvégződés. 48. Enek. 50. Nem ismert. 52. Mely irányba? 54. Török város. 55. Abrosz. 57. Rangjelzés. 59. Meghúzza a ravaszt. 62. Másképpen: Pista. 63. Fontos tápanyag. 67. Francia kártyaszín — kimondva! 68. Őrómi Sport Egylet. 71. Sír-dogál — népiesen. 74. Lám.

Beküldendő a vízszintes 4. és a függőleges 1., 4., 11. sz. sorok megfejtése legkésőbb szeptember 5-ig. A cím mellé írjuk: „REJTVENY”.

A hibátlan megfejtést beküldők között szép könyvtulajdonokat sorolunk ki.

Júliusi rejtvénypanyázatunk eredménye: Egy falusi nótárius budai utazása. — Fanni hagyományai. — Esopus fabuláinak amatőr kiadása. — Lilla dalok. — Krudy Gyula.

Könyvet nyertek:

Dr. Balázs Károlyné, Sziráki; Benárd János, Szálainvörös; Ery Pál, Budapest; Kelemen Imre, Lengyel; Mike Györgyi, Csurgó; Molnár András és Gábor, Budapest; Praznóczy Iván, Szarvas; Dr. Solymoss Béláné, Szombathely; Varga Sándor, Pápa; Szirmay Walterné, Budapest.

A nyereményeket postán küldjük el.

VÍZSZINTES:

1. Hírneves belga fürdőhely. 4. Heyerdahl neves norvég etnográfus 101 napos expedíciójának izgalmas története. 9. Tisztítósz. 12. Lárma hallatsz. 13. Helyrag. 14. Egyik végtagunk. 15. Ami a korpékban és a sorokban teljesen azonos! 16. Nem jó minőségű bábubélés. 19. Virág ezen része. 20. Mint 13. sz. 21. Római tizes — kimondva. 22. Pest megyei község. 24. Endrődi Sándor. 25. Balatoni üdülőhely. 27. Hegyben végződő fadarabok. 30. Magasba tartja. 32. Barátságatlan módon távolított el. 33. Mókushoz hasonló emlőssálat. 34. Kiváló tulajdonságokkal rendelkező eggyelzöldje lehet. 35. Tol-

na megyei község. 36. Erekek von be. 37. Sportöltözék — de ahogy kimondjuk! 38. Zimony egyik fele! 39. Évszázados történet. 40. Oroszlánnév. 41. TSA. 42. Ennivaló. 43. Ausztriai folyó. 44. Rövid női név. 46. Tréfás név. 47. Orsoval Dezső Károly. 49. Te és ő. 51. Tévedések fenntartása mellett. 53. Fordított előd! 54. Becézett női név. 55. Allóvíz. 56. Arra a helyre igyekszik. 58. Az észalkötésainak lényege. 60. Kül ellentéte. 61. Zárszélek! 62. Lekvár. 64. Ellentétes kötőszó a fordítottja. 65. Személyére. 66. Lisztjelzés. 67. Arnyalat. 69. Illés Béla. 70. Becézett női név. 72. Lásd 49. sz. 73. Idegen női név. 75. Igazságot oszt. 76. Más valaki.

FÜGGŐLEGES:

1. A növényvilág érdekességei szerepelnek Cingernek ebben a könyvében, amely a Szovjetunióban már öt kiadásban jelent meg. 2. Benuulás, az élő szervezet valamelyik szerve működésének kiesése. 3. Szájszél. 4. Mechanika, hótan, fénytán, mágnesség, elektromosság és a tudomány sok más ágazatával ismert meg e mű, népszerű módon. 5. Untalan — ami után következik. 6. Klasszikus művészet. 7. Visszafelé hangzó lárma! 8. Gárdonyi Géza vígjátékának címe. 9. Északi férfinév. 10. Az érvényben levő jogszabályok alapján felsorolva. 11. Reguly Antal nagy nyelvtudósunk életét és kutatá-

A KÖNYVTÁROS

A Népművelési Minisztérium lapja — Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő — Felelős szerkesztő: Zolnay Vilmos — Felelős kiadó: a Lakkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221—285, 221—293 — Terjesztik: Budapestben a Főposta Hírlapterjesztő Üzeme, vidéken helyi hírlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: a Posta Központi Hírlap Iroda vállalatánál, Budapest, V., József nádor tér 1., távbeszélő: 180—850. Negyedévi előfizetési díj: 9.— Ft. Csekkzámlaszám: 61 238. Példányszám: 6250